This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Dette er en digital kopi af en bog, der har været bevaret i generationer på bibliotekshylder, før den omhyggeligt er scannet af Google som del af et projekt, der går ud på at gøre verdens bøger tilgængelige online.

Den har overlevet længe nok til, at ophavsretten er udløbet, og til at bogen er blevet offentlig ejendom. En offentligt ejet bog er en bog, der aldrig har været underlagt copyright, eller hvor de juridiske copyrightvilkår er udløbet. Om en bog er offentlig ejendom varierer fra land til land. Bøger, der er offentlig ejendom, er vores indblik i fortiden og repræsenterer en rigdom af historie, kultur og viden, der ofte er vanskelig at opdage.

Mærker, kommentarer og andre marginalnoter, der er vises i det oprindelige bind, vises i denne fil - en påmindelse om denne bogs lange rejse fra udgiver til et bibliotek og endelig til dig.

Retningslinjer for anvendelse

Google er stolte over at indgå partnerskaber med biblioteker om at digitalisere offentligt ejede materialer og gøre dem bredt tilgængelige. Offentligt ejede bøger tilhører alle og vi er blot deres vogtere. Selvom dette arbejde er kostbart, så har vi taget skridt i retning af at forhindre misbrug fra kommerciel side, herunder placering af tekniske begrænsninger på automatiserede forespørgsler for fortsat at kunne tilvejebringe denne kilde.

Vi beder dig også om følgende:

- Anvend kun disse filer til ikke-kommercielt brug
  Vi designede Google Bogsøgning til enkeltpersoner, og vi beder dig om at bruge disse filer til personlige, ikke-kommercielle formål.
- Undlad at bruge automatiserede forespørgsler
  Undlad at sende automatiserede søgninger af nogen som helst art til Googles system. Hvis du foretager undersøgelse af maskinoversættelse, optisk tegngenkendelse eller andre områder, hvor adgangen til store mængder tekst er nyttig, bør du kontakte os. Vi opmuntrer til anvendelse af offentligt ejede materialer til disse formål, og kan måske hjælpe.
- Bevar tilegnelse
  Det Google-"vandmærke" du ser på hver fil er en vigtig måde at fortælle mennesker om dette projekt og hjælpe dem med at finde yderligere materialer ved brug af Google Bogsøgning. Lad være med at fjerne det.
- Overhold reglerne
  Uanset hvad du bruger, skal du huske, at du er ansvarlig for at sikre, at det du gør er lovligt. Antag ikke, at bare fordi vi tror, at en bog er offentlig ejendom for brugere i USA, at værket også er offentlig ejendom for brugere i andre lande. Om en bog stadig er underlagt copyright varierer fra land til land, og vi kan ikke tilbyde vejledning i, om en bestemt anvendelse af en bog er tilladt. Antag ikke at en bogs tilstedeværelse i Google Bogsøgning betyder, at den kan bruges på enhver måde overalt i verden. Erstatningspligten for krænkelse af copyright kan være ganske alvorlig.

Om Google Bogsøgning

Det er Googles mission at organisere alverdens oplysninger for at gøre dem almindeligt tilgængelige og nyttige. Google Bogsøgning hjælper læsere med at opdage alverdens bøger, samtidig med at det hjælper forfattere og udgivere med at nå nye målgrupper. Du kan søge gennem hele teksten i denne bog på internettet på http://books.google.com

F27648

1003

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES

MANDEVILLES REJSE.

Mandeville, Sir John
Prof. Dr R. C. BOER.

MANDEVILLES REJSE

I GAMMELDANSK OVERSÆTTELSE,

TILLIGE MED

EN VEJLEDER FOR PILGRIMME,

EFTER HÅNDSKRIFTER UDGIVEN

AF

M. LORENZEN.

KØBENHAVN.
S. L. MØLLERS BOGTRYKKERI.
1882.

S. P.

G370
M45.

Mandevilles rejse, der her for første gang forelægges trykt i gammeldansk oversættelse, har nu vistnok kun et lille publikum, men en gang har den kendt en bedre skæbne og kunnet glæde sig ved en popularitet, som få eller ingen samtidige skrifter nåde.

Straks ved sin fremkomst midt i det 14de århundrede blev den greben med begærlighed af samtiden, der i den som i få andre skrifter fandt tilfredsstillelse for sit hang til det vidunderlige og en kærkommen bekræftelse på alle de efterretninger om østens mærkelige ting, der ved korstogene og ad literær vej — navnlig ved Alexandersagnet — var blevne spredte omkring over Evropa. De æventyrlige beretninger om Asiens lande og folk, der havde sat sindene i forundring, fortaltes her atter af en mand, der selv havde været på hine fjærne steder og derved gav en borgen for disse beretningers sandhed, hvormed datidens kritik lod sig nöje. Selv for dem, der bedst vidste besked med det hemmelighedsfulde østen, måtte bogen indeholde meget nyt, og for alle andre åbnede den et perspektiv ind i en vidunderverden, der måtte opfylde tidens dristigste drömme. Intet under derfor, at Mandevilles bog blev modtagen med åbne arme og i kort tid blev oversat på det ene sprog efter det andet, stundom flere gange, at den spredtes over næsten hele det civiliserede Evropa og hurtig

fandt så stor udbredelse, at der efter Halliwells[1]) udsagn omkring i Evropas biblioteker næppe af nogen bog findes så mange håndskrifter fra slutningen af 14de og begyndelsen af 15de århundrede som af denne, biblen alene undtagen. Et andet vidnesbyrd om den popularitet, den havde vundet, har man deri, at der mindst kendes 25 trykte udgaver af den fra tiden för 1500, medens Marco Polos berömte værk kun foreligger i 5 [2]) og således med sin mere ædruelige beretning langt fra i den grad er falden i tidens smag som Mandevilles skrift med alle dets fabler og undere. Hvad disse angår, var det sikkert dem, der væsenligst bidrog til at skaffe bogen dens yndest, og det var så langt fra, at de svækkede den tillid, Mandeville nød, at de endnu længe som fuldt pålidelige optoges af andre forfattere. Som exempel herpå skal jeg fra Danmark anføre, at Petrus Olai i sine samlinger[3]) har efterladt et uddrag af den latinske tekst, navnlig af det, der vedrører Olger danske, at han i en af sine krønniker citerer «Itinerarium Johannis de Anglia» som bevis for Olgers bedrifter i Indien[4]), og at ligeledes forfatteren til krønniken om danske udvandrere blandt andre kilder siger at have øst «aff Fasciculo temporum och aff itinerario domini Johannis Anglici . . . och fordi skal ingen sige, at det er squalder eller løgn» [5]).

[1]) The Voiage and Travaile of Sir John Maundevile. Reprinted from the Edition of A. D. 1725. With an Introduction, additional Notes, and Glossary, by J. O. Halliwell, London 1839, introduct. s. VIII. — Denne udgave er i det følgende betegnet ved «engl.».

[2]) The Book of Ser Marco Polo. Newly translated and edited, with notes. By Colonel Henry Yule, London 1871, I, s. CXL, not. †.

[3]) Cod. Arn. Magn. 107, 8vo.

[4]) Script. rer. Dan. I, 72.

[5]) Chr. Pedersens Danske Skrifter ved C. J. Brandt, V, 349.

Imidlertid vågnede kritikken, og hvad der fra først af især havde givet Mandevilles rejse dens tiltrækning, det kaldte nu hårde domme ned over bogen og dens forfatter, der antoges selv at have opdigtet de fabler, han fortalte. Forskellige forfattere søgte vel at lægge et godt ord ind for ham ved at vise, at han ikke kan bære ansvaret for alt, hvad der går under hans navn — for de tilföjelser, hans oversættere har indskudt, og for de fejl, de har begået, der i en gammel tysk oversættelse når så vidt, at «Grantkan», Mongolernes storkhan, ved forveksling med lat. canis er opfattet som «der grosse hund» — alle hans fabler kunde dog ikke fjærnes ved den undskyldning, at han «var falden blandt røvere», som hans landsmand Purchas[1]) udtrykte sig, og medens bogens anseelse således svandt hos de lærde, sank den nogle steder ned til at blive «trykt i dette år» og blev almuelæsning til ind i dette århundrede.

Vore dages kritik har ikke skaffet Mandeville den oprejsning, som f. ex. er bleven Marco Polo til del, idet der tvært imod til den gamle anklage for upålidelighed er föjet en ny, som Yule[2]) betegner ved ordene «røve» og «stjæle». Så hårde ord vilde Mandevilles egen samtid måske ikke have brugt, skönt det ikke kan nægtes, at i al fald störste delen af hans bog er lånt fra andre skrifter, men om den end således ikke længer kan betragtes som original, den vil dog altid beholde en betydelig literær interesse og kunde sikkert göre fordring på en nærmere undersøgelse, end jeg i de følgende blade kan skænke den og dens forfatter.

---

[1]) His Pilgrimes, London 1625, III, 127-8.

[2]) Cathay and the way thither; being a collection of medieval notices of China, translated and edited by Colonel Henry Yule, London 1866 (Hakluyt Society), I, 27 ff

MANDEVILLES REJSE.

sikkert upålideligt, og navnlig synes hele hans lægevirksomhed med alt, hvad dermed står i forbindelse, at bero på en forveksling. Efterretningen om, at han har været læge, synes de nævnte forfattere — Bale muligvis undtagen — at have hentet direkte fra epitafiet i Liège, hvor han betegnes som «medicine professor», og hvor der gives ham tilnavnet «ad barbam». I den latinske tekst af hans bog (kap. 50) fortælles derimod, at da han efter sin hjemkomst til Evropa blev syg og søgte lægehjælp under et ophold i Liège, blev han der behandlet af en gammel læge ved navn magister Johannes ad barbam, som han tidligere havde truffet hos den ægyptiske sultan i Kairo. Herefter var det altså en fra Johannes de Mandeville forskellig magister Johannes, der var læge og havde tilnavnet ad barbam, og denne efterretnings pålidelighed synes ikke at kunne afkræftes ved, at den alene findes i den latinske oversættelse, eftersom denne blev besörget «paulo post», kort efter den franske original, netop i selve Liège, hvor den nævnte magister Johannes levede og måtte være kendt. Når denne sidste angivelse således synes at måtte anses for troværdig, kan indskriften i Liège næppe betragtes som samtidig kilde men må sikkert skrive sig fra en senere tid og hvile på en falsk tradition[1]), der sammenblandede de to mænd af navnet Johannes, hvortil der kunde være så meget mere anledning, som Johannes ad barbam også var vidt berejst og desuden — efter hvad den latinske tekst fortæller — havde været Mandeville behjælpelig ved affattelsen af hans bog. Hvis denne opfattelse er rigtig, må ikke alene tilnavnet ad barbam[2]) men sikkert også betegnelsen

[1]) Bale omtaler ikke epitafiet og har måske efterretningen andet steds fra; det samme gælder måske også en gammel Fasciculus temporum (s. l. & a.), der kalder Mandeville «doctor in medicinis et miles in armis».

[2]) Grässe (Lehrbuch d. Literärgeschichte II, 2, 2, s. 773) mener, at ad barbam skyldes falsk læsemåde for de Alban-

«medicine professor» anses for Mandeville uvedkommende, og antagelsen af, at han overhovedet har været læge eller særlig har givet sig af med lægekunsten, synes under denne forudsætning at savne al den hjemmel, den havde nødig overfor hans egen tavshed om dette punkt og overfor det faktum, at der i hele hans bog ikke findes noget, der tyder på særlige medicinske kundskaber[1]).

Medens hværken Mandeville selv eller hans biografer fortæller noget om den første del af hans liv, kunde måske en lille meddelelse om ham fra tiden för hans rejse hentes fra den manske krønnike[2]). Det fortælles næmlig her ved år 1316, at «Ricardus le Mandevile et fratres ejus cum aliis magnatibus et malefactoribus de Hybernia» landede på øen, og da indbyggerne ikke godvillig vilde give dem, hvad de forlangte, gik de frem med våben i hånd «quousque venerunt sub latere montis de Warchfel in campo ubi quidam manebat nomine Johannes Mandevil.» Her stod kampen, der endte med Manboernes nederlag, hvorefter øen blev plyndret. Hvis navnet Mandevil på sidste sted er rigtigt, og hvis den her nævnte mand er samme person som vor forfatter, skulde denne altså 1316 have opholdt sig på Man, uden at vi ved, hvorledes han er kommen til at bo på denne ø, og da han — således som han nævnes — vel den gang må have været mer end 16 år gammel, skulde han altså være født för 1300.

Når efterretningerne om Mandevilles liv hidtil har været mer end sparsomme, flyder de derimod rigelig nok, når vi

[1]) Foruden rejsebeskrivelsen og de ovenfor nævnte medicinske skrifter tillægges der også Mandeville et fransk Lapidarium, hvoraf flere udgaver kendes, men hvorledes forholdet er med dette skrift, har jeg ikke haft lejlighed til at undersøge.

[2]) Chronica regum Manniæ et insularum, by P. A. Munch, Christiania 1860, s. 28. Krønniken er skreven af forskellige forfattere, samtidige med de begivenheder, de omtaler.

først er nåde frem til Mikkelsdag 1322, da han efter eget sigende i Marseille indskibede sig for at begynde den store rejse, han så udførlig har beskrevet i sin bog. Der er imidlertid den fejl ved det, han her fortæller om sig selv, at en stor del deraf med temmelig sikkerhed kan siges at være opdigtet, og om resten kan det være tilladt at nære nogen tvivl. Han fortæller imidlertid og forsikrer, at alt er sandt. Han fortæller, at han kom til Ægypten og gav sig i tjæneste hos sultanen i Kairo, at han deltog i dennes kampe mod Beduinerne og i den grad vandt hans yndest, at sultanen ikke blot i enrum underholdt sig med ham om forholdene i Evropa men endogså tilbød ham giftermål med en fornem mands datter, hvis han vilde antage den mohamedanske tro. Da han forlod Ægypten, siger han, medgav sultanen ham et lejdebrev med sit store segl, en særlig udmærkelse, der ikke blev almindelige rejsende til del, som gav ham adgang overalt, også til steder, som kristne ellers ikke kunde betræde. Han fortæller dernæst, at han gæstede Sinai med dets berömte kloster, og at han derfra gennem ørkenen drog til Palæstina, hvis hellige steder han besøgte. Det er disse fortællinger, hvorom der kan næres tvivl, idet vi senere skal se, hvorledes meget af selve hans beretning er udskrevet af andre forfattere, men om dette er tilfældet med alt, hvad han meddeler, eller om noget skyldes egen erfaring og eget besøg i hine egne, er et spörgsmål, som endnu venter på en fyldestgörende besvarelse. Hans egne forsikringer om, at han selv har set, hvad han omtaler, kan man nemlig i og for sig ikke tillægge synderlig vægt, ti lignende forsikringer findes i sidste halvdel af bogen, hvor hans uvederhæftighed tæmmelig klart ligger for dagen. Her fortæller han, at han fra Trapezond ved det sorte hav gav sig til at gennemflakke Asiens lande, at han over Forindien og de indiske øer nåde lige til det nordlige Kina, hvor han med sine staldbrødre i 15 måneder tjænte Mongolernes storkhan i kampen mod «kongen af Manci»; at han derfra vendte hjem over land og på vejen besøgte præst Johans

rige, Tibet o. s. v. Alt hvad han beretter om de mærkelige ting, han har set og oplevet på denne sin rejse — ikke blot det overnaturlige men også det faktisk virkelige — har han imidlertid hentet fra andre forfattere, og, som vi skal se, har han ved at udskrive dem gjort sig skyldig i sådanne fejl, at man sikkert tör påstå, han slet ikke kan have været i de egne, han omtaler. Hvor vidt hans forsikringer om at have været i Ægypten og det hellige land er mere pålidelige end hans forsikringer om at have været i Indien og Kina, ma foreløbig stå hen og er ikke afgjort dermed, at der for öjeblikket kun er påvist skriftlige kilder til en del af hans beretning om disse lande. En lille mistanke om, at han slet ikke har været i Orienten, kunde det vistnok endogså være undskyldeligt at nære.

Meddelelserne om hans rejse må altså anses for meget upålidelige, og noget lignende gælder sikkert til dels de fa efterretninger, der haves om hans senere liv. I den engelske tekst af hans bog (s. 314—15) fortælles der, at da han efter 33 års fraværelse atter var vendt tilbage til Evropa, begav han sig til Rom og fremstillede sig for paven, der gav ham absolution for alle de synder, han havde fået på sin samvittighed under sit lange ophold blandt vantro folk. Ved samme lejlighed, fortælles der, viste han paven «this tretys», som denne på hans anmodning lod undersøge og rette af sit råd, der sammenlignede den med en anden 100 gange så stor og derpå erklærede den for pålidelig. Alt dette, som den latinske tekst ikke kender, og som heller ikke forekommer i den tyske bearbejdelse, som Michel Velser foretog efter den franske original, er imidlertid sikkert uægte, et senere indskud, som allerede antaget af Schönborn[1]) og Zarncke[2]), og at det

[1]) Bibliographische Untersuchungen über die Reise-Beschreibung des Sir John Maundeville, von Dr. Carl Schönborn, Breslau 1840, 4to s. 22—3.

[2]) Der Priester Johannes, von Fr. Zarncke; zweite Abhandl., Leipzig 1876, s. 130 not. 3.

i al fald ikke kan være historisk pålideligt fremgår deraf, at paven på den tid, til hvilken Mandeville sætter sin hjemkomst, 1355, slet ikke opholdt sig i Rom men i landflygtighed levede i Sydfrankrig. Umiddelbart efter det nævnte besøg hos paven meddeler Mandeville i den engelske tekst, at «nu» holder sygdom ham fængslet hjemme, meget imod hans vilje, og for at trøste sig og få tiden til at gå har han søgt at genkalde de svundne tider og tildragelser i erindringen og, således som de kom ham i minde, optegnet dem i «this boke» år 1356 i det 34te år efter sin bortrejse fra England. Den latinske oversættelse, som kort efter den franske original blev besörget Liège, meddeler (kap. 50), at det var i denne by, Mandeville 1355 blev syg på vejen til England, og, som allerede nævnt i det foregående fortælles der her videre om den gamle læge magister Johannes ad barbam, som efter at have vist sin kunst på Mandeville på det indstændigste opfordrede ham til for efterverdenens skyld at optegne, hvad han havde set og oplevet på sin lange rejse. På hans opfordring og med hans hjælp, heder det, blev da dette skrift — iste tractatus — sammensat allerede i Liège, skönt Mandeville først havde haft i sinde at vente dermed, til han havde nåt sit hjem. Således berettes bogens tilblivelse, og det rene faktum, at den blev skreven i Liège 1355 eller 1356 er der vel ikke grund til at betvivle; hvorledes det forholder sig med den hjælp, Johannes ad barbam skal have ydet, kan ikke afgöres, måske har den bl. a. bestået deri, at han som boende i Liège har forsynet Mandeville med de literære hjælpemidler, han skulde bruge; måske er det ham, der har oversat bogen på latin.

Den latinske (danske) tekst ender med den bemærkning, at det fra Liège var Mandevilles hensigt at begive sig til England, hvor han håbede i ro og fred at skulle kunne henleve resten af sit liv. Om dette er blevet tilfældet, vides ikke. Vi ved kun, at forskellige forfattere i Liège har set den foran meddelte indskrift, hvorefter døden skal have truffet ham i denne

by den 17de november 1372[1]) og hans støv være stædt til hvile i Vilhelmitternes klosterkirke sammesteds. På den sten, hvor indskriften læstes, fandt man udhugget en ridder i fuld rustning med kløftet skæg (jvfr. «ad barbam»), trædende på en løve, og ved hans hoved sås en velsignende hånd og ordene: Vos ki passeis sor mi por l'amor di Diex pries por mi[2]). En tavle, der var ophængt i nærheden, forherligede den nye «Ulysses» i et latinsk digt[3]), og da Ortelius besøgte stedet, så han et skjold, der tidligere havde båret Mandevilles våben, ja man viste ham endogså knive, ridetöj og sporer, som han skulde have brugt på sin store rejse. — Det sted, hvor han skrev sin bog, skulde altså også gemme hans grav, men om traditionen i Liège heri er mere pålidelig, end vi hidtil har fundet den, er jeg ikke i stand til at afgöre. Også hans fødeby St. Albans har gjort fordring på at huse hans ben indenfor sit gamle, ærværdige abbedis mure[4]).

II.

Hvad der vides — eller fortælles — om tilblivelsen af Mandevilles bog, er allerede anført ovenfor, men derimod har vi endnu ikke haft lejlighed til nærmere at undersøge, hvad der skal forstås ved Mandevilles bog, eller — som spörgsmålet oftest er stillet — på hvilket sprog Mandeville selv har skrevet.

Svaret herpå har været meget forskelligt. Som Englænder

---

[1]) Et latinsk håndskrift af hans bog fra 15de århundrede (engl., Halliwells fortale s. VI) siger, at han døde i Liège år 1382.

[2]) Lambinet, a. sk., s. 303.

[3]) John Weever, Ancient funeral monuments, London 1631 fol. s. 568.

[4]) John Weever, a. st.

kunde man vente, at han havde skrevet på engelsk, på grund af latinens stilling som almindeligt meddelelsesmiddel kunde man tænke på dette sprog, men heller ikke fransk er på forhånd usandsynligt, når man erindrer, at Marco Polo's og flere andre ikke-franske forfatteres skrifter først fremkom på fransk [1]). I virkeligheden finder man da også snart det ene, snart det andet af disse tre sprog anført som det, Mandeville har benyttet, ja man finder endogså angivet, at han har «skrevet» sin bog på alle tre sprog, det ene efter det andet. Hos Bale [2]), hvem en hel række forfattere har benyttet, heder det således: in tribus linguis Anglica, Gallica et Latina graphice scripsit; længere tilbage i tiden siger den foran anførte gamle Fasciculus temporum, at han beskrev sin rejse «tribus linguis», og endelig meddeler det håndskrift fra c. 1400, hvorefter den engelske udgave fra 1725 er udgivet — men som det synes også kun dette håndskrift [3]) —, at Mandeville først skrev sin bog på latin, derpå oversatte den på fransk og atter fra fransk oversatte den på engelsk [4]). Disse kilder er altså enige om, at Mandeville selv har skrevet på alle tre sprog, men medens Bale nævner engelsk først og latin tilsidst, skulde efter det engelske håndskrift netop den omvendte orden være den rette og bogen først være affattet på latin. I modsætning til disse forskellige angivelser meddeler den franske tekst derimod, at Mandeville først havde haft i sinde at skrive på latin, men da flere kunde læse fransk, foretrak han

[1]) Jfr. The Book of Ser Marco Polo by Henry Yule, London 1871, I, s. CXII ff.

[2]) Scriptor. illust. maior. Brytann. . . . catalog., Basileæ 1557 fol. s. 478.

[3]) Se engl., Halliwells fortale s. VII.

[4]) And ȝee schulle undirstonde, that I have put this boke out of Latyn into Frensche, and translated it aȝen out of Frensche into Englyssche, that every man of my nacioun may undirstonde it. -- engl. s. 5.

alligevel dette sprog[1]), og i overensstemmelse hermed siger den latinske tekst, at bogen først blev skreven på fransk i byen Liège og kort derpå sammesteds oversat på latin[2]). — Det ses altså, at kildernes direkte angivelser er meget forskellige og til dels modsiger hinanden, men heldigvis gives der andre veje, ad hvilke et sikkert resultat synes at kunne nås.

At den engelske tekst — således som det ovenfor nævnte håndskrift angiver — er oversættelse fra fransk, antydes allerede af udtryk som porte de Sure or of Tyrye (s. 125), wee clepen hem poriz de spyne (s. 290) o. s. v., og med fuldkommen sikkerhed fremgår det, som Edw. B. Nicholson har bemærket[3]), af en række fejl, der findes, f. ex. når navnene Adrianopel og Akre gives i formen Dandrenoble (s. 8) og Dacoun (s. 31), der sikkert beror på, at oversætteren har opfattet præpos. d' (la cité d'Andrenoble o. s. v.) som navnets første bogstav, eller når der tales om the cercle of swannes of hevene (s. 86), hvor oversætteren har forvekslet signes med cygnes eller oversat efter et håndskrift, der havde denne læsemåde. Sådanne fejl er tilstrækkelig talende, men på den anden side er de af den natur, at Mandeville selv ikke kunde göre sig skyldig i dem, og de viser derfor, at håndskriftet har úret i at angive Mandeville som oversætter, og at det således er uden grund, når han af engelske forfattere lige til vore dage omtales som »our oldest prose author».

[1]) Et sachetz que jeo usse mis ceste liverette en Latyn pur plus briefment deviser, mès pur ceo que plusours entendent mieultz Romanz que Latin, jeo l'ai mys en Romanz pur ceo que l'entende, Halliwells fortale s. VII, jvfr. d'Avezac i Recueil de voyages IV, 428—9, hvor foran l'entende findes chascun.

[2]) Incipit Itinerarius . . . . editus primo in lingua gallicana a milite suo autore Anno incarnationis domini M.ccc.lv. in ciuitate Leodiensi et paulo post in eadem ciuitate translatus in hanc formam latinam.

[3]) The Academy, 1876, 11. novbr. s. 477.

Hvad den latinske tekst angår, er det let at se, at den ikke kan være originalen, således som man efter det engelske håndskrifts angivelse skulde formode. Sammenlignes den nemlig med den engelske tekst, der i det hele synes at være en temmelig tro gengivelse af sin franske original, viser den sig i mange henseender forskellig fra denne, men hvilken af de to tekster der er den oprindeligste, derom kan man næsten intetsteds være i tvivl. Navnlig er det umiddelbart indlysende for de partiers vedkommende, hvor de literære kilder, Mandeville har øst af, med sikkerhed kan påvises, idet vi her gennemgående finder, at den engelske tekst fyldigst og nöjagtigst gengiver kildens beretning, medens den latinske tekst ofte forbigår hele stykker, den engelske (franske) har medtaget, eller meddeler stoffet i en anden orden end den, der er fælles for den engelske tekst og den oprindelige kilde, — ikke at tale om de fejl, der forekommer, som i og for sig vilde være tilstrækkelige til at afgöre det foreliggende spörgsmål. Når således en betragtning af selve den latinske tekst med sikkerhed viser, at den ikke kan være originalen, er der ikke nogen grund til at tvivle om, at den er oversat fra fransk, således som den selv meddeler, og dette bestyrkes desuden ved fejl, den indeholder, f. ex. når navnet Derbent[1]) (engl. the Derbent, s. 257) gives i formen Loderkent (k. 40), idet oversætteren har forenet den franske artikkel og navnet til ét ord, ligesom vel også navnet Grantcan, flertalsformer på -s som droghemans (k. 11), Acopars, Bedoyens (k. 12) o. s. v. sikkert peger i samme retning. Da den latinske oversættelse fremdeles på flere steder ikke blot indeholder en hel anden beretning end den engelske (franske) tekst, men endogså undertiden siger det modsatte af, hvad der findes i denne, eller bestrider de meninger, som der

[1]) Derbend-passet, tyrkisk Demir-kápi, »Jærnporten« i Kavkasus.

udtales, tör man sikkert slutte, at Mandeville selv heller ikke har haft noget med denne oversættelse at göre.

Det viser sig følgelig, at såvel den engelske som den latinske tekst må være andenmands oversættelser fra fransk, og da såvel Bale som det engelske håndskrift sikkert har haft disse meget udbredte tekster for öje, må deres meddelelser om, at Mandeville selv har skrevet på tre sprog, og at han først har skrevet på engelsk eller latin, sikkert anses for fuldkommen uhjemlede. Imidlertid må det dog nævnes, at der i England er funden en engelsk tekst, som er forskellig fra den almindelige, og at der ligeledes i England synes at existere en anden latinsk tekst end den, der ellers kendes, men noget nærmere herom foreligger, så vidt jeg ved, endnu ikke. Hvad den første — den engelske tekst angår — omtales den af Nicholson[1]), der først har bemærket den, som yngre end den almindelige tekst, og for så vidt kan den altså ikke her komme i betragtning. Med hensyn til den latinske vides der næppe andet om dens existens, end hvad der kan sluttes af den engelske udgave fra 1725, hvor udgiveren (engl. s. VI) siger at have benyttet en latinsk tekst, der stemmer med den engelske og franske, og lejlighedsvis anfører citater deraf, som ikke forekommer i den almindelig bekendte[2]). Den synes altså at slutte sig nærmere til den fransk-engelske, men at den skulde være originalen, er der sikkert ingen som helst grund til at antage overfor de franske håndskrifters meget sandsynlige angivelse, der bekræftes af den almindelige latinske tekst og måske blot er misforstået i det titnævnte engelske håndskrift.

Som Mandevilles eget arbejde og det eneste, hvorfor han bærer det fulde ansvar, må altså sikkert den franske tekst anses, men denne, der kun foreligger i håndskrifter og sjældne

---

[1]) The Academy, a. st.

[2]) Jfr. Schönborn, s. 8 not. 7, s. 21; Fr. Zarncke, Der Priester Johannes, 2te Abh. 1876, s. 130.

gamle udgaver, har jeg desværre ikke kunnet benytte og har således været henvist til den engelske oversættelse, der dog, som alt anført, i det hele synes at stemme med originalen [1]) og således uden væsenlig fejl at kunne benyttes i steden for Mandevilles egen tekst.

Hvad nu denne angår, indeholder den efter hans eget udsagn forskellige meddelelser, som han har hørt af andre. Fortællingen om korsets træ og Seth's sendelse til Paradis skyldes «Cristine men, that dwellen beȝond the see, in Grece», der har det optegnet i «here scripture» (engl. s. 11); vejen gennem Sydrusland o. s. v. beskrives «as men seyn. I have not ben in that contree» (engl. s. 130); beretningen om landet hinsides floden Beumare med solens og månens træer «was told us of hem of the contree» (engl. s. 298); meddelelsen om Paradis på jorden gives «as I have herd seye of wyse men beȝonde» (engl. s. 303); omtalen af Saracenernes sæder og tro skyldes «here book, that is clept Alkaron» som «I have often tyme seen and radd» (engl. s. 131) o. s. v. Det er dog kun rent undtagelsesvis, at han således angiver en mundtlig eller skriftlig kilde for sine meddelelser; næsten over alt udtrykker han sig således, at man måtte tro, det var sine egne iagttagelser, han anfører, og på adskillige steder siger han udtrykkelig, at han selv har set, hvad han omtaler. Man skulde altså antage, at næsten hele hans bog med selve rejsebeskrivelsen og alle dens undere var Mandevilles eget, originale arbejde, men det viser sig snart, at i det mindste den allerstörste del deraf er udskreven af ældre eller samtidige

[1]) Jfr. engl., første udgivers fortale s. VI; Fr. Zarncke, Der Priester Johannes, 2te Abh. 1876, s. 130, 180. — Afvigelser er der dog. Besøget hos paven er tilföjelse i den engl. tekst (se foran s. IX); det træk, at guden nævner et lægemiddel, når den syge skal komme sig (dsk. 107 [2]), som den lat. oversættelse har, findes også i Mandevilles kilde (Odorik) og må have stået i originalen, men det mangler i den engl. tekst o. s. v.

forfatteres skrifter. Da det navnlig er i sidste halvdel af bogen, hvor det er let at påvise lånene, vil det vist være hensigtsmæssigt først at anføre de kilder, han her har benyttet.

Blandt disse må først og fremmest nævnes Itinerarium fratris Odorici ordinis minorum. De mirabilibus Indiæ, også kaldet Descriptio orientalium partium o. lign., der foruden i flere ældre mer eller mindre fuldstændige udgaver sidst er trykt i Cathay and the way thither by Colonel Henry Yule, London 1866 (Hakluyt Society). — Franciskanermunken Odoricus, født 1286 i Friaul, rejste hjemmefra i årene 1316—18 og opholdt sig i længere tid ved sin ordens missioner på forskellige steder i Asien, bl. a. i Cambalech[1]), hvorfra han over land atter nåde Italien i begyndelsen af 1330. Kort efter sin hjemkomst opholdt han sig syg og svag i Padova, og her fortalte han sine rejseerindringer, der straks — maj 1330 blev optegnede på latin af frater Guillelmus de Solagna, men allerede i begyndelsen af næste år (14. jan. 1331) bukkede han under for sine lidelser i byen Udine. Som følge af de undere, der straks skede ved hans lig, blev han et par århundreder senere 1755 af pave Clemens XIII erklæret for «beatus».

Odoriks rejseberetning er hovedkilden til sidste halvdel af Mandevilles bog, der ligefrem er bygget derover og på en måde næsten kan betragtes som en anden recension deraf, omskreven og udvidet ved en række större og mindre indskud fra andre kilder. Den rejserute, der følges hos Mandeville, er aldeles den samme, som findes hos Odorik, kun at der hos Mandeville af og til undervejs göres udflugter til lande, der alene hører fabelen til, men derefter fortsættes atter ad den vej, Odorik rejste. Kapitel på kapitel, lige fra det første, gentages selve rejsebeskrivelsen hos Odorik i Mandevilles bog,

[1]) Mongolsk Khan-bâlig (ɔ: Khanens by), det nuværende Peking.

snart med omtrent de samme ord, snart med samme indhold, kun videre udpyntet og udmalet, snart med tilföjelse af enkelte træk, som Odorik ikke omtaler, sjældnere også polemiserende mod meddelelser, denne giver. Det nære forhold mellem de to skrifter er så i öjne faldende, at det tidlig måtte blive bemærket, men Mandevilles ry var den gang så grundfæstet, at man som Purchas[1]) ikke kunde tænke sig andet, end at det var Odorik, der havde udskrevet Mandeville, eller også søgte man at løse vanskeligheden ved at antage, at Odorik havde ledsaget Mandeville på hans rejse, således som dette udtales i begyndelsen af et håndskrift af Odorik, som findes i Mainz[2]): Incipit itinerarius fidelis fratris Odorici socii militis Mendavil per Indiam, licet hic[3]) prius et alter posterius peregrinationem suam descripsit. Den sidste antagelse ser det næsten ud til, at Mandeville selv har søgt at fremkalde, i det han f. ex. ved beskrivelsen af Vallis infausta (the Valeye perilous)[4]) fortæller, at han der var i selskab med to franciskanere fra Lombardiet, blandt hvilke han synes at måtte have tænkt på Odorik, hvis kortere og simplere beretning om sit besøg på dette dunkle sted ligger til grund for Mandevilles udpyntede — i den latinske oversættelse yderligere meget udvidede — fortælling[5]). Det virkelige forhold mellem de to skrifter er det imidlertid let at opdage[6]), ja en sammenligning mellem dem synes endogså at hæve det over al tvivl, at Mandeville — langt fra at have

[1]) His Pilgrims III, 127.
[2]) d'Avezac i Recueil de voyages IV, 426.
[3]) Det rigtige vilde være: ille. Odoriks skrift er ældst.
[4]) Engl. s. 282, dsk. s. 178.
[5]) Jfr. Cathay s. 28.
[6]) Jfr. M. C. Sprengel, Geschichte der wichtigsten geogr. Entdeckungen, 2. Aufl. Halle 1792, s. 350; Hugh Murray, Historical account of discoverries and travels in Asia, Edinburgh 1820, I, 197; Yule, Cathay I, 27—8, o. s. v.

rejst sammen med Odorik — slet ikke kan have været på de steder, hvis beskrivelse hos ham i det væsenlige stemmer med Odoriks, idet han ofte gör sig skyldig i fejltagelser og misforståelser, der vilde have været umulige, hvis han selv virkelig havde besøgt de egne, han omtaler. Jeg skal anføre et par exempler.

Ved byen Tana[1]) på Forindiens vestkyst har Odorik en lang beretning om 4 franciskanere, som der havde fundet martyrdøden, og hvis ben Odorik nu tog til sig; da han er ved at tale om disse, fortæller han med det samme, hvad der senere skede med benene, bl. a. også, at han tog dem med sig til India superior (ɔ: Kina) til byen Zayton[2]), hvor han anbragte dem hos de derværende munke af sin orden, og efter denne digression vender han så atter tilbage til Forindiens vestkyst og taler om peberskoven i landet Minibar (ɔ: Malabar), hvortil han kom fra Tana. Mandeville har ikke beretningen om martyrerne i Tana og hvad dertil hører men kun ganske kort: »Fro thens (nlg. fra Chana ɔ: Thana) men gon be see toward Ynde the more, to a cytee that men clepen Sarche[3]) (ɔ: Zayton), that is a fair cytee and a gode.... Aftre gon men be see, to the lond of Lomb. In that lond growethe the peper, in the forest that men clepen Combar».[4]) Han lægger altså vejen fra Tana til den nærliggende peberskov om ad Kina — öjensynlig fordi han ikke har lagt mærke

[1]) Tidligere en vigtig handelsstad, nu en art forstad til Bombay, jfr. Cathay s. 57 not. 3; Ser Marco Polo II, 331.

[2]) Det nuværende Chinchau, forhen hovedhavnen for forbindelsen med Indien. Marco Polo kalder den »den ene af de to störste søhandelsstæder i verden«. Ser Marco Polo II, 187 ff.

[3]) Andre hdskr. har navnet skrevet med Z.

[4]) Engl. s. 167, dsk. s. 86-7. — Det bemærkes her én gang for alle, at når der i dette afsnit foruden til den engelske tekst også henvises til den danske, er meningen hermed kun at angive, hvor det tilsvarende sted i denne findes uden hensyn til, om udtrykkene er de samme.

til, at Odorik kun ved en digression i fortællingen kommer til at nævne India superior, men når han i den grad er i vilderede med de forskellige steders beliggenhed, tör man sikkert dristig påstå, at han ikke har været hværken i Tana eller i peberskoven, og de oplysninger angående denne sidste, han giver ud over det, Odorik meddeler, må han da have lånt fra en anden kilde og ikke selv indhentet på stedet. — Den rige mand, Mandeville[1]) omtaler som boende i et land, hvortil han på vejen hjemad kommer efter en rejse på 10 dage fra «Rybothe», findes også hos Odorik (kap. 46), men denne siger udtrykkelig, at han besøgte hans gård, mens han endnu opholdt sig i Manzi (ɔ: det sydlige Kina); når Mandeville kommer til hans opholdssted ved at rejse fra «Rybothe», beror dette åbenbart på, at Odorik meddeler fortællingen om ham umiddelbart efter men uden nogen som helst forbindelse med sin omtale af lamaismen i Tybot (ɔ: Tibet). På lignende måde angiver Mandeville[2]), at den mystiske Vallis infausta ligger «besyde that yle of Mistorak, upon the left syde», alene fordi Odorik foran (kap. 47) — men uden forbindelse med det følgende — har navnet Millestorte, o. s. v. — I sin omtale af byen Cansay[3]), der lige fra 1276 havde været i Mongolernes magt[4]), bemærker Odorik (kap. 32), at den bevogtes for storkhanen (pro magno Cane); Mandeville[5]) derimod, hvis beskrivelse af byen ellers stemmer med Odoriks, siger, at den bevogtes mod ham (contra Gran can), men han forsikrer jo også[6]), at han i 15 måneder har tjænt storkhanen i krig mod

[1]) Engl. s. 310, dsk. s. 199.

[2]) Engl. s. 280, dsk. s. 175.

[3]) Marco Polos Quinsai = kinesisk King-sze (ɔ: «hoffets sæde», «hovedstad»), det nuværende Hangchau. Byen havde fra 1127 været hovedstad i Manzi. Cathay s. 113 not. 3; Ser Marco Polo II, 152—3.

[4]) Ser Marco Polo II, 108, 113.

[5]) Engl. s. 209, dsk. s. 111.

[6]) Engl. s. 220, dsk. s. 123.

«kongen af Mancy», en person, historien ellers næppe kender på den tid, da Manzi's erobring var fuldendt allerede 1279 og Sung-dynastiet samtidig gået til grunde[1]. — Ligesom Marco Polo[2], Rubruquis[3] og Carpini[4] fortæller Odorik (kap. 38), at der ved indgangen til storkhanens palads stod vagter for at passe på, at ingen rørte ved dörtærskelen, men dette har Mandeville[5] ikke forstået, eftersom det i hans beretning er blevet til, at vogterne blot skulde passe på, at ingen uberettiget slap ind. Han vilde imidlertid nok have lært at forstå det, hvis han, som han påstår, havde været ved storkhanens hof, da berøring af tærskelen blev anset for en forbrydelse, der kunde medføre de strængeste straffe.

En række lignende exempler kunde endnu med lethed fremdrages, men de anførte er sikkert fuldkommen tilstrækkelige til at vise, hvor megen tillid man kan skænke Mandevilles gentagne forsikringer om sin rejse i hine egne. Uden personligt kendskab til disse, uden at have sat sin fod — tör man sikkert sige — på noget af de steder, han omtaler, lige fra Trapezond ved det sorte hav til hans rejserute på hjemvejen taber sig i det indre Asien, har han udskrevet hele rejseberetningen i Odoriks bog, idet han deri har indskudt större og mindre stykker fra andre kilder, eller — hvor dette ikke er tilfældet — ofte på egen hånd vidtløftig udpyntet Odoriks simple beretning. At angive alle de enkelte meddelelser, han således har taget hos Odorik, vilde her blive for vidtløftigt. Det er så godt som alt, hvad der ikke er hentet fra de andre nedenfor nævnte kilder, og findes - med enkelte indskud andensteds fra — engl. s. 144—53, 162—222, 282—

1) Ser Marco Polo II, 113.
2) Ib. I, 339, 341—2.
3) Recueil de voyages IV, 255, 268, 319, 338.
4) Ib. 625, 741.
5) Engl. s. 220, dsk. s. 120.

46, 264, 277—82, 306—12; dsk. s. 79—82, 86—137, 142—3, 157—60, 172—9, 196—202.

Adskilligt har Mandeville i sidste halvdel af sin bog lånt fra den beretning om orientalske forhold, som Armenieren Hayton — eller rettere Hetum[1]) — den yngre har efterladt sig[2]). Denne, en ætling af det armeniske kongehus, som havde allieret sig med Mongolerne, var selv til stede ved en del af disses kampe mod den ægyptiske sultan, og for den foregående tids vedkommende fik han sine efterretninger dels af tatariske kilder, dels af Hayton den ældre, konge i Armenia minor, der selv længe havde opholdt sig blandt Mongolerne[3]) og holdt meget af at fortælle derom til sine yngre slægtninge. År 1305 drog Hayton den yngre til Cypern, hvor han blev præmonstratensermunk, og flyttede kort efter til Poitiers, hvor han på fransk dikterede sin beretning til Nicolas de Faulcon eller Salcon, som derpå også besørgede en latinsk oversættelse, der 1307 blev forevist pave Clemens V. Jeg har her benyttet den latinske tekst, som Grynæus under titlen «de Tartaris liber» har optaget i sin samling Novus Orbis, Basel 1555 fol., s. 402 ff.

Fra Haytons skrift (kap. 16—7, 23) har Mandeville hentet sin vidtløftige fortælling om Chingis-khan og de følgende store khaners historie (engl. 224—31, dsk. 138—41) foruden enkelte mindre meddelelser om Tatarerne, således deres påstand, at de alene (i åndelig henseende) har to öjne (engl. 219, dsk. 133 — Hayt. kap. 1), notitsen om papirspengene (engl. 239, dsk. 124 — Hayt. kap. 1) og om Tatarernes kampmåde (engl. 252, dsk. 147 — Hayt. kap. 48). Fremdeles er Haytons oversigt

[1]) Se d'Avezac i Recueil de voyages IV, 412 not. 1.

[2]) Jfr. Sprengel, anf. skr. s. 350—1; J. Görres, Die teutschen Volksbücher, Heidelberg 1807, s. 66—7, o. s. v.

[3]) En beretning om hans besøg hos Mangu-khan i året 1254 haves endnu på armenisk, oversat på fransk af Klaproth i Nouv. journal asiatique XII, 273—305.

over det mellemste og vestligere Asiens vigtigste riger (kap. 1—15, 47) udskreven af Mandeville i hans omtale af landene Tharse, Turquesten, Chorasme, Comanye, Persie, Armenye, Georgie (med Hamson) samt Turkye (engl. 255—62, dsk. 150—56), og endelig er endnu enkelte mindre meddelelser hist og her hentede fra samme kilde; f. ex. stammer omtalen af den store rubin (engl. 197, dsk. 104) dels fra Hayton (kap. 6), dels fra Odorik (kap. 24), meddelelserne om Ararat (engl. 148, dsk. 80) dels fra Hayton (kap. 9), dels fra anden kilde, o. s. v. Hvad alle disse lån angår, har Mandeville i reglen enten ligefrem afskrevet Haytons tekst eller indskrænket sig til at give et uddrag deraf; sjældnere har han videre udpyntet Haytons beretning, således som han gjorde ved Odoriks, men hvor han prøver at gå på egen hånd, viser misforståelserne sig straks.

Som kilde har Mandeville også benyttet Johannes de Plano Carpini's skrift Historia Mongalorum, quos nos Tartaros appellamus, for første gang fuldstændigt udgivet af d'Avezac i Recueil de voyages et de mémoires publié par la Société de Géographie IV, Paris 1839, 4to, s. 603—773[1]). Forfatteren, en anset franciskaner fra omegnen af Perugia, blev 1245 af pave Innocens IV sendt til storkhanen Kujuk i hans lejr ved Karakorum i Centralasien for at bevæge ham til at standse Mongolernes ødelæggende indfald i Evropa, men han havde kun et unådigt svar at overbringe, da han i slutningen af året 1247 atter indfandt sig hos paven i Lyon. Her lagde han den sidste hånd på sin rejseberetning, hvortil han allerede undervejs havde gjort et foreløbigt udkast, der var blevet afskrevet flere steder, bl. a. også i Liège[2]), og det kunde da mulig være denne mindre fuldstændige tekst, Mandeville har benyttet, da han et århundrede senere i den nævnte by sammensatte sin bog.

¹) Jfr. Yule, Cathay I, s. 28 not. 1.
²) Recueil IV, 773.

Fra Carpini's skrift har Mandeville lånt meddelelsen om storkhanens segl samt — på et par enkelte træk nær — alt hvad han anfører om Tatarernes religion, indretninger, sæder og begravelsesskikke (engl. 231, 246—54; dsk. 142, 143—49). Det er således kun et forholdsvis lille udtog, Mandeville giver af sin omfangsrige kilde — enkelte meddelelser tagne hist og her s. 611—43, 663—97, ofte ordret afskrevne efter Carpini's tekst og derfor ikke til at tage fejl af.

Fra de tre forfattere, vi nu har omtalt — Odorik, Hayton og Carpini — har Mandeville hentet næsten alt, hvad der i sidste halvdel af hans bog fortælles om virkelig existerende lande og folk, og det er kun undtagelsesvis, han anfører noget, der ikke findes i deres ovenfor nævnte skrifter. Nogle enkeltheder er der dog, man der vilde søge forgæves, f. ex. jongleurkunsterne ved storkhanens fester (engl. 237—8, dsk. 131—3), benævnelserne gaul (engl. 170, mgl. i dsk.), warkes (engl. 192, dsk. 101) o. s. v., og det er således klart, at han endnu har haft mindst én kilde af lignende art til sin rådighed, men om denne endnu kan påvises, turde måske være tvivlsomt nok, da han ikke synes at have benyttet de andre ældre rejseberetninger, der nu kendes.

Går vi dernæst over til de fabelagtige partier i sidste halvdel af Mandevilles bog, viser det sig, at adskilligt heraf stammer fra det bekendte opdigtede brev fra præst Johan til den byzantinske kejser Emanuel, der under forskellige navne (Epistola Johannis regis Indiæ eller presbyteri Johannis, Tractatus de Johanne presbytero, De ritu et moribus Indorum o. s. v.) spillede en meget betydelig rolle i middelalderen og nåde en sådan udbredelse, at prof. Zarncke, der sidst med stor omhu har udgivet brevet[1]), kan anføre ikke mindre end 96 håndskrifter deraf[2]). Disse

[1]) Der Priester Johannes, erste Abh., Leipzig 1879, s. 46 ff.

[2]) En dansk oversættelse af dette lille skrift blev 1510 trykt i København af Gotfred af Ghemen, optrykt i Danske Maga-

er tildels noget forskellige, men det håndskrift, hvorfra Mandevilles meddelelser stammer, synes at have givet brevet i dets ældste form[1]). Hvad der hos Mandeville er hentet fra denne kilde er allerede angivet af Zarncke[2]), men til hans oversigt bör måske endnu föjes fortællingen om ungdomskilden (the welle of ȝouthe, fons juventutis, engl. 169, dsk. 89), der vistnok stammer fra brevets § 27—8, ligesom vel også benævnelsen archiprotopapaten (engl. 170, dsk. 90) er taget fra brevets § 74. De øvrige lån, der mest angår præst Johan og hans herlighed, er følgende: Landets inddeling i 72 provinser, hver med sin underkonge (engl. 272, dsk. 164—5); sandhavet og floden, der kun løber tre dage om ugen (engl. 272—3, dsk. 170—1); beskrivelsen af, hvorledes præst Johan drager frem, når han rykker ud mod sine fjender eller er på rejse (engl. 274—5, dsk. 168—9); det meste af beretningen om hans palads (engl. 275—7, dsk. 165—8), hans riges udstrækning (engl. 277, dsk. 164) samt navnet Susis (engl. 275, dsk. 165). — Hvad der ellers meddeles om præst Johan må være hentet andensteds fra, som det synes fra en almindelig udbredt beretning, eftersom Mandeville selv siger: «I trowe that ȝee knowe wel y now and have herd seye, wherefore this emperour is clept Prestre John. But nathales for hem that knowen not, I schalle seye ȝou the cause» (engl. 299).

På forskellige steder i sin bog nævner Mandeville «kong Alexander» i forbindelse med flere af de fabelagtige ting, han omtaler, og henleder derved opmærksomheden på de æventyrlige beretninger om Alexander den stores bedrifter i østen, der i løbet af middelalderen i forskellige bearbejdelser spredtes over hele den civiliserede verden. Den ældste skikkelse, hvori dette sagn foreligger, findes i et skrift af den alexandrinske

zin III, 172—6. — Det omtales i Kongespejlet som nylig kommet til Norge (Brenners udg. s. 24).

[1]) Zarncke, a. skr., erste Abh. s. 55, zweite Abh. s. 133.

[2]) A. skr., zweite Abh. s. 133.

forfatter, der går under navnet Pseudo-Callisthenos, men det nærmere grundlag for sagnet i den form, hvori det optoges og udvidedes i Vestevropa, er den oversættelse eller rettere bearbejdelse af Pseudo-Callisthenes, som i det 10de århundrede blev besørget af den italienske archipresbyter Leo efter en fra Konstantinopel medbragt græsk tekst[1]). I denne bearbejdelse — Historia Alexandri magni regis Macedoniæ de preliis eller kortere: Historia de preliis — hvoraf flere gamle udgaver gives, finder vi nu virkelig også en stor del af de mærkelige ting omtalte, som Mandeville nævner, kun med den forskel, at det ikke er Mandeville men Alexander den store, der ser og oplever alle disse undere.

Hvad Mandeville (engl. 291—4, dsk. 188—9) fortæller om Brahmanerne, er et kort uddrag af de breve, som deres konge Dindimus vekslede med Alexander, og det, han (engl. 294—6, mgl. i dsk.) meddeler om een Oxidrate og een Gynosophe, er det samme, som Leo beretter om et folk «Oxidrates qui . . . dicuntur gignosophiste» (læs: gymnosophiste), kun at denne ikke har Mandevilles almindelige betragtninger elle hans bemærkninger om folkenes kristelige meninger. Mandevilles folk, der er lådne over hele kroppen og kan leve i vand (engl. 297—8, dsk. 190), omtales også af Leo omtrent på samme måde, men derimod er dennes meddelelser om Amazonerne kortere og noget forskellig fra Mandevilles (engl. 153—5, dsk. 82—3), og det samme gælder sagnet om de folk — Goch og Magoch — som Alexander indelukkede i Kavkasus (engl. 265—8, dsk. 158), hvilke hos Mandeville er «Jewes of 10 lynages», det vil sige efterkommere af de Jøder, der forlod Mose lov og dyrkede guldkalven[2]). Alexanders besøg ved solens og månens træer (engl. 298, dsk. 190) beskrives

[1]) Pseudocallisthenes. Forschungen zur Kritik und Geschichte der Alexandersage von Julius Zacher, Halle 1867, s. 108 ff.

[2]) Jfr. Yule, Ser Marco Polo I, 51—4.

udførlig af Leo, der også omtaler de træer, som i løbet af én dag skyder op, sætter frugt og visner bort (engl. 273, dsk. 171), og fremdeles nævner han en del af de mærkelige dyr, Mandeville omtaler: de store svin, hvide løver, store mus og flagermus, røde gæs, dyret odenthos o. s. v. (engl. 290—1, dsk. 188), ligeledes de guldgravende myrer, men om disse er Mandevilles fortælling mere afvigende og udførligere, o. s. v.

Det ses altså, at en del af Mandevilles mærkelige ting findes i Leos skrift, og at Alexandersagnet er benyttet som kilde, således som alt det oftere forekommende «kong Alexander» antydede. Imidlertid kan der dog næppe være tale om, at det er selve Leos bog, Mandeville har haft for sig; uden tvivl har det været en af de forskellige senere bearbejdelser deraf, som i løbet af middelalderen fremkom i Frankrig, hvori flere partier af sagnet blev udvidede ved meddelelser andensteds fra og derved mulig blev bragte i den form, hvori Mandeville har optaget dem. Om denne nærmeste kilde endnu kan påvises, har jeg ikke haft lejlighed til nöjere at undersøge, og jeg er derfor ikke i stand til at angive, hvor meget han har taget fra den fremstilling af sagnet, han har benyttet, — om han f. ex. deri har fundet alle sine fabelagtige, vanskabte folk, eller om disse til dels er lånte fra andre middelalderlige skrifter: fra oldtidens forfattere, hvor de fleste af dem omtales, har han sikkert ikke direkte hentet dem.

De to kilder, vi nu har omtalt, presbyterbrevet og Alexandersagnet, har vistnok forsynet Mandeville med det meste af det fabelagtige og overnaturlige, han meddeler, og hvad resten heraf angår, kan der næppe være tvivl om, at det stammer fra lignende skrifter, som det sikkert til dels vilde være muligt uden stor möje at påvise[1]). — Vi ser altså, at

[1]) Angående fortællingen om jomfruen med högen (falken) på slottet i Armenien (engl. s. 145—7, dsk. s. 79—80) henviser således fortalen til den engl. udgave fra 1725 (s. VI—VII) til

det er middelalderens sagnliteratur, der ved siden af de tidligere omtalte, mere pålidelige skrifter er benyttet af Mandeville: hvad han ikke har fundet i den ene art kilder, har han taget fra den anden, — af bægge i forening har han sammenskrevet hele den sidste halvdel af sin bog, der således ikke kan göre fordring på at betragtes som et originalt arbejde.

Med hensyn til bogens første halvdel — beskrivelsen af Palæstina (med Ægypten) og vejene dertil — er forholdet mulig et andet, men den endelige dom kan endnu næppe afsiges. Hans egne forsikringer kan der, som alt bemærket, ikke lægges stor vægt på, og at han i al fald delvis også her har brugt samme fremgangsmåde som i sidste halvdel, — udskrevet andre forfattere uden at nævne det — er sikkert.

Fra Haytons ovenfor nævnte skrift (kap. 50—4) har han således lånt en stor del af, hvad han meddeler om Ægypten, navnlig fortegnelsen over de ægyptiske sultaner med undtagelse af den sidste og dennes broder (engl. 36—8, dsk. 21—2), fremdeles sine meddelelser om sultanens stridsmagt (engl. 38, dsk. 22—3), om Nilen (engl. 44—5, dsk. 26—7), om landets udstrækning og dets fem provinser samt Nubien (engl. 46, dsk. 27—8), om Damiette og Alexandria (engl. 46—7, dsk. 18) samt endelig noget om slavehandelen (engl. 49, dsk. 24).

At dette er taget fra Hayton, er allerede for længere tid siden bemærket, men med undtagelse heraf synes man at have anset denne del af hans bog for original, og så vidt jeg ved har kun Yule (Cathay s. 28 not. 1) udtalt en tvivl i så henseende. At denne tvivl ikke er ugrundet, viser sig, når Mandevilles bog sammenlignes med den rejseberetning med årstallet 1336, som den tyske adelsmand Guillielmus de

Melusine af Jean d'Arras. Historien findes endnu i den danske folkebog om Melusina (udg. af Carl Elberling, Kbhvn. 1867, s. 20).

Baldensel, Boldensel eller Boldensleve, «eques auratus Hierosolymitanus», har efterladt sig, første gang udgivet af Henr. Canisius 1604 og senere med titlen Hodoeporicon ad terram sanctam optrykt i hans Thesaurus monumentorum ecclesiast. et histor. ed. Basnage, Antwerpen 1725, fol., IV, 331 ff. Overensstemmelsen mellem dette skrift og de tilsvarende partier af Mandevilles bog er på sine steder så slående, at der ikke kan være nogen tvivl om, at Mandeville har benyttet Baldensels beretning, ja man tör vistnok endogså sige, at dette skrift til dels er noget lignende for første halvdel af Mandevilles bog, hvad Odoriks beretning er for dennes sidste halvdel — det grundlag, hvorpå han har bygget.

Allerede i indledningen til de to skrifter er tanken den samme, og den vej, Baldensel følger, finder vi også angivet hos Mandeville. Baldensels fortælling om Konstantinopel med Troia og hans omtale af Chio, Pathmus, Ephesus, Patera, Myrrea, Kreta, Rodos, Cypern er med forskellige udvidelser og forkortelser optaget af Mandeville (engl. 8—9, 15, 21—9; dsk. 6—8, 11—3), tildels ordret, med de samme udtryk og med de anførte steder i samme orden, uagtet denne ikke er den geografisk naturlige. Mandevilles omtale af Tyrus (engl. 29, dsk. 13) stemmer temmelig nöje med Baldensels, medens hans meddelelser om byerne langs kysten er noget mere udvidet, men ligesom Baldensel har også Mandeville (engl. 33, dsk. 14) den ugeografiske orden: Cæsarea, Askalon, Joppe. Hvad Baldensel fortæller om rejsen gennem ørkenen på vejen fra Gaza til Ægypten, er helt optaget og lidt udvidet af Mandeville (engl. 34, dsk. 19), og ligeledes stammer mange af Mandevilles efterretninger om sidstnævnte land tydelig fra samme kilde (Bald. s. 340—2). Herhen hører meddelelsen om Babylonia med dets kirker (engl. 34, dsk. 19—20), om Kairo med sultanens slot og livvagt (engl. 35, dsk. 20), om forskellen mellem Babylonia Ægypti og det gamle Babylonia i Caldea samt afstanden mellem dem og noget om turris Babel (engl.

40—1, 42, dsk. 18—9, 81); omtalen af Mekka med dets «musket» og Mohameds lig (engl. 42, dsk. 28); Ægyptens lille udstrækning i breden samt bemærkningen om, at det ikke regner der (engl. 45, dsk. 27); slavehandelen (også hos Hayton) og den kunstige ægudrugning (engl. 49, dsk. 24); paradisæblerne (engl 49, mgl. i dsk.), pyramiderne (engl. 52, mgl. i dsk.) o. s. v. — Beskrivelsen af vejen fra Ægypten til Sinai og besøget der (engl. 57—63, dsk. 30—4) er noget udvidet, men hovedkilden er umiskendelig (Bald. s. 343—4), og skildringen af rejsen gennem ørkenen og dennes beboere (engl. 63—4, dsk. 35) stemmer næsten fuldstændig med Baldensels (s. 343). Idet denne forlader Ægypten og begiver sig til Sinai, fortæller han: «Soldanus namque Babyloniæ fecit mihi singularem gratiam dei mediante favore, dans mihi literas, quibus me omnibus subditis recommendabat, ut me ad loca sancta per totum ejus dominium libere ire permitterent, sine omni tributo, exactione, telonio et me, meos ac mea salvarent, honorarent, ab omni offensa et injuria quorumcunque custodirent . . . Quocunque perveni et illis quorum intererat, literas Soldani monstravi, statim se levabant, literas osculabantur, super caput ponebant, me honorabant, aliquoties victualia gratias præsentabant et se mihi ad beneplacita benevolos exhibebant». Dette har det sin interesse at sammenligne med det tilsvarende sted hos Mandeville[1]), hvor han siger, at han opnåde denne gunst af sultanen: når både det foregående og det efterfølgende er lånt fra Baldensel, kunde man mulig nære nogen tvivl om, at overensstemmelsen i denne mellemliggende meddelelse skulde være helt tilfældig, og da næsten alle de faktiske efterretninger om ægyptiske forhold, som Mandeville anfører,

[1]) Den latinske oversættelse (dsk. 29) har det ligesom Baldensel ved bortrejsen fra Ægypten; i den engelske tekst står det senere (s. 82) ved omtalen af Jerusalem, men denne plads er ve næppe den oprindelige.

har vist sig at være lån fra Hayton og Baldensel, kunde den tanke næppe kaldes helt ugrundet, at han måske slet ikke selv har været i Ægypten. — Hvad beskrivelsen af det hellige land angår, kan der næppe være tvivl om, at også her Baldensel er benyttet som kilde. Det viser sig på mange steder ved en overensstemmelse i udtryk, som ellers vilde være påfaldende, og navnlig træder det atter tydeligere frem i slutningen af rejsen, hvor f. ex. en del af det, Mandeville siger om Damascus (engl. 122—3), temmelig nöje stemmer med Baldensels beretning.

Mandevilles beskrivelse af det hellige land er imidlertid udførligere; en del af, hvad han meddeler, må således stamme andensteds fra, men om dette er taget fra andre, lignende skrifter, eller det mulig er egne iagttagelser, gjorte på stedet af forfatteren selv, er et spörgsmål, jeg ikke for öjeblikket er i stand til at afgöre. Heraf afhænger det imidlertid nærmest, hvad dom der endelig skal fældes over den første halvdel af hans bog: at andre forfattere også her er udskrevne, har vi set, men om den lige som sidste halvdel helt er en kompilation, må fremtiden vise.

Det må vistnok forekomme os underligt, at Mandevilles samtid ikke straks synes at have bemærket, hvorledes den rette sammenhæng med hans bog er; i al fald ved jeg ikke, at meddelelser herom findes. Man skulde synes, det let mätte blive opdaget, når han 1355—6 gav sig til at udskrive Haytons bog fra 1307, Odoriks fra 1330, Baldensels fra 1336 — tre forholdsvis nye skrifter, der tilmed alle tre lige efter midten af det 14de århundrede, blot et par år för Mandeville på fransk skrev sin bog, fra latin var blevne oversatte på fransk af Jean le Long d'Ypres[1]) og sikkert straks som senere[2]) i dennes oversættelse har udgjort en samling måske

[1]) Se d'Avezac i Recueil de voyages IV, 413, 419, 430.
[2]) ib. 400—1.

tilligemed et par andre skrifter. Det kunde vistnok endog være en nærmere undersøgelse værd, om det ikke netop har været en sådan samling, et bind med disse oversættelser, Mandeville har benyttet; i al fald kunde det synes, som han har brugt Odoriks skrift i den oversættelse, som 1351 blev besørget af Jean le Long d'Ypres, idet navnet Pentexoire (engl. 277, dsk. 161), som Yule har bemærket[1]), alene forekommer her men ikke i andre tekster af Odorik og ellers næppe kendes. — Hvor nær opdagelsen end således må forekomme os at have ligget, den synes dog ikke at være sket, og i lange tider blev Mandevilles bog ved at gå som et originalt skrift og bevarede den yndest, den straks havde vundet, medens de kilder, hvorfra den stammer, efter hånden glemtes.

III.

Foruden den franske original, der endnu kun foreligger i håndskrifter og i 7—8 tryk fra 15de og 16de århundrede[2]), men som forhåbenlig snart vil blive tilgængelig i en tidssvarende udgave[3]), findes der en hel række oversættelser af Mandevilles skrift, hvoraf vi allerede ovenfor har omtalt de to latinske og de to engelske[4]). Ligeledes har vi nævnt den tyske oversættelse, som Michel Velser foretog efter den ranske tekst, og som tidligst findes i et håndskrift fra 1414[5]).

[1]) Cathay s. 146 not. 2.

[2]) De to ældste trykte i Lyon 1480.

[3]) En sådan har allerede i flere år været påtænkt af det franske Société de l'Orient Latin, se The Academy 1881, 12 febr. s. 120.

[4]) Den ene findes kun i håndskrift. Af den anden kendes over en halv snes udgaver, den ældste trykt i Westminster 1499.

[5]) Trykt i Augsburg 1481 og 1482.

Ved siden af denne er der endnu en anden tysk oversættelse af Otto von Diemeringen, domherre i Metz, der foruden den franske original også har brugt den almindelige latinske tekst. Det er denne oversættelse eller bearbejdelse, der især har været udbredt og som folkebog trykt lige til dette århundrede[1]). En nedertysk oversættelse «aus dem Lateinischen und Französischen», meget afvigende fra den sidstnævnte höjtyske, har Görres[2]) fundet i et pergamentshåndskrift fra 1420, og ligeledes findes der en hollandsk oversættelse[3]), der selv angiver sig som oversat fra latin men også indeholder ting, der ikke findes i den almindelige latinske tekst men derimod i den (franske) engelske. Endvidere haves en italiensk oversættelse — «ridotto in lingua Toscana» —, der udgår fra den franske tekst, hvis bemærkning om, at Mandeville først havde tænkt at skrive på latin men senere dog foretrak fransk, den gengiver[4]). Fremdeles findes en czechisk oversættelse, som Wawrinec z Brezowé sikkert noget för 1445 besørgede efter Otto von Diemeringens tyske bearbejdelse, og som endnu 1811 som folkebog tryktes i Prag[5]), — og endelig den her først udgivne gammeldanske oversættelse, hvis kilde er den almindelige latinske tekst, som vi derfor atter lidt nærmere skal betragte.

---

[1]) Først trykt i Strassburg 1484 og 1488. — v. d. Hagen i Museum für Literat. u. Kunst, I, 249; Zarncke, Der Priester Johannes, 2te Abh. s. 132, hvor muligheden af en tredje tysk oversættelse berøres.

[2]) Die teutschen Volksbücher, Heidelberg 1807, s. 68.

[3]) Den ældste udgave er fra 1483. — van den Bergh, De nederlandsche Volksromans, Amsterdam 1837, s. 133—47.

[4]) Der kendes en halv snes forskellige tryk fra det 15de århundrede, det ældste Mediolani 1480. En ny udgave (I Viaggi di Gio. da Mandavilla) er besørget af Francesco Zambrini (Bologna 1870).

[5]) Grässe, Trésor IV, 361. — En spansk oversættelse, der skal være trykt i Valencia 1483, synes nu ikke mere at kendes. ib.

Af denne kendes tre forskellige udgaver[1]), alle i 4to og alle uden årstal, hvoraf de to første er trykte 1480—90 og den tredje lidt senere. Den ældste (Hain nr. 10643), hvormed jeg navnlig har sammenlignet den gammeldanske oversættelse, og som i noterne er betegnet ved »*lat. A*«. er let kendelig ved at have tospaltede sider. På første side findes titlen: Itinerarius domi|ni Johannis de man|deville militis; bl. 2—3 indeholder Tabula capitulorum . . . og bl. 4a begynder teksten: Incipit Itinerarius a ter|ra Anglie in partes Iherofoli|mitanas. et in vlteriores tranf|marinas. editus primo in lin|gua gallicana a milite fuo au|tore Anno incarnationis dm̄ | M.ccc.lv. in ciuitate Leodi|enfi. et paulopoft in eadem ciui|tate tranflatus in hanc formam|latinam. Nederst på sidste spalte: Explicit itinerarius domini|Johannis de Mandeville militis. — Den næste udgave, i noterne betegnet ved »*lat. B*«, har ingen titel i det kgl. biblioteks exemplar, der (ligesom Hain nr. 10644) begynder med Tabula prefentis libri fingnla(!).. Efter registeret følger: Liber prefens cuius auctor fertur iohannes de mandeuille militari ordinis agit de diuerfis patrijs . . In fine: Explicit jtinerarius a terra anglie . . tranflatus in dictam formam latinam | Quod opus vbi inceptum fimul et completum fit ipfa elementa | feu fingularum feorfum caracteres literarum. quibus impreffum | vides venetica / monftrant manifefte. — Den tredje udgave endelig, som jeg har betegnet ved »*lat. C*«, har på første side: JOhannis de monte villa Itinerarius in partes Iherofolimitanas. Et in vlteriores tranfmarinas. De to næste sider

[1]) De findes alle på det kgl. bibliotek i København, der tillige ejer et latinsk håndskrift dateret 1434 (gl. kgl. saml. nr. 445 fol.), som jeg i noterne har betegnet ved »*lat. msc.*«.

indeholder registeret; bogen ender: Explicit itinerarius domini Johannis de Montevilla militis.

Af disse tre udgaver stemmer *A* og *C* temmelig nöje overens, men derimod afviger *B* både fra disse og fra det af mig benyttede håndskrift, ved på forskellige steder at have större eller mindre tilföjelser, der ofte betegnes som sådanne ved anførelsen af navnene Ieronimus og Odoricus[2]). Det første navn findes gentagne gange ved indskud i beskrivelsen af det hellige land (f. ex. kap. 19 og 20), det sidste i de senere partier af bogen, hvor Odorik er kilden, hvilket den, der har gjort tilföjelserne, ikke har bemærket. Til disse interpolationer findes imidlertid intet tilsvarende i den danske oversættelse; de synes alene at tilhøre *B*, som forøvrigt i andre henseender ofte frembyder en bedre tekst end *AC*.

Hvad nu den i de omtalte udgaver foreliggende latinske oversættelse angår, har vi allerede foran anført dens egen meddelelse om, at den er fremkommen i Liège kort efter den franske original, og ligeledes har vi omtalt, at Mandeville selv ikke kan have haft noget med oversættelsen at göre, idet dennes afvigelser fra hans egen oprindelige tekst for en del er af den natur, at de bestemt synes at tale mod en sådan antagelse. Disse afvigelser er af meget forskellig art.

Hvad der straks falder i öjnene, er den rent ydre forskel, at den engelske tekst kun er inddelt i 31 kapitler (foruden prologen), medens den latinske derimod har 50 kapitler og desuden en inddeling i bøger. Af disse har *A* kun to, af hvilke den første ender med nogle almindelige bemærkninger i slutningen af kap. 23 og et Explicit prima pars huius opufculi, medens den anden omfatter hele den sidste hovedafdeling af skriftet, indledet med et Incipit fecunda pars *et* vltima tractatus huius. Af disse sidste ord findes imidlertid kun de tre første i *B*, der således ikke udtrykkelig

---

[1]) Jfr. Schönborn, Bibliogr. Unters. s. 19—21.

angiver 2den bog som vltima og at dette ikke er tilfældigt, fremgår deraf, at *B* i kap. 5 ledsager sin omtale af Grantkan og presbyter Johannes med ordene: de quibus in fecunda et tercia huius tractatus partibus aliquando eft diffufius narrandum, medens *A* derimod blot har in fecunda huius tractatus parte. Den 3dje bog, som *B* altså på dette sted hentyder til, er imidlertid ikke i udgaven ved et explicit eller incipit bleven adskilt fra den 2den, men da Grantkan og presbyter Johannes skal omtales i to forskellige bøger, og beretningen om den første og hans Tatarer ender med kap. 40, og fortællingen om den sidste begynder med kap. 41, kan der ikke være tvivl om, hvor adskillelsen mellem 2den og 3dje bog i *B* skulde være. Da fremdeles kap. 40 på samme måde som slutningen af første bog ender med nogle almindelige bemærkninger, der antyder, at et hovedafsnit er forbi, kan der endvidere næppe være tvivl om, at det er oversætteren selv, hvem inddelingen i 3 bøger skyldes, og at altså den danske oversættelse med sin bestemte angivelse foran kap. 41: Nu beginnes ten trediæ dell aff boghen, alene har bevaret det oprindelige, der kun antydes i lat. *B*. og helt er forsvundet i lat. *A* og *C*.

En forskel, der ligeledes straks må bemærkes, er den, at den latinske tekst er betydelig kortere end den engelske, noget der til dels beror på, at fremstillingen i den første er temmelig sammentrængt, medens den sidste er affattet i en mere omstændelig og noget vidtsvævende stil. Ved siden heraf har oversætteren yderligere meget formindsket Mandevilles skrift ved hist og her deraf at udelade större eller mindre stykker. Dette gælder f. ex. legenden om korsets træ (engl. s. 10 - 12), meddelelserne om den græske kirke og det græske alfabet (engl. s. 18—20), fortællingen om Hippokrates's datter (engl. s. 23—6) og den unge mand i «Cathaillye» (engl. s. 26—7), om Andromeda (engl. s. 31), om Babylonien (engl. s. 41) og Caldea (engl. s. 43—4), om eremitten i ørkenen (engl. s. 47), Heliopolis (engl. s. 47), paradisæbler, Adamsæbler o. s. v.

(engl. s. 49—50), Josephs forrådskamre (ɔ: pyramiderne) og det ægyptiske alfabet (engl. s. 52—3) o. s. v.; ligeledes i den sidste halvdel af bogen meddelelsen om St. Athanasius (engl. s. 144—5), om saltbjærget (engl. s. 149), om Job (engl. s. 151—2), om Abraham og hans slægt (engl. s. 153), om folkene med ét ben (engl. s. 157), om planeten Saturn (engl. s. 162), om forskellen mellem «ydoles» og «simulacres» (engl. s. 164—7) o. s. v. — På denne måde har oversætteren formindsket Mandevilles bog med over en tredjedel[1]), og hvad der er blevet tilbage er på mange steder omflyttet og bragt i en anden — men oftest bedre — orden. Navnlig gælder dette den første halvdel af bogen, hvor f. ex. den engelske tekst først nævner nogle af vejene til Jerusalem som et tillæg til beskrivelsen af det hellige land (engl. s. 125—31), medens den latinske tekst derimod samler dem alle i de første kapitler.

Af det anførte vil det allerede fremgå, at oversætteren har taget sig temmelig store friheder, og det viser sig fremdeles deri, at det, han har beholdt af den oprindelige tekst, har han i virkeligheden mere omskrevet, genfortalt end oversat. Herved er det undertiden gået ud over tydeligheden, og ikke sjælden har han ved sin egen gengivelse bragt fejl ind i teksten, som fra først af ikke fandtes, men hvad der særlig må mærkes er imidlertid, at han ofte med vilje har foretaget en ændring, hvor han fandt anledning dertil. Allerede Schönborn (s. 16 ff.) har påvist, at medens den engelske tekst kun sjælden udtaler en svag tvivl om pålideligheden af traditionen i det hellige land, har oversætteren hist og her ikke kunnet undertrykke sin vantro overfor hvad der fortaltes. Når således den engelske tekst meddeler, at da Maria «had to meche mylk in hire pappes, that greved hire, sche mylked hem on the rede stones of marble, so that the traces may ʒit be sene in the stones alle whyte» (engl. s. 71), fremstiller den

[1]) Jfr. Schönborn, s. 12.

latinske oversættelse denne tradition som noget, »quod fimpliciores narrant« (kap. 13). Når den engelske tekst fortæller, at der er fire söjler i nærheden af Calvarie-bjærget, som stadig drypper med vand, og at »sum men seyn, that thei wepen for our lordes dethe« (engl. s. 78), er det efter den latinske oversættelse alene »fecundum opinionem fimplicium«, at det nævnte fænomen sættes i forbindelse med Kristi død (kap. 14). På adskillige steder bruger den latinske tekst udtryk som »man tror«, »man siger«, »jeg lod mig fortælle« (paciebar mihi narrari, kap. 18), hvor den engelske siger »der er«, og medens denne uden at ytre nogen tvivl fortæller, at lampen foran den hellige grav slukkes af sig selv langfredag og atter af sig selv tændes påskemorgen (engl. s. 76), anfører den latinske oversættelse dette som noget, der »siges«, og tilföjer, at hvis det er sandt, er det et stort under — »plerisque tamen ineft fufpicio, ne forte talia Sarraceni cuftodes fepulchri *con*fingentes diuulgauerint« (kap. 14).

Medens oversætteren således undertiden viser sig lidt vantro overfor Mandevilles beretning om det hellige land, er hans kritik af en noget særegen art, når han ikke tager i betænkning at lade Mandeville tale af egen erfaring om vejen gennem »det første Tartari« — »hoc enim fcio quia per aliquod tempus fteti in ea« (kap. 5) — uagtet denne i den engelske tekst udtrykkelig tilstår: »I have not ben in that contree, no be tho weyes« (engl. s. 130). Den latinske oversættelse fortæller ligeledes at Mandeville selv to gange har set fønix-fuglen i Ægypten (kap. 9), at han selv har taget af de fisk, der kommer ind til øen Calanoch (kap. 29), at han selv har set de store skildpadder (kap. 29), at han selv har set ruinerne af den borg, hvor »villanus ditiffimus« (Odoriks »senex a monte«) bode (kap. 43), at han selv har set kæmper på 25 fod (kap. 46) o. s. v., medens den engelske tekst intet udtrykkeligt nævner herom. — I disse tilfælde synes oversætteren altså at have søgt at styrke tilliden til fortællingens pålide-

lighed, i andre derimod har han helt forkastet, hvad Mandeville meddeler, og foretrukket, hvad han andetsteds selv har fundet.

Angående oprindelsen til navnet presbyter Johannes fortæller den engelske tekst (s. 299), at der en gang var en kejser i Indien, der havde fået lyst til at overvære en kristen gudstjæneste, og da han i den anledning var rejst til Ægypten, så han der i kirken nogle præster, hvis stilling tiltalte ham så meget, at han erklærede også at ville kaldes præst i steden for konge eller kejser, og at han vilde hede ligesom den første præst, der gik ud af kirken. Da denne hed «John», fik han således navnet «prestre John». Fuldstændig afvigende herfra er beretningen i den latinske oversættelse, der lader Mandeville sige, at han tidligere har hørt en urigtig forklaring af navnet presbyter Johannes — at der herved sigtes til den forklaring, som den engelske tekst giver, siges i Otto von Diemeringens tyske bearbejdelse —, men at han senere i Indien selv — in illis partibus — fik den rette sammenhæng at vide. Herefter skal presbyter Johannes have været en frisisk kongesön, der tilligemed 14 andre «baroner» ledsagede dux Ogerus de Danamarchia på hans store tog i Asien, og da denne drog hjem og delte sine erobringer blandt sine ledsagere, gav han Johannes, der på grund af sin fromhed og sin tilböjlighed til at opholde sig i kirken havde fået tilnavnet «presbyter», India superior med 4000 øer og gjorde ham tillige til overherre over alle de 14 andre baroner. Denne beretning er altså en hel anden end den, Mandeville selv meddeler, og noget lignende er f. ex. tilfældet med fortællingen om de ovenfor nævnte fisk, der hver art for sig én gang om året kommer ind til land, så man kan gribe dem med hænderne, idet dette under efter den engelske tekst (s. 192—3) sker til ære for en tidligere konge der i landet, der ved sine mange börn havde opfyldt budet: «crescite et multiplicamini et replete terram», medens det efter den latinske oversættelse første gang blev gjort af gud «pro duce ſuo Ogero» og siden gentages til hans amindelse. I bægge de anførte tilfælde har oversætteren

altså forkastet Mandevilles egen beretning til fordel for en anden, hvori Olger danske spiller en rolle, og om denne helt, som den engelske tekst slet ikke nævner, har han endnu meget at meddele. Han fortæller nemlig, at i kongens palads på Java er «Dani ducis Ogeri» historie fremstillet på den store sals vægge, lige fra hans fødsel til han vendte tilbage til Frankrig igen efter i Asien at have underkastet sig alle lande fra Jerusalem til solens og månens træer, ja næsten til Paradis på jorden (kap. 29). Han nåde at spise af de nævnte træers frugt og af den balsom, der voksede sammesteds, hvorfor nogle «pre fenfus ftoliditate vel fidei lenitate» antager, at han endnu lever etsteds i verden, men jeg — föjer oversætteren til — tror dog snarere, at han hersker med Kristus i himlen til lön for, at han har arbejdet så meget for at udbrede kristendommen i østen (kap. 47). Som vidnesbyrd om denne hans virksomhed anføres, at det er ham, der har grundlagt den prægtige kirke i byen Calamia og skænket det kostbare skrin, hvori apostelen Thomas's ben gemmes (kap. 28). Fremdeles fortælles. at der i byen Sarke er mange kristne med mange abbedier, som fordom blev stiftede af «dux Danorum Ogerus», og at de derfor endnu kaldes «ecclefie Dani» (kap. 26). Også andensteds nævnes abbedier og kirker, som han har grundlagt, således i Manty (Manzi), hvor Mandeville efter oversætteren fandt en by, der helt var kristen, medens den efter den engelske tekst (s. 207) og Odorik helt var hedensk (kap. 32). Endvidere meddeles, at da kong Ganges ikke vilde lade sig døbe, efter at han var overvunden af Ogerus, lod denne ham kaste ud i den flod, der siden har båret hans navn (kap. 48), og fremdeles at det er Ogerus, der har anlagt de to byer i peberlandet og opkaldt dem efter sine to bedstemødre (kap. 27), samt endelig at en engel, engang da Ogerus og hans hær led sult, viste ham de træer, hvoraf [mel,] honning og vin udvindes, og lærte ham måden, hvorpå dette kunde ske (kap. 29). — Alle disse meddelelser, der noget udvidede gengives i Otto von Diemeringens tyske bearbejdelse, og som

har tiltrukket sig opmærksomhed hos ældre danske forfattere[1]), findes som ovenfor antydet ikke i den engelske tekst, og de må derfor antages at være indsatte af oversætteren, men hvorfra denne har hentet dem, er jeg ikke i stand til at oplyse; i den almindelige folkebog om Olger danske forekommer de ikke.

Ved siden af de tilföjelser af oversætteren, vi her har omtalt, kunde endnu flere andre nævnes, f. ex. hans omtale af de floder, der mulig strömmer til den anden side af Paradis (kap. 48), flere almindelige bemærkninger på forskellige steder i bogen, de foran (s.VI, X) omtalte meddelelser om magister Johannes ad barbam, som den engelske tekst slet ikke nævner, o. s. v. Hertil kommer fremdeles, at den allerstörste del af, hvad den latinske oversættelse meddeler om Mandevilles vandring gennem Vallis infausta (kap. 45), slet ikke findes i dennes egen fortælling, der f. ex. ikke nævner noget om det syn, Mandeville havde, der var så forfærdeligt, at han ikke tör omtale det, eller det slag, han fik på halsen, hvoraf han bærer mærke til sin død, men tværtimod siger, at han og hans staldbrødre slap igennem dalen «with outen perile and with outen encombrance» (engl. 284). Når det endvidere nævnes, at oversætteren f. ex. har pyntet på beretningen om oksedyrkelsen i Indien, der herved er bleven endnu mere fejlfuld end den alt var i originalen, at han har udvidet fortællingen om Pygmæernes kampe med fuglene o. s. v., vil man indse, at også disse «forbedringer» har bidraget sit til at påtrykke hans værk et særeget præg.

Ved at udelade större og mindre partier af originalen, ved at sammentrænge og forkorte, undertiden også ved at udvide, hvad han har beholdt, ved at omordne stoffet og foretage ændringer deri, ved at indsætte nye tilföjelser hist og her har oversætteren i höj grad omformet Mandevilles

[1]) Se ovenfor s. II.

skrift. Den latinske tekst kan således ikke sikkert benyttes, når man vil vide, hvad Mandeville selv har skrevet, men den har betydning ved at være brugt af senere forfattere, og for os har den desuden en særegen vigtighed ved at være den kilde, hvorfra den gammeldanske oversættelse af Mandevilles skrift stammer.

IV.

Den gammeldanske oversættelse af Mandevilles rejse, hvoraf der hidtil kun har været trykt tre mindre brudstykker i C. Molbechs meddelelser om Danske Haandskrifter, fornemmelig af historisk Indhold, i det kongelige Bibliothek i Stockholm[1]) samt nogle uddrag i C. J. Brandts Gammeldansk Læsebog, Kbhvn. 1857, I, 116—23[2]), er bevaret i følgende håndskrifter:

1) Et kvarthåndskrift K. 31 i rigsbiblioteket i Stockholm, allerede omtalt af Molbech (s. 149—50) og Brandt (s. 115—16). Det indeholder ikke andet end Mandevilles skrift og består af 186 beskrevne sider i mindre kvart, hver side med to spalter, hvis linjetal varierer temmelig meget (fra 21 til 32), idet første halvdel er noget tættere skreven end sidste halvdel. S. 27—52 er ved indbindingen (i pergament) satte mellem s. 6 og 7, og ligeledes står s. 109—10 ved en fejltagelse mellem s. 106 og 107, men intet mangler, heller ikke mellem 2det og 3dje blad, hvor Molbech tænkte sig, at der mulig var en lakune. Håndskriftet består

---

[1]) Historisk Tidsskrift, redigeret af C. Molbech, Kbhvn. 1843, IV, 150—2. De meddelte prøver svarer til s. 1, 188^{10}—189^{7} og 204^{1-18} i denne udgave.

[2]) Svarende til s. 4^{3-21}, 22^{6}—23^{26}, 72^{20}—74^{25}, 29^{21}—30^{5}, 116^{18}—122^{24}, 175^{6}—181^{10} i denne udgave, dog med en del forbigåelser og enkelte ændringer.

af to dele, hvoraf den ene, som jeg har betegnet ved *B*, kun omfatter de to første blade, medens den anden, *A*, udgör hele resten. Disse to dele adskiller sig i ydre henseende mest i öjne faldende derved, at medens *A* overalt har røde kapiteloverskrifter og røde initialer ved hvert kapitels begyndelse, mangler bægge dele i *B*, hvis afskriver har ladet plads åben dertil men ikke nåt at få denne udfyldt med rødt blæk, som han sikkert har tilsigtet. Ligeledes mangler *B* de fine streger, hvormed spalterne i *A* er adskilte og omgivne, og endelig er skrifttrækkene tydelig forskellige i *A* og *B*, skönt forskellen måske ikke er så stor, som man kunde have ventet efter den aldersforskel, der er mellem håndskriftets to dele, idet *A* må antages at stamme fra 1459, medens *B* først er skrevet 1534.

Hvad disse to årstal angår, findes de tilligemed et par andre oplysninger i håndskriftet selv. I slutningen af dette, altså i *A*, heder det nemlig: Explicit libellus, scr*i*ptus p*er* fr*atr*em Olauu*m* Iacobi ordinis ſancti Fra*n*ciſci, que*m* fecit ſc*ri*bi ff*rat*er Joh*ann*es Michaelis, gardian*us* Neſtued*e*nſ*is*. Anno d*omi*ni Mcdl nono in p*ro*feſto aſſu[m]pc*i*onis virginis glorioſe. På håndskriftets første side, altså i *B*, meddeles der derimod, at nw ar effth*e*r gutz byrdh thuſe*n*ne ok fæm hu*n*dr*e*dæ ok trætywe ok paa thet fierdæ wor hu*n* ſeth aff lathyne ok paa danſkæ aff een hedh*e*rlik clærk, ſom hedh*e*r hær Pædhær Haræ j Roſkylle beſcopeſſ dømæ. Efter denne sidste angivelse i *B* skulde Mandevilles bog altså i året 1534 være oversat af Peder Hare, medens den efter meddelelsen i håndskriftets slutning allerede 75 år tidligere i *A* foreligger som scriptus per fratrem Olauum Jacobi 1459. Disse to angivelser kunde synes alene at tillade den opfattelse, at der i *A* og *B* haves to brudstykker af to forskellige oversættelser, og således var også Molbechs mening[1]),

[1]) Brandt udtaler sig ikke herom.

idet han tillige antog, at den ældste var oversat og ikke blot afskreven af munken Ole Jakobsen 1459. At dette imidlertid ikke er rigtigt, fremgår ved en betragtning af de øvrige håndskrifter, hvori oversættelsen af Mandevilles bog er bevaret.

Af disse omtaler Molbech (s. 152) *C* som indeholdende «en nyere dansk Oversættelse» af Mandeville, — efter hans mening vel altså en oversættelse, der er forskellig fra de to, han alt havde fundet i *A* og *B*, men i så fald må han ikke have set nærmere på teksten, da han ellers straks vilde have opdaget, at dette ikke er tilfældet. Såvel *C* som *E* indeholder næmlig aldeles den samme tekst, som vi finder i det ældre håndskrift, og det ikke blot hvad *A* men også hvad *B* angår. Da hværken *C* eller *E*, som vi senere skal se, kan stamme fra *A* + *B*, men er uafhængige deraf, måtte altså, hvis Molbechs mening om de to forskellige oversættelser var rigtig, ligeledes *C* og *E* udgå fra en kilde, der var «en Sammensætning af to forskellige danske Oversættelser af samme Skrift». Da «Sammensætningen» endvidere måtte findes på samme sted i *C* og *E* som i det bevarede håndskrift *A* + *B*, måtte man antage, at den ældste oversættelse allerede havde været defekt i den fælles kilde til alle[2]) de bevarede håndskrifter, og at først senere flere afskrifter deraf — ti det defekte *A* er en afskrift — uafhængig af hinanden var blevne supplerede efter Peder Hares nye oversættelse, der med undtagelse af det benyttede par blade ellers skulde være tabt. Alt dette var jo muligt, men det vil næppe anses for sandsynligt, og en rimeligere løsning af hele spörgsmålet, der jo ene er fremkaldt af årstallet 1534 i *B*, synes da også at findes.

I steden for den ovenfor nævnte angivelse i *B* meddeler *C* på titelbladet: Nu er hun (nlg. Mandevilles bog) aff Latine omſet paa Danſke. Anno. d: 1584. Da teksten i de første blade af *C* er den samme som den, der i *B* —

[2]) Cod. *D* tages der her intet hensyn til.

der ikke kan være yngre end 1534 — siges at være oversat 1534, kan årstallet 1584 i *C* kun betegne det år, da *C* blev afskrevet, og må være indsat af afskriveren, som derimod fra sin kilde har medtaget det foregående: Nu er hun aff Latine omſet paa Danſke. Når *C* således med nødvendighed må antages alene at være afskrevet 1584, uagtet titelbladet, således som Molbech også forstod det, synes at angive, at teksten er oversat 1584, kan der næppe rejses nogen principiel indvending mod at antage, at forholdet med *B* er aldeles et lignende, — at afskriveren fra sin kilde har medtaget nw ar effther gutz byrdh . . . wor hu*n* ſeth aff lathyne ok paa danſkæ, medens han selv har indsat årstallet 1534 i steden for et ældre i kilden. Hvis denne opfattelse af forholdet er rigtig, hvis 1534 betegner det år, *B* er afskrevet, må man vistnok med störst sandsynlighed antage, at navnet Peder Hare, som alene findes i *B*, og hvortil intet af de andre håndskrifter har noget tilsvarende, ligeledes skyldes afskriveren og vistnok må opfattes som dennes og ikke som oversætterens navn, og da der i al fald næppe er nogen grund til med Molbech at forstå scriptus per fratrem Olauum Jacobi som oversat af Ole Jakobsen, vil hermed enhver støtte være borttagen for den mening, at der i *A* og *B* foreligger to brudstykker af to forskellige oversættelser af Mandevilles skrift. Forudsætningen herfor er imidlertid, at angivelsen i *B* ikke blot kan forklares som ovenfor nævnt, men at den virkelig må forklares således, og at dette er tilfældet, tror jeg ikke kan være tvivlsomt.

I så henseende er *E* af vigtighed, idet vi nemlig på titelbladet af dette håndskrift, der som anført gengiver samme tekst som *A* + *B* og *C*, finder den meget omtalte meddelelse i følgende form: Nu er hun aff latine omſet paa danſke Aar eff[te r] gudz byr. MCDXLIIII. Den samme oversættelse, der i *C* bærer årstallet 1584 og i *B* 1534, sættes her altså tilbage til 1444, og da der ikke er nogen grund til at antage, at afskriveren af *E* sidst i det 16de

århundrede vilkårlig skulde have indsat dette årstal, er man næppe berettiget til at tvivle om, at han har fundet dette i sin kilde, på dennes titelblad i forbindelse med det øvrige, han derfra anfører. Når den tekst, vi foruden i *E* og *C* også finder i *A* + *B*, således har existeret 1444. er det altså bevist. at angivelsen i *B* må førklares. som jeg ovenfor har gjort, og Molbechs hypotese om de to oversættere er herved gendreven. — Forholdet med *B* er således ganske simpelt det, at da *A* i tidens løb var blevet defekt, tilföjedes 1534 de manglende to blade i ny afskrift — vistnok af Peder Hare — efter et fuldstændigt exemplar af den samme oversættelse, som findes i resten af håndskriftet.

At oversættelsen af Mandevilles bog allerede var til 1444, er der så meget mindre grund til at tvivle om, som der er al rimelighed for, at den må have existeret för 1459, idet *A*, der bærer dette årstal, som allerede ovenfor antydet, snart viser sig at være en afskrift.

Dette fremgår allerede med fuldkommen bestemthed deraf, at der i *A* findes en hel række fejl, som tydelig beror på, at afskriveren [1]) har læst urigtig i eller misforstået sin original. Således forekommer f. ex. om vellik for vmvælik 80^{12}, vnderlict for widerlict 75^{3}, ſloth for ſlecth 118^{19}, ſineff for finneff 170^{5}, øſtræ for øfræ $152^{7,11}$, 154^{9}, o. s. v. — Flere gange har *A* ta, hvor man skulde vente tok, således 13^{24}, 169^{17} [2]) og sikkert også 159^{9}, hvor jeg i teksten har beholdt ta. Fejlen beror vistnok på, at afskriveren i sin kilde har læst tha i steden for tho (= oldn. þó), hvilken form, der i *A* overalt er afløst af tok, ligeledes røber sig 152^{15}: tok er ther thoo ødken, som sikkert står for oprind.: er ther thoo (= lat. tamen) ødken. — Et par

[1]) Eller rettere: en afskriver, da *A* næppe umiddelbart udgår fra grundhåndskriftet (se nedenfor).

[2]) Dette sted viser, at note 16 s. 35 bör udgå.

gange (25[21], 26[9,9]) har *A* tel ved fejllæsning for tee (= *ty*), som allerede kilden altså har brugt ved siden af thy. ty (jfr. oldn. því); den samme fejl har afskriveren først gjort sig skyldig i 73[23], hvor der i *A* findes et overstreget tel foran tee. — Ved fejllæsning og misforståelse har *A* flere gange fået en pronominalform, hvor en sådan ikke har tilhørt originalen. Således findes thøm for (subst.) dom 64[16] og for*æ* thøm for fordom 81[20] -- et par fejl, der mulig kunde antyde, at thøm, tøm; som *A* altid bruger, er indsat for den mere almindelige form med o (thom) — og fremdeles forty for fordom 176[17] og for tee for førdæ 84[5]. I alle disse tilfælde ligger altså en form med d-lyd til grund, men denne har vistnok i kilden været betegnet ved th eller t, ligesom *A* selv oftere har t for d (dh), f. ex. butith 62[10], brot*er* 140[14], bretæ 167[1], r*e*gn*er*ætæ 140[10] o. s. v., ja endogså i forlyd (jfr. fejlen thøm for dom) har t for d i tafue*n* 179[16] (= daghen 180[1]) samt i toll 27[8], hvis dette, som jeg i noten dertil har formodet, står for tal = dal[1]). — Medens at, så vidt jeg har bemærket, kun et enkelt sted findes for oc (187[18]), har *A* derimod oftere oc, hvor man skulde vente at. Sikkert skyldes det fejllæsning 9[2] og 198[6], men om dette også er tilfældet 51[1], 68[6], 89[21] — samt 66[9], hvor afskriveren selv har rettet oc ko*m*mæ ved bagefter at tilföje at ko*m*mæ med oc foran (jfr. s. LI) — er måske ikke helt afgjort, idet der her muligvis kunde være anledning til at tænke på det «å», vi i talesproget bruger for at foran infinitiv; helt usandsynligt var det næppe, at oc her kunde være afskriverens egen betegnelse for partiklen, således som han opfattede den, og det havde måske derfor været forsigtigere at beholde oc i teksten, således som jeg har gjort 192[23]. — For ond*er* 73[5] har *A* and*er* og på lignende måde er oprind. onder 176[12] af afskriveren læst som ander og gengivet

[1]) Jfr. kalnæ for galnæ 94[2]; omvendt guld for kuld 80[24].

ved a n n e*n*, hvilken form, der med en enkelt undtagelse er eneherskende i *A*, afskriveren sikkert også andensteds har indsat for ældre a n n e r. — En række fejl i *A* skyldes nærmest urigtig opløsning af forkortelser i kilden. Således er på flere steder (13^{23}, 82^{12}, 140^{10}, 152^{1}) former af f o r d e r f u æ og f o r d r i f u æ forvekslede med hinanden, og når *A* har h o l l æ for h o l l i s 123^{17}, f ø d h æ for f ø d h i s 149^{5}, ſ æ d æ for ſ æ d i s 165^{20}, beror dette sikkert på, at forkortelsen for -i s er læst som e og gengivet ved æ, medens omvendt v e r d i g e s 92^{13} sikkert er fremkommet ved fejllæsning af kildens v e r d i g e. — Fremdeles skal jeg her nævne en klasse fejl, der kaster et ejendommeligt lys over afskriverens dannelsestrin. Hans kilde har öjensynlig (ligesom *C* og *E*) brugt romertal, men afskriveren af *A* har sat sig det mål at gengive disse ved fuldt udskrevne danske talord, uagtet hans viden her ikke strakte til. Navnlig er det tal, hvori l (L) indgår, der har voldt ham besvær, idet f. ex. l gives ved t r æ t y u æ 60^{9} og ved h a l f f e m t æ ſ i n z t y u æ 186^{18}; xl har han 19^{2} opfattet som x + l og gjort til t y o c h a l f t r*e* d i æ ſ i n z[t y u æ], medens det oftere ($34^{4,8}$, 37^{10} o. s. v.) regnes for t r æ t y u æ; l x er 197^{6} blevet til f ø r*r* æ t y u æ, lxx gengives ved h a l f f e m t æ ſ i n z t y u æ o c p a t*e*t t y u e n n æ 11^{33} o. s. v. Det er altså klart, at afskriverens kundskaber ikke har strakt sig så vidt, at han med sikkerhed kunde læse de almindelige romertal, og de har da i det hele taget næppe været store. — Endelig kan det måske her endnu bemærkes, at der mange steder i *A* fra først af har været skrevet noget urigtigt, som afskriveren selv enten straks eller senere har rettet. Således er f ex. ſ m a a 114^{14} senere tilföjelse i randen og skal indsættes i steden for et (overstreget) ſ n ø d æ inde i linjen, og på samme måde skal o p p æ i randen 44^{5} træde i steden for det først skrevne p o n n æ[1]). Denne sidste fejl beror sikkert på, at afskriveren

[1]) Denne form må sikkert opfattes som sammentrækning af præpos. (o p) p a a med følgende dativform af artiklen. Da det to

havde tilböjelighed til at ombytte kildens oppa med ponnæ og ligeledes gjorde det her, hvor han mente at have samme ord for sig, idet han fejlagtig læste kildens oppæ som oppa[1]).

At *A* er en afskrift, fremgår endvidere deraf, at der i dette håndskrift på mange steder er forbigået ord eller linjer, som rigtig findes i *CE*. Exempelvis kan således anføres, at $2^1/_2$ linje trykt er forbigåede 164^{12-14} (fra udi til udæ), én linje trykt er forbigået 61^{7-8} og 201^{17-18} (fra oc til oc) og ligeledes 150^{17-18} (fra ſom til ſom) o. s. v. En enkelt gang er det manglende senere tilföjet i randen (105^{13}) eller over linjen (105^{12}) med den yngre hånd, der på forskellige steder har foretaget rettelser i sidste halvdel af *A* (101^{20}, 105^{14}, 176^1 o. s. v.), og ofte har også afskriveren selv ved et senere gennemsyn tilsat det forbigåede over linjen. Hvor han derimod straks blev opmærksom på sin forglemmelse, har han brugt flere andre måder for at råde bod derpå men er derved undertiden kommen til at give en tekst, som det slet ikke var hans hensigt at give. Da det imidlertid næsten altid er muligt at se, hvad der har stået i kilden, har jeg ikke taget i betænkning på de nævnte steder at foretage en ændring, men da dennes nødvendighed måske ikke altid er lige indlysende, når det enkelte sted betragtes for sig, medens dens berettigelse — som jeg tror — i reglen vil fremgå ved et blik på alle disse steder tilsammen, skal jeg her tillade mig at dvæle lidt ved de forskellige fremgangsmåder, afskriveren har brugt. — Undertiden har han, når han

---

gange forekommende onnæ (35^3, 118^{15}) kan forklares på lignende måde (af præpos. a), er min rettelse til [p]onnæ måske ikke nødvendig.

1) Det synes som afskriveren i det hele har haft vanskelighed ved at skælne mellem oppa og oppæ, idet *A* meget ofte har oppæ, hvor man skulde vente oppa. En halv snes gange (49^{15}, 62^{12} o. s. v.) er -æ senere ved en lille streg rettet til -a, men ofte er dette ikke tilfældet.

opdagede, at noget var forbigået, taget sin tilflugt til den naturlige udvej at overstrege det for tidlig skrevne og så atter begynde på det rette sted, men oftere har han herved forsömt at overstrege, hvad han skulde, idet *A* f. ex. har *foræ* kom *foræ* 70[12], tøm allæ tøm 71[5], *woræ* førſt *voræ* 92[9], hvor det første *foræ*, tøm, *woræ* bör udgå. Herhen hører også, at begyndelsen af kapitlet s. 62[7] Nu uel iec ſiæ nog*it* ved en fejltagelse i *A* er kommen med allerede i overskriften med noget ændret ortografi: Nu wel iech ſyæ nogit. — Undertiden har afskriveren, hvor han straks opdagede, at noget var glemt, ladet det for tidlig skrevne stå mellem omsætningstegn og tilföjet det glemte bagefter f. ex. 'efft*er* h*er*ræs vor 54[4], tiæneſtæ for m*eth* nef*n*dæ 123[5] o. s. v., men oftere har han forsömt at tilföje omsætningstegnet, f. ex. 34[2], hvor *A* har te ty bud ſc*re*fnæ ordh meth gudz hand eygen i steden for te ty bud ordh ſc*re*fnæ meth gudz eygen hand; ligeledes 105[10]: lighæ effth*er* ſom for effth*er* lighæ ſom; 195[19]: oppa th*e*n veſt*ræ* ſidæ er eet bre*nn*e*n*dæ boel ſo*m* er oppa vor ſidæ, hvor de sidste 5 ord allerede skulde stå efter det første ſidæ, o. s. v.[1]). — Undertiden er det forbigåede senere tilföjet, ledsaget af et eller flere af de ord, det skulde stå ved siden af, f. ex. til ind at go*n*gææ th*e*r ind 184[9] (for: til th*e*r ind at go*n*gææ); hauæ mak oppa mi*n*æ aller dawæ roo och mak 204[7-8] (for: hauæ roo och mak oppa mi*n*æ aller dawæ); ligeledes te fa førſt en ſtæd ſom hed*er* Berſabe førſt j Iødæland 35[21], hvor kilden sikkert i modsætning til

[1]) Herhen hører derimod ikke steder som: ter vor ten viſæ lægæ fødder Vpotras 12[14-15]; ten k*ru*bbæ ſo*m* Ma*r*ia ladæ ſin ſøn j Ih*eſu*m *Chriſtu*m 37[17-18]; foræ ten krubbæ er gudz tiæn*æ*r*e*s *gr*a*ff* ſa*n*cti le*r*onimi 37[21]; For vde*n* ſtatzens mwr' Ihe*ruſa*lem 49[15]; ſom Cayn ſlogh ſin broder j hell Abell 61[5-6]; Aff hans, ſom tennæ bog giordæ, vedertalæ m*eth* foldanen 72[3-4]; o. s. v.

C, som vist med urette er fulgt i teksten, har haft ordene i følgende orden: te fa førſt j Iødæland en ſtæd ſom hed*er* Berſabe. — På andre steder har afskriveren søgt at bøde på en forbigåelse ved senere at tilföje det glemte med et lille tillæg eller en forandring i udtrykket, f. ex. tel en ſtad ſom heder Nik oc ligger j Turchin 10^{18-19} i steden for j Turchin tel en ſtad ſom heder Nik (se s. 10 not. 4); eth ſtikcæ ſom vor h*err*æ vor bu*n*dh*e*n po*n*næ ſom er eet ſtikcæ af en ſtydh 47^{18-19} i steden for eth ſtikcæ af ten ſtydh ſom vor h*err*æ vor bu*n*dh*e*n po*n*næ (læs: vedh). Foruden flere andre steder kan herhen også regnes 70^{15-18}, hvor afskriveren har gjort et fortvivlet forsøg i lignende retning men kun opnåt at göre hele stedet meningsløst. — Disse forskellige fremgangsmåder anvendes også, hvor der ikke ved forbigåelse men ved anden unöjagtighed først er blevet skrevet noget urigtigt (f. ex. oppa ſin ve*n*ſtræ ſidhæ ſom øſter eer 151^{5} for oppa ſin øſtræ ſidhæ), men i dette tilfælde bruger afskriveren endnu en udvej, nemlig at lade det urigtige stå og tilföje det rette bagefter med oc eller eller foran, f. ex. th*er* heth*er* effth*er* oc til heth*er* for til heth*er* 168^{11}; fudæ te ok ko*m*mæ for ko*m*mæ te 9^{14} o. s. v.; thøm eller aff tee ſa*m*mæ for aff tee ſa*m*mæ 101^{12}; aff Yſmaels folk eller aff hans ſlekth for aff Yſmaels ſlekth 67^{10} o. s. v.

Af det anførte vil det fremgå, at *A* langtfra kan siges at være en omhyggelig afskrift, hvorfor det også er at vente, at bogstavfejl af og til forekommer, og noterne og de indklamrede bogstaver i teksten vil da også allerede frembyde adskillige exempler herpå. Flere andre fejl vil der mulig kunne findes blandt de undertiden noget påfaldende former i *A*, som jeg af forsigtighed har ladet urørte, men denne forsigtighed angrer jeg så meget desto mindre, som det senere er gået op for mig, at der i flere tilfælde, hvor jeg med sikkerhed trode at finde skrivfejl, i virkeligheden vistnok til dels foreligger

vidnesbyrd om, at teksten i *A* er gået gennem hænderne på en mand fra de sydlige småøer. Det mest i öjne faldende tegn herpå har vi vistnok i ſkelde*n* 25[23], ſkielde*n* 23[22], ſkiællen 27[11] i steden for det almindelige ſiælden, som *A* ellers altid bruger. Skrivemåden med ſk, ſki for ſi kan næppe forklares uden ved at antage, at den mand, fra hvem den stammer, har udtalt sk, skj som sj og derved været udsat for urigtig anvendelse af de forskellige betegnelser, der for ham havde samme lydværdi, men så vidt jeg ved, er det kun på de sydlige småøer, at såvel stj som skj eller sk foran blød selvlyd udtales som sj[1]). De omtalte former for det almindelige ſiælden har jeg beholdt i teksten, men derimod har jeg efter *C* indsat ſkel 63[2] i steden for ſiæl i *A*; dette sidste er imidlertid ikke ligefrem skrivfejl, som jeg antog, men gengiver «øboens» udtale af ordet. — Når man i *A* i steden for fundæ og kundæ finder fudæ og kudæ, tilbyder den forklaring sig af sig selv, at forkortelsesstregen over u blot er glemt, men dette er dog næppe tilfældet. Ordet hundrædæ (hundret) findes mindst 12 gange uden n (11[12], 21[7], 44[17] o. s. v.); ſtundom forekommer s. 193—6 fire gange uden n (desuden 185[9]), og fremdeles har *A* fudæ (= fundæ) s. 9 not. 30; kudæ (= kundæ) 31[5], 75[13] og kudhæ 182[9]; hudæ (= hundæ) 58[18]*); også gratgifuæligæ 119[17] kan vel her anføres. Ligeledes mangler n ofte foran g. Således findes magæ (= mangæ) mindst 7 gange (45[2], 55[20], 119[4] o. s. v.); endvidere gognæ (= gongnæ) 10[5]; logt (= longt) 50[26]; ofu*er*ſpregder (= -ſprengder) 38[7]; hegdæ (=

---

1) Se F. Dyrlund, Udsigt over de danske Sprogarter, Kbhvn. 1857, s. 45. Som exempler anføres: «Stjærne (Sjærne: Møn; Sjarne: Ærø), stjæle (sjæle: Tåsinge, Låland; men på Falster: stæle)... skön (sjön, ved Svendborg), skære. Dampskibet Skirner kaldes Sjærner eller Stjærner.»

*) Omvendt har *A* bru*n*dæ for brudæ 18[5].

hengdæ) 13^{9}, og endelig mangler n (som også undertiden i andre håndskrifter) en halv snes gange i afledningsendelsen -ing: hetnigæ 38^{10}, pennigæ 49^{9}, *gerniger* 51^{3}, konigæ 98^{5}, 203^{19} o. s. v. At forkortelsesstregen skulde være glemt i alle disse tilfælde, hvor man skulde vente n mellem vokal og d (n) eller g, vilde sikkert være noget påfaldende, når man først er bleven opmærksom på, at den ellers meget sjælden mangler i *A*. Jeg er derfor også nu tilböjelig til at søge en anden forklaring og finder denne i Dyrlunds ovenfor nævnte skrift[1]), hvor han som fælles for fynsk og «øbomål» omtaler «den stærke, i Forbindelse med det stjålne j stående, Næselyd foran nd, ng og oprindeligt nn (en Tid skrevet nd); hvorefter Kvinde næsten lyder som Kvæje (D—L 220), Brændevin som Bræñdvin eller Bræñdven (sml. «Bræjwin» hos Skalle Sd. 11), Tand som Tåñd, Tang som Tañd, . . . mange Gange dels noget nær som maje Gaje (jf. Rajes, Ajes ofte i Nørre Jysk) dels nærmere som ma'e Ga'e»; og han meddeler fremdeles, at «denne Næselyd . . . ofte i den Grad overtoner selve n, nd, ng, at der af det Hele ikke bliver synderlig Mere tilbage end den rene Næselyd, i al Fald med sit jeagtige Efterslag.» Dette lydforhold, som Dyrlund her omtaler, men vistnok på et tidligere udviklingstrin, tör man sikkert med nogen rimelighed finde antydet ved skrivemåden kudæ og magæ, idet det næppe kan betragtes som usandsynligt, at den samme «øbo», der forvekslede sk, skj og sj, har udtalt vokal + n (i forbindelserne nd (nn) og ng) som nasaleret vokal og i de ovenfor anførte tilfælde, hvor jeg allevegne har indsat et n, har betegnet denne ved vokalen alene. — Som en dialektegenhed ved sproget i *A* må det vel også betragtes, at dette håndskrift over en halv snes gange har stedordet huilken skrevet med kk eller k i steden for lk

[1]) S. 19; jfr. Rask, Dansk Retskrivningslære, Kbhvn. 1826, s. 45.

(huykken 62[11], huikkit 193[11], huikkæ 176[12]; huyken 8[23], huyk*et* 33[3], huykæ 32[13] o. s. v.), og det er måske derfor ikke ved forglemmelse alene, at *A* to gange (22[17] og 190[25]) har fok, som jeg har rettet til fo[l]k, ja det kunde endogså tænkes, at ſkilchæ for ſkikchæ 75[16] og ſkilcædæ for ſkikcædæ 125[11] ikke beror på, at krøllen af k (som oftere) er glemt, hvorved tegnet bliver = l, men at den urigtige form bör forklares ved, at afskriveren som følge af sin udtale af lk ikke var helt sikker i brugen af lk og kk. — S. 115[7] har jeg rettet haf- til half-, men at l her skulde mangle ved en blot og bar forglemmelse, er vel næppe rimeligt, når man ser, at afskriveren også først har skrevet haf- 115[9] og haff- 11[12], idet l på bægge disse steder senere er tilföjet over linjen[1]). — Da tegnene for e og o ofte i höj grad ligner hinanden, har jeg flere steder, hvor e forekom mig at være det rette, men hvor *A* nærmest har o, indsat e i teksten, idet jeg antog, at o ikke var tilsigtet af afskriveren, men herved er jeg kommen til at indsætte e i et tilfælde, hvor o næppe er skrivfejl, nemlig i et par former, hvor v går foran. I steden for vefuæ 35[13] (jfr. weuæ 58[11], weep [= weept] 58[10], ind weptæ 130[8]) bör der sikkert læses vofuæ; i steden for vexift 202[7] bör der læses voxift og, som jeg nu tror, ligeledes voxft 113[18] i steden for vexft; fremdeles har *A* vistnok vorge*nn*æ 134[20], og endelig bör tekstens webn 114[18] (= webnt, jfr. væptn [for væpnt] 23[13]) rettes til wobn, således som *A* selv har. At o ikke er skrivfejl i de første af de anførte former, finder jeg bestyrket ved, at *E* både 113[18] og 202[7] har voxt, og at wobn er rigtigt 114[18] bestyrkes ved, at *E* på dette sted har vaabnet, ligesom det jo

---

[1]) Det kunde måske her også bemærkes, at afskriveren af *A* synes at have haft tilböjelighed til at skrive bygdæ, bygd uden g. Således står foran bigd 200[6] et overstreget byd, og i bigdæ 87[18] og bygdh 135[12] er g først senere tilsat over linjen.

også kan sammenstilles med vapntæ 132^{10}, 202^{4}, som jeg det første sted (på grund af væptn 23^{13}) urigtig har antaget for skrivfejl for væpntæ. — Foruden de alt omtalte forhold skal jeg her endnu blot berøre et enkelt punkt, jeg med vilje er gået uden om i teksten, idet jeg i noterne har henvist til denne indledning. S. 26^{18} findes bierich, og jeg har da heller ikke næret tvivl om, at der bör læses bier*i*gh 56^{3} og ligeledes forigæ 177^{7}. S. 80^{21} har *A* derimod arach*e*n (= arch*e*n 80^{20}) — altså med en hjælpelyd a, svarende til a i rodstavelsen —, men denne form har forekommet mig så fremmed, at jeg ikke har turdet indsætte et lignende a i de med ark analoge ord, hvor *A* ved en lille krølle foroven mellem r og k angiver, at en vokal, måske med foregående r, skal indsættes. Denne krølle findes ved mark 24^{9}, 54^{21}, 171^{5}, Danmarch 58^{6}, 101^{17}, Da*n*mark 162^{8}, 191^{3}, Danmarſk (så cod.) 87^{6}; desuden kan krøllen, som jeg har givet ved *r* i Da*n*ma*r*k 92^{7}, på dette sted også stå for r + vokal. Fremdeles park $121^{19,21}$, 148^{6}, og endelig kan her også anføres karſſk 82^{18} og karx 47^{8}. Da jeg har været i tvivl, om der f. ex. bör læses mar(r)ak eller mar(r)ek eller mar(r)ik, har jeg foretrukket i teksten at optage mark o. s. v. og anføre alle de herhen hørende former på dette sted, og på samme måde har jeg da også anset det for rettest at behandle de tilfælde, hvor den samme forkortelseskrølle mellem r og k findes i ord med ø eller e i rodstavelsen: mørk 155^{23}, $156^{2,3}$, 176^{12}; mørkt 193^{7}; — ſterk $18^{3,9}$, 82^{18}; ſterch 35^{11}; ſterkt 20^{11}; hofuerk 83^{21}; merk 72^{6} samt Merk (lat. Merch, ɔ: byen Mekka) 71^{22}, hvortil endnu kan föjes clærk 1^{13} i *B*. — Om det lydforhold, her er berørt, og ligeledes de ovenfor omtalte former med kk, k for lk, f for lf, vo for ve eller andre blandt de her ikke nævnte ejendommeligheder i *A* også har tilhørt »øboens« udtale, skal jeg her ikke udtale mig om. Jeg skal endnu blot bemærke, at næppe alle de særegenheder, *A* indeholder, stammer fra ham, men at en del vistnok skyldes

en mand fra det sydøstlige Sæland — måske gråbroderen i Næstved Ole Jakobsen selv —, således som f. ex. formen thøm, tøm[1]) synes at antyde, og at flere af de former, vi finder i *A*, ved midten af 15de århundrede brugtes på den kant af øen, fremgår — for at tage et dokument, jeg lige har ved hånden — f. ex. af Niels Pedersen Gyldenstjernes testament, skrevet på Bregentved 1456 [2]). Her træffer vi således thørre $547^{2, 11, 30}$, hvormed *tørræ* 43^{11}, 107^{23} o. s. v. (ved siden af tørres) kan sammenstilles; fremdeles langge (= længe) 548^{32}, aldeles som *A* har langæ 10^{5}, 80^{10}, 203^{22}; ſanctæ Joriæn 546^{15}, hvormed ſ*anc*tæ Jwriæn 11^{8} i *A* kan sammenlignes; meth inſeyle 549^{1}, hvor meth (= mit) kan jævnføres med hwet 58^{11}, hw*et* 38^{7} og m*et* 42^{9}, intetkön til hwidh og midh (oldn. miðr); o. s. v. — Det forekommer mig altså sandsynligt, at mindst to mænd fra forskellige steder på de danske øer har haft med teksten i *A* at göre, men hvor meget der i sproglig henseende hidrører fra den ene og hvor meget fra den anden, kan først afgöres ved en nærmere undersøgelse, som jeg her ikke har lejlighed til at anstille.

2) Et kvarthåndskrift nr. 55 i rigsbiblioteket i Stockholm, omtalt af Molbech i Hist. Tidskr. IV, 152. Det er indbundet i et samtidigt bind, på hvilket der foran findes navnet Chriſtopherus Rogerius w paſtor Leierd:[3]) og bagtil bl. a. navnet Nicolaus Chriſtophori, vel sagtens fornævntes sön. Nederst på titelbladet står der:

Thenne Boug Hør Miig Palle Friis Thiill M*et* Rete och Er Miig Forerret aff mien guode Venn Her Peder ſkytt Gudtz Ordt Thiienner vdj Leier-

[1]) Østsæl. døm men vestsæl. dåm. Dyrlund, a. skr. s. 24.

[2]) Chr. H. Brasch, Gamle Eiere af Bregentved, Kbhvn. 1873, s. 546—9 (jfr. s. 10 ff.) = D. Mag., 3 R. III, 297—301.

[3]) Fra Lærdal i Sogn, Bergen stift.

dalls Preftegiiell Thiill Enn Venulliig Forerenng Anno 1601. Palle Friis
Egenn Hanndt[1]).

På bagsiden af samme blad findes med lidt yngre hånd:

Skipper Niels Søffrenfsøn er mit naffn,
Gud vnde mig aff Bogenn gaffnn,
At ieg maa leffue och elfke gud,
Frycte hannom och holde hanns bud,
Gud hielpe mig paa denne Øe,
Erlig at leffue, och vell ath døe.
In nomine Iefu omne genu flectatur.

Hele bogen er skreven med samme pyntelige hånd og er i dens første afsnit forsynet med omhyggelig udførte røde initialer ved begyndelsen af hvert kapitel. Også en del af titelbladet er skrevet med rødt men derimod ikke kapiteloverskrifterne. — Dette håndskrift indeholder: 1) Hele oversættelsen af Mandeville. På første blad findes titlen, og de næste 151 blade indeholder selve teksten, hvori bog 2 og 3 begynder på ny side. Hertil kommer endnu 2 blade med et register. — Derefter følger 2) Enn vdfchrifft

[1]) Den her nævnte mand må være Palle Friis til Lundergård i Vendsyssel, der en tid var bosat i Norge, hvor han efter Saml. t. d. norske Folks Sprog og Hist. VI, 248 skal have været kgl. befalingsmand i Sogn men måske snarere har været ansat som en slags underlensmand, da hans navn ikke forekommer i Norske Rigsregistranter, og da Sogn på samme tid var bortforlenet til lensmanden på Bergenhus Lavrits Kruse (1596—1606; se Norske Rigsregistr. III, 428; IV, 150). — Om Palle Friis's senere skæbne vides næppe andet, end hvad N. Hancke har meddelt i Saml. til jydsk Hist. og Topogr. I, 151 ff., hvorefter han 1615 i stor fattigdom levede i Skagen og der myrdede en bonde og dennes hustru for at få midler til atter at komme til Norge. Året efter (1616) blev han halshugget i København. (Efter velvillig meddelelse fra hr. biblioteksassistent Bricka).

aff adſchillige gamble ſkribenters bøger om nogle ſlaus folck, ſom met beueffnit haand haffue i fordom tiid vdfarit aff diſse nordiſke lannde oc ſidenn fanngit regemente offuer mange lande oc riger vdi verdenn[1]). På bagsiden af titelbladet findes en fremstilling af Verdſenns kreiiſs, afdelt i de bekendte tre dele ved et T, og derpå følger teksten på 27 blade. — Endelig kommer 3) Regiſter paa de herrer, føſter oc førſtinnder oc anndre naffnkundige perſonner, ſom ligger begraffuenne vdi Rinngſted, Sore oc Andtuorſchou, der ialt fylder 13 blade. — De sidste 27 blade er ubeskrevne.

Hvad den i dette håndskrift indeholdte afskrift af oversættelsen af Mandeville angår, som jeg i noterne har betegnet ved *C*, har vi allerede ovenfor set, hvorledes titelbladets angivelse skal forstås, og at årstallet 1584 ikke kan betegne andet end det år, da *C* blev afskrevet. Med hensyn til det register, som alene findes i dette håndskrift, kan der næppe være tvivl om, at -e i authore 205[3] beror på fejllæsning af forkortelsestegnet for -is, hvoraf følger, at dette register ikke er tilföjet af afskriveren selv men har tilhørt hans kilde. Da det endvidere ikke giver kapiteloverskrifterne fuldt således, som disse findes på deres plads inde i bogen, hvilket vel vilde have været at vente, hvis en afskriver havde forfattet registeret efter teksten, og da alle de latinske udgaver har et register, som der vel ikke var nogen grund for oversætteren til at udelade, har jeg anset det for sandsynligt, at det sammen med det øvrige er blevet oversat fra latin, hvorfor jeg har ment at burde medtage det i udgaven (s. 205—6).

At *C* ikke er afskrift af *A* + *B* eller stammer derfra, fremgår, som foran berørt, deraf, at *A* + *B* oftere har forbi-

[1]) Efter et andet hdskr. trykt i Chr. Pedersens Danske Skrifter, udg. af C. J. Brandt, V, 334 ff. (jfr. 538—9 og Om Lunde-Kanniken Christiern Pedersen og hans Skrifter af C. J. Brandt, Kbhvn. 1882, s. 144 ff.).

gået noget, som rigtig findes i *C* (jfr. s. IL). Da dette håndskrift således er uafhængigt af *A* + *B* og derved på mange steder har kunnet yde en ikke ringe hjælp til at udfinde den oprindelige tekst, har jeg ment i noterne at burde anføre alle håndskriftets afvigelser fra *A* + *B*, for så vidt de har nogen indflydelse på meningen. Ved siden af disse findes der imidlertid en stor mængde andre afvigelser, der alene vedrører sprogformen, idet ord og former, vi træffer i *A* + *B*, her er ombyttede med andre, der vel nok som oftest må anses for yngre, men dog ikke altid beror på aldersforskellen mellem de to håndskrifter. Når således *C* har miel 99^{14} og ſie 200^{2}, viser disse former ud over meel og ſee i *A* og kan ikke forklares deraf; når *C* har aaſiun 60^{13} og effterſiun 73^{4}, medens *A* har aſyn og effter ſyn, må -ſiun og -ſyn stå i lignende indbyrdes forhold som oldn. sjón og sýn; når gømdæ 33^{27} i *A* bliver ombyttet med ſkiulde i *C*, viser allerede «Vejlederen» nedenfor s. 214^{24}, at det sidste ord undertiden blev foretrukket længe för 1584 o. s. v. Uagtet de sproglige forskelligheder mellem *A* og *C* således ikke altid afspejler sprogudviklingen i tiden fra 1459 til 1584, idet bl. a også dialektforskel gör sig gældende, vil det dog vistnok være af nogen nytte at sammenstille nogle af dem, og jeg skal derfor anføre en del exempler.

Hvad substantivböjningen angår, står *C* i det hele taget på omtrent samme standpunkt som moderne dansk, idet vi ikke alene finder plur. herrer og lande for herræ og land i *A* men også former som plur. muſz 16^{14}, hoffuider 104^{2} o. s v. for møøs, hofuith o. s. v. Medens *A* altid bruger thøm, tøm, har *C* altid dennom, og for huer therræ i *A* bruger *C* enten huer dennom 146^{24} eller huer aff dennom 104^{18}. Formerne eder, edert, plur. edræ i *A* er alle afløste af eders, og ligeledes har *C* paa voris ſide 195^{19}, voris hender 74^{11}, hvor *A* bruger wor og woræ. For noger med plur. nogræ, noger har *C* nogen med plur. nogle eller undertiden nogen (nogenn chriſtne 61^{19}.

nogen quiſte 171[7]), og for ængæ, æn(k)tæ findes i *C* altid ingen, intet o. s. v. Enstavelsesformerne ber, læſſ, far er i *C* ombyttede med berer 100[20], leſzer 104[17], farer 100[23] og torff med tør, plur. mwæ oftest med maa. I fortid har *C* ſkabtte 2[7] for det gamle ſkob i *B* og lidde 109[15] o. s. v. for led i *A*. fan, forſuand, van, fall i *A* er blevne til fandt 42[17], forſuandt 60[12], vandt 21[11], falt 197[1] (jfr. også iblannt 193[6] for j bland i *A*); præt. plur. brudæ, lubæ er afløste af brøde 40[18], løbe 182[18], men *C* har derimod ridet 82[19], og ofte ſkriffuit 55[4] o. s. v., medens *A* har former med e; tottæ og duald*iſſ* er ombyttede med tyckte 86[16] og dueldis 203[1]; brugædæ, frelſædæ, beginnædæ (oftest), ſkyldædæ med brugte 173[18], frelſte 133[12], begynthe 183[4], ſkylthe 70[9]; ſeyldæ, ſtirktæ, tektes med ſeylede 191[11], ſtyrcket 179[23], teckedis 138[13] o. s. v. — botn og vatn i *A*[1]) skrives i *C* allevegne med nd; ligeledes har *C* ørken og huſtru for øtken og huſfruæ i *A* og endvidere oftest konge for koning. forrethzlæ, bluelſſæ og fødelſæ dagh er i *C* blevne forredelſe 105[1], bluſzell 75[11] eller blyſell 71[2] og fødſells dag 125[2]. *C* har altid hiem og ihiel, medens *A* oftest har heem og i hel, og ligeledes plur. hiørnner 121[9] for hyrnæ i *A*. aldræ, aldry er overalt afløst af aldrig, gømmen af igennom, fran af fra, ponnæ af paa, vndertagen af vndtagenn, neder af ned, vedertalæ af vidtale 72[4] o. s. v. For mwln i *A* bruger *C* molm 142[10], for honik altid honing. Subst. vermæ og part. eruith er erstattet af varme 7[5] og arffuit 199[23], clepp*er* af klipper 103[16], til øfu*er*lups af till offuerløffs 38[9], tiwk, som *A* altid bruger, af tyck f. ex. 99[19], men omvendt har *C* ſiunge 43[11], ſiuncker 148[16], hvor *A* har ſynghæ, ſyngkerr, og frem-

[1]) Med hensyn til afskriverens udtale af disse ord er vantzens 194[1] og (han) vatn 58[3], vadn 99[1], 138[18] o. s. v. (= van) oplysende.

deles altid hiurde 76^{6} o. s. v. (jfr. afftiurde 70^{17}, mgl. i *A*) og liuder 12^{18}, hvor *A* har hyrdæ og lider (ɔ: lyder). For ſlikcæs og likcæ i *A* (i = y) har *C* ſluckis 41^{5} og lucke 192^{16}, for nømmæ har *C* nemme 114^{2} og ligeledes altid giemme f. ex. 41^{12} og glemt 47^{9}, medens *A* i disse ord oftest har former med ø. I *C* findes altid miſkund (f. ex. 104^{12}), medens *A* har meſcundæ, ligeledes kuld 151^{13} overfor kullæ men omvendt en bønne 85^{2} overfor een bøøn o. s. v. Fremdeles kan anføres, idet jeg nævner formen i *A* først (med spærret tryk): keſæ — keyſze 33^{3} o. s. v.; til foren — til forne 162^{12} o. s. v.; fornimſt — fornufft 165^{22}; vfornymſtighæ — wfornufftige 191^{5}; ſtiktædæ — ſtifftede 87^{5} o. s. v.; betekcæ — bedecke 107^{21}; veruæ og forueruæ — forhuerffue 17^{20} o. s. v.; merkatthæ (plur.) — markatte 132^{15}; ruktæ — rycte 109^{12}; beruktik — beryctet 115^{16}; gantzæ — gandſke 11^{14} o. s. v.; diamant — demant 85^{27} o. s. v.; kokodrylly plur. (lat. cocodrilli) — crocodille 105^{6}; Wennedie — Fenedien 111^{9}; prelatæ, naturæ, hoſpitale, altæræ — prelat 32^{15}, natwr 28^{5}, hoſpitall 43^{22}, alter 41^{23} o. s. v.; miraculum, tabernaculum — mirackell 41^{9}, tabernackell 40^{6} o. s. v. Endvidere fordæ — fordre 30^{4}; ſafnædiſſ — ſamblede ſigh 174^{17}; ærwædæ — arbeyde 192^{6} o. s. v.; hiemferd — hiemfart 199^{8}. Det kan også bemærkes, at forstavelserne be- og for- er sjældnere i *A* end i *C*, der således har beholde 96^{2}, betyde $128^{8,11}$, bemercke 128^{12}, beſuige 188^{18}, bedrøffuelſze 183^{17} o s. v.; forløſze 130^{20}, foruare 135^{21}, forkorthe 202^{20}, forhuerffue 17^{20}, formerelſze 191^{5} o. s. v., medens *A* har de tilsvarende ord uden de nævnte forstavelser. — I en række tilfælde består afvigelsen i forskellig afledningsendelse eller sammensætning. Således afløſn — affløſzning 52^{1} o. s. v.; hørennæ — hørelſze 201^{2}; atſkillielſſæ, lydelſæ — adſkillighed 78^{18}, lydighed 154^{19} o. s. v.; ſenden — ſanndhed 33^{4} (oftest: ſandingen f. ex. 74^{13}); ſubtil — ſubtilig 40^{7} o. s. v.; løſtict — lyſteligt

71[12] o. s. v.; dyræ ſtenæ — dyrebare ſtene 100[16] o. s. v. redæ at — rebonne til at 23[14]; alders — alderdoms 139[15]; ſyugæ — ſiugdom 203[10]; føllæ — følelſze 146[21]; ſpog — ſpøgelſze 176[17]; ſa*m*uid — ſamuittighed 142[11]; omvendt feliched — fellig 11[16]; forgiftelſſæ — forgifft 146[22]; wittichedh (w = uv) — vonuittighed 148[22]; mak — gmak 200[4]; ſa*m*ni*n*gh — forſzamling 176[1]; villelſæ — vildfarelſze 72[12] o. s. v.; hofferd, hofferdigæ — hoffmodighed 73[22], hoffmodige 188[16]; orloff — forloff 105[19]; ledær*æ* og led*es* me*n*d — ledſagere 31[6], 34[23]; leder (plur.) — lede modene 104[7]; o. s. v. — I talrige andre tilfælde er der i *C* indsat et andet ord af helt forskellig rod, meget ofte et fremmed ord i steden for et hjemligt, sjældnere det omvendte. Således kan — i alfabetisk orden — anføres, idet ordet i *A* nævnes først: alt — ganndſke 69[8]; altings — aldelis 50[9] o. s. v.; bed*eſſ* — begierede 80[12]; behøfuælict — vel behageligt 201[1]; beſkedæligæ — fuldkomelige 64[11]; høyth beſøge*n*næ — ſtorlige bedrøffuede 182[6]; byrdh — fødtzell 21[10]; delin — parten 202[14]; dyurffuæ — driſtighed 154[26]; duællieſſ — bliffue 101[9]; døn — luct 182[3]; døn*er* — lucter 135[15]; faa — antuorde 196[14]; fleckæ — sprecke 41[21]; geller — koſter 147[7]; geneſten — ſtrax 26[6] o. s. v.; (girfalkæ — gribfalcke 123[20], gribfule 136[5];) gømdæ — ſkiulde 33[27], voctet 67[18]; henn*er* — imod 153[2]; en eller et ho*n*næ — it ſlaus 12[4]; hull — gaff 40[11]; høfuæligæ — ſaare 68[17]; iettæ — loffuede 67[4]; ke*n*næ — lære 48[21], fornam 139[14]; kompæny — lyſtighed 129[10]; crøph — kløff 52[6]; kwer — ſtille 170[23] o. s. v.; ne*m*mæ, ny*m*mæ — lerre 133[13] o. s. v.; nydææ — bruge 187[10]; nær — moxen 13[13] o. s. v.; nøwæ — neppelige 117[5]; orlofuæ — feyde 189[10]; p*er*egri*m*mæ, pelægrimæ — vdlendinge 11[14] o. s. v.; vor . . til radæ — bleff . . till ſinds 196[12]; raſkæligæ — ſnarlige 130[24], ſnarligenn 76[4], ſnart 148[20] o. s. v.; till riggæ — till bage 182[6]; redd*is* — befryctede 189[14];

rætælich — forferdelig 175^{8}; ſawn — tale 78^{2}; ſettæ — ſammen ſkreff 23^{24}; ſinnæ — tiid 101^{9}; ſinnum — tider 57^{20}, ganngę 146^{4}, tid 69^{6} o. s. v.; ſtakcædæ — korte 62^{8} o. s. v.; ſtækcæ — forkorthe 169^{18}; ſtor hugnit — frimodig 85^{4}; ſtrider — ſlactningeer 35^{15}; ſtundom, vnnerſtundom — vndertiidenn 95^{10}, 187^{14} o. s. v.; ſtirer — regierer 82^{2}; ſtyrere — regienntere 68^{10}; teff — ſmag $89^{6,8}$; tefuæ — ſmage 89^{7} o. s. v.; treſuer — tre gange 171^{2}; vnderuyndæ tøm — beblande dennom met 73^{9}; vndfongit — annamit 160^{15}; veder korith off — forplictitt ofz ved 72^{11}; weygen — kaaſen 10^{8}; veſuæ — vinde 35^{18}; yrtædæ — balſomerede 43^{4}; ænlidæ — anſict 104^{13} o. s. v.; øffrit — noch 98^{7}, vell 168^{7}; til øfrens — till offuerflødighed 194^{5}; o. s. v.

Hvad sprogformen i *C* i og for sig angår, frembyder den lidet mærkeligt. Et par former skal nedenfor anføres sammen med tilsvarende i *E*; her kan det måske blot bemærkes, at *C* ligesom *A* undertiden har sing. ſlecte 129^{6}, ſorge 132^{18}, bierge 139^{3} o. s. v. og ligesom *E* sing. haffne (med plur. haffner 5^{16}) 7^{10}, 71^{21} for det almindelige haffn. Når *C* har øxe 89^{23}, 90^{22}, øxènn 90^{15} for oxe, oxenn, kunde det mulig bero på en misforståelse, hvortil dog sammenhængen ingen anledning synes at give.

3) Et kvarthåndskrift i Karen Brahes bibliotek i Odense, der i Linds katalog (1725) s. 159 unöjagtig anføres som indeholdende «Joh. Mandivels Rejse-Bog af Latin fordansket 1544», og ligeledes nævnes i Vogelsangs fortegnelse s. 87. Da det her ikke findes på sin rette plads i afdelingen «Rejsebeskrivelser», er jeg desværre først efter tekstens trykning tilfældig bleven opmærksom på dets existens.

Dette håndskrift, som jeg foran har betegnet ved *E*, er skrevet med en hånd fra slutningen af det 16de århundrede og indeholder nu 158 blade i mindre kvart med sign. *A* – *Y*, hvert bogstav bestående af 8 blade med undtagelse af *K*, *L*

og *M*, der kun har 6, og samme störrelse har også *A* oprindelig haft, men de 2 blade mangler (s. 6^{13} fare — 9^{1} eth). Ligeledes mangler også hele bogstavet *C*, der må have bestået af 8 blade (s. 18^{18} tel — 27^{13} vord*er*). Kapiteloverskrifterne og en eller flere linjer i begyndelsen af hvert kapitel er skrevne med rødt blæk, hvormed også de første sider og enkelte senere er indstregede. Formatet har tidligere været noget större end nu, idet der, som et par omböjede hjörner viser, er bortskåret noget både af breden og höjden for at få håndskriftet til at passe til et gammelt læderbind af en anden bog, hvori det i senere tid er indsat. På titelbladet findes med yngre hånd et par — vistnok ligegyldige — navne, som jeg ikke med sikkerhed har kunnet læse. — Angående titelbladets årstal 1444 (ikke 1544 som Lind angiver) er der foran talt (s. XLV f.)

Den skade, der er sket ved, at *E* ikke er blevet benyttet til udgaven, er heldigvis ikke så stor, som den kunde have været, idet det nemlig straks ses, at *E* og *C* står i et så nært forhold til hinanden, at de sikkert må antages at være afskrevne efter en og samme kilde. Dette fremgår ikke alene af fælles påfaldende former som gmak, *C* = gmagk, *E* (mak, *A*) 200^{4}; vempthe, *C* = vempte, *E* (vapntæ, *A*) 202^{4}; offuefidt, *C* = offuerfidtt, *E* (ou*er* feet, *A*) 202^{16} o. s. v. men viser sig også derved, at forbigåelser (f. ex. s. 58^{3-6}, $^{13-16}$ 152^{12-15} o. s. v.), fejl (f. ex. palmme tre for fkind, *A*, 35^{5}; enn føn heder Geodus for j find gardh, *A*, 124^{7}; de forvanskede steder 103^{11}, 151^{16}, 152^{20} o. s, v.) og andre afvigelser fra *A* meget ofte er fælles for *C* og *E*. For så vidt er skaden altså ikke så stor, men jeg beklager dog, at jeg ikke tidligere er bleven opmærksom på *E*, idet dette håndskrift — ved siden af sine særlige fejl — på adskillige steder bedre end *C* har bevaret det oprindelige og derved undertiden kan hjælpe til at finde den rette tekst. Jeg skal her anføre de steder, hvor *E* på denne måde er af betydning og navnlig sådanne, hvor en rettelse i teksten bör foretages.

S. 33^{4} oc ad, *E* = oc at, *A*. — oc er sikkert oprindeligt og burde beholdes.

- 34^{24} kundæ, som er indsat efter *C*, mangler i *E* som i *A* og bör udgå.

- 36^{9}-^{10} kallede, *E* — vist fejl for kalle de — taler for, at ordstillingen kallæ te i *A* er oprindelig.

- 41^{17} Efter penni[n]gæ har *E*: Anden thid om aaritt daa maa der ingen indgonge vden peninge, hvilket ikke findes hværken i *A* eller *C* men dog kunde synes at være oprindeligt = Alias vero per annum non ſine redditione tributi, lat.

- 46^{18} Annæ, *E* = *D*.

- 50^{1} ind, som er indsat efter *C*, findes ikke i *E* = *A* og er vistnok uoprindeligt.

- 51^{21} ad, *E*, og således vel oprindeligt.

- 54^{25} ij, (ɔ: $1^{1}/_{2}$) *E*, og således oprind. = lat.; urigtig læst som ij i *A* og *C*.

- 55^{5} alt, *E* = *A*.

- 65^{5} høyſt, *E* = rettelsen høxt.

- 66^{10} haffde de, *E* (uden oc).

- 80^{14} ſtørre, *E*, og således sikkert oprind. = maiori, lat.; ſtoræ, *AC*.

- 83^{5} velboren, *E*.

- 100^{3} ſin her, *E*, og således sikkert oprind. = ſuo exercitu, lat.

- 100^{3} vorder, *E*.

- 101^{12} huilkett it ſtort vnder er thet, *E* = *A*; tet i *A* er således sikkert oprindeligt.

- 111^{9} det, *E* = thet, *A*.

- 114^{10} oc thiene, *E*, og således bör der sikkert læses med komma foran (æræ, oc [= ſom] tiænæ).

- 114^{18} vaabnet, *E*; jfr. s. LIV.

- 137^{17} bagher, *E* = rettelsen bag hær.

- 142^{14} Chettai, *E* = kætay, *A*, hvor æ vel altså er gammel fejl.

S. 144^{2} fraa, *E*.
- 151^{6} longtt, *E* = lankt, *A*, der vel næppe burde have været rettet til lang.
- 159^{16} ſtore, *E* = rettelsen ſtoræ.
- 163^{20} aff, *E* = rettelsen aff.
- 185^{6} at, som jeg har indsat, findes heller ikke i *E* og bör vist udgå.
- 190^{11} alle, *E* = allæ, *A*, der sikkert er det oprindelige.
- 198^{20} alt står i *E* på samme plads som i *A*; slutningen af noten bör udgå.
- 202^{7} (og 113^{18}) voxt, *E*, jfr. s. LIV.

I visse henseender har *E* et lidt ældre præg end *C* og har således på flere steder beholdt et gammelt ord, der i *C* er afløst af et yngre (f. ex. trøſser 28^{8}, 82^{22}; forde 30^{4}; quer 47^{5}, 92^{26}; ſtor hoffnit 85^{4}; ſnøde 92^{2} o. s. v., hvor *C* har tre gange, fordre, ſtille, frimodig, lede o. s. v.), men det, jeg her særlig skal henlede opmærksomheden på, er nogle rækker af former, hvor en særegen lydudvikling lægger sig for dagen. — I steden for langt ø har *E* ofte y, navnlig i former af verbet ſøge: ſyge 3^{6}, ſygge 69^{24}, 194^{12}, ſygte 164^{7}; forſyge 85^{22}, 196^{10}, forſygthe 196^{6}, forſygtt 100^{16}, 203^{5}, vforſygtt 188^{9}, vforſygthe 79^{9} samt subst. forſygelſse 79^{7}. Fremdeles ryg 193^{7} (røg, *C*); offuerflydighed 194^{5} (samt 73^{15}, hvor y er rettet til ø eller omvendt); vel også bryde 40^{18} (brøde, *C*, brudæ, *A*). fye (føuæ, *A*) findes kun 16^{8}, ellers heder ordet i *E* føe 128^{9}, 131^{10}, 158^{19}, ligesom det heder nøe[1]) 78^{2}, 109^{9} (ved siden af det almindeligere nøye og nøy) og pløe 114^{8}. — I en del tilfælde har *E* i for e, således longfridag 41^{5}, langfridag 41^{14}; lige[2]) (ɔ: lege) 126^{8} = ligge 86^{15}, 173^{2}, 192^{18}; camille (ɔ: kamele) 31^{9}, camillene 31^{12,12};

[1]) I *C* findes nyge 78^{6}.
[2]) I *C* findes liege 192^{18} og subst. liegh 192^{21}.

offuerſidtt[1]) (= ofuer ſeet, *A*) 202^{16}; thigen 9^{10}. Fremdeles vederquige 184^{12}, vigre (ɔ: vegre) 29^{6} samt barnlige thijd[2]) (= barn læyæ tid, *A*) 38^{5}. Endogså i for æ findes i subst. ligier (= lægæ, *A*) 124^{10}, hvorefter ſerlige[3]) (= ſarlægæ, *A*) $124^{8,9}$ sikkert er fejl for ſarlige. — i, ie for ey haves i vier 13^{17}, 195^{23} (= subst. veyr); kieſse 82^{16} (= keyſse); subst. kieſser 9^{13}, kieſeris 9^{9}, kieſeren 9^{2} o. s. v. (= keyſer); plie 185^{7}, 192^{8}, 202^{5}, (= pleye) og plier 29^{6}, 71^{14}, pliede 44^{24} (samt plye 17^{9}, 34^{21}, 35^{15}).[4]) Endelig kan det også anføres, at ved siden af verb. ſegle findes ſielle $61^{2,21}$, ſiegle 87^{7} med præs. ſieller 12^{20}, ſiegler 103^{13}, 105^{2}. — u for alm. o haves i bud (= oldn. bót) 107^{2}; ſturtt (= oldn. stórt) 31^{18}; hus[5]) (= hoos, *A*) 14^{12}, 41^{17}, 47^{25}, 49^{6}; ligeledes burde (= oldn. borð, pl.) 165^{17} og måske pullere 199^{6}, pulleris 85^{10}, i hvilket ord både *A* og *C* har o. — Fremdeles bör det måske endnu anføres, at *E* ved siden af ſelle (oldn. selja) bruger ſielle 38^{11}, ſiellie 71^{6} o. s. v., hvilken form også findes i *A* (f. ex. 85^{20}) og *C* (f. ex. 71^{6}), og endvidere har voxt (= vext) 113^{18}, 202^{7} (jfr. foran s. LIV); vngre 173^{10} og vngſte 186^{13} (= yngre og yngſte); theniſte 46^{4}, 60^{6}, 67^{12}, 72^{21} o. s. v. samt formen ieg druck (= drak, *A*) 89^{18}.

---

[1]) *C* har offueſidt.

[2]) *C* har barnlige tiid.

[3]) *C* har bægge steder ſeerlige.

[4]) Hvor ey findes, viser *E* ofte usikkerhed med hensyn til et følgende e i udlyd, idet dette savnes i vey (= veye, plur.) $17^{7,21}$, 130^{22}, 142^{12}; ney (= neye) 126^{12}, 127^{15}, $129^{14,20,26}$; pley (= pleye) 83^{16}, 105^{18} o. s. v. (jfr. også ney [= neye] 15^{15}, 56^{11}, 78^{6}, 110^{4}. 186^{2}), medens det derimod urigtig er tilföjet i den anden veye 30^{19}, en veie 30^{8} o. s. v. En lignende usikkerhed i brugen af -e findes ellers ikke i *E*.

[5]) I *A* (og ligeledes i *CE*) er hoos 81^{19} fejl for (Jobs land) Hus = terra Hus, lat.

4) Et håndskrift i lille 8vo. på det kongelige bibliotek i København, gl. kgl. saml. nr. 3559, tidligere opbevaret i gehejmearkivet. Dette håndskrift, som jeg i noterne har kaldt *D*, og som er skrevet med en hånd fra slutningen af 16de århundrede, indeholder foruden titelbladet 18 beskrevne og derefter et par blanke blade. Titlen afviger fuldstændig fra den, vi har fundet i de ovenfor omtalte håndskrifter, og er meget vidtløftig: Iohannes Mandavill*us*. Beſkriffuellſze aff hanns vanndrinng och reyſe igiennom the thry ypperliige och mechtiige keyſerdømme, ſom er: Turchia, huor vdj thenn turkiiſke keyſer erenn herre och keyſer, ſom alltiidt kalldiis Soldann; it*em* thet mechtiige keyſerriige Tartaria, huillckinn keyſer alltiidt kålldiis Granchum; it*em* diſligeſte thett ypperſte riige India, huillckenn keyſer alltiid kalldis preſt Johann, och huor vdj hannd ſaae och hørde møge*n* vnnderliigh*et* och attſkilliig menniſker theris ſkickellſzer, ſeder, lou och leffnit och møgenn anden vnnderlig ting, ſom he*r* effter beſkriffuiis. Denne titel viser allerede, at vi her ikke har med en nöjagtig afskrift at göre, og det samme ses af det følgende. Indledningen (s. 2—3 i udgaven) er forbigået i *D*, hvor teksten først begynder med udgavens s. 4^{3}—5^{4}. Herefter anføres de oplysninger om bogens tilblivelse, som meddeles i dennes sidste kapitel (s. 202—4), og dernæst følger så kap. 2—4 (s. 5^{15}—14^{23}); kap. 5—9 (s. 15^{1}—29^{2}) er forbigåede, men derimod findes atter kap. 10—15 samt begyndelsen af kap. 16 indtil kyrkæ 47^{5}, hvormed *D* ender.

Teksten i disse brudstykker er ofte så afvigende fra den, vi finder i de ovenfor omtalte håndskrifter, at man straks kunde fristes til at antage dem for dele af en helt anden oversættelse. At dette dog ikke er tilfældet, fremgår deraf, at *D* på andre steder ordret stemmer med de øvrige håndskrifter, og når den latinske original endvidere inddrages i sammenligningen, bliver der ikke nogen tvivl om, at vi i *D* har en temmelig fri

omskrivning af den samme oversættelse, vi ellers kender. Under disse omstændigheder har jeg ikke fundet anledning til i noterne at anføre de afvigende læsemåder i dette håndskrift undtagen i nogle enkelte tilfælde, af hvilke imidlertid et par synes at have lidt större interesse. S. 4^{21} har *B* efter ſloth tilföjelsen oc vnn*er*lighe tyngh, og tilsvarende findes i *CE*; det mangler derimod i *D* ligesom i lat. og kan næppe være oprindeligt på dette sted. S. 9^{9} har *D* alene det rette op, medens *A* har a og *CE* paa. S. 10^{3-4} har *A*: oc ſynes at var*æ* *cri*ſtnæ, og tilsvarende findes i *CE* men derimod ikke i *D* og heller ikke i lat. S. 12^{5} har *D* kommer mand frem for, der sikkert er oprindeligt, medens *ACE* savner de tre første af de anførte ord og har det fjærde urigtigt. Disse steder, hvor *D* alene har det oprindelige, gör det sandsynligt, at *D* repræsenterer en håndskriftklasse for sig i modsætning til $A + B$ og *CE*, hvis fælles kilde allerede har haft tilföjelserne 4^{21} og 10^{3-4} samt forbigåelsen 12^{5} og således ikke har været oversætterens eget håndskrift. Hvis *D*'s stilling imidlertid er således, som her er antaget, burde der vel have været lagt lidt mere vægt på dette håndskrift, end jeg har gjort, og f. ex. igennom, *CE* = igiennom, *D* vistnok have været anset for oprindeligere end tel 6^{4} i *B*, ligeledes haffner *CE* = *D* for oprindeligere end ſtade 6^{16} i *B*; fremdeles er koni*n*gin 10^{2} i $A = D$ måske alligevel oprindeligere end keyſzerenn i *CE*, uagtet dette stemmer med lat. o. s. v.

Hvad den i de ovennævnte håndskrifter foreliggende gammeldanske oversættelse af Mandevilles rejse angår, stammer den, som foran anført, fra den almindelige latinske tekst, men da dens forhold til denne sidste vistnok på ethvert punkt vil fremgå af de oplysninger, jeg har tilföjet i noterne, kan jeg her fatte mig kort.

På flere steder synes de afvigelser, der findes mellem den

danske tekst og de latinske udgaver, at bero på afvigende læsemåder i det latinske håndskrift, oversætteren har benyttet. Når vi således s. 200^6 finder tree pell*æræ*, hvor latin har turrib*us*, pilarijs, beror det sikkert på, at det latinske håndskrift har haft tribus — eller at oversætteren har læst således — i steden for *tur*ribus. På lignende måde finder navnet Mecheyn 115^{11} sin forklaring i de latinske udgavers Meke, in qua . . . Navnet Corſica*m* 6^{18}, hvor udgaverne har Chorifcu*m*, skyldes næppe oversætteren eller dennes afskrivere, og det samme gælder vistnok flere andre navneformer, f. ex. Sydonis 14^6 overfor Sidoniorum. S. 20^{1-2} findes for*æ* Hero*dis* w*re*dæ uden tilsvarende i de latinske udgaver, men at det er oprindeligt, synes at fremgå deraf, at ikke alene engl. s. 34 har for drede of kyng Heroude, men at vi også hos Baldensel, Mandevilles kilde på dette sted, finder metu Herodis (s. 341). S. 135^{23} har dansk armborſtæ ſkud, medens alle de latinske udgaver har iactum ut dixi ſagitte, uagtet der i det foregående ikke står ſagitte men baliſte. S. 53^{10-11} har dansk ſom och beuiſælict er m*et* ten kyrkæ, ſom ter oppa bigd er[1], medens vi i lat. helt afvigende finder: q*ua*muis m*u*lta aliena *et* incerta ſcripta de crucis arbore feruntu*r* p*er* orbe*m*; i engl. s. 94 findes intet tilsvarende. Flere andre steder, hvor den danske tekst afviger fra de latinske udgaver, f. ex. 198^{19-21}, 200^{14}—201^4 o. s. v. kunde måske ligeledes til dels bero på afvigende læsemåder i det latinske håndskrift, der, som vi ovenfor (s. XXXVI) har set, bedre end udgaverne har bevaret den oprindelige inddeling i 3 bøger.

En del andre afvigelser mellem den danske oversættelse og dens latinske original er sikkert først fremkomne i den afskrift af den danske tekst, hvorfra $A + B$ og CE stammer, men den allerstörste del skyldes dog utvivlsomt selve over-

[1]) Jfr. Vejled. nedenfor s. 221^{27}.

sætteren, der dels med og dels mod sin vilje har indført mange forandringer. På et stort antal steder har han således udeladt större eller mindre stykker, der tilsammen udgör over 30 af de 272 spalter, som findes i lat. *A*, altså $^{1}/_{9}$ af hele bogen; på andre steder har han stærkt forkortet sin originals tekst, hvorved det ofte er gået ud over meningen (f. ex. s. 65^{3-4}), men til gengæld synes han ikke sjælden selv at have tilföjet en eller anden bemærkning (f. ex. s. 142^{9-13}), og oftere har han givet en — mer eller mindre heldig — meget fri omskrivning, navnlig af almindelige, religiøse betragtninger, eller ombyttet dem med helt andre (f. ex. s. 68^{4-5}, 70^{4-5}, 76^{5-7}, 96^{4-17}, 177^{7-8}). — Ved siden heraf indeholder den danske oversættelse en stor del mere ufrivillige afvigelser fra den latinske, en lang række fejl, der er fremkaldte ved oversætterens uagtsomhed eller skyldes hans mangelfulde kundskab. At han f. ex. ikke har forstået ordet caliphus og derved har forvirret det pågældende sted (20^{15}), eller at han har forvekslet en kamæleon med en kamel (187^{19}), er vel ikke så påfaldende, som at han sikkert ikke har været på det rene med betydningen af de latinske benævnelser på verdenshjörnerne, idet han f. ex. ofte oversætter in meridiem ved øſter udh 91^{17} o. s. v., ſeptentrionalis ved øſtræ 43^{6} o. s. v. Mare occeanum (det indiske ocean) gengives stadig ved teth veſtræ haff (102^{11}, 103^{24} o. s. v.); s. 4^{15-16} forbindes maiorem et minorem urigtig med Egiptum i steden for med Armeniam; s. 188^{10} oversættes de inſulis Bragmannorum . . . ved aff ten *øø*, ſo*m* Bracmano*rum* hete*r*; på flere steder gengives ſtadia ved milæ, hvorved f. ex. Alexandria bliver 30 mil lang og 10 mil bred (18^{13}) o. s. v. Når sådanne og mange lignende fejl findes, kan man ikke undre sig over, at oversætteren ikke altid tager det lige strængt med den latinske grammatiks fordringer og f. ex. 32^{5} henfører ſeruans til munkene på Sinai i steden for til gud, eller at han ofte af forskellige grunde er udsat for misforståelser (f. ex. 28^{13}, 30^{14}, 38^{16}, 82^{10-13}, 92^{8-9}, 105^{6}, 115^{11-14} o. s. v.), der dog i al-

mindelighed kun angår mindre enkeltheder og sjældnere forandrer hele fortællingen, således som det f. ex. er tilfældet med beretningen om «den gamle på bjærget» (s. 173—4), som i den danske tekst i höj grad er forvansket.

Medens oversætteren vistnok med rette kan göre fordring på den ros, at han i det hele taget har udtrykt sig på et godt dansk sprog og i den henseende ikke står så lidt over flere andre middelalderlige oversættere, lader derimod hans gengivelse af originalen, hvad troskab og nöjagtighed angår, en del tilbage at ønske. Ved de fejl, han har begået, og de ændringer, han har foretaget, fjærner hans arbejde sig endnu et stykke længere fra Mandevilles eget værk end den latinske tekst med alle dens afvigelser, og når allerede denne på mangfoldige steder giver et temmelig udvisket billede af, hvad Mandeville selv har skrevet, gælder dette i endnu höjere grad den gammeldanske oversættelse, der for os sikkert har sit störste værd som et dansk sprogmonument af forholdsvis ikke ringe betydning.

Hvad udgivelsen angår, er der her kun lidt at tilföje til det, der allerede foran er anført. Til grund for udgaven er lagt $A + B$, der kun er forladt, når C (D) syntes at have en mere oprindelig læsemåde, eller når åbenbar fejl forelå. De talrige forkortelser er overalt opløste i overensstemmelse med fuldt udskrevne former og trykte med kursiv. Interpunktionen skyldes udgiveren ligesom også stort begyndelsesbogstav i navne og efter punktum.

Til slutning er det mig en kær pligt at aflægge min ærbødige tak til hr. rigsbibliotekar Klemming i Stockholm samt til patronen og priorinden for Odense adelige jomfrukloster, kammerherre, hofjægermester, greve Bille-Brahe-Selby til grevskabet Brahesminde og baronesse Schaffalitzky

de Muckadell, for den liberalitet, hvorved de har gjort det muligt for mig her i København at benytte de under deres varetægt stående håndskrifter.

Den Vejleder for pilgrimme i det hellige land, der nedenfor meddeles som et tillæg til udgaven af Mandevilles rejse, har hidtil ikke været trykt med undtagelse af 3 brudstykker[1]), som C. J. Brandt har optaget i sin Gammeldansk Læsebog I, 306—10.

Hvem forfatteren til dette lille skrift er, eller hvorfra det stammer, er jeg ikke i stand til at oplyse. Det synes ikke at være benyttet af Palæstina-forskerne, og da det, så vidt jeg ser, på flere steder (f. ex. navnlig i beskrivelsen af natatoria Siloe s. 214) indeholder meddelelser, som mulig kunde have nogen interesse, uden at disse anføres af de nævnte forskere, tör man vel heraf slutte, at det lille skrift hidtil ikke har været kendt af dem. At det kunde være originalt dansk, er vel i og for sig ikke umuligt, men större sandsynlighed er der dog måske for, at det er en oversættelse eller bearbejdelse[2]), og at det i al fald i den foreliggende danske form er bygget på en ældre kilde, fremgår vistnok af en bemærkning s. 219^{18-20}: Siæn ſiær han, at ther war wel mange handæ ting mer at tale om, ther han wilde ey at thennæ ſynnæ beſcriue, hvor »han» vel rimeligst må forstås som sigtende til en ældre, benyttet forfatter. —

---

[1]) Svarende til s. 209^{7}—211^{11}; 215^{1}—217^{14}; 220^{9}—221^{18} i denne udgave.

[2]) Måske kunde former og udtryk som Thetæ ær thet **ærſtæ** p*er*egrimes trech 217^{12}; ſom han wor ſkikket af **æræſtæ** 211^{6}; een yrte **meiſter** 218^{21}; brøen **to** Samaritanæ **223^{7}** tyde på, at vejlederen er kommen til Danmark fra vore nærmeste sydlige naboer.

Hvad skriftets alder angår, bestemmes denne på den ene side derved, at det foreligger i en afskrift fra slutningen af 15de århundrede; på den anden side må dets originale tekst ikke blot være yngre end 1333, i hvilket år de s. 216 omtalte gråbrødre først nedsatte sig på Zion[1]), men da deres antal endnu 1384 kun var nået til 8[2]), medens Vejl. angiver dem til sjælden færre end 24, tör man af dette tal vistnok slutte, at skriftet er yngre end 1384. At det stammer fra tiden efter 1400, synes også at fremgå deraf, at det oftere anfører steder, der først nævnes af forfattere langt hen i 15de århundrede, f. ex. på Zion det sted[3]), hvor Kristus prædikede og hvor Maria den gang stod (s. 215), og man vilde derfor næppe göre sig skyldig i nogen stor fejl ved at antage, at Vejlederen eller dens original fra først af er forfattet omkring ved midten af 15de århundrede. — Hvad den foreliggende tekst forøvrigt angår, er den næppe helt fuldstændig, men meget kan der dog ikke mangle, da den synes at indeholde næsten alt, hvad der kan antages at have ligget i dens forfatters plan at meddele. Måske står slutningen fra s. 224[16] ikke længer på sin oprindelige plads.

Så vidt vides findes Vejlederen kun i en enkelt afskrift, der sammen med nogle andre navnlig latinske og svenske stykker fra forskellig tid er opbevaret i cod. Arn. Magn. nr. 792, 4to. Den optager her, skreven med en hånd fra slutningen af 15de århundrede, ialt lidt over 19 tospaltede sider — hver spalte på 30—33 linjer —, idet den begynder øverst på første side af bl. 188 (med en blå initial) og afbrydes bl. 197 vers. midt på første spalte. — At det er en afskrift, vi har for os, ses dels deraf, at der i cod. efter føder

---

[1]) Jfr. T. Tobler, Topographie von Jerusalem, Berlin 1854, II, 117.

[2]) Ib. s. 139.

[3]) Ib. s. 132.

214^{13} findes et overstreget æller tolf nydher, der beror på, at skriveren først havde forbigået stykket mellem føder i l. 13 og føder i l. 15, dels fremgår det tydelig af flere fejl i cod. f. ex. fardriues 211^{3}, hvor det rette må være farderues; foren 216^{18} for forne, andæn 219^{30} for en dau, ligeledes wen 213^{29}, der ikke som i noten angivet står for wden men er fejl for ouen, o. s. v.

Hvad udgivelsen angår, er håndskriftet fulgt så vidt som mulig og kun helt åbenbare fejl rettede, medens derimod en række mer eller mindre tvivlsomme former er blevne stående til nærmere prøvelse. Som i Mandevilles rejse er også her interpunktionen og brugen af store begyndelsesbogstaver lempet af udgiveren og forkortelserne opløste og trykte med kursiv.

København i december 1882.

Udgiveren.

1 a Her[1] begynneſſ een bogh, ſom man kaller veyledhere[2] aff Englandh ok tel thet hellie landh, ſom Jheruſalem j liggher, och ſydhen thel andre landh paa [hyn ſidhe[3] mæreth, hwylken ſom førſth worth giorth j een ſtadh, ſom hedher[4] Leodicia[5], ponne galiſche mool aff en riddher[6], ſom hedh Iohannes affh[7] Mandewylle, aar effther gutz byrdh twſenne [try hu[n]dredæ[8] ok halfftrediesintztywæ[8] och paa thet fæmpthe, ok ſydhen ey lankth ther effther wor hun i then ſamme ſtadh[9] om ſeth ponne latyne, ok[10] nw ar effther gutz byrdh thuſenne ok fæm hundredæ ok trætywe ok paa thet fierdæ wor hun ſeth aff lathyne ok paa danſkæ aff een hedherlik clærk[11], ſom hedher hær Pædhær Haræ j Roſkylle beſcopeſſ dømæ[12].

---

[1] *Her begynder B. Aben plads til initialen. Angående teksten i D, se indl.* [2] *Her begynder C:* VEILEDER. (Dett er en Bog ſom viiſer vey). [3] *Som ét ord i B.* [4] *Efter C:* heder; heedh, *B.* [5] *B;* LEODICEA, *C;* in ciuitate Leodienſi, *lat.* [6] *Så B men vistnok fejl for* riddhere. [7] *B;* de, *C = lat.* [8] *Rettet* halff trediesitz twyæ. *B.* [9] *Efter C:* Stad; ſtædh, *B;* ciuitate, *lat.* [10] *Svarende til det følgende i B har C:* Nu er hun aff Latine omfet paa Danſke. Anno. d: 1584. [11] *Se indl.* [12] *Herefter har B et forkortet* et cetera. *Det følgende stykke indtil kap. 1 mgl. i D.*

[Aff thet hellie landz loff oc priis, fom Jherufalem vdi liggher.[1]

Mæn[2] th*et* faa ær, ath th*et* hellie land, fo*m* Jheru*fa*-lem jnne*n* liggher, hwylketh fo*m* ‖ er gutz [børn 1 *b* iæth[3], fkall haffues j ftørre v*er*dicheth æn andre landh, fo*m* j v*er*dhen ær*æ*, for*æ* ma*n*ghe faghe fkil: fførfth forthy ath gudh, fo*m* fkob he*m*mel ok iordh, holt he*n*næ faa v*er*dik, ath ha*n*d obenba*r*ædæ ther me*n*-nifke*n*s kiøn fy*n* eghen[4] føn Jhe*fu*m *Chrifu*m, v*er*de*n*s frælfær*æ*, j tj ath hand ther tok ma*n*dom aff io*m*fr*v* Ma*ri*a, reen mø, oc hadhe ther alzydmigfth[5] omge*n*g-elfæ j tryy oc tretywe aar oc [ledh ther[6] forfmædelfe oc hordh dødh oc fooræ ha*n*s vnn*er*lige opfa*r*elfæ tel he*mm*er*y*gæ aff forfc*r*effnæ landh, oc forty, fo*m* then hellie kyrke tror. ath ha*n* fkal tiidh j geen ko*mm*e paa do*m*me dagh oc dø*m*me allæ hw*e*r effth*e*r fyne g*er*-ni*n*gher, tha bør allæ c*ri*ftnæ me*n*nifke th*et* ath elfke oc godh veliæ tell ath haffue, j hwot ftath the helfth[7] j ær*æ*, thy ath forfc*r*effne landh ær[8] therr*e*s retthæ ærwæ.[9] [Herr*æ* oc forfthe ær*æ* th*et*[10] fkyllighe j faa

---

[1] *Tilsat af udg. efter C:* For det forfte befchriffuis det hellige Lannds Berømning loff oc priis fom Jerufalem vdi ligger; *overskrift mgl. i B;* De laude terre Iherofolimitane. Capitulum primum, *lat.* [2] *Åben plads til initialen i B.* [3] *Rettet af udg.;* borns Iet, *C;* bøn ath eth, *B; lat. har:* terra promiffionis filioru*m* dei *(jfr. kap. 14:* alt tet land fom guts børn lofu*et* er = tota terra pro*m*iffionis). [4] Euige, *C;* propriu*m*, *lat.* [5] *B har* alzydmigfth *med prik over sidste streg af* m. [6] at hand der lidde, *C.* [7] fielff, *C.* [8] er, *C;* æræ, *B.* [9] Arffue, *C. Måske har det opr. været:* æræ the rettæ arwæ *(arvinger) med fornøden ændring i det foregående. Lat. har: . . . .* fit tanq*uam* a p*ro*prijs fuis heredib*us* diligenda. . . . [10] Oc førft

madhe ath elſkæ, ath them bør th*et* j geen ath vynnæ ‖
2 *a* aff the ſwlæ hetni*n*ges makt, ſom th*et* aff oos wnn*eth*
haffue [foræ woræ ſynner ſkyll oc theſſ ver j manghe
aar j therres væræ haffdh haffue[11], oc medelmadæ
*cri*ſtne mæ*n* ſkulæ th*et* hedre j ſaa madæ, ath the th*et*
ſøge ſkulle j[12] gudelich pelegryms gongh oc goo och
ſøghe the ſtæder [oc fieth[13], ſo*m* gudh m*eth* ſyne di-
ſcip*u*læ gongh*eth* och fareth haffue, paa th*et* ath[14] the
mwæ ſonghe the*rres* ſy*n*ners [forladhelſe oc[15] afflø ſni*n*gh.
Jt*em* [aff thee *cri*ſtnæ folk, ſom[16] hyndr*æ*dæ ær*æ*, ſaa
ath the jkcæ ſælwæ ku*n*dhe tidh[17] ko*m*me, tha[18] ſkal
th*et* elſkeſſ i ſaa madæ, ath the gudh bedæ ſkulle
och[19] herræ oc førſte, ſo*m* makth haffue, [vnn*er*wyſæ
och radhe, ath the trolighe tell hielpe[20] m*eth* therr*es*
liff och gotz, ath th*et* matthe j geen wy*n*neſſ aff the
vmillæ hetni*n*g*es* makt och hendh*er*[21].

erre de, *C;* principib*us* quidem *et* potentib*us*, *lat.* [11] *Indsat af udg. efter C:* for vorre ſynnders Skyld, oc diſz verre i mange Aar y deris vere haffue haffdt; *mgl. i B; lat. har:* qui eam iam pride*m* a nobis noſtris exigentib*us* demeritis abſtulerunt. *et* per annos heu pl*ur*imos pacifice poſſederunt. [12] met, *C.* [13] *Således må der sikkert læses.* och ferdt, *C; mgl. i B; et* veſtigia, *lat. (jfr. kap. 20:* ſtædher oc fiædh ſpor ſom vor herr*æ* ſelfuer hadæ go*n*ghet = chriſti veſtigijs *et* . . locis). [14] at, *C; mgl. i B, sikkert ved forglemmelse, da det i denne forbindelse ellers altid findes i B og A.* [15] *Mgl. i C og lat. og er vistnok uopr.* [16] aff de Gemeene chriſtne folch, oc aff dennom ſom, *C; lat. har:* Ab impotentib*us* vero *et* impeditis. *Der er vistnok forbigået noget i B.* [17] diid, *C*; *mgl. i B.* [18] *Svarende til det følgende* (tha . . . . hendher) *har lat.*: q*ua*tenus ſupradi*ct*os vel hortent*ur* vt aliquo modo iuuent. ſeu certe pro eis fideles fundant *orationes* (v. l. preces). [19] at, *C.* [20] *Således må der vel læses.* ath the vnn*er*wyſæ och trolighe tell hielpe oc radhe, *B*; vnderuiſze oc raade, at de troligen til hielpe, *C.* [21] *Herefter 10 spalte-linjer i lat. forbig. Efter* hendher *har B (som sædvanlig ved slutningen af et afsnit) et forkortet* et cetera.

[Thette ær thet førſte capytel, ſom her effther følger.[1]

Jek[2] Ioh*annes* aff Ma*n*dhewyllæ, *ri*ddhe*re* oc[3] oppfooſtreth j Engeland j ſ*anc*ti Albani byy, fek[4] fadhan ingydelſe j my*n* vngdom, ‖ ath iek vyllæ far*æ* my*n* 2 *b*
pelegr*y*ms [gongh ell*er*[5] reyſe tel for*æ*ſc*re*ffnæ landh oc ther nagh*er* ſtu*n*dh dwelleſſ for*æ* mynæ ſynners [aff løns[6] ſkyll, oc[5] tha fordh iek aff ſtædh [tel ſkips[7] aff[8] Marſilieſſ haffh ardh effth*er* gutz byrdh tuſe*nn*e [try hu*n*dreth[9] tywe oc paa th*et* a*nn*e*th*, oc ſaa bleff iek j the land paa [hy*n* ſidæ[9] mæ*re*th thel th*e*n tidh, ma*n* ſc*re*ff wor h*e*rræs aar tuſe*nn*æ [try hundreth[10] halfftredieſi*n*tztywe oc paa th*et* fæmpte, huilke*n* tidh ſo*m* giør try oc trætywe aar. J for*neffn*de tidh ford jek j ma*n*gæ lande[11] oc rygæ ok *øø*, ſo*m* er Turken, [Armenia, Egyptæ landh th*et* ſtø*rre* ok my*n*dre, Libia th*et* nætræ och offr*æ*, Suria[12], Arabia, P*er*ſia, Caldea ok een ſtoor deel aff Ethiopia, Tart*a*r*i*a, Amazonia, th*et* my*n*dre India oc th*et* medelæ och een ſtoor deel aff th*et* ſtørr*æ* India, och j theſſæ ryghe ok landh ok om kry*n*gh them ſaa jek ma*n*ghe uth *øø*, ſtædh*er*, byy och ſloth[13], ‖ j 3 *a*

Kap. 1. [1] *Tilsat af udg. efter C:* Dette er dett Førſte Capittel ſom her effter følger; *mgl. i B; lat. har:* Subſcriptio autoris. [2] *Åben plads til initialen i B. Her begynder D.* [3] *Mgl. i C;* natus *et, lat. Det opr. er måske:* fødder oc. [4] oc fek, *B;* fick ieg, *D.* [5] *Mgl. i CD og er vistnok uopr.* [6] *Så B; samme form findes også andensteds.* [7] *Indsat efter CD; mgl. i B.* [8] til, *C;* y, *D. Hvilken præpos. er den rigtige? Lat. har:* impoſui me nauigationi maris marcilienſis. [9] *Som ét ord i B.* [10] *Mgl. i B; C har årstallet skrevet* mccclv. [11] *Så synes B at have, dog er* e *måske ikke helt sikkert. Ellers har B og A allevegne flertalsformen* land, landh. [12] *Så B;* Armonie, Egipti land, det ſtørre oc mindre lybya, det nedre og øſtre Siria, *C;* armeniam maiorem *et* minorem. Egiptum. Lybiam altam *et* baſſam. Suriam, *lat.* [13] *Herefter har B og C:* oc vnnerlighe

hwylke ſo*m* boor ma*n*ghe hondhe folk, oc[14] atſkyllelige [ær*œ* j the*r*res andlidhe oc andſekt oc andr*e* ſedher ok low oc j leffn*eth*[15], ſo*m* meget aff fy*n*neff hær effther j bogen. Tok wor my*n* [høyxſtæ athra[16], ath iek væl fræ*m* mattæ ko*m*me tel th*et* hellie landh oc beſee ok ſøghe the hellie ſtædh*er*, ſo*m* gutz ſøn hadhe gongh*eth*, och tha iek tidh kom, tha bleff iek lengſth j th*et* landh, och forthy ſc*r*iffu*er* jek nw [førſth j te*n*næ bogh[17] veyæn tidh ſaa vell thel landh ſo*m* tel [ſtrandh och[18] vatn fran Engelandh ok the ſtædher, ſom the*r* mellæm æræ och merkeligh hellie dom j ær, paa theth ath pelæg*rym*æ mwæ theff bæther fynne po*n*næ væghen ok væll fræm ko*m*mæ, ſoom [for*œ* gutz ſkyll och the*r*res ſiælæ ſkyll[19] vellæ tidh faræ[20].

[Aff veyen ſaa vel tel landh ſom tel vatn fran Engelandh oc in tel Conſtantinopolim.

Capitulum ſecundum.[1]

Hwo[2] ſom vell far*e* thell Jher*u*ſ*a*lem aff Engelandh,‖
3 *b* aff Ybernia, aff Skotlandh, aff Norghe eller aff

tyngh, *der mgl. i D og vist må være uopr. på dette sted; lat. har:* villas *et* loca. [14] *Så B;* ſom, *C.* [15] *Så B. Stedet, der gengiver lat.:* vbi habitant varij ho*m*ines *et* gentes aſpectuu*m* mo*rum* legu*m* *et* rituum diuerſoru*m*, *er vistnok noget forvansket.* [16] *Således må der læses.* høyeſte atraa, *C;* høſtre megit athralik, *B;* ſummo deſiderio, *lat.* [17] in hac prima parte huius operis, *lat.* [18] *Mgl. i C; lat. har:* tam peragra*n*di q*uam* nauiga*n*di. [19] for guds oc deris ſiels vidtarff, *C. Det oprindelige er måske:* foræ gutz ſkyll och therres ſiælæ vidtarf. *Sætningen* ſoom . . . faræ *uden tilsvar. i lat.* [20] *Herefter har B et forkortet* et cetera.

Kap. 2. Tilsat af udg. Overskrift mgl. i B; Huorlunde mand ſkall finde veyenn aff Engeland oc ind til Conſtantinopolim ſaa vel til land ſom till vand. cap. 2, *C;* Her effter føllger Veyenn thill Lannd och offu*er* Vanndt thill Conſtantinopell aff thiſſe Lannde, *D;* De itinere ab Anglia vſq*ue* ad Conſtantinopolim. Capitulu*m* .ij., *lat.* [2] *Initialen i B ikke udført; på dens*

Galiæ, hand maa uth kefe en vey tel landh eller tel vatn *in*tel keyfe*re*ns ftadh j G*re*ken, fom kalleff *Con*ftantinopol*im*. Ow*er* land maa handh far*e* thel Kolnæ oc tel[3] Vngheren och fræm ath Bellegrawe[4] ok tel eth landh, fo*m* hedher Bulgarie, ower een fteenbroo, fo*m* liggher *ø*w*er* eth vatn, fo*m* hedher Marroi[5], och faa ge*m*me*n* eth landh, fo*m* hedher Pynzi*n*ar*es*[6], och th*er* nefth taa ko*m*m*er* hand jndh j G*re*chen tel een ftadh, fo*m* hedher St*er*nes[7], oc faa tel en ftad, fo*m* hedher [Tifme p*a*pe[8], oc faa tell een ftadh, fo*m* kalleff Andronopolim[9], oc ther nefth ko*m*m*er* hand tel *Con*ftantinopolim, fo*m* keyfe*re*ns aff G*re*chen høyxftæ[10] fædhe er. Jt*em* hoo fo*m* och vell fare tidh thel fkips, fo*m* for*æ* er rørth, ha*n*d maa uth feylæ aff Marfilia, aff Pifi[11] eller Janua[12] eller Venedi eller aff Room eller aff Neapol*is* eller andr*e* belæyelige ftade[13], tha ko*m*m*er* ha*n* fram ath teffe efther fc*re*ffne || landh, fo*m* er 4 *a*
Tuffia*m*[14], Ca*m*pania*m*, Corfica*m*[15], Sardinia*m* oc faa intel Ciciliam, oc ther er eth bierghe, fom kalleff Ethna, och th*et* bre*n*ner altidh ok aldræ flikcæff, och foor vdhen th*et* tha er ther æn fleræ ftædher, fo*m* altidh giffwæ eldh oc bre*n*ne*n*d*es* lwæ aff them, ok the

---

plads har cod. hw *til vejledning ved den påtænkte udførelse af initialen.* [3] Igennom, *C;* igiennom, *D;* per almaniam in vngariam, *lat. Opr. måske:* gemmen Tydfkæland oc tel. *Efter* Vngheren *er 9 spalte-linjer i lat. forbig.* [4] *B;* Bellegraffue, *D;* bollegraffue, *C;* Bellegraue. *lat. Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.* [5] *B;* Maroy, *D;* Martij, *C;* Maroy, *lat. A;* marroy, *lat. B.* [6] *B;* Vintinarus, *C;* Piinfinares, *D;* Pyncenars, *lat.* [7] *B;* Sterckueff, *C; mgl. i D;* ftermes, *lat. A;* fternes, *lat. B.* [8] *B;* Tefne pape, *D; mgl. i C;* afme. pape, *lat. A;* afmepape, *lat. B. (*a *er blevet læst som* ti*).* [9] *BC = lat.* [10] *Rettet.* hoyxftæ, *B.* [11] *B;* Pifzij, *C;* Perfej, *D;* Pifi, *lat. (gen.).* [12] *C;* jama, *B; mgl. i D;* Janue, *lat. (gen.).* [13] baffner, *CD; lat. har blot* alibi. [14] Thufciam, *lat.* [15] *B;* Tarfziam,

kalleff Golchen[16] oc æ*ræ* hoos vij mylæ langhe, oc aff then fa*mm*e eldh oc lwe hawe*r* th*et* folk, fo*m* ther hoos boor, therr*es* merke [huert aar[17], om the fkullæ fonghe ty*r*kæ eller vædhe eller [dyr tidh eller[18] godh aaryngh eller kullæ eller vermæ. och the ftædher kalle the po*n*næ latynæ caminos i*n*fernales. Oc æ*ræ* ther nagr*æ* abellegardæ j Cicilie, [fo*m* fy*n*deff j æblæ oc grøn fructh[19] alth areth om kr*y*ngh bodhe vynther oc fo*mm*e*r*[20]. Jt*em* nar ha*n* faar thædhen aff Cicilia, taa føgher handh jkcæ landh, før hand ko*mm*e*r* j naghær haffen j Gr*e*chen, fo*m* kalleff Merwth[21], Vallonie[22] eller Duras eller nagher anne*n* haffn vnner landh*eth*, tidh fo*m* gud ‖
4 *b* ha*n*nu*m* giffue*r* væd*e*reth, och ther nefth tha ko*mm*e*r* hand tel Co*n*fta*n*tinopolim[23].

[Aff Conftantinopoli oc then koftelik hellidom, fom ther vdi er.

Capitulum tercium.[1]

Conft*an*tinopol*is*[2] th*et* er een fkiøn ftadh, mektik och fafther[3], oc ther er mogel koftelik hellidom. Ow*er*

C; Torfitam, *D; lat. har derimod* Chorifcum. [16] *B;* Golchon, *C;* Golltenn. *D;* golchan, *lat.* [17] *Så CD; mgl. i B.* [18] *Indsat af udg.; mgl. i B;* dyre eller, *C;* gode aar eller, *D; lat. har:* annu*m* fterile*m* . . vel fertile*m*. [19] *B;* fom finndis eble oc grønn vdi, *C;* fom erre grøne och giffue*r* frucht aff the*n*nom Eble och perrir, *D;* in quibus inueniunt*ur* frondes flores *et* fructus, *lat.* [20] *Herefter 19 spalte-linjer i lat. forbig.* [21] *B;* Merut, *C;* Merudt, *D;* Miroit, *lat. A;* myroyt, *lat. B.* [22] *Rettet af udg.*. vellonie, *B;* Vallenie, *C;* Vallerie, *D;* Ualonie, *lat. A;* vafonic, *lat. B.* [23] *Herefter har B et forkortet* et cetera. *De sidste 6 spalte-linjer i lat. er forbig.*.

Kap. 3. [1] *Tilsat af udg. efter C:* Aff Conftantinopel oc den kofthellige helligedom fom der vdi er; *overskrift mgl. i BD;* De vrbe conftantinopoli *et* reliquijs ipfius, *lat.* [2] *Åben plads til initialen i B.* [3] *Herefter er 11 spalte-linjer i lat. forbig.*

alt tha er ther then ftørfte[4] deel aff thet hellie kors, [fom Ihefus wor pynther ponnæ[5], ok ther er ok hans kiortel inconfutilis[6] oc thet rør ok fwomp, [fom hannum gaffs drikkæ aff paa korffeth[5], oc eth aff the føm, [fom han wor fæfth paa korffeth meth[5], och halffdelæn aff the torn krwnæ, [fom Iødernæ fetthe ponne Jhefu Chrifti hoffweth[5], och then annen halffdeel handh er j Paryff j koninghens capellæ aff Franke ryghe. Jek, fom w verdik er, haffuer offthe feth bodhæ delæ[7]. J Conftantinopoli er ok een koftelik kyrke meth bignyngh och allæ ftikkæ[8] øwer allæ the kyrker, j criftendommen æræ, fom wydher er j fancte Sophie hedher [oc verdicheth[9]. Ther æræ allæ teffæ foræ fcreffne hellidomme j. ‖[10] Ter er ok[11] fancte Anne legemmæ, fom fancta 5 *a*
Helena drotning hun føræ[12] tiid fran Iherufalem. Ter er ok fancti Luce ewangelifte legemmæ, fom førdis tid af [Britanea Judee[13]. Ter ligger ok[14] Johannes Crifoftomi[15], fom ter vor befkopp, meth andræ fleræ vtalligæ helly mentz been[16]. Jtem hart vden for kyrken ter ftor end høffuer pelerræ af malmerften, oc ter ponnæ ftor en keyfæræ oc fider ponnæ fin hefth oc hed Juftinianus[17] oc er gwden af eer[18] och forgywlt. Han hadæ fordom oppa fin hand en fkyfuæ, huyken[19] fom foræ

[4] *Efter CD;* øwerfte, *B;* maior, *lat.* [5] *B og tilsvarende i CD; findes ikke i lat.* [6] *Efter C;* j conftantinopolim, *B; mgl. i D;* inconfutilis, *lat.* [7] *Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [8] de ftycker der till hoerer, *C; lat. har:* in feruatis ibi facrofanctis reliqnijs. [9] *Mgl. i CD og lat.* [10] *Her begynder A.* [11] *Her ender B.* [12] *Så A,* = førdæ. [13] *B;* Britania i India, *C;* Britania, *D;* bethania iudee, *lat. B;* Bethania, *lat. A;* bithinia, *lat. msc.* (Brettagnia, *ital. s. 20*). [14] *Mgl. i A;* oc faa, *C;* och, *D.* [15] *Så A;* Chryfoftomus, *CD;* crifoftomi, *lat. (gen.).* -us *i CD er vistnok rettelse af afskriverne.* [16] *Herefter 6 spalte-linjer i lat. forbig.* [17] *Efter C;* iuftianus. *A;* Juftianus, *D.* [18] *C;* err, *A.* [19] *Så A;* k *og* kk *for* lk *i dette ord findes*

ma*n*gæ ardh er vdh fallen aff hans hond tel eth teghn, at[20] keyſæren af Greken hafu*er* meſt ma*n*gæ ryghæ oc land. Ha*n* vor tel for*e*n her*r*æ ofuer teſſæ eft*er*ſcreſt æ landh: Rom, Grechen, Afie, Surie, Judee, Egypti, Arabie oc Per*ſ*ie, *men* nw hafu*er* han alz eneſtæ Greken *met* teſſæ land ſom her[21] efter nefneſſ, ſo*m* er Caliſt*rum*, 5 *b* Colcos[22], ‖ Orthygo[23], Teſbria, Minos[24] oc Flexon[25], Melo, Trakia[26] *oc* Macedonia[27]; oc t*et*tæ for*æ* ſcrefnæ belædæ holler op[28] ſin høgræ hand vty øfter tel eth tegn, at han tiuer te hetni*n*gæ, ſom øfter vdh be-ſidennæ æræ [ok *cri*ſtnædæ menz fiendæ ær*æ*[29]. Jt*em* j ten for*æ*ſcrefnæ ſ*anct*e Sophie kyrkæ lodh end tiid en keyſæræ begrafuæ ſin dødæ fre*n*næ, ſom for*æ* mek ther vor ſaut. Ther te grofuæ hans *gr*aff, ta [ko*m*mæ te[30] tel en anne*n* graff, ter ſom eth lege*m*mæ wdy laa, ok po*n*næ t*eth* lege*m*mæ la end deſk af clarth gull, oc ter vor pa*n*næ ſcrefu*et*, *gr*etzſkæ, ebrayce ok latine: Jhe*ſ*us *Chriſt*us ſkal fødes af[31] ren iomfruæ, ok iek tror po*n*næ ha*n*nu*m*, ok ter m*et* ſtodh oppo, [huot tidh ten dødæ vor ter nødher lagt. Ta regnædæ te fran then tidh oc fu*n*dæ[32], at t*et* vor [tu thuſe*n*næ[33] ard, før en vor herræ lodh ſek fødhæ af ſ*anct*a Ma*ri*a,

oftere i A. [20] *CD*; oc, *A*; q*uod*, *lat.* [21] *Rettet af udg.*; ter, *A*; *mgl. i CD.* [22] *AC*; Collthotz, *D*; cholchos, *lat. B*; Calchos, *lat. A.* [23] *A*; Orthigo, *C*; Artthigo, *D*; Ortigo, *lat.* [24] *C*; nimos, *A*; Minius, *D*; Mynos, *lat.* [25] *D*; flexom, *A*; Flexomia, *C*; fllexon, *lat. B*; flexon, *lat. C, msc.*; Flexon, *lat. A.* [26] *A*; Thracia, *C*; Trachia, *lat.* [27] *Herefter et par spalte-linjer i lat. forbig.* [28] *Således må der læses med D*; a, *A*; paa, *C*; *lat. har*: eleuatam. [29] *Findes ikke i lat. Herefter er en hel spalte i lat. forbig.* [30] *Så må der sikkert læses.* komme de, *C*; kommer the, *D*; fu[n]dæ te ok kommæ, *A*; ventu*m* e*ſt*, *lat.* [31] *Herefter har CD*: enn; *måske bör* een *indsættes i teksten.* [32] data defuncti ſec*un*du*m* modu*m* illi*us* t*em*por*is* que *con*tinebat. *lat.* [33] ij^{m}. *C*; thuſe*n*næ, *A*; M, *D*;

r*e*n iomfrw, oc th*e*n deſkh gi*ø*m*m*es en j for*nefn*de kyrkæ. ‖ Jt*em* allæ te rigæ oc landh, ſo*m* vnd*er* keyſær- 6 *a*
en[34] af G*r*ech*e*n æræ, te æræ døptæ [oc ſynes at var*æ* c*ri*ſtnæ[35], tee hwerma*n* at te j ma*n*gæ mǫdæ far*æ* villæ' oc langæ[36] ſien bort go[n]gnæ æræ fran Romær*æ* kyrkæ, [ſom tøm burdhæ at vær*æ* vnn*er*gifnæ ſom allæ andræ c*ri*ſtnæ menniſkæ[37].

Weygen ofuer landh oc ofuer vadn fran Conſtantinopolis och in tel Acharon[1].

Quartum capitulum.

Ho ſo*m* vel faræ af *Con*ſtantinopoli ofuer land, han ſkal førſt til ſkips ofuer eth haff, ſom kalles brachiu*m* ſ*an*cti Georgii, oc ſa ko*m*m*er* han tel eth faſt ſlot, ſom heder Ruffineall, ok ſa tel eth and*et* ſloth, ſom kalles Puluereall, oc ſa tel eth ſlot, ſom heder Sinoplum[2], oc ter neſt ta ko*m*mer han j Capadociam, ſom er eth ſtort landh oc breth oc fult af høuæ byerghæ, oc ter neſt ko*m*m*er* ‖ han tel en ſtad, ſom 6 *b*
heder Nik[3] oc ligger j Turchin, ſom[4] er meg*et* faſter

duo millia, *lat.* [34] *Efter C:* keyſzerenn; koni*n*gin, *AD*; imperatori, *lat.* [35] *A og tilsvar. i C; mgl. i D og lat.* [36] *Så A.* [37] *Findes ikke i lat. Herefter har A et forkortet* et cetera *og derpå:* ſom j verd*en* æræ, *alt overstreget med rødt blæk. Slutningen af kapitlet — 17 spalte-linjer i lat. — er forbig.*.

Kap. 4. [1] *C = lat;* acharan, *A.* [2] *A;* Synoplum, *C;* Sinopilum, *D;* ſinopolu*m*, *lat. B;* Synoplym, *lat. A;* Synopolim. *lat. msc.* [3] *A;* Nich, *C;* Niick, *D;* Nica, *lat. msc.;* Nyt, *lat. A;* nunc, *lat. B* (Nyke, *engl. s. 21*). [4] *C og D har vistnok ordene i en oprindeligere orden:* i Tørckienn til enn ſtad hedder Nich, ſom, *C;* y Tyrckeriet, thill enn ſtad kalldis Niick, ſom, *D; lat. har:* Deinde turchiam ad portu*m* Cheneron. *et* ad

m*eth* ftor*æ* torn oc mwræ[5] om kr*i*ngh[6]. Ter neft ko*mm*e*r* han tel Antiochiam t*et* myndræ, fom er ten mektiftæ ftad af Suria[7]. T*et* fa*mm*æ Antiochia er ftor oc mektik oc meg*et* faft ok[8] hafue*r* fordom var*et* megit faftæræ oc fkønæræ. Ter neft ko*mm*e*r* han tell teffæ efte*r* fc*r*efnæ ftadher: Laonfam, Gibellam, Turchufam[9] oc Berugh[10], the*r* fom fies, at fa*nc*tæ Jwriæn[11] flo dragen j hiel. Ter neft ko*mm*e*r* han tel en ftad, fom heder Anchon[12], fom fordom hedh Ptolomaida[13], huyke*n* fom vor en[14] meg*et* mektik ftad oc faft, ten tid C*ri*ftnæ ha*n*nu*m* j vær*æ* hadæ, fofom vor hoos vor h*e*r*r*æs aard tufennæ ok tu hu[n]drædæ halfftrediæfinztyuæ[15] oc pa t*et* tyuennæ, oc nw er han gantzæ forfallend. Jt*em* nota, at p*er*egri*mm*e[16] mwææ[17] meg*et* faktær*æ* ko*mm*æ tel[18] Ihe*rufa*lem tel vatn en til
7 *a* la*n*d, ‖ om gud vel gifuæ thøm bør oc feliched. Jt*em* hoo fom vel far*æ* tidh tel fkips fran Conftantinopoli, ha*n* fkal førft tel end ftad, fo*m* heder Barrea[19], ter

ciuitatem dictam Nyt. [5] *Rettet af udg.*; mwr, *A*; mure, *CD*; muris. *lat.* [6] *Herefter er 7 spalte-linjer i lat. forbig.* [7] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [8] licet, *lat.* [9] *AD*; Turcufzam, *C*; Tortuofam, *lat. A*; tortufiam, *lat. B.* [10] Beruch, *lat.* [11] *Så A*; Jörgenn, *CD.* [12] *C*; anthon, *A*; Ancon, *lat. A*; acon, *lat. B.* [13] *C*; tolomaidæ, *A*; Petholomaide, *D*; ptolomaydam, *lat. Herefter har lat.*: antiquitus Acharon, *hvilket er forbigået i alle hdskr. af oversættelsen, skönt navnet* Acharon *findes i kapitlets overskrift.* [14] *CD*; *mgl. i A.* [15] *Rettet af udg.* halffemtæfinztyuæ, *A*; *CD har årstallet skrevet* MCCLXX; *lat. har:* millefimum ducentefimum octuagefimum. [16] *Så A her og nogle gange til. Hvor ordet skrives helt ud, har A allevegne* pelegrim; *formen* peregrim *har sikkert tilhørt det oprindelige hdskr.* [17] *Så A i slutning af linje, hvor fordobling af endevokal oftere findes, som det synes, blot for at fylde en tom plads. Undtagelsesvis forekommer dette dog også inde i linjen.* [18] tel ‖ tel, *A.* [19] *C*; Borrea, *D*; banea, *A*; bar-

f*om* f*anc*ti Nicolai been liggæ, oc[20] faa tæden fra*m* foræ [manghæ land, fom liggæ vdhy hafu*eth*[21], oc fram foıæ en *øø*, fom heder Silo[22]; ther voxer maftix oc[23] en ho*n*næ gumi, fom meg*et* klarth er; oc ter neft foræ[24] f*anc*ti Ioh*anni*s ewangelifte *øø* ok fa tel Ephefum[25], f*om* ha*n* vor iord*eth*. Alth t*et*tæ forfc*re*fnæ landh, fom |kalles Afia th*et* my*n*dræ, th*et* hafuæ nw tee fnødæ hedni*n*ggæ, f*om* hedæ Turchi, oc the kallæ nw t*et* land Turchiam t*et* myndræ. Ter neft feyler man fra*n* Ephefum oc jntel Pa*nn*o*n*iam[26] ok tel end ftad, fom hed*er* Patera, ter fom fanctus Nichola*us* vor fødder, ok fræm at Mirrea*m*[27], ther fom ha*n* vor befcopp; ther voxer meget fterkt win; ‖ oc ter neft tel 7 *b*
en *øø*, fom heter Creta; ter[28] vor ten vifæ lægæ fødder Vpotras[29]; oc fa tæden oc tel en ftor *øø*, fom kallis Rodin[30], oc he*n*næ hafuæ c*ri*ftnæ mend j ve*r*dhæ, fom hedæ hofpitalarij[31], oc ten *øø* hu*n* hedh fordom Colfos[32], fom ten epyftola lider, f*om* fanct*us* Paul*us* fc*re*ff tel tøm[33] och kallædæ tøm Coloce*n*fes. Tæden feyler ma*n*d och intel Cypren, oc ter j melløm [fynes Sodoma[34], fom for gik for en find fkild, fom vor omod

ream, *lat. A.* [20] *CD; mgl. i A; et, lat.* [21] maritima loca, *lat.* [22] *C;* Siloe, *D;* file. *A*; Silo, *lat.* [23] *Så ACD; lat. har:* vbi crefcit gummi maftix lucidum. [24] *Rettet af udg.;* kommer mand frem for, *D*; thil, *C*; fom, *A* (*foræ læft fom* fom?). [25] *C = lat.;* ephefim *A.* [26] *AC;* Pavoniam, *D;* Pa*nn*onie, *lat.* [27] mirream, *lat. B;* myrtea*m*, *lat. A.* [28] *Efter* cretam *har lat.:* hinc Chio. poftea lanco. vnde . . .; ter *refererer sig således til det udeladte* Lanco, *ikke til* Creta. — heter . . . fom *mgl. i C.* [29] *Så A, fejllæsning for* Ypocras; *mgl. i CD;* hypocras, *lat. A;* ypocras, *lat. B.* [30] *A;* Rhodin, *C; mgl. i D; alle de benyttede lat. tekster har den ældre form på -um.* (Rodi, *ital.*). [31] *A = lat. B*; hofpitarij, *lat. A.* [32] *A;* Colffos, *C;* Kolfos, *D;* Colofos, *lat. msc.;* Colfei, *lat. A;* colchos, *lat. B.* [33] habitatoref hui*us* infule, *lat.* [34] *Så A og*

na*tu*ram[35]. Cipre*n* er eth ftort land oc fkønt oc
hafu*er* vdy fek eth [ærkæbefcops d*ømm*æ[36] m*et* fem
[lydæ befcoppæ[37], oc ter er en hafn, fom kalles Famo-
gefta, oc t*et* er th*e*n nafnku*n*neftæ hafn j bla*n*d køp-
me*n*nænæ aff all v*er*den. Ter fynd*es* och køpme*n*
af al verde*n*, fom æræ hednin*g*ger[38] oc c*ri*ftnæ.
8 *a* Th*er* ær oc een abbacia ‖ aff f*an*cti Bene*d*icti orden,
fo*m* kalles [mo*n*s *crucis*[39], oc ter fyes at varæ
teth kors, fom røfuær*en* po*n*næ he[n]gdæ, ten fom
frelfter vor. Ter er oc eth floth, fo*m* koni*n*gin lader
meg*et* vel forua*rœ*, oc ter liger po*n*næ Hyla*ri*onis
lege*m*mæ[40]. Ter neft fynd*es* faa by eller ftæder, fom
c*ri*ftnæ folk j boo, men hetni*n*gæ hafu*et* nær alt
fa*m*me*n*, bo[dæ] land oc ftader, oc hafuæ ty ver haft,
all fyden mand fc*re*ff effter gutz byrd tufe*n*næ och [tu
hu[n]dr*eth*[41], oc[42] fredæligæ befyd*eth*. J*tem* ho fom
feyler af Cypre*n* oc hafuer goth væder, ha*n* maa
ko*m*mæ j too dawæ tel en hafn, fom heder Joppe, fo*m*
nw kalles Jaffe[43] och lygger half anne*n* dags ferdh
fran Ihe*ru*f*a*lem. J*tem* myth melløm Cypren oc Jaffe[44] er
8 *b* en hafn, fom hedh*er* Tyrus, fo*m* fordom ‖ vor en mekt-
ich oc koftæligh ftad; ha*n*nu*m* hafuæ tee hetni*n*gæ
forderfuet[45], fiden te ha*n*nu*m* wnnæ fran te c*ri*ftnæ.
Tok[46] kalles ten hafn ikkæ nw Tyrus, men hu*n* kal-
les Swr, forty at po*n*næ ten fydæ ta fard[47] ma*n*d

tilsvar. i CD; lat. har: afpicit*ur* abforptio ciuitatis Sachalie (*A*; fathalie, *B*). que ficut olim Sodoma dicitur periffe. [35] *Herefter har A et forkortet* et cetera. *3 spalte-linjer i lat. er forbig.* [36] *Så må der læses med C:* erckebifcobs domme; ærlicth befcops døm*m*æ, *A; mgl. i D;* archie*pifco*patum, *lat.* [37] *A;* liden bifcoper, *C; mgl. i D;* ep*ifcop*atibus fuffraganeis, *lat.* [38] *Så A; ellers har A overalt flert. på* -æ. [39] *A;* Mons Ecclefiis, *C;* in monte fancte crucis, *lat.* [40] *Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [41] *Som ét ord i A.* [42] *C; mgl. i A.* [43] *C = lat.;* joffe, *A.* [44] *Så rettet.* ioffe, *A;* Joppe, *C;* Jaffe, *lat.* [45] *Efter C:* forderffuit; fordrefuet, *A.* [46] *Efter C:* dog; ta, *A.* [47] *Så rettet.* ford,

intel eth land, fom heder Surya. Jt*em* vden foræ ten fa*m*mæ ftad [ter ligger[48] end fteen, fom Ihe*f*us *Chrift*us fadh po*n*næ oc predikkædæ for*æ* finæ difcypulæ[49] oc foræ folketh, oc ty hadæ *C*r*i*ftnæ fordom bigdh ofu*er* ten ften en kyrkæ, fom ter kallede*s* jn no*m*i*n*e falua-to*r*is. Jt*em* er Sarepta Sydonis[50] ottæ milæ ter fra*n* øfter vdh, te[r] fom Helyas fordom opvoktæ en enkkæ hennes føn af dødæ. Jt*em* fran te*n* for*nefn*de hafn Tyrus[51] oc tel Anchon[52] oc[53] fra*n* Anchon[52] oc hend-er hafu*et* ter ‖ er[54] t*eth* bergæ Carmelus, fo*m* for*fcref*ne 9 *a*
f*anc*tus Elyas vdy bodæ. Jt*em* po*n*næ eth ann*et* byerg ter hoos er end by, heder Saffra, ter fom f*anc*ti Io-h*anne*s oc Jacobus[55], bodæ brødræ, føddæ ær*æ*, ok ter ftor en fkøn kyrkæ po*n*næ th*e*n fa*m*mæ ftædh, fom te bodæ føddæ æræ[56]. Jt*em* fran Anchon[52] oc intel Ihe-*rufa*lem er twændæ[57] veyyæ, end fram at Iordane*n* oc tel Damafcu*m*, ten anden vey han hafu*er* too dag*s* ferdh tel end ftad, fom heder Gaza, ter fom Samfon[58] th*e*n fterkæ bort bar m*eth* fek p*or*tin fran ftaden om naten, oc fien fkal mand fram at Cefa*re*am Phylippy oc at Afcalone*m* ok fa tel Joppen[59], fom før*æ* er nefnt, oc fien tel Rama oc tel Emaws oc fa intel ten helly ftad Ihe*rufa*lem[60].

A; farer, *C;* eft ibi introitus, *lat.* [48] *Gentaget to gange i A.* [49] *Så rettet.* difcvplulæ, *A.* [50] *A;* Sidonis, *C; mgl. i D;* fidoniorum, *lat. A;* fydomo*rum*, *lat. B.* [51] *C;* tir*us*, *A.* [52] *C;* anthon, *A;* Ancon, *lat. A;* acon, *lat. B.* [53] *Her foran er noget forbigået i ACD. Lat. har:* a tyro in vnica dieta p*er*gere poteft in Ancon fiue Accharon fuprafcriptam. *Derefter begynder nyt afsnit med:* Circa Ancon verfus mare *o. s. v.* [54] *C; mgl. i A.* [55] *CD;* iacobi, *A.* [56] *Herefter en spalte i lat. forbig.* [57] *Så rettet.* twandæ, *A.* [58] *D;* Samfonn, *C;* famfen, *A.* [59] *Så rettet;* iopen, *A;* Joppenn, *CD;* Joppen, *lat.* [60] *Det følgende indtil kap. 10 mgl. i D.*

Veyyen af Frankæ rygæ oc Flandren ofuer land oc tel Jherufalem.

Quintum capitulum [1].

9 b Udy teffæ forfcrefne capytel hafuer iech fauth ten
vey, fom tel land oc vadn ma fares tel Iherufalem
vdh af voræ landfcap [2]. Nw vel iek fyæ af en annen
vey ofuer land, ter fom mand engælund ma kommæ
pon æ hafuet, faa fom er j gemmen Tidfkæland [3], j
gemmen Bemen, j gemmen Prytzen oc ind j the het-
enfkæ land oc fram at teffæ effter fcrefnæ land ok
rygæ, fom er Kaykon [4] oc Lituanie [5] ok fa j gemmen
eth vnth land, fo fom er tet førftæ Tartaren [6]. [The
hedæ forty te førftæ [7], ath [vdh fran tem [8] kom ten
førftæ keyfæræ ofuer all Tartare land, huylkyn keyfæræ
fom al tid fkal hedhæ Grantkan [9], oc newæ findes
noger værdens herræ, fom mektigæræ er en han, vnder-
tagen keyfæren [10] af teth øffræ [11] Indieland. Aff teffæ
0 a to keyfæræ vel iek ydermeræ fiæ eder fram [12] || bæder

Kap. 5. [1] *Herefter har A et forkortet* et cetera. [2] *Således må der vel læses. A har i den ene linje* land *og i den næste* fc *eller* ft *efterfulgt af et tegn, der mest ligner* x *men vel også kan være gengivelse af et utydeligt* p; *over linjen findes forkortelsestegnet for* ar, ra. a. *C har* lannde. Jtem; *lat.:* partibus. [3] *Så rettet. A har* tielfkæland, *hvor* el *vel er fejllæsning for* d, *skönt det vilde have ligget nærmere at tænke på* w, *hvis* Tiwfkæland *havde været sandsynlig.* [4] *Så AC;* laycon, *lat. A;* laiton, *lat. B.* [5] litwanie, *lat. B; mgl. i lat. AC msc.* [6] *Efter C:* Tartarenn; tatæren, *A;* tartarie, *lat.* [7] *Så A og tilsvar. i C; lat. har:* Dico autem tartarie prime. quoniam. *Den fra det foregående gentagne gen. sg.* tartarie prime *er af oversætteren bleven opfattet som plur.* [8] de hac, *lat.* [9] *C;* grantken, *A.* [10] *Indsat efter C:* keyfzerenn; *mgl. i A;* imperatoris, *lat.* [11] *A;* eftre, *C;* fuperioris, *lat.* [12] m *er bortrevet i A.*

j tennæ bogh. Jtem nota, at allæ herræ och førftæ, fom befydennæ æræ j tennæ førftæ Tartaria[13], te gifuæ keyfæræ Grantkan ftor fkath, oc tettæ fammæ Tartaria er eth vfelth landh oc w fruktfommælicth. Jek vor ter noger ftund j landeth oc vandrædæ ter om kring, ty ved iek, at fa er. Oc ter liger nogræ øer[14] om kringh, fom kalles Rowfya[15], Niflan[16], Tetrakolaykon[17] oc Reftan, oc j tøm oc forfcrefne Tartaria voxer lidet korn oc føuæ af vin ok fammæled aff annen fruct. Tok er ter nok af greff oc yrter, fom terres fæ met fødes, ty at te hafuæ ter meget af fææ, ok te ædæ køth for allæ honnæ math oc fubæ fod foræ drykæ. Te drykcæ oc melk af allæ honnæ dyur, [fom melk hafuææ[18]. Te fattigæ te ædæ hundæ, vlfuæ, kattæ, rytter ok møøs oc andræ fadannæ wrenæ dyur, oc engin || herræ eller 10 noger anner æder meer en en tid om dauen, oc en ta fult lidet, oc tet er ganzæ wrent folk. Te bæræ ey len clæder ok ey lagen ok entæ lineth, vden te rygeftæ te hafuæ en noget flikt. Te hafuæ oc ey vedh eller noger trææ at brennæ; te tørræ møch af fæ oc heftæ ok andræ dyur, ok tet brendæ te, oc tet[19] redæ te terreff mad meth, [oc ty luktæ te al tydh illæ[20]. Jtem er ter om fommæren megen torden oc lyuneth[21] oc hawel, fa at ther blyfuer offtæ fæ oc folk dødæ[22], oc

---

[13] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [14] *AC; lat. har:* infulas. regiones *et* terras. [15] *A*; Rofsia, *C*; Ronffie, *lat.* [16] *C*; nifland, *A*; Nyflan. *lat. msc.*; Niflan, *lat. A*; inflau, *lat. B.* [17] *Så rettet.* tetakro baykon, *A*; Tetraboleykan,' *C*; Crakolaycon, *lat. A*; Cracolaycon, *lat. msc.*; craco latton, *lat B.* [18] fom de der haffue, *C*; *mgl i lat.*. hafuææ *i slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [19] tz (= tet, teth) *står flere gange i A, hvor man skulde vente* ter; der met, *C.* [20] *Mgl. i lat.* [21] *Så rettet. A har efter* lyun *det tegn, der ellers bruges for* us ( ); liunit, *C.* [22] *Herefter er 18 spalte-linjer i lat. forbig.*

ma ma*n* vidæ, at fult ſa folk faræ the*n* vey fram tel Iheru*ſa*lem, forty at th*et* er en ſtorder[23] ondh vey, ok [ter tel er han meg*et* ſtorligæ farlik[24].

Vey aff Cipren eller af Iheru*ſa*lem oc intel Babiloniam, ſom er j Egipti land.

Capitulu*m* ſextum[1].

11 *a* Iek hafu*er* nw beeſc*r*efu*et* tre*n*næ veyyæ in tel t*et* hellyæ land. Nw uel iek end ſc*r*ifuæ af to and*r*æ veyæ, ſom pellæ g*r*imæ och vnn*er*ſtu*n*dom plæyæ at far*æ*. Mangæ pelæ g*r*imæ begær*æ* at ſøgæ ſ*an*cte Kate*r*ine bierghæ foræ atlad ſkildh, ter ſom ten helly io*m*frues ben oc leyræ ſtæd ha*n* er. Te ſom tid vellæ, thee ſkullæ førſt hafuæ leydæ af ſolda*n*nen af Babyloniæ, ty at ha*n* er en keyſær*æ* oc h*err*æ ofu*er* allæ te land. So*m*mæ pelæg*r*imæ far*æ* geneſte*n* af Cypre*n* oc ſa intel Babylonia*m* oc foru*er*uæ thøm leydæ, oc [ſiden far*æ* tee tæden oc ſa tel Iheru*ſa*lem oc ſa f*r*emdeles tel Synay[2]. So*m*mæ p*e*reg*r*imæ far*æ* ſa, at nor te hafuæ giort ter*res* reyſæ tell Iheru*ſa*lem, ta far*æ* te ofuer land
11 *b* tel ſoldane*n* efter leydæ [at v*er*uæ[3] inte[l] Synay, ‖ oc h*er*foræ[4] ta vel iek nw beſc*r*ifuæ bodæ teſſæ veyyæ.

Af Cypre*n* oc tel Egypte*n* ſkal ma*n* far*æ* tel ſkyps

---

[23] *Så A; mgl. i C.* [24] e*rre* megitt farlige ting i veyenn, *C. I lat. lyder kapitlets slutning:* nam iter eſt graue. diſtortum. longum *et* periculoſum ſicut auditis. immo periculoſius *quam* ego ſcribo.

Kap. 6. [1] *Herefter har A et forkortet* et cetera. [2] *Så A og tilsvar. i C; lat. har:* atq*ue* inde p*er*gentes in ſinay vadu*nt* in iheruſalem. [3] *A*; oc forhuerffue, *C.* [4] *A; dog kunde der måske i steden for* her *læses* tz *med krølle over, der så måtte opfattes som* ter; herforæ *findes ellers ikke i A,* terforæ

oc ladæ t*et* helly land oc Iheru*ſ*alem vær*æ* po*n*næ the*n* venſtr*æ* handh. oc te*n* førſtæ hafn, ha*n* for j Egypten, hu*n* heder Da*m*miete. Ter vor fordom end ſterk[5] ſtad, en[6] forty ath *Cri*ſtnæ wndæ ha*n*nu*m* fra*n* hetni*n*gæ, ta brudæ[7] hetni*n*ge*n*næ ha*n*nu*m* ga*n*tzæ neder j gru*n*den oc bygdæ en anne*n* le*n*ger fra*n* hafu*et*, ſo*m* nw hafu*er* t*et* ſa*m*mæ nafn. Ter neſt ko*m*m*er* ma*n* j en hafn, ſo*m* kalles Allexandrie[8] Egypti, oc ter er en ſtad, ſom er meg*et* ſterk[5] oc ſkøn, oc te hafuæ ey vatn jndæ m*et* tøm j ſtade*n*, ſom duer at drikkæ; tok ledhe te vatn*eth* m*eth* koſtæligæ go*n*ghæ ok renn*er* vnd*er* iorden j*n* j ſtade*n* uth af en flod, ſo*m* kalles Nili[9]. Alexa*n*dria hafuer ‖ *træ*tyuæ mylæ[10] j lenge*n* ok thy j brede*n*. Ter 12 *a*
ſtor en ma*n*gæ kyrker, ſo*m* *Cri*ſtnæ te bygdæ, ter te t*et* j ve*r*dæ hadæ, oc te hetni*n*gæ hafuæ[11] aff ſc*re*fu*et*[12] te helly me*n*tz beletæ, ſo*m* pa*n*næ vegge*n*næ vor*æ* malædæ, oc giort allææ[13] vegge*n*næ huydæ. Jte*m* nota, at af Alexandriæ ofu*er* la*n*d far ma*n* jn tel Babylo*n*ia*m* Egipti, ſo*m* oc ligg*er* po*n*næ tet[14] vatn, ſom kalles Nili[15]. Ha*n* kalles forty Babylo*n*ia Egipti eller Babilonia then my*n*dræ, at ma*n* ſkal vidæ, at t*eth* er ikkæ ten ſtor*æ* Babylonia, ter ſo*m* vor h*er*ræ gior*æ* ſith vnder m*et*

derimod oftere; *C har* der fore, *der vistnok er det opr.* [5] *Se indl.* [6] *Så A her*; *ellers altid* men; men, *C.* [7] *Så rettet*; bru*n*dæ, *A*; brede, *C*; deſtruxerunt, *lat.* [8] *Rettet.* illexandrie, *A.* [9] *A*; Nilus, *C*; nili fluminis, *lat.* [10] ſtadia, *lat.* [11] *Så rettet.* hadæ, *A. Svarende til* oc te . . . huydæ *i A har C:* oc de hellige mends billede erre aff malit aff hedningene paa Vegenne, oc giordt alleuegnne huide; *lat. har:* ſed ſaraceni non ſuſtinentes picturas ſancto*rum* omnes parietes dealbauerunt. [12] *? A har* ſc *eller måske snarere* ſt, *derefter forkortelsestegnet for* er, re, *og endelig* fuz = fuet. *Hvad skal der læses?* ſcrafuet*?* [13] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [14] *Indsat efter C*: det; *mgl. i A.* [15] *A*;

allæ ho*n*næ tu*n*gæ mool, oc hu*n*[16] er ſkild fra*n* [te*n*næ
for*nefn*de[17] hoos førrætyuæ[18] dagæ ferd [ſynder vdh[19].
Ey er oc t*et* ſtor*æ* Babiloniæ vnd*er* ſoldane*n*s herſkap;
[tok hafu*er* han[20] he*n*næ j v*er*dæ foræ tiæneſtæ af
keyſære*n* af Kathay, ſo*m* kalles Gra*n*tkan. Tennæ for-
12 b *nefn*de Babi||loniæ Egypti er en ſtord, faſt ſtad, me*n*
ter ey lo*n*gt fran er end ſtørr*æ* ſtadh, ſo*m* heder Kayr,
oc ter er ſoldane*n* meſt, [ty at th*et* er hans høxtæ bolik[21].

J*tem* en ande*n* vey, ſo*m* p*er*egr*i*mæ te mwæ
faræ tel ſoldane*n* efter leydæ. Ta mwæ te førſt far*æ*
fran Ih*eruſa*lem oc tel Gazan Paleſtin*orum* ok ſa tel
en by, ſo*m* heder Dayre[22], oc ter neſt ko*m*mæ te vdh
af t*et* land, ſo*m* hed*er* Surya, oc ſa j te*n* lo*n*gæ wylt-
komſſæ[23], oc ter er ey vde*n* ſand oc er vſruk[t]ſo*m*mælik.
Hu*n* kalles ter Abilech[24] oc varer uel ſyw dags ferd.
Tok fynder ma*n* ter herbær*æ* oc for ter falt[25] ſlikt,
ſo*m* han kan foo ter, tel ſin fødæ[26], oc nor ha*n* ko*m*mer
ter vdh af, ta ko*m*m*er* hand jn j Egypte*n*, ſo*m* te ter
kallæ Kanopat, oc ſo*m*[mæ] kall*et* M*er*ſin[27], och ther
3 a neſt ko*m*mer han tel || Babilonia*m* for*nefn*de oc tell
Chayr. Ter er en ſkøn kyrkæ [af io*m*fru Ma*ria*[28] vdh j
ten ſtad[29], ſo*m* hu*n* bodæ[30] m*et* [ſin søn[31] Ih*eſu* *Chriſto*

Nilus, *C*; nilum, *lat.* [16] *A*; hannd, *C.* [17] *A;* den ſtore Babylonia, *C*; iſta *lat.* [18] *Så rettet efter C:* xl = *lat.*; *A har:* ty oc halfſ*tre*diæſinz. [19] *Lat. har:* tendendo inter orientem *et* ſepten*trionem.* [20] *Så AC*; *der skulde stå:* men vnder keyſæren af Perſen, ſom hafu*er*. *Lat. har:* Nec eſt ſub poteſtate ſoldani. ſed imp*er*atoris perſarum qui ... [21] *Mgl. i lat.* [22] *AC*; daire, *lat. B*; Darie, *lat. AC msc.* [23] *A*; Viltkiendelſze, *C*; deſertu*m*, *lat.* [24] *C* = *lat.*; abyleth, *A.* [25] *Efter C*; fult, *A*; *lat. har*: vbi haberi *et* emi poſſunt ad victum neceſſaria. [26] *Herefter 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [27] *Så rettet.* merſen, *A*; Merſin, *C*; merſin, *lat. A*; merſur, *lat. B.* [28] *A*; aff vor frue kaldit, *C*; noſtre domine, *lat.* [29] *AC*; loco, *lat.* [30] *Rettet.* boda, *A.* [31] *Indsat efter C:* ſin Sønn; *mgl. i A*; filio ſuo, *lat.*

oc Ioſep, ten tid hun[32] flidæ ind j Egipte*n* [for*æ* Hero*dis* wr*e*dæ[33]; och ſigs, at ſ*an*cta Barbaræ ligg*er* j te*n* ſa*m*mæ kyrkæ.

Aff ſoldanens palatz och hans nafn oc eth taal af ſoldane, ſom foræ hannum[1] var*et* hafuæ[2].

Capitulu*m* ſepti*mum*.

Cayr er en keyſær*æ* ſtad, ſkøn oc faſt oc mektik, oc allæ Sa*r*acene*rs* høxtæ ſædæ; ter pleyer oc ſoldane*n* meſt at var*æ*[3]. [Jt*em* er ſoldane*n* po*nn*æ tørr*es* moll ſoo meg*et* ſo*m* keyſær*en* po*nn*æ vort[4]. Han hafu*er* teſ eth ſloth, ſom er meg*et* rwmt, ſterkt[5] oc koſtælicth, oc ther er all tid ſex hu*n*dr*eth*[6] p*er*ſøner, ſo*m* t*et* foruaræ ſkal, oc allæ tagæ løøn aff ſoldane*n*. Ten[7] folda*n* er en keyſær*æ* ofu*er* fem koni*n*gæ rygæ, ſom er Kanopat, || oc t*et* er Egipte*n*, oc ofu*er* alt Iødæland, ſo*m* fordom vor Dauid oc hans ſøn Salomo*n*, oc ofuer Hallappe j [Marſutye land[8], ſo*m* Damaſcus er j, oc ofu*er* Arabiam, ſo*m* er eth ſtort rygæ, [oc ter tel ofu*er* alt Chalipphe*n*[9], 13

[32] *Indsat efter C, der har:* hun diid flyde. [33] *A og tilsv. i C; mgl. i lat., men derimod har engl. s. 34:* for drede of Kyng Heroude.

Kap. 7. [1] *Indsat efter C; mgl. i A.* [2] *Herefter har A* hafth. *der ikke findes i C og ikke synes at passe. Lat. B har:* De pallacio ſoldani et numero ac no*minibus* *(så rettet)* preterito*rum* ſoldanoru*m*; *i lat. AC er* et numero *forbig.* [3] *Herefter et par spalte-linjer i lat. forbig.* [4] *A;* oc liuder det naffn ſaa megit paa deris maal ſom keyſzere, *C; lat. har:* Siquide*m* ſoldanus eo*rum* lingua ſonat nomen ſimilis maieſtatis quo nos in latino dicimus ceſarem vel imp*era*torem. liuder *i C synes herefter at være oprindeligt.* [5] *Se indledn.* [6] *A og tilsvar. i C;* milia, *lat.* [7] *A;* Jtem, *C;* Iſte, *lat.* [8] *A;* Marſilie land, *C;* terra Machſurie, *lat. AB msc.;* terra mach. ſurie, *lat. C.* [9] *Så A og tilsvar. i C; lat. har:* Et cu*m* hijs

ok ma ma*n*d vidæ, at [Chalipphen vor fordom try herſkap[10]. Fførſtæ Chalipp[h]e*n* [wor*æ* Caldej oc Arabie[11]; tørr*e*s høxtæ ſtad hed Baldugh[12]. T*et* ann*et* herſkap vor Barbaro*rum* oc Aff*ri*cho*rum*[13] [oppæ th*et* hyſpanſkæ haff. oc tørreſſ høxtæ ſtad hed Marukæ[14]. T*et* t*re*diæ herſkap t*eth* vor Egipte*n*. Jte*m* fførſtæ ſolda*n*, ſo*m* regne*ræ*tæ or[15] efter gudz byrd tuſe*nn*æ oc hu[n]drædæ oc half t*re*diæſinztyuæ, ha*n* hedh Sarachon[16]. Hans ſøn hed Saladin, ſo*m* regne*ræ*dhæ eft*er* ha*n*nu*m* or efter vors h*er*ræs byrdh tuſe*nn*æ och hu*n*drædæ [halft*re*diæſinztiuæ oc førr*æ* tyuæ[17]; han [van ner[18] th*et* hellyæ land
14 *a* fra*n* the || c*ri*ſtnæ m*eth* Turkes hielpp[19]. Ten t*re*diæ ſolda*n* hed Melechſalæ[20]; han g*re*pp ſ*anc*t*um* Lodwicu*m*, koni*n*g j Fra*n*kæ rygæ, vdy en ſtrid. Ten fiær*æ* Turque*nn*am[21]; ha*n* lod thennæ for*n*e*f*n*d*e koni*n*g tel løſn for*æ* pe*nn*i[n]gæ. Te*n* femptæ hed Melech, ten ſiætæ Melechtemes[22], te*n* ſyue*nn*æ Melechdayr[23]. J hans tid ta ruktæ[24] Eduard*us*, koni*n*g vdh af England, ind j Su*ri*am oc ford*er*uædæ mo*n*gæ Sa*ra*cener. Ten ottennæ hed [Melech Salay[25], ten nyendæ Alphy[26], huyke*n* hoos vor h*er*ræs ſødelſæ ar [tuſe*nn*æ tu hu*n*d*reth*

poſſidet dominatus omniu*m* caliph*orum*. [10] tres q*uan*do*que* ſuerunt Caliph*orum* dominatus, *lat.* [11] *A;* vor Caldei oc Arabienn, *C; lat. har:* primus Caliphus qui diceba*tur* Chaldeo*rum et* Arabu*m*. [12] *A;* Balduch, *C;* Baldach, *lat.* [13] *A; mgl. i C;* affrico*rum*, *lat. B msc.;* affricanoru*m*, *lat. AC.* [14] *Så A og tilsv. i C* (Maruch); *lat. har:* cuius erat ſedes in maroch *(B;* marroch, *msc.;* Maroth, *AC)* ſuper mare hyſpanie. [15] *Rettet.* er, *A*; aar, *C.* [16] *C;* ſarachom, *A*; ſaracon, *lat. B;* zaracon, *lat. A.* [17] *A;* lxxxx, *C;* xc, *lat.* [18] vanner, *A*; vandt moxen, *C.* [19] *Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [20] *Så rettet.* melethſalæ, *A;* Melechſolæ, *C;* Melechſala, *lat.* [21] *A;* Torquinus, *C;* turquena*n*, *lat. B;* torquea*n*, *lat. A.* [22] *Så rettet.* melethtemes, *A;* Melechtenes, *C;* melechtemes, *lat. A;* Melechcoroes, *lat. msc.* [23] *C;* melethdayr, *A;* melechdayr, *lat.* [24] *Så rettet.* rukta, *A.* [25] *A;* Melechſalaij, *C;* Melechſalli, *lat. A*; Melechſali, *lat. msc.* [26] *A;* Alphj, *C;* elphi, *lat. AB*; erphi, *lat. msc.*

halft*re*diæſinztyuæ oc t*rœ*tyuæ oc pa t*et* nyendhæ[27] fordæ*r*uædæ[28] ma*n*gæ C*ri*ſtnæ j te land oc ford*re*f neer allæ ſa*m*me*n* oc fek fran tøm en ſtad, ſom hed T*ri*polis[29]. Ten tiendæ Melechaſſeraph[30]; ha*n* van Ackaron oc g*re*pp ok ſloo j heel allæ C*ri*ſtnæ. Nu lader iech the andræ blyfuæ wnefn||dæ intel te*n* ſexte*n*dæ; han hed 14 *b*
[Melech Ma*n*dabron[31]. Ha*n*nu*m* tiæntæ iek noger ſtu*n*d j kryy oc orloff for*œ* ſold[32] o*m*mod Bedoieres[33], ſo*m* han te*n* tid orloff m*et* hadæ[34]. Nu uel iek ſighæ nog*eth* af for*nefn*de ſoldanes[35] folk, land oc ſedher. Ha*n* bød mek [giftræ moll[36] m*et* en mektik h*er*ræs doter, ſo*m* ha*n*nu*m* tiæntæ, oc villæ hafuæ[37] gifu*et* mek land oc ſtor rygdom, om iek villæ hafuæ ofu*er* gifu*et* my*n* c*ri*ſti*n*dom [oc gifu*et* mek intel tø*r*ræs afgudh oc lefn*eth*[38], oc hand vor end ta ſolda*n*, ta iech vdh foor af te land j gen. Jt*em* formaa fo*rnefn*de ſoldan vdh at ko*m*mæ af fo[l]k, ſo*m* huer dag lefuæ af hans ſold oc pe*n*ni*n*gæ, for vden te, ſom hans ſlot foruare, tyuæ tuſe*n*næ væpnær*œ* aff Egypten enæ oc af Suria oc af Traya[39] oc af te and*rœ* land halft*re*dyæ[40] tuſe*n*næ væpnær*œ* [for vden køpſtæder oc bønder m*et* tørres folk, ok te æræ vtalligæ[41].

[27] *A;* mcclxxxix, *C, lat.* [28] *A*; fordreff, *C*; deſtruxit, *lat.* [29] *AC;* t*ri*polim, *lat. B;* Tyropolim, *lat. A.* [30] *A;* Melechaſzaraph, *C;* mellechaſſeraph, *lat. A;* mclethaſſeras, *lat. B.* [31] *A;* Melechnj Andiabron, *C;* Melechma*n*dabron. *lat. A;* melechma*n*dibron, *lat. B.* [32] *C, der vist må følges;* fult, *A; lat. har:* ſtipendiarius fui. [33] *A;* Bedaieris, *C;* Bedoyens, *lat. (*er *i AC er fejl for* n, *jfr. kap. 12:* bedoynes, *A;* bedones, *C).* [34] *Indsat efter C:* haffde; *mgl. i A.* [35] *Så A*; ſoldans, *C*; *mgl. i lat.* [36] *Så A, der én gang til har ordet (s. 146ᵃ i cod.) og det i formen* giftær*œ* ma'l; giffter||termaall, *C.* [37] *Indsat efter C:* haffue; *mgl. i A, der ellers altid har* hafuæ *i sådan forbindelse.* [38] *A og tilsv. i C; mgl. i lat.* [39] *Så AC;* turchia, *lat. B;* thurtia, *lat. A.* [40] *Så AC for* halftrediæſinztyuæ; quinq*ua*ginta, *lat.* [41] *Så A* (bonder *er af udg. rettet til* bønder) *og tilsvar. i C;* exceptiſ ruralib*us et* ciuitatum comitatib*us* que ſunt innumera-

15 *a* Jtem ‖ en *r*idde*ræ*, fom po*n*næ fold tiæner, han for om
arit hu*n*drædæ oc tyuæ gille*n*næ, [fa dant guld fom ter
gar[42], ok for*æ* tøm tiæner ha*n* m*eth* tre heftæ oc en
camell. Jt*em* nota, at fyræ hu*n*dr*eth* *r*idær*æ* æræ fkikchædæ
vnder en høfuitz ma*n*d, [fo*m* er en h*er*ræ[43], oc[44] hand
fonger fa me[get] af fold al enæ, [fo*m* te fongæ allæ[45].
Jt*em* nota, at [engæ *fre*mmædæ bud mwæ[46] ind ga
foræ foldane*n*, vde*n* ha*n* [er clæder[47] j forgyltæ clæder
eller efter[48] Tartares clæder feder[49]. Jt*em* nor nog*et*
*fre*mmædæ bud feer foldane*n*, ta bør ha*n*nu*m* at fallæ
po*n*næ finæ knæ oc kyffæ iorde*n* tel eth tegn, at ha*n*
*ger*næ vel talæ m*et* ha*n*nu*m*, oc nor fa da*n*næ bud talæ
m*et*ha*n*nu*m*, taa ftor ter hoos væpnt[50] folk m*eth* fpyut,
fuerd ok knifuæ redæ at floo j hiel, om noger ærennæ
eller bref røres, fo*m* foldane*n* mifhafu*er*, nor han tøm
15 *b* nog*et* tegn ‖ gifu*er*, at te fkulæ flaa. Jt*em* no*ta*, at ha*n*
neter engy*n* manz bøn, fo*m* m*eth* ha*n*nu*m* tel ortz
ko*m*mer, [om hu*n* er fkelligh oc ey mod tørr*es* eed oc
low[51]. Jt*em* ten tid iek vor j hans gardh, ta vor ter
en merkælik oc forføkter lægæ vdh af voræ land m*et*
andræ fler*æ* lægæ, fo*m* han hafuer [af allæ land[52]. Jek
vor tok fkielde*n*[53] tel ortz m*et* my*n* landma*n*, forty at
ha*n*s tiæneftæ oc my*n* te drogæ ikcæ ens. Lo*n*g tid
ter eft*er* ta fettæ jek tennæ bogh m*eth* te*n* fa*m*mæ
meftær*es* hielp oc rod j en ftad, fo*m* hed*er* Leodius[54],
fo*m* iek ydermer*æ* vel fiæ af her eft*er*. Jt*em* j te*n*

biles. *lat.*. [42] *Mgl. i lat. Foran* fa dant *har C* y. [43] qui vocatur admirabilis, *lat.* [44] och‖oc, *A.* [45] ficut omnes fibi fubiecti, *lat.* [46] engæ . . . mwæ, *A;* Ingen . . . maa, *C; lat. har sing. Det rigtige vilde være:* entæ . . . maa. [47] kleder fig, *C.* [48] *Mgl. i C.* [49] fed, *C, og således har også A ellers.* [50] *Så rettet.* væptn, *A;* veffnit, *C.* [51] om hand bedis det der Skielligt oc icke imod deris Eed oc lou er, *C.* [52] vdaff andre lannde, oc aff alle land, *C;* diuerf*arum* . . nationu*m*, *lat.* [53] *Så A her og nogle gange på de nærmest følgende sider.* [54] *A;* leodicia, *C; lat. har:* in Leodij

for*nefn*de ſtad Cayr ko*mmer*[55] meg*et* folk falt[56], mend
oc q*wi*nnæ, ſom ikcæ æræ af tørr*es* low, ſo*m* ſiælſelff[57]
oc købes ſo*m* ann*et* fææ tel at tiænæ huer efter ſith
æmbitæ. Ter æræ oc [ſynderligæ hws oc ſmoo onæ[58] j
for*nefn*de ſtad, ſom || hold*es* j goſæ æg, hønſæ æg, duæ æg 16 a
oc andræ æg alt ar*et* j gø*m*me*n* vinter oc ſo*mmer*, [ſom fa
vng*er* af te*n* vermæ, af one*n*næ gaar, oc folchæ v*er*mæ,
ſo*m* tøm røkter[59].

Aff ten ager eller mark[1], ſom balſamus po*n*næ voxer, vdh inden Egipte*n*.

Octauum capitulum[2].

Nota. Vden for*æ* Chair er en mark eller ager, ter ſo*m*
balſam*us* voxer. Nw muæ j vidæ, at [j t*et* ſtør*ræ*
Jndie land j økte*n*[3] ter voxer t*eth* ædleſtæ och beſtæ
balſam*us*, ſo*m* j v*er*dhen er. T*et* er ter ſo*m* ſigs, at
Alexander talæd*æ* fordom m*eth* ſolens oc mone*n*s træ;
ter af vel iek oc mo*ræ* af ſiæ, nor iek ter tel ko*mmer*.
Te*n*næ for ſc*re*fnæ balſam*us* af Jndie er ſa geff, at engæ
ho*n*næ v*er*dens ting ka*n* he*n*næ lig*es*. Jte*m* nota, at
fordom ta vor*æ* te træ, ſom balſa*mus* po*n*næ vox*er*
hoos Cair, hent tel Egipte*n* fra*n* en ſtad, ſo*m* || heder 16 b
Enggadi, ligg*er* mellom t*et* døthæ[4] haff oc Je*ri*cho, oc

ciuitate. [55] *Herefter har A* mz ɔ: m*et*, *der ikke synes at passe, og som afskriveren vel blot har glemt at strege over.* [56] *Så rettet.* fult, *A;* fall, *C;* venales, *lat.* [57] *Så A her og et par gange til.* [58] *A og tilsvar. i C;* domus plena paruis furnis, *lat.* [59] *Så A og tilsvar. i C; lat. har derimod:* fouentur oua . . . vſq*ue* ad *pro*creatio*nem* ſuoru*m* pullo*rum*. *et* hijs intendu*n*t *pro* certo precio accipie*n*do a mulierculis oua illic ferentib*us*. *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 8. [1] *Se indledn.* [2] *Herefter har A et forkortet* et cetera. [3] *A og tilsv. i C;* in magno . . . indie deſerto, *lat.* [4] rede, *C;*

vor *tet* ter taa plant*et*, ok er t*et* eth vnd*er*: huor te træ pla*n*tes ander ftadh, ta voxæ te opp och vordæ grønæ, me*n* engin frukt gifuæ te af tøm, oc t*et* balfam*us*, fo*m* voxer hoos for*nefn*de Kair, hu*n* fkal røktes oc foruares[5] af *cri*ftnæ mend oc ey hetni*n*ghæ. Ko*m*mæ te hetni*n*gæ ther nog*et* vedh[6], ta gafuæ hu*n* engin fructh, fo*m* te hetni*n*gæ felfuæ ke*n*nes och oftæ forføkt er; oc the træ, fo*m* t*et* po*n*næ voxer, tee æræ tre eller fyræ føder høfuæ [oc vedh ten modær, oc t*et*[8] er fkapt fom vin træ, fom voxæ j fkoue*n*, oc te løf, fom ter po*n*næ ær*æ*, te vifnæ ey, me*n* the rotnæ ponnæ træet, oc fructe*n* er fkapt fo*m* Kobebe, oc træet tæt kalles enocbalfæ po*n*næ tør*re*s moll[9]. Balfamu*m* faa te fa aff træet: The tagæ en
a fteen eller ‖ been, fom huaft er, och ryfuæ ter m*eth* barche*n* fe*n*ner, fom ponnæ træet er, oc ter flyder ta balfamu*m* vdh, oc ter hollæ te tørres kar vnn*er* oc tagæ var*æ*, fa at ter entæ af fkal fpilles pa iorde*n*. Mand mo oc ey bridhæ barke*n* m*et* iern eller anne*n* malm; fkedæ t*et*, ta behullæ han ey fin døyg[10]. J*tem* no*ta*, at balfam*us* hafu*er* mo*n*gæ døygder oc ftor*æ*, fa at nøfuæ nogit[11] dødælict me*n*nifkæ ka*n* tøm allæ vidæ, tel[12] huerma*n* at leggæ oc meftær*æ* fc*ri*fuæ af halft*re*diæ-finztyuæ digder. Tet fker oc fkelde*n*, at hetni*n*gæ felliæ *cri*ftnæ purt ok wblandet[13] balfamu*m*; the pleyæ io tel fore*n* ath bland*eth* oc forfkalk*eth*, fo*m* iek felfuer offtæ feet hafu*er*, [ter iek hoos tø*m* vor[14]. So*m*mæ pleyæ ath

mortuu*m*, *lat.* [5] *Så må der vistnok læses med C:* foruaris; foruer*u*es, *A; lat. har alene* coli. [6] *Så må der vistnok læses med C:* ved; vdh, *A.* [7] velut vfq*ue* ad renes ho*minis*, *lat.* [8] lignum eo*rum*, *lat.* [9] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [10] *Så A her og ligeledes i næste linje* døygder; *ellers allevegne former med* y *eller* i. [11] *C;* noger, *A*, *sikkert fejlskrift.* [12] *Så A, sikkert fejllæsning for* tee *(jfr. not. 20). C har:* dog huer mand fom erre læger ... [13] *Efter C:* wblandit; bland*et*, *A.* [14] *Mgl. i lat. Herefter er et par spalte-linjer i lat.*

ſyudæ *grenænnæ* oc frukte*n* j oleo oc ſelliæ for*æ* balſamo[15]. Tok ma ma*n*d ‖ j ma*n*gæ modæ ſe, om hu*n* fulferdik er[16]. 17
Mand ma tagæ end tord balſamj oc laden j gedææ[17] melk; er hu*n* retferdik, ta blande*s* hu*n* m*et* melke*n*, at hu*n* ey ſynes. Lladher mand oc en tord j rent vatn, han[18] blande*s* ikcæ ta m*et* vatn*eth*, han flyder[19] geneſten tel botnen, thy at balſam*us* er ga*n*tzæ tu*n*g af ſek ſelf, oc io lett*æræ* mand he*n*næ fy*n*ne[r], teſſ falſſk*æræ* er hu*n*, oc io tel[20] ſuaer*æ*[21] hu*n* [illegible], [j tel[22] bædræ ta er hu*n*[23].

Aff ten flod, ſom kalles Nilus, oc aff Egypte*n*.

Capitulum nonum.

Nilus, ſom er j Egipten, ſom kalles eth a*n*n*et* nafn Gyon, hu*n* løber vd aff P*a*rad*is* ok j gøm*m*e*n* te*n* øtken j ten ſtør*ræ*[1] Indie, ok ſien løb*er* hu*n* j gøm*m*e*n* ma*n*gæ land vnder iorde*n* oc brøſter vdh vnn*er* eth bierich, ſo*m* heder Aloch[2], mellom Indie*n*[3] ‖ oc Ethiopen, 18
oc [om k*r*ing[4] Etiope*n* ok eth la*n*d, ſom kalles Mau*ri*tania[5], oc ter neſt ko*m*m*er* hu*n* j Egipte*n* oc gifu*er* all Egipte*n* vatn oc vædæ nogh alt intel Alexa*n*driam;

---

forbig. [15] *Herefter er 9 spalte-linjer i lat. forbig.* [16] *Herefter er 20 spalte-linjer i lat. forbig.* [17] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [18] *Så AC.* [19] ſiuncker, *C;* tendit, *lat.* [20] *Så A; mgl. i C.* tel *her og foran* bædræ *står sikkert ved fejllæsning for* tee, *jfr. not. 12.* [21] *Så A;* ſuorrere, *C.* [22] difz, *C.* [23] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 9. [1] *Så rettet.* ſtor*æ* (*eller* ſtorr*æ*), *A;* ſtøre, *C;* maioris, *lat.* [2] *C = lat.;* aloth, *A.* [3] *AC;* yndia*m*, *lat. B;* jndia*m*, *lat. msc.;* Judeam, *lat. AC.* [4] *AC;* circumiens, *lat.* [5] mauri-

ter **taber**[6] hu*n* ſek j hafu*et*, oc norr[7] ſolen ko*mm*e*r* ad[8]
ca*n*crum huert ar, oc t*et* er hoos femten[9] dawæ foræ
ſ*an*cti Ioha*nn*is baptiſte natiuitat*is* daw, [ſo*m* er ha*n*s
fødelſſæ dagh[10], ta beginder Nilus alt lentæligæ at voxæ
oc at flødæ[11] ſa le*n*ghæ, ath ſolen ko*mm*e*r* ad[12]
v*ir*gine*m*, ſo*m* er om ſ*an*cti Lau*r*encii[13] tid, oc ſien
voxer hu*n* af oc myntzſkes, oc ter neſt ſtonder hu*n* j
[ſith toll[14] ſtellæ. **Nar** hu*n* voxer ofu*er* ſin modæ, ta
giør hu*n* ſtor ſkadæ j Egipte*n*, och[15] t*et* ard vorder dyr
tidh. Sa*mm*æledes vordher t*et*, no[r] hu*n* flyder[16] for
3 *b* lid*et*, forty at ther regn*er* ‖ gantzæ ſkiællen j Egipte*n*,
oc ſiælde*n* ſeer[17] ma*n*d ter [ok togæ[18], oc nor t*et* regn*er*
ter om ſo*mm*æ*r*en, ta vord*er* iorden ful af møſſ, [ſo*m*
ſtor ſkadæ giø*r*æ[19]. Te*nn*æ Egipte*n* er fempte*n* dags
ferd long oc tre dags ferdh bredh, [oc fra*n* Egipte*n* oc
gø*mm*e*n* øtken er trætyuæ dags ferdh, oc ſyen er t*et*
tolff dags ferd tel Nubiam, eth la*n*d ſom ſa heder[20], oc

taniam, *lat. B;* Mamitamam, *lat. A.* [6] *Så rettet.* tager, *A; C har.* løffuer hun; perdit, *lat* [7] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [8] *Så A;* til, *C (jfr. not. 12); lat. har:* Sole intrante ſignum cancri. [9] *Så rettet.* ty oc halftrediæſinztyuæ, *A;* XV, *C;* quindenam, *lat.* [10] *Mgl. i C og skyldes sikkert afskriveren af A.* [11] *Så må der vist læses med C:* flede; flydæ, *A;* inundare, *lat.* [12] *Så AC; lat. har:* intret virginem. [13] *Herefter har C:* dags, *der måske burde indsættes.* [14] *Så A;* ſitt taall, *C; lat. har:* inter ſuos alueos ſe conſeruet *(BC;* conſcruet, *A).* ſith toll (taall, *C*) *er måske fejl for* ſin taal = ſin daal *(jfr.* tafuen = daghen *s. 161ª i cod. A), idet en tidligere afskriver har opfattet* taal *som* tol *og derfor rettet* ſin *til* ſit. [15] *C;* at ter, *A;* et, *lat.* [16] *AC;* inundat, *lat. Det rette var vel* fleder, *jfr. not. 11.* [17] *Så rettet.* ſaar, *A;* ſaa, *C.* [18] *Således har der vel stået i A; bægge ordene er udraderede, dog er* ok *temmelig sikkert, og ligeledes har det andet ord begyndt med* t *og vistnok endt med* æ. *C har:* taage. *Stedet gengiver lat.:* rariſſime pluit aut nubes apparent. [19] *Mgl. i lat.* [20] *A og tilsvar. i C; lat. har:* et

te Nubi te æræ *cri*ftnæ ok æræ fortæ fo*m* Etiopes.
Jt*em* ten fugll, fom heder Fenix, oc al tid er enæ vden
magæ, han lefu*er* fem hu*n*dr*eth* aar, oc [nor ha*n* døø
fkal[19], ta bre*n*n*er* ha*n*d fek felff, oc af ten afkæ fødes
end anden j gen. Huot hell*er* th*et* er ha*n*s natur*æ*. at
ha*n* faa[21] fød*es* fkal, eller t*eth* er eth find*er*lict mi*raculum*,
[gifu*et* af gud, t*et* ved iek ikcæ | at fiæ[18]. Ha*n* vor 19
mek vifder j Egipte*n*; jek fa ha*n*nu*m* tøfuer[22] ten ftu*n*d,
iek ter vor. Ha*n* er nogith ftørr*æ* ænd en ørn oc hafuer
en fiæder po*n*næ fith hofu*eth* fom end pa hanæ oc
[hafu*er* hals, fom[23] ha*n* vor*æ* forgilt*er*, oc [vingæ, fom
te vor*æ* af pu*r*pur[24], oc[25] [ftært af tuæ*n*næ lidhæ, end
deel kaft ofu*er* te*n* anne*n*, halff er ha*n* gull oc halff
rødh[26] oc fkin fo*m* eth foll fkin, fa at te hafuæ løft,
ho fom ha*n*nu*m* feer, for*æ* hans fkønhedh. Jt*em* er j
for*nef*n*de Egipte*n* mo*n*gæ[27] træ, fom gifuæ frukt af tøm
fex fy*n*nu*m* eller fyu fy*n*nu*m* om arith, oc hoos te*n*
flodh Nilus ter fynd*es* ma*n*gæ ho*n*næ coftæligæ ftenæ.
Jtem fra*n* Babiloniæ, ter j Egipte*n* er, oc fa tell en
ftad, fom heder Merch[28], oc kalliff eth a*nn*e*t* nafn af
hetni*n*gæ Jacherib[29], || t*et* er tolf dauæ oc tyuæ daus 19 *b*
ferd oc alt meftæ delen øtken, oc ter hetræ te hetni*n*gæ
en [ful ɐas Machon[30], eller Machom*et* j hans tempell,

hab*et* triginta dietas deferti. A finibus egypti vfq*ue* ad nubiam duodecim funt diete. [21] *Indsat efter C; mgl. i A; lat. har:* fiue p*er* natura*m* fiue p*er* miraculum. [22] tre gange, *C;* duab*us* vicib*us*, *lat.* [23] hans hals er lige fom, *C; lat. har*: collu*m* habens croceu*m*. [24] vingene erre fom papir, *C;* alas purpureas, *lat.* [25] *Indsat af udg.; mgl. i AC.* [26] ftertenn er aff tuende lyde, en deell offuer denn Andenn kaft, halff er den aff guld oc halff reid, *C;* cauda*m* duobus colorib*us* p*er* tra*n*fuerfum croceo *et* rubeo regulata*m*, *lat.* [27] *Så rettet.* mongræ, *A;* mange, *C;* multe, *lat.* [28] *AC* = *lat. AC;* Meroth, *lat. B.* [29] *A;* Jacheril, *C;* Jachrib, *lat.* [30] *Så må der læses.* ful aabmachon *A;* fugel afz

ſom ter kalleȝ muſk*et*. Af hanș lifn*eth* vel iek nog*et* her eft*er* ſiæ[31] frem bæder j te*n*næ ſa*m*mæ bogh[32].

Af[1] ſoldanens leydæ oc veyen in tel Sinay.

Capitulum decimum.

Nw[2] mwæ j vidæ, ath nor ma*n* bede*s* leydæ af ſoldan-e*n*, ta plæyær han engy*n* at vedræ[3] leydæ. Ha*n* gifu*er* pelægr*i*mæ ſith he*n*gindæ jndceylæ for vden nog*er* ſcr*i*ft, oc t*et* før*æ* te m*et* tøm po*n*næ eth træ[4] ſom en banær*æ*, oc andræ hetni*n*gæ, ſom t*et* ſee, te neyæ ter tel, ſoldane*n* tel hed*er*, oc giør*æ* pelægr*i*mæ [meg*et* goth oc[5] meg*et* god fordeel for*æ* ten leydæ ſkild, oc te ſo*m* ku*n*dæ fangæ ſoldane*n*s breff beſkr*e*fu*et*, te fa meg*et* mer*æ* fordell. ‖ Huor te frem ko*m*mæ tel te hetni*n*gæ, ta neyæ te hetni*n*gæ førſt brefueth oc tag*et* ſien m*et* bodæ hender oc leggæt ſien po*n*næ tørre*ȝ* hofu*et*, oc ter neſt ta læſæ te t*et*, ok ſien ta ſuar*æ*[6] te oc ſyæ ſa, at alt t*et*, ſom han byud*er*, ta æræ te redæbonæ tel at giør*æ*, oc te giør*æ* tøm, ſo*m* ſada*n*næ breff før*æ*, meg*et* goth, me*n* ſa da*n*næ leydæ bref ſoug*er* enge*n* vde*n* te*n*, ſom hafu*er* tiænt j hans gard oc vel ke*n*ner er. [Ter jek tid ford[7], ta fek iek[8] telicth breff tel allæ tee, ha*n*num vnn*er*gifnæ vor*æ*[9], at te ſkullæ ladæ mek

a

Machon, *C;* deteſtandum cadauer macho*m*, *lat.* *B msc;* Mahom, *lat. AC.* [31] *Indsat efter C:* ſige; *mgl. i A.* [32] *Herefter er 3 spalte-linjer i lat. forbig.*

Kap. 10. [1] *Her begynder atter D.* [2] *Her foran er 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [3] *Så A;* veygre, *C;* denegare, *lat.* [4] *Lat. har:* in virga vel in haſta. [5] *Mgl. i C og er vist uoprindeligt. Lat. har:* omne*m* exhibe*nt* hu*m*anitate*m.* [6] *A;* ſuerie, *C.* [7] *A og tilsvar. i D; mgl. i C;* in receſſu meo, *lat.* [8] *Ind-*

ind ga tel allæ ſtæder[10], [oc huor[11] jek villæ, oc at te
ſkullæ vnneruyſæ mek oc berætæ mek allæ ſtykcæ efter
myn egen velliæ, ſom iek efter ſpurdæ, oc ſkullæ gioræ
mek goth j allæ modæ oc fordæ[12] oc ‖ førdæ[13] mek fran 20 b
end ſtad[14] oc tel en annen, huor iek køm tel ſadæ.
Jtem nor ſom pelægrimme hafuer fonget leydæ af ſoldanen, ſom foræ ſcrefuet ſtor, ta hafuæ tee tuendæ veyæ
til Sinay[15], huylken te heller faræ vellæ. En[16] udh
af Kair oc tel en dal, ſom heder Elim. Ta faræ te
førſt ofuer en ferriæ, ter ſom te faræ[17] ofuer tet rødæ
haff[18], ey langth ter fran, ſom Iſraels folk fordom ofuer
gik met tørræ føder, ter Moyſes tøm ter ofuer leddæ,
ſom gud hannum budet hadhæ, [huylkit vatn ſom er
gantzæ clart oc røth[19] af rødæ ſtenæ oc ſand, [ſom
ponnæ botnnynd ligger[20], oc ter er hoos ſex milæ ofuer,
oc nor han ter ofuer kommer[21], ta kommer[22] hand j
øtknøn, ſom varer ſex eller ſyu dags ferdh, oc ter neſt
kommer han tel ten dall Elym, ſom ‖ før er nefnd. 21 a
Ten annen vey er af Babilonia oc ſa geneſten j øtken;
[tok kommer hand førſt[23] tel en kellæ, ſom ſigs, at
Moyſes gioræ, oc ter neſt tel en røfuæræ[24], ſom heder

sat efter CD: ieg; *mgl. i A.* [9] *A*; erre, *C.* [10] *A*; ſteder oc Stader, *C*; loca, *lat.* [11] *A*; huor, *C*; huort, *D*; oc *i A er vistnok uopr.* [12] fordre, *C.* [13] *Så A*, = føræ. [14] *A*; ſted, *CD*; ciuitate, *lat.* [15] *Herefter har A* oc. [16] *C tilföjer*: vey. [17] *Så må der læses med C*: fare; foræ, *A.* [18] *Svarende til* ta faræ . . . haff *har D*: Thaa fare the offuer thet rødc haff. *Stykket fra* Jtem *gengiver unöjagtig lat.*: Habito itaque peregrinus conductu ad montem ſinay poteſt a Cayr vnam duarum incipere ſemitarum vſque in vallem helim. vbi ſunt adhuc duodecim fontes. Nam vna viarum eſt vt tranſeat per paſſagium maris rubri. [19] *Quod* quidem licet aqua ſit ſatis clara dicitur ibi rubrum, *lat.* [20] *Mgl. i lat.* [21] *Herefter er 3 spaltelinjer i lat. forbig.* [22] haffuer, *C.* [23] *Mgl. i D*; *lat. har*: intret directe deſerta tendens ad quendam fontem. [24] *Så A*; Reber, *C*; *mgl. i D*; riuulum, *lat*; *den rette form vilde sikkert være* rifuer, ryfuer *(s. 39b har*

Marach, ſo*m* Moyſes gior*æ* ſød m*et* træ[25] ſo*m* ha*n* ter j kaſtæ, oc ſa ko*mm*e*r* ha*n* [oc ta[26] tel for*nefn*de daal Elym, oc ſa er en lo*n*g dags ferd jn tel Sinai. Aff Babilonia oc j*n* til Sinay er tolf dags ferd, oc mwæ j vidæ, at engæ pellæg*ri*mæ ku[n]dæ ko*mm*æ j gøme*n* te*n* øtke*n*, vden te hafuæ ledæ*r*æ, ſo*m* veyen vidæ. Ey ku*n*dæ te oc ko*mm*æ fre*m* m*et* hæſtæ, ty at ter fynd*es* entæ vatn at gifuæ tøm at drikcæ; tok ko*mm*æ tee nw[27] fre*m* m*et* camell, ty at te ku*n*dæ hollæ thøm j tre b daghæ eller fyræ for vden drikcæ, oc ſkulæ ‖ te før*æ* m*et* tøm t*et*, ſom te behøfuæ tel tøm ſelfuæ oc tel camelen, vden huot ſom camelen[28] ku*n*dæ gnawæ af træennæ, ſo*m* wd ved[29] veyen ſta*n*dæ.

Aff Sinais cloſter och aff ſ*anc*te Kathe*ri*ne hellidom[1].

Capitulum vndecimu*m*.

Nota, at Sinai kalles ter deſ*er*tu*m* Syn, oc næden vnn*er* bierget ter er eth ſtort mwnkæ cloſter, ſo*m* er alt om k*ri*ng mur*eth* met end høy mur, oc æræ ſterkæ p*or*tæ for*æ* af iern for*æ* ten r*æ*tlzæ[2] ſkildh, ſom te hafuæ for*æ* te[3] dyur, ſo*m* æræ i[4] te*n* ſtor*æ* øtke*n*. Te mu*n*kcæ æræ af Arabia oc af G*r*ech*e*n och æræ meg*et* gudæligæ af tø*r*r*es* lefn*eth*. Te drikcæ ikcæ vin vden lid*et* om høtydernæ oc ædææ[5] fruct[6] oc enfollæligh

A: en ryu*er*); refuær*æ* *skyldes vistnok misforståelse.* [25] ſin kep, *D;* lignum, *lat.* [26] *Mgl. i CD.* [27] *Mgl. i CD og lat.* [28] *Indsat efter C:* kamelene; *mgl. i A;* cameli, *lat.* [29] met, *C, og dette er vel det opr.*

Kap. 11. [1] *A*; legome, *C*; reliquijs, *lat.* [2] *Så A.* [3] *Indsat efter CD:* de; *mgl. i A.* [4] *Indsat efter C:* i; vdj, *D; mgl. i A.* [5] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [6] *Så C;* frucht, *D;* ſmoth, *A; lat. har:* vtentes ſimplicib*us* cibarijs de

ſødæ oc en[7] ter af ful lid*et*. Ter bre*nn*e*r* altidh ful mangæ lamp*er* i*nn*æ j ‖ ſancte Kate*ri*ne kyrkæ, ty at 22 a ter er meg*et* aff ſolliæ oc oliæ træ[8]. Jte*m* bag t*et* ſtor*æ* altær*æ* ter ſer ten ſtæd[9], ſo*m* gud obenbar*æ*dæ ſek Moyſy j te*n* b*r*enne*n*dæ buſch, oc te*n* buſch hafuæ te ter en j ſtor gø*m*mæ[10], oc nor mwncænæ ga*n*gæ ter jnd, ta drafuæ tee af tøm tø*rr*es ſkoo for*æ* t*et* ord ſkil, ſom gud ſadæ tel Moyſen: Løſſ tinææ[5] ſko af tinæ føder, thy at ten ſtæd, ſom tu paa ſtonder, t*et* er en helly jordh. Ten[11] iordh[12] kallæ tee Betzelell[13], j*d* *eſt* vmbra dei, gutz ſkyggæ. Jt*em* hoos altær*eth*, ſtre trapp*er* høgth[14], ter er en *gr*a*ff* eller en kiſtæ aff allabaſt*er*. Ter j ligg*er* ten helly io*m*frues ſ*anc*te Kate*ri*ne ben, huykæ ſom viſes pelægri*m*æ m*et* ſtor verdiched af tø*rr*es øfuærſtæ p*r*elatæ[15]. Te plæyæ oc at vyſæ pelægri*m*æ ſ*anc*te Kate*ri*ne hofu*eth* ‖ oc t*et* clædæ, ſo*m* t*et* vor ſuøpt j, oc 22 b t*et* clædæ t*et* ſynes end meg*et* blodikt. Ter viſes oc meger anne*n* hellydom oc vnn*er*lig ting, ſom jek ſyndigæ me*nn*iſkæ oftæ grangyuælygæ ſa m*et* mynæ ſyndygæ øfue*n*. Jt*em* hafuer huer mu*n*k ſin eyen lampæ j for*nef*nde kyrkæ, oc nor han dø ſkall, ta vdh ſlykcæs hans lampæ, eller he*nn*eſſ lyus myntzſkes, ſhuylk*et* gud gifuer ha*nn*u*m* tel eth tegn, at hans tid ko*m*me*n* er[16]. Jt*em* ſpordæ iek mek oftæ for*æ* om eth vnn*er*, ſom

gothis *et* dactulis *(A;* dactilis, *B) et* huiuſmodi. [7] *Så må der sikkert læses med C:* end; er, *A; mgl. i D.* [8] *Så A og tilsvar. i C;* olei oliuarum, *lat.* [9] *Indsat efter C:* er enn ſted; *mgl. i A;* monſtratur locus, *lat.* [10] *Så A og tilsvar. i CD; lat. har:* vbi moyſi apparuit deus in rubo ardente ipſum rubum adhuc ſeruans. [11] *Her foran har A:* ty at, *der mgl. i CD og lat. og sikkert bör udgå.* [12] *ACD;* locum, *lat.* [13] *A;* Betzebel, *C;* pethzeles, *D;* bezeleel, *lat. B;* bezeloel, *lat. A.* [14] *Så må der sikkert læses med C:* iij traper hoydt; *A har:* er tre trapper høgth fran; *mgl. i D;* tribus gradibus in altitudine, *lat.* [15] *Herefter er 12 spalte-linjer i lat. forbig.* [16] *Mgl. i lat.*

iek[17] tok før hørt hade. Tet er ſa, at nor tørres øfuærſtæ
prelatæ dør oc af gar, ta gifuer gud tøm eth tegn, huem
3 a te keſæ ſkulæ j hans ſtædh, huyket iek nøuæ ‖ kundæ ſa
at vidæ. Tok vor mek bereth, at tet er ſa j ſenden, at[18]
j ten meſſæ, ſom ſigs foræ ten dødæ, ta [vd ſlykces[19]
allæ tørres lamper, oc hans lampæ, [ſom j gen keſes
ſkal, vorer opp tent j gen[20], eller oc ter kommer af
hemmælind en liden ſcrift ponnæ altæret, ſom hans
nafn j ſtonder. Jtem j then fornefnde kyrkæ ſødes
aldræ flwer eller ederkopper eller nogræ andræ vrenæ
ormæ, huylket oc tel kom af eth ſtort miraculo. [Til
foren vor ter[21] ſa meghen vrenſlæ met ſadannæ ormæ, at
kyrken vor ther fuller af, ſa at mwnchænæ te villæ
hafuæ bort fareth oc bight kyrken en annen ſtæd, oc ta
møttæ thøm jomfru Maria obenbaræligæ och bad tøm
vennæ[22] j gen oc ſadæ, at te ſkullæ aldry meræ hafuæ
vmagæ aff ſa danæ ſtikcæ. Ponnæ then ſtædh, ſom
b jomfru Maria tøm ‖ møttæ[23], ter bigdæ te en ſkøn
kyrkæ j iomffru Marie hedher. Noget ſa op bæder
ponnæ tet biergæ ter er en capell, ſom kalles Helye
prophete, oc ſtæden kallæ te Oreb, oc ponnæ ten enæ
ſidæ ved bierget ter er en vingard, ſom kalles [Roſin
Staphis[24], oc ſommæ menæ, at ſanctus Iohannes ewan-
geliſtæ plantædæ ten gard. Jtem ponnæ bierget oppæ
mer ter er en kapellæ, ſom ſigs at varæ Moyſy, [oc
ter er en ſten, ſom er[25] Moyſi beledæ vdy trukt, ten tid
han gømdæ ſek oc tordæ ey ſe vor herræs ænlidæ. Ter

[17] *Herefter har A:* hadæ. [18] *Her foran har A:* oc, *der vist bör udgå.* [19] *A;* vdſlucke de, *C;* ſlycker the . . vd, *D.* [20] *Så A;* ſom igen tendis aff ſig ſielff, den Skal keyſzis, *C, og dette er vel oprindeligere.* [21] *A;* ſom vor att der vor, *C.* [22] *C tilföjer:* till bage. [23] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [24] *Så rettet.* roſen ſtæphis, *A;* Roſiin ſtaphis, *C; mgl. i D;* roſin ſcaphis,

vifes oc th*e*n ftæd, fo*m* vor h*er*ræ fek Moyfi te ty [bud ordh fc*re*fnæ meth gudz eygen hand[26] oc vnd*er* th*e*n fa*m*mæ fteen er en hulæ, th*er* fom han vor te førrætyuæ[27] dawæ, me*n* ha*n* faftædæ, oc fran *tet* bierghæ fo*m* kalles Moyfy, er endh fierdi*n*gh af en leucchæ oc tel t*et* bierg, fo*m* hedh*er* || fancte Kate*ri*ne 24 a biergæ, ofu*er* en rum dall, fom er møg*et* kold, oc mit po*n*næ veye*n*[28] er en kyrkæ[29], fom heder te førrætyuæ[30] martirum. Tid kommæ ftu*n*dom mu*n*kænæ oc fyngæ meffæ, oc t*et* bierg er meg*et* høgræ en Moyfi berg er, oc øfuerft po*n*næ bierg*et* er ten fted, fom gudz englæ førdæ[31] oc iordædæ ten helly iomfruæ fa*n*cte Kate*ri*ne lege*m*mæ m*et* [he*n*nes hofu*eth*[32] oc clæd*et*, fom t*et* j fuøpt vor. Ter hafu*er* fordom ftond*et* en capel, me*n* nu fynes ter intæ vden en hob fteen. Jte*m* bodæ[33] te bergæ hedæ[34] mons Sinay[35], forty at al te*n* ftæd, fom ter om k*ri*ng ligg*er*, heder def*er*tu*m* Syn[36]. Jtem nor pelægr*i*mæ hafuer va*re*th po*n*næ allæ te helly ftædher [oc villæ tæde*n* far*æ* pa tø*r*reff vey j gen[37], ta fiæ te mu*n*kænæ || godæ nath oc befalæ tøm[38] j tør*res* bøn*er* 24 b oc verdfkildiched. Ta plæyæ mu*n*kænæ at gifuæ tøm nog*er* kofth at fortær*æ* j gø*m*me*n* ødke*n* pa tør*res* vey henn*er* Iher*u*f*a*lem[39]. Tok behøfuæ te led*es* me*n*d, fom tøm kundæ[40] før*æ* j gø*m*me*n*, ty at tet er træten dags ferdh[41].

---

lat. A; iofui fcophis, *lat. B.* [25] *Mgl. i C.* [26] *Så omflyttet.* bud fc*re*fnæ ordh meth gudz hand eygen, *A;* budord, Skreffne met guds haand, *C.* [27] *Indsat efter C:* xl = *lat. B;* træ||yuæ, *A.* [28] biergit, *C.* [29] *A;* kielde, *C;* ecclefia, *lat.* [30] *Indsat efter C:* xl; *træ*tyuæ, *A;* quadraginta, *lat.* [31] *Rettet.* fordæ, *A.* [32] *Mgl. i lat.* [33] *Rettet.* boda, *A.* [34] poteft vocari, *lat.* [35] *A tilföjer:* oc. [36] *Resten af kapitlet mgl. i D.* [37] *A og tilsvar. i C; mgl. i lat.* — tæde*n to gange i A.* [38] *C tilf.:* gud; *mgl. i lat.* [39] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [40] *Indsat efter C:* kunde; *mgl. i A.* [41] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Veyen [gømen Sinay[1] och intel lødæ land.

C*apitulu*m xij^{m}.

Ponnæ[2] ten ſtoræ[3] øtken oc widæ bor meg*et* ont folk, ſom ey boo j hus me*n* giøræ tøm boligæ af ſkind[4], [ſom Iſraelſ børn fordom giordæ j te*n* ſa*mm*æ ødke*n*[5], forty at vatn*et* blifu*er* ikcæ lengæ[6] po*nn*æ en ſtæd ter; ty om ſkiftæ te tø*rr*es boligæ oc følliæ vatn*et*. Te huerke*n* pløyæ eller ſaa, te ædæ ſiælde*n* brød men alz eneſtæ køth af the dyur, ſom te ſla ter j øtken, oc t*et* køth t*et* kogæ te[7] po*nn*æ ſtenæ, ſom hedæ giøres
a af ſolen. Tet er meget ſterch[8] folk oc gru*m*pt || oc rædes entæ foræ lifuet oc hafuæ ey vabn wden[9] ſpyut, oc tø*rr*es hofu*eth* th*et* om k*r*ing veſuæ[10] te met lærith[11]. Tok hafuæ te oftæ orloff m*et* tø*rr*es eyen h*err*æ ſoldane*n* oc pleyæ ha*nn*u*m* ſtoræ ſt*r*ider. Ten tid iek tiæ*n*tæ ſoldane*n*, ta vor iek ſelf tith j ſt*r*id mod tøm. Te æræ[12] Arabes, oc eet a*nn*et nafn hedæ te Bedoynes[13] oc Athopos[14], oc ty hwerman [at te[15] giøræ meg*et* ont j øtken, [togh ſkadæ te[16] ſiælde*n* ſa*n*cte Kate*r*ine pelægrimæ. Jte*m* pelæg*r*imæ, ſom reth vey fyndæ[17] ofu*er* øtke*n*, te fa [førſt en ſtad j lødæland, ſom

Kap. 12. [1] *Så AC;* fraa Sinaj Bierghe, *D;* de *(AC;* a, *B)* deſerto ſinay (ſurie, *msc.*) *lat.* [2] *Rettet. A har glemt* p *og har* o *som initial.* [3] *Efter CD:* ſtore; ſtoræ, *A.* [4] palmme tre, *C;* pellium, *lat.* [5] *A og tilsvar. i CD;* quemadmodum *et* olim filij iſrahel in eode*m* deſerto ambulauerunt, *lat.* [6] *A;* ene, *C;* diu, *lat.* [7] *A tilföjer:* til. [8] *Se indledn.*; ſterckt, *C.* [9] *C;* men, *A;* preter, *lat.* [10] *Så rettet.* voſuæ, *A;* vinde, *C.* [11] *For* -th *synes A at have* -tz. [12] *A;* hede, *C;* ſunt, *lat. B msc.* [13] *A;* bedoues, *C; mgl. i D;* bedoyens, *lat. AC;* bedoyns, *lat. B;* Rodoenes, *lat. msc.* [14] *Så A;* Æthiopes, *C;* acopars, *lat.* [15] *Indsat efter C:* att de; *mgl. i A.* [16] *AC; opr. vel:* ta ſkadæ te tok. [17] fare, *C; lat. har:*

hed*er* Berſabe[18]. Ter[18] vor fordom en ſkøn ſtad, ter *cri*ſtnæ me*n*d ha*nn*u*m* j v*er*dææ[20] hadæ, ok[21] ſtor ter en nog*ræ* kyrker, oc ter neſt ko*m*mæ te til en ſtad, ſom heder Ebro*n*. Tid er too milæ, oc læſeiſ aff, at ter bodæ fordom ma*n*gæ ke*m*pæ, oc ter er te*n* graf, ſo*m*‖ kalles ſpelu*n*ca duplex. Ter liggæ te helly pat*ri*archei 25 b Abraham, Yſaac *oc* Iacob oc Sara oc Rebecca, oc t*et* er næthen hoos eth bierghæ, oc ſtor en ſkøn kyrkæ[22] ok er bigd [til værn[23] ſo*m* eet ſlot. Saraceni [kallæ te[24] ten graf Kariarchaba[25], ok g*em*mæ te te*n* ſted ga*n*tzæ vell oc hed*er*ligæ for te helly p*at*riarche ſkil. The ladæ ter[26] engin ind ko*m*mæ, huerke*n* C*ri*ſtnæ ell*er* Iøder, vde*n* te hafuæ ſynd*er*ligæ nodæ af ſoldane*n* [met b*re*ff eller bud[27]. Jte*m* hoos Ebron ter begind*es* een dall, ſo*m* kalles vallis Ma*m*bre, [oc rekcer ner intel Ih*eru*ſ*a*lem, oc ter er eth biergæ, ſom kallis mons Mamb*re*[28], oc th*er* po*nn*æ ſtor en eegh, ſom er wyſen[29], ſo*m* kalles arbor ſicca; Saraceni kallet Dyrp[30]. T*et* ſigs at hafuæ ‖ ſtand*et* ſien Abrahams tid, oc 26 ſo*m*mæ ſiæ, at th*et* hafuer ſa ſtondit, ſien verden vor ſkapt; tok ſtod*et* grønt oc bor fruct in til vor h*er*ræs pinelſæ, oc ſien viſnædæ t*et*[31]. Jt*em* to mylæ fran Ebron ter er Lotz[32] graf, ſom Abrahams [broders ſøn[33]

veniet. [18] *Så må der læses.* førſt en ſtæd ſom hed*er* berſabe førſt j iødæland, *A*; førſt enn ſtad i Jødeland ſom hedder berſzabee, *C*; in prima*m* ciuitate*m* iudee que dicitur berſabee, *lat.* [19] det, *C.* [20] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [21] *Rettet.* tok, *A*; dog, *C*; *et, lat.* [22] *Lat. har*: et habetur ſuper ipſam (ſpeluncam) ... eccleſia; ofuer ten graf *eller lign. er altså forbig. i ACD.* [23] cum p*ro*pugnaculis, *lat.* [24] *Så A*; *mon ikke*: te kallæ? kalde, *C.* [25] *C*; kariarthaba, *A*; kariarkaba, *lat. AC*; kariartaba, *lat. msc.* [26] *Indsat efter C; mgl. i A.* [27] *Mgl. i lat. Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [28] *Mgl. i C.* [29] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [30] *C = lat. AC*; drypp, *A*; *mgl. i D;* dirp, *lat. B*; drip, *lat. msc.* [31] *Herefter er 13 spalte-linjer i lat. forbig.* [32] *C*; løts,

vor; [oc ſa en half dags ferd god vey ligger til Betleem Iude[34].

Af Betlehem oc veyen in tel Ih*eruſalem*.

Ca*pitulum* xiij.

Bethlehem er en long[1] ſtad oc lyden, oc[2] gar gr*a*fuer om kr*i*ng ha*n*nu*m*, oc te æræ mæſtæ delend cr*i*ſtnæ, ſom ter j bord. Ter ſtonder en ſkøn kyrkæ øſten j byendh — jek hafuer ey ſeth noger[3] ſkønæræ — oc er vden tel ſkønlygæ bigd m*et* koſtæligæ lykchæ oc
b tinner[4], ok ‖ [inde*n* til[5] hafu*er* hu*n* førrætyuæ[6] pellær*æ* af malmar ſten, oc [pa ten høgræ ſidhæ hoos te*n* høxtæ pellæræ[7] ſexte*n* trapper neder at er te*n* ſtæd diu*er*ſorii, ter ſom Ih*e*ſus *Chriſtus* gud oc ma*n*d fødes af te*n* renæ iomfruæ ſancta Ma*ri*a, oc ten ſted er uel bigd*er* m*et* malm*er*ſten oc ſkønligæ mal*et* m*et* guldh oc [koſtæligh g*er*ni*n*g af allæ honnæ lydæ[8] oc tre føder ter fran er ten kr*u*bbæ, ſom Ma*ri*a ladæ ſin ſøn j Ih*eſu*m *Chriſtu*m. Ter hoos er en brøn, ſom ſo*m*mæ ſiæ, at ten ſtiernæ fall vdy, ſo*m* te tre koni*n*gæ tid fuldæ, te*n* ſynnu*m* hu*n* ful giort hadæ ſin tiæneſtæ, oc foræ ten krubbæ[9] er gudz tiænær*es* gr*a*ff, ſa*n*cti Ie*r*onimi, oc vden foræ kyrke*n* er hans ſtool, ſom han
a plæyædæ at ſidæ po*n*næ, ‖ oc j ten ſa*m*mæ kyrkæ po*n*næ ten høgr*æ* hondh er te*n* graf, ſom te vſkilldigæ børn

A. [33] *A;* Søns broder, *C.* [34] *Så A og tilsvar. i C. Lat. har:* Jtem de ciuitate ebron per quinq*ue* leucas ameni itineris hoc eſt in media dieta venitur in Bethleem Jude. *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 13. [1] *A*; Skiønn, *C*; lo*n*ga, *lat.* [2] *Indsat efter C*; *mgl. i A.* [3] *A tilföjer*: meget; eiuſde*m* qua*n*titatis, *som lat. har, er forbig.* [4] *A*; tømmer, *C.* [5] intrinſec*us*, *lat. B*; extrinſecus, *lat. A.* [6] *Efter CD*: xl; *trætyvæ*, *A*; xliiij, *lat.* [7] *A og tilsvar. i CD*; ad principal*is* (*B*; pri*n*cipalem, *A*)... turris dextera*m*, *lat.* [8] argento

lades j, fom Herodes for Ihefum *Chriftum* lod i hiel flaa. Jtem fran ten kyrkæ oc fa hoos fem hundrædæ fødher lonkt er en annen kyrkæ, [fom er fancti Nicolai kyrkæ, j ten ftæd[10], fom fancta Maria [ren jomfruæ[11] blef fin [barn læyæ tid[12] vd, fien te tre helly koningæ hadæ varet hoos hennæ, och ter vifes en rød ften, fom fynef at *varæ* [ofuerfprengder[13] met hwet, oc enfoldict folk te fiæ, at tet er af iomfruæ Marie melk, fom hun hadæ til øfuerlups. Te criftnæ af Betleem te plantæ megin vin til tørres eyen drik, men[14] tee hetni[n]gæ huerken plante te vin, oc ey felliæ te oc vin, ey drikcæ te oc vin obenbarligæ, for ty at || [27] Machomets bog forbyuder tøm at drikcæ vin, oc han[15] forbanner allæ tøm, fom vin driccæ. Jtem hoos to milæ finder vdh er eet clofter, fom heder fancte Caritatis, oc ter vor fordom[16] en abatiffæ j, ter tet uel ftod[17]. Jtem fran Betleem oc hender Iherufalem ter er en kyrkæ j ten ftæd, fom ængælin[18] fadæ til hyrdænæ: «Jek[19] bebuder eder ftor glædæ for ty at j dagh er eder fødh ten falighetzmagærœ[20] Ihefus [Chriftus vor[21] herræ, oc fremdelis[22] pa ten vey æræ *fleræ* criftnæ menz[23] kyrker[24], men[25] Rachelis graff, Iacob patriarche huffruæ, er pa ten fammæ vey, oc ter liggæ tolff *ftoræ* ftenæ pa. Tok[26] menæ fommæ, at Iacob ladæ te ftenæ ter, forty at hans

varioque colore, *lat.* [9] kircke, *C.* [10] *Mgl. i C.* [11] *Mgl. i C og lat.* [12] barnlige tiid, *C.* [13] *Rettet.* ofuerfpregder, *A*; offuer fpedit, *C.* [14] *Skrevet* mz *i A.* [15] *Så AC.* [16] *A har* fordem, *men en tværstreg over og under* e *betyder vel, at der skal læses* o *(jfr. kap. 24, not.).* [17] *Svarende til* clofter ... ftod *har lat.*: clauftrum fancte Charitatis ibidem fuo tempore abbatiffe. [18] Englene, *C*; angelus, *lat.* [19] *A*; vi, *C.* [20] *A*; faligheds mefter, *C*; faluator *lat.* [21] *Indsat efter C*; *mgl. i A*; *Chriftus* deus, *lat.* [22] frelfzere, *C.* [23] *Rettet.* manz, *A.* [24] oc fremdelis . . . . kyrker, *uden tilsvarende i lat. ABC, men derimod har lat. msc.*: atque per totum hoc iter habentur ecclefie plures *chriftianorum.*

28 a tolftæ ſøn Beniamy*n* vor ter fødder; ‖ oc ter neſt ko*mm*e*r* ma*n*d til ten helly ſtad[27] Ihe*ru*ſ*a*lem.

Af ten helly graf oc aff the*n* kyrkæ, ſom hwn vdy ſtondhe*r*.

Capitulum xiiij[1].

Ihe*ru*ſ*a*lem m*et* alt tet land, ſom guts børn lofu*et* er, er eet af te firæ [delæ eller[2] herſkaph, ſom t*et* rygæ, ſom Suria [heder, er[3] ſkyft j. Iødæland t*et* hafuer oppa[4] ten øſtræ ſidæ t*et* koni*n*gæ rygæ, ſom Arabia[5] heder, po*n*næ ten ſøndræ ſidhæ hafu*er* t*et* tet rygæ, ſo*m* er Egipte*n*, po*n*næ ten veſtræ ſidæ er t*et* ſtor*æ* haff, oc [ponnæ ten[6] nø*rræ* ſidæ lig*er* t*et* rygæ Suria. T*eth* for*nefn*de Iødæland hafu*er* var*et* vnder ma*n*gæ h*err*æ j ma*n*gæ oc atſkilligæ tidher, ſoſom æræ Cananeis, Iødh*er*, Affricis[7], P*er*ſis, Medis, Macedoniis, G*r*ecis, Roma-
28 b nis, C*ri*ſtianis, S*ara*‖cenis, Barbaris, Turchiis *oc* Tartaris, [huilk*et* ſom vel ma varæ en ſag til, at[8] vor h*err*æ ikcæ villæ ladæ ſtoræ och vſkelligæ ſinderæ[9] lengæ blifuæ j t*et* land, ſom hellict oc ha*n*nu*m* ſa tekchælict er. Jtem nor pelæg*ri*mæ ko*mm*æ til Ihe*ru*ſ*a*lem, ta ſkullæ tee førſt ful giør*æ* tør*res* p*er*eg*ri*ms reyſæ tel te*n* verdigæ oc hellyæ g*ra*ff oc ſøgæ he*n*næ

---

[25] *AC*; ſed *et*, *lat. ABC*; ibi et*iam* eſt, *lat. msc.* [26] *A;* oc, *C.* [27] *C;* ſtæt, *A;* ciuitate*m*, *lat.*

Kap. 14. [1] *Herefter har A et forkortet* et cetera. [2] *Mgl. i C og lat. og er vist uopr.;* eet *passer til* herſkaph. [3] er heder, *A, med omflytningstegn.* [4] *Se kap. 17, not. 2.* [5] *C;* arakæ, *A;* arabie, *lat.* [6] *Indsat efter C:* Paa den ; *mgl. i A.* [7] *Så AC;* aſſyrio*rum*, *lat.* [8] *Så A og tilsvar. i C; lat. har:* cuius rei *cauſa* merito poteſt eſtimari. quia. [9] *Så rettet.* finder, *A;* ſynder, *C;* peccatores,

meth ydmydælighed[10]. Hennæ[11] kyrkæ ftonder yderft norden j byend, och gar en mwret omgong om kringh hennæ, [fefter intel ftaden[12]. Ten kyrkæ hun er[13] fkøn ok trind af fkafnit oc takt met bly oc hafuer vefter[14] eth ftort torn oc fterkt oc høgth, och mith ponnæ kyrkæ gulfuet er eet lidet ‖ tabernaculum met coftælik oc 29a
fubtil gerning giort, hos femten føder longt oc fa bret oc fa høgt[15], oc j ten fammæ capellæ eller tabernaculo ponnæ ten høgræ fidæ ter er ten al uerdicftæ ftæd, ten graf, fom gud feluer j laa, och hun er ottæ føder long oc [fem føder[16] bred, oc j all ten capellæ er intæ gaff eller vinduæ vden al eneftæ en liden dør, oc nor pelægrimæ gaa ter ind, ta er ter lyuft af mangæ lamper. Teræ[17] fkal altidh[18] alzmynzftæ brennæ en[19] ponnæ grafuen [for vden te andræ[20] oc muæ j vydæ, at til nw nyligæ mottæ pelægrimæ kommæ ponnæ[21] grafuen oc tagæ ponnæ hennæ [oc kyffæ ponnæ hennæ[22], men forty at mangæ te brudæ aff grafuen eller[23] villæ brydæ ter af, forty lod foldanen Melechmandebron giøræ ter iern om kring, at mand ‖ kan nw huerken kommæ ter tel at 29b
kiffæ eller tagæ ter ponnæ, men all eneftæ at te muæ fe ten helly graf, oc forty er ter ind muret j ten

---

lat. [10] *Så A, der én gang til har ordet, skrevet:* ydmydælicheth *(s. 107a i cod.).* [11] *A;* denne, *C;* cuius, *lat.* [12] *Så rettet.* fofter intel ftæder, *A;* och er feft thill ftaden, *D;* fom ftrecker fig i befeftningen indtil ftaden, *C; lat. har:* cum proprio fui (*v. l.* fuo) ambitus muro ipfi ciuitati adiuncta (*v. l.* adiuncto). [13] *C tilföj.:* faft oc; *mgl. i lat.* [14] *C tilföj.:* vd, *der måske burde indsættes.* [15] *Herefter 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [16] *A;* faa, *C;* quinque (pedes), *lat.* [17] *A har* Ter æ; der, *C;* quarum, *lat.* [18] *Indsat efter C:* altiid; *mgl. i A;* iugiter, *lat.* [19] *A;* fem, *C;* vna, *lat.* [20] *Mgl. i lat.* [21] *A;* till, *C.* [22] *Indsat efter C:* oc kyfze paa hende, = *D:* och kieffe paa hennde; *mgl. i A; et* ofculandum,

venftræ vegh, fem[24] føder høyth, eet ftikcæ af grafuen, ftort fom en manz hofuet, huykk*et* fo*m* pelæ g*ri*mæ mwæ bodæ tagæ oc [kiffæ ponnæ[25]. Jte*m* figs ter menæligæ, at ten lampæ, fo*m* henger ofu*er* vor h*err*æs graf, flikcæs[26] orligæ uth langæfredag[27] pa te*n* niennæ timæ om dauen oc opp te*n*nes j gen pofkæ nath om myn nat*es* tid, oc tet fker aff gutz fkikkelffæ for vden noger manz he*nner*. Er t*et* nu fa, ta er t*et* eth ftort gudz mi*ra*culu*m*. Ma*n*gæ c*ri*ftnæ me*n*nifkæ tro, at t*et* er fent, aff tørr*es* ret[28] enfollicheth; ter[29] ı a æræ mangæ, fom her om tuylæ oc menæ, ‖ at te Sa*ra*-ceni, fom then helly graf giømæ, [giøræ tet[30], forty at te muæ fa tes fle*ræ* pe*n*ni*n*gæ oc fkat af pelæg*ri*mæ. Jte*m* nota, at huert ar fkertorfdag oc la*n*gæfredag oc pofkæ aften, teffæ tre dagæ, ta er te*n*næ cappellæ altid oben, fa at allæ C*ri*ftnæ muæ ter in ga vde*n* pe*n*-ni[n]gæ. Jte*m* nota, at hos te*n* høyr*æ* veg j for*nefn*de kyrkæ er caluar*ie* locus, ter fom *Chrift*us *Ihefus* he*n*gdæ po*n*næ korffeth, oc noger trapper op at po*n*næ te*n* fa*m*mæ ftædh er en ften, fo*m* er huid oc rød bland*et* oc hafu*er* en fleckæ[31]; ha*n*nu*m* figæ te at va*ræ* Golgata, och fiæ te, at j ten ften løff en ftor deel af *Chrifti* blod; oc ter er eth altær*æ*, oc for*æ* t*et* altæ*ræ* ær*æ* be-grafnæ *cri*ftnæ koni*n*gæ, Gotfrid*us* de Baylon[32] oc fleræ ı b ko‖ni*n*gæ, fom vnder[33] vors h*err*æs arr tufe*n*næ oc hu*n*drædæ wnnæ ten helly ftad oc alt t*et* helly la*n*d

lat. 23 *C;* oc, *A;* vel, *lat.* 24 ved v, *C;* v, *lat.* 25 *Indsat efter C*: kyfze paa; leftæ opp, *A;* ofculat*ur*, *lat.* 26 *Så rettet.* fkikcæs, *A*; Sluckis, *C.* 27 *Indsat efter CD*: om langfredag; *mgl. i A;* in die fancto pa*ra*fceues, *lat.* 28 *Så A;* rette, *C.* 29 tamen, *lat.* 30 talia . . . . co*n*fingentes diuulgauerint, *lat.* 31 Sprecke y figh, *C.* 32 *A;* Babylon, *C*; Babiloniæ, *D*; Boilhon, *lat. A*; balion, *lat. msc.* 33 *Så A* (*fejl for* hoos?); *mgl. i CD*; circa, *lat.* 34 fa^w^cene, *så A.*

vdh af S*aracenerœ*[34] henner oc forueruædæ tem ter[35] eth [v*er*dicth nafn[36] intil do*mm*e*n*, oc at[37] te troes at[38] varœ m*eth* gud j he*mm*æ*ryg*æ. Jte*m* hos te*n* for*nefn*de ftæd, fom vor h*err*æ vor pint*er*, fta*nn*æ fc*re*fnæ teffæ[39] ord, fom her effter nefnes, po*nn*æ g*re*tzfkæ: [Otheos bafileon yfmo*n* proftonos ergazeen. azachis gea[40]. [Te*nn*æ fc*r*ift ter[41] er fa meg*et* faut, at te*nn*æ vor gud oc koni*n*g, for*œ* v*er*dens ophoff, hafuer giort faliched m*et*[42] po*nn*æ iorden. Jte*m* ter fo*m* korff*eth* ftodh fæft j ftene*n*, ftor t*et*tæ efter fc*re*fnæ malet: [Chyos nifkios bafes con pifceos thoy cofmotzi[43]. Th*et* er fa meg*et* fauth: ‖ T*et* fom tu[44] feer, t*et* er beginnelffen af troen 31a ofuer [al u*er*de*n*[45]. Jte*m* ey longth fran te*n* calua*ri*e ftædh ter er eth altær*œ*, oc ter ligger ten ftwd, fom vor h*err*æ vor bu*n*de*n* oc hudftruge*n* til[46] oc vnner t*et* altær*œ* er en graf[47], [tolf oc trætyuæ[48] trapper dyub, ter fom fa*n*cta Elena fan te try korff, fom *Chriftus* oc te to røfuær*œ* he*n*gdæ ponnæ[49] oc ter er eet rwm j veggen [af grafuen[50], fom te naflæ fu*n*d*es* fo*m* *Chrif*tus vor til korff-

[35] *A*; der, *C*. *Måske opr.*: ter met; p*er* hoc, *lat.* [36] euigt naffn oc verdigt, *C*. [37] *Mgl. i C.* [38] at ‖ at, *A*. [39] *Herefter har A* hræ *med* æ *over* r; *mgl i C og bör vel udgå.* [40] *Så A;* Etheos Bafileon Jfmos, Proftonos Ergozeen arachis gea, *C*; Otheos bafileon yfmon p*er*rofeonas ergazeen ozochis gea, *lat. A og lign. i de andre lat. udg. Engl. s. 76 giver dette således:* ʽΟ Θεὸς Βασιλεὺς ἡμῶν πρὸ αἰώνων εἰργάσατο σωτηρίαν ἐν μέσῳ τῆς γῆς. [41] *Så A*; der, *C*. *Opr. måske* thet, *idet* te*nn*æ fc*r*ift *i A skyldes afskriveren*, *og* ter (der) *beror på fejllæsning for* tz; *jfr. nedenfor l. 11.* [42] mectig. *C*. [43] *Så A*; Ehios niftijos bafces chon pifteos Choy thofzmaifzi, *C*; Chio iuftis bafis ton pifteos choy cofmon, *lat. A og lign. i de andre lat. udg. Engl. s. 77 giver dette således:* ῞Ο εἶδεις, ἐστὶ βάσις τῆς πίστεως ὅλης τοῦ κόσμου τούτου. [44] *Efter C*: du; nu, *A*. [45] *Som ét ord i A.* [46] *Herefter 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [47] cripta, *lat.* [48] *Så rettet efter C*: xlij = *lat.*; tolf oc tyuæ, *A*. [49] *Indsat*

eth ſeſt*er* m*et*. Jt*em* mith j koret[51] j for*nefn*de kyrkæ er en ſtæd, uel ofu*er* brettej . . . .[52] rumt, ſom vor h*er*ræs legem*m*æ vor laugt, ter ſo*m* Ioſep af Arimatia m*et* ſinæ hielp*er*æ todæ oc ſmurdæ oc yrtædæ vor h*er*ræs legem*m*æ m*et* aromatibus. Jt*em* j for*nefn*de kyrkæ po*n*næ ten øſtræ[53] ſidhæ ter viſes then ſtæd,
31 *b* ſom *Chriſtus* obenbarædæ ‖ ſek ſa*nc*ta Ma*ri*a Magdalena efter ſin oppſtonnelſſæ, ten tid hu*n* tenktæ, ath han vor en yrtæ gartz plantær*æ*. Jte*m* pa te*n* høgræ ſidæ, ſom man ingar j kirken[54], ter er attæn t*ra*pper, oc vnn*er* tøm er tø*rræ* capel af India, oc ter ſynghæ tø*rre*s clærkæ meſſæ och tider eft*er* tø*rre*s ſed, huilke*n* meſſæ te giør*æ* gantzæ ſtakcæt. Te *con*ſecr*er*æ førſt j meſſæ*n* m*et* te rettæ ord, ſo*m* ter tel hør*æ*, oc ſiden hafuæ te faa or*ati*ones, ok ſien ſennæ te meſſe*n*[55] m*eth* p*ate*r n*oſter*, oc ſe*n*ne*n*[56] at ſiæ, ta giøræ te tø*rre*s embydæ m*et* ydmighed och ſtor gudælighed[57].

Aff te andræ tre[1] kyrk*er* och ſinderligæ[2] aff[3] te*m*plo domini[4].

Capitulum xv[5].

Merk, at ſynder uth fran tennæ for*æ* ſc*re*fnæ kyrkæ ſtor eth ſtorth hoſpitale, oc tet er hofu*eth*[6] oc be-

efter C: paa; *mgl. i A*. [50] *Indsat efter C*: aff graffuen; *mgl. i A*; cripte, *lat*. [51] *Efter C*: Chorit; korſſet, *A*; chori, *lat*. [52] *Efter* bretter *har A*: ſafz; *C. har*: ſaa. *Hvad skal der læses? Lat. har*: ſtratus mire *et* pulcre ad integri figuram compaſſi. [53] *AC*; ſeptentrionali, *lat*. [54] *A tilföjer*: oc. [55] *A*; endis alt ſammen, *C*; *con*cludunt officium, *lat*. [56] ſidſt, *C*; verum, *lat*. [57] *Herefter har A et forkortet* et cetera. *Kapitlets slutning (2 spalter i lat.) er forbig.*

Kap. 15. [1] *A*; fire, *C*; trib*us*, *lat*. [2] *Rettet*. ſinderliga, *A*. [3] *Rettet*. a, *A*; *om*, *C*; de, *lat*. [4] *Indsat efter C*: d*omi*ni = *lat*.; *mgl. i A*. [5] *Herefter har A et to gange gentaget forkortet* et cetera. [6] *A*; høyt, *C*; caput, *lat*. [7] *Så bör der vist læses med*

ginnelſſæ af ten ‖ orden, ſom kalles hoſpitaleo*rum*. Tèr 32 *a*
mwæ tee lææ hus [allæ Chriſtnæ[7], ho ſo*m* te helſt
æræ, ſom tid ko*m*mæ[8]. Jte*m* ſtar j t*et* ſa*m*mæ cloſter[9]
[hu*n*drædæ oc tyuæ[10] pelæræ af malme*r*ſten, ſo*m* te*n*
bigni*n*g oppæ holdæ, och j vegge*n*næ ſta firæ oc halftrediæſinztyuæ pellæræ at ſkildæ, ſom tiænæ til for*neſn*de bygni*n*g. Jte*m* nogit ſa ner te*n* ſtæd, ſom nw er nefnd, er en anne*n* kyrkæ, ſom kalles de d*omi*na n*oſt*ra magna, oc ey lankt ter fran er en anne*n* kyrkæ, ſo*m* kalles d*omi*ne n*oſt*re Latino*rum*, oc hu*n* er bigd pa te*n* ſtæd, ſom Maria Magdalene oc Ma*ri*a Cleophe m*et* fler*æ* andræ, te*n* tidh te ſowæ vor h*er*ræ Ih*eſu*m *Chriſtu*m hengæ pa korſſeth, grædæ oc ie*m*me*r*ligæ lodæ. Jte*m* nog*et* ſa fran te*n* kyrkæ, ſom ten helly graf ‖ j ſtar, er en vnne*r*lig oc coſtælig bigni*n*gh och 32 *b*
megit ſkøn oc[11] t*ri*nd, ſom kalles templu*m* d*omi*nj[12], oc er hu[n]drædæ oc tyuæ oc en ſex alnæ høgt, oc ter ær*æ* ma*n*gæ pelær*æ* j, ſom[13] t*et* vppæ hollæ, oc mit j templet ter er en ſtæd, ſom er høghræ en fiorte*n*[14] t*ra*pper, oc ha*n* er all om giort m*et* pellæræ oc hafuer fir*æ* p*or*tæ po*n*næ ſek eft*er* firæ v*er*dens delæ, ok te p*or*tæ æræ coſtæligæ gior*æ* oc vd ſkornæ af cip*re*ſſ. [Jnne*n* for*æ* te*n* nørr*æ* port[15] er en kellæ m*et* clart oc rent vatn, ſom fordom pleydæ[16] at ry*n*næ, me*n* nw er t*et* ſtillet[17]. [Vdhen for templ*et* er eet ſkønt, rumt hus[18], oc gulu*et* er lagt m*et* huid malme*r*ſten, och t*et*tæ tempel ſtar j ten ſtæd, ſom gudz tempel vdy ſtod j Ih*eſ*u *Chriſt*i tiid, ‖ oc effter hans opſto*n*delſæ vor tet for- 33 *a*

C: alle Chriſtne; all *c*r*iſ*tenhed, *A*; o*mn*es *chriſt*iani peregrini, *lat.* [8] *Herefter 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [9] *AC*; hoſpitalis, *lat.* [10] *A;* cxx, *C*; centu*m* vigintiquatuor, *lat.* [11] *A tilföj.*: er. [12] *Herefter et par spalte-linjer i lat. forbig.* [13] ſom ſom, *A.* [14] *A;* xiij, *C;* xiiij, *lat.* [15] ante portam aquilonarem intra templu*m*, *lat.* [16] *Så A; sikkert fejl for* pleyædæ. [17] ſtille, *C.* [18] In toto circuitu edificij extrinſecus eſt velut

d*er*fuet af te Romer*æ*. Sien bigdæ keyfær*en* Adryan*us* tet opp j gen j ma[n]gæ aar oc lang tid men ey j fadan form, t*et* førmeræ[19] tempel bygh[20] wor, oc te*n* høwæ bigni*n*gh[21], fom ter vdy ftondher, fo*m* før er rørt, te*n* kallæ Iødernæ f*anc*ta f*anc*tor*um*, oc mwæ j vidæ, at S*ar*aceni giør*æ*[22] te*n* tempel megit[20] v*er*dicheth oc heder. Nor te tiid indga fkulæ, taa drawæ[23] te af tør*re*s fkoo oc fallæ[24] po*n*næ tør*re*s knæ oc bedæ inderligæ til te*n* all mektiftæ gud, oc ter er*æ* engæ belædhæ j templet, me*n* [ma*n*ghæ lamp*er*[25] æræ ter, fom altid b*re*nnæ. Te ftædæ enghæ [Criftnæ eller Iøder[26] at gongæ ter ind oc menæ, at te ær*æ* w*er*digæ[27], at tee
33 *b* ter ind gaa fkullæ. ‖ Hadæ iec ey haft foldanens breff, ta hadæ ey iec ko*m*m*et* ter jnd. Tha iek ter jnd gik met mit felfkap, ta droo iec af minæ fkoo oc tenktæ faa met ftor ruelfæ, at oos burdæ th*et* meget ydermer*æ* at giør*æ* en tee wtro S*ar*acen*er*, och veffæligæ bør ten ftet at holleff j ftor v*er*diched, forty at ten tid Salomo*n* koni*n*g førft[28] hadæ bigd templet vdy ten fa*m*mæ fted, fo*m* gud ha*n*nu*m* bødh, oc ha*n*s fader Dauid ha*n*nu*m* befoel, ta bad han gud om, alt Ifraels[29] folk neruær*en*d*es*, at hoo fom badæ gud om noger retferdich[30] fagh j ten ftæd, at ha*n* fkullæ vordæ hørt. Ta fe*n*næ gud ha*n*nu*m* eet tegn af he*m*mælind m*et* en fky, at ha*n*s bøn vor høit, fom iftoria veritat*is*
34 *a* vdhuyfer j te*n* t*re*diæ ‖ koni*n*gæ bogh. Jte*m* j ten ftæd,

pro atrio latum fpaciu*m* loci, *lat.* [19] *Rettet.* førmæ, *A*; formere, *C.* [20] *Så A.* [21] locu*m*, *lat.* [22] *Rettet.* gior*æ*, *A*; giorde, *C*; exhibent, *lat.* [23] droge, *C.* [24] fulde, *C.* [25] multe la*m*pades, *lat. B*; multi lapi tes, *lat. A.* [26] *Indsat efter C*: ingen Chriften eller Iøde; *mgl i A. Lat. har*: Neminem *chrif*tiano*rum* feu iudeo*rum*. [27] *Så A* (= wverdigæ); megit wuerdige, *C*; indignos, *lat.* [28] forft . . . templet; primu*m* . . . templu*m*, *lat.* [29] *C og således ellers altid i A*; ifrael, *A.* [30] *Efter C*: retferdig; retferdiched, *A.* [31] *Mgl.*

ſom for*neſn*de konin*g*h hadæ bigd eet altær*æ* at offræ ofuer po*n*næ, [ſo*m* ta vor ſedh[31], [ſom ſtod[32] vden ten veſtræ port ved templ*et*, ter er end nw eet altær*æ* me*n* ikcæ ſkapt ſom tet ann*eth* oc [ey heller[33] ſadan tiæn-eſtæ. Jtem [for*æ* then port[34] ſines en en deel af ten port, fordo*m* wor oc hed ſpec*i*oſa, ter ſom Petrus[35] *oc* Ioh*ann*es ewangeliſta[36] ſadæ til ten ſyugæ, ſo*m* laa k*ru*mpen [oc bad almøſæ[31]: «Vdy Ihe*ſ*u *Chriſti* nafn, ſtat opp [oc gak», huylken ſom geeniſten opp ſtodh oc lofuædæ gudh[37].

Aff fler*æ* hellyæ ſtæder ter vdy ſtaden.

Cap*itul*um xvj[1].

Hoos tettæ for*neſn*de tempel[2] vedh ten[3] høyræ ſidæ noget ſa neer er en anne*n* kyrkæ, ſom nw kalles ſcola[4] Salomo*n*is, ‖ oc ſien j ſynn*er* er en anne*n* kyrkæ, 34 *b* ſom[5] kalles nw templu*m* Salomonis, ſom fordom wor hofu*eth* oc beginnelſſæ til templ*ariorum*[6] orde*n*. Jte*m* nør ter vdh fran er en ſkøn ſ*anc*te Anne[7] kyrkææ[8], oc ter ſigs, at vor fruæ [vor vndfonge*n* oc fød af ſ*anc*ta Anna[9], oc Ioachi*m*s oc ſ*anc*te A*n*nes *gr*aff viſes j ten

---

i lat. [32] *Mgl. i C.* [33] nec, *lat. B*; ſed tam*en*, *lat. A. Herefter er vel glemt* til = *lat.* ad. — *6 spalte-linjer i lat. forbig.* [34] in hac atrij p*ar*te, *lat.* [35] *Rettet.* petretrus, *A.* [36] *Indsat efter C*: Euangeliſte; *mgl. i A*; eua*n*geliſta, *lat.* [37] *et* ſtatim *con*ſolidabant*ur* illi plante, *lat.* — *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 16. [1] *Herefter har A et forkortet* et cetera. [2] atrio, *lat.* [3] *Efter C*: *den;* te*nn*æ, *A.* [4] *Efter C*: Stola; te*m*plu*m*, *A*; ſcola, *lat.* [5] *A tilföjer*: oc. [6] *A* = *lat.*; templorum, *C.* [7] *Så må der læses med D*: Annæ; aririe, *A*; *mgl. i C*; anne, *lat.* [8] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [9] *in* eiuſde*m* mat*r*is ſue vtero ſuiſſe

fa*m*mæ [kyrkæ, giort[10] koftæligæ af fteen, too trapper oc tyuæ nøder at. Tok førdæ f*an*cta Elena drotni*n*g f*an*cte A*n*ne lege*m*mæ tædhen oc intel Co*n*fta*n*tinopol*im*, fom nw ligger j fa*n*cte Sophie[11] kyrkæ, oc f*an*cti Ioachims been liggæ end kuer. Jte*m* j te*n* fa*m*mæ kyrkæ[12] er te*n* p*ro*batica pifcina, fo*m* engælin pleyædæ fordom at *a* rør*æ*, oc huylke*n* en fyugh ‖ ter førft vdy ku*n*dæ ko*m*mæ effter hans rørelffæ, ha*n* vordæ karx[13] af allæ ho*n*næ fyugæ, huylk*et* vatn fom nw er glømt oc ligg*er* fom en wren bek[14]. Jte*m* Sions byerg er te*n* høxtæ ftæd, fom j ftade*n* er, oc ter næden hoos er eeth fkønt floet[15] bigd af en foldan, oc øfuerft po*n*næ byerget ter æræ ma*n*gæ koni*n*gæ beg*ra*fnæ, fom ær Dauid oc Salomo*n* oc ma*n*gæ fler*æ*, fom efter tøm æræ koni*n*gæ vornæ; oc fom mand ind gar til bierget, ter [ligg*er* tøn fteen, fom laa po*n*næ vor h*er*ræs g*ra*ff[16], oc ha*n* er ga*n*tzæ ftoor, fom oc ftor fc*re*fu*et*: Erat q*ui*ppe magn*us* valde. Ter ligger oc eth ftikcæ [af ten ftydh, fom vor h*er*ræ vor bu*n*dh*e*n vedh[17], oc en deel af tet bord, fom vor h*er*ræ odh fin *b* afthen madh po*n*næ m*eth* finæ ‖ ap*oft*oli[18], oc [nog*er* t*ra*pper vnd*er* te*n* capellæ[19] ter vifeff te*n* fted, fom vor h*er*ræ han odh fin afte*n* moltid vdy, fom var*et* hafu*er* eet fkønt oc rwmt hws, oc er ter t*et* vatn fad, fo*m* vor h*er*ræ todæ finæ difcipules[20] føder inde*n*, oc hoos t*et* vatn fad ter vor f*an*ctus Stephan*us* førft

genita *et* concepta, *lat.* [10] kircke gaard, *C; lat. har:* in defcenfu eccl*e*f*ie*. [11] *Rettet.* fophie*m*, *A.* [12] *Her ender D.* [13] *Se indl.* [14] cifterna, *lat. Herefter 4 spalte-linjer i lat. forbig.* [15] *A;* ftad, *C;* caft*rum*, *lat.* [16] h*abetur* capella. *et* in illa lapis monumenti, *lat.* [17] *Således må der læses.* fom vor h*er*ræ vor bu*n*dhen po*n*næ fom er eet ftikcæ af en ftydh, *A;* aff denn ftytte fom vor herre vor bunden ved, *C;* columne flagellationis, *lat.* [18] *A;* difciple, *C;* ap*oft*olis, *lat. Herefter 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [19] Vnder den Capell nogen trapper neder, *C.*

iordet af Gamaliele oc andræ ſgutz venner[21], ok vdy ten ſammæ ſtæd jn kom Ihesus at luctæ doræ effter ſin opſtonnelſſæ til ſinæ[22] diſcipulis oc ſadæ: «Freth met eder»[23]. Han ſendæ tem oc ten hellyæ and pinzæ dagh vdy ten ſammæ ſted j brennennæ tunger. Jtem fran tet bierg ſSyon henner ſtaden[24] ſer en kyrkæ[25] ſom er vidh ſſancto Saluatori[26] til[27]. Ter ligger nw meſtæ delen aff ſancti Steffani ben, ſom før er nefndher, oc ſancti Criſoſtomi[28] venſtræ arm; oc ſfran bierget veſter vd j mod gaden[29] er en ſken vor fruæ kyrkæ, ter ſom ‖ vor fruæ lengæ bodæ[30] effter vor 36 herræs opſarelſæ[31]. Hun[32] bodæ[33] oc en ſtundh jn valle Ioſaphat, oc ſter dødæ hun oc vor hederlighæ begrafuen af allæ appoſtolæ. Jtem ſfram at ten gadæ, ſom man gonger henner ten dal Joſaphat[34], ſtonder en keldæ, ſom kalles natatoria Syloe. Tid ſennæ vor herræ ten, ſom blinder vor fødder, at too ſinæ øfuen; han kom j gen wel ſende; oc ſommæ ſiæ, at Yſaias propheta ligger ter. Jtem er ter eet ſteen bierg, ſom fordom hed Morea; tet ligger ikcæ lonkt fran templeth ſinder vdh. Øfuerſt ponnæ ten ſten plæyædæ vor herræ at ſidæ oc kennæ ſinæ diſcipulæ oc folket oc gioræ[35] ter mangæ miracula, oc ter forlod han qwinnæn allæ[36] ſinæ ſinder

Angående capellæ *jfr. not. 16.* [20] *Efter C*: diſciplers; appoſtolos, *A;* diſcipulorum, *lat.* [21] viris timoratis, *lat.* [22] *Rettet.* ſina, *A.* [23] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [24] *A;* ſom ved ſtadenn er, *C;* ſyon verſus ciuitatem, *lat.* [25] *Indsat efter C*: er en kircke; *mgl. i A*; habctur . . eccleſia, *lat.* [26] *A;* S. Saluatoria, *C;* ſaluatori, *lat.* [27] *AC.* [28] *Rettet.* criſtoſtimi, *A*; criſoſtomi, *lat.* [29] ab hoc monte verſus auſtrum ab oppoſito platee, *C.* [30] *A synes nærmest at have* bedæ; e *og* o *ligner ofte meget hinanden.* [31] *A*; opſtandelſze, *C;* aſcenſionem, *lat.* [32] *Rettet.* hum, *A.* [33] in iſto loco defungebatur et in illo . . . fuit ſepulta, *lat.* [34] ab hoc monte in vico eundi verſus vallem Ioſaphat, *lat.* *C har*: . . . ganger den dall Joſaphatt forbj. [35] giøre, *C.* [36] *Indsat efter C*: alle; *mgl. i A*; omnia, *lat.*

ſo*m* g*r*eben vor j hoord. Jte*m* tuert fra*n* te*n* kellæ
36 *b* natato*r*ia[37] er eet belædæ hugg*et* j en ſten, grofuæ‖ligæ giort — tet kallæ te [manus Abſalon[38]; huorfor*æ* t*et* ſa heder, t*eth* find*es* [in libro regu*m* ſec*und*o[39] —, oc [ter hos ſtor[40] en hyld, ter ſo*m* Iudas ſek ſelf he*n*gddæ, [vdy te*n* hyll eller en anne*n*, ſom ter hoos ſtondit hafuer[41]. Jte*m* fra*n* t*et* bierg ſinder vd [vel eet ſten kaſt[42] er en dall Acheldemag[43], [ſom købt vor[44] for*æ* trætyuæ pe*n*ni[n]gæ, oc ter æræ beg*ra*fnæ ma*n*gæ pelæg*ri*mæ, oc ter ſines end ma*n*gæ boligæ, [ter ſom ærmædæ fordom vdhy boot hafu*er*[45].

Aff tee helliæ ſtæder, ſom æræ vdh*en* ſtatzens mwr.

Cap*itulu*m xvij.

For vde*n* ſtatzens mwr[1] Ihe*ruſa*lem oppa[2] ten øſtræ ſidæ er[3] ten dal Ioſaphat, hart intel muren[4], oc j te*n* dal er ſ*anc*ti Stepha*n*i p*ro*to m*a*rtir*is* kyrkæ j te*n* ſtæd, ſo*m* ha*n* vor ſtender j hiell, oc ter ey lonkt fran
37 *a* er endh ‖ ſtatzens porth, ſo*m* kalles au*r*ea, te*n* forgiltæ

---

[37] *Herefter har A et forkortet* et cetera; *uden tilsvar. i C og lat.* [38] *Efter C*: manus Abſalonn = manus abſalon, *lat.*; *A har*: magn*us* abſolon. [39] *A* = *lat.;* i denn tredie konningernes bog, *C.* [40] *A;* ſaa der hoſz eenn, ſtaar, *C;* vbi de p*r*ope vidi, *lat.* [41] *AC*; ad qua*m* (*v. l.* in q*ua*) uel ci*r*ca cui*us* locu*m*, *lat.* [42] vltra valle*m* ad iactu*m* lapidis, *lat.* [43] *A;* hackeldama, *C;* acheldemach, *lat.* [44] in quo fuit emptus ager, *lat.* [45] *Så omflyttet.* ſom ærmædæ ter vdhy boot hafu*er* fordom, *A;* ſom Eremitter i fordom tiid vdi boit haffuer, *C; lat. har: et* veſtigia cellularu*m* de quondam illic co*m*morantibus heremitis. *Efter* fordom *har A et forkortet* et cetera.

Kap. 17. [1] *Rettet.* nwr, *A.* [2] *A har her og oftere først haft* oppæ, *der ved en lille streg senere er rettet til* oppa. [3] *C*; oc, *A;* eſt, *lat.* [4] *C;*

port; han ſtor nw altid lucter. Ter red woř herræ ind[5] oppa aſnind, oc ter ſines en try eller fleræ fieth, ſom aſnen gik, j ſtenen, [oc ter neſt[6] er tet biergæ Oliueti, ſom ſa heder af oliæ træ, ſom ter ſta, oc vdy dalen løber eet vatn, ſom heder torrens Cedron, oc ter hoos er en ſkøn kyrkæ, ſom vor frues graff er vdy; [ther er[7] [ſiræ oc førrætyuæ[8] trapper at gaa ned j kyrken[9]. Dalen er vden til for høuet af vatnet eller aff anneth fall. Ter viſes vor frues graff[10] altings tom, och j ſkullæ veſſæligæ thro, at hun er opp [ſtondhen oc[11] tagen til hemmærigæ [meth kropp oc ſiæll[12] aff Iheſu *Chriſto*, ſin ſøn, oc opphøfuet ofuer allæ ænglæ koor, ter ſom hun beder foræ off oc for al verden; ‖ oc 37 b hoos grafuen ter æræ tu altæræ; vnner tet enæ er[13] en kellæ, ſom ſigs at kommæ[14] af en te floder, ſom vdh løbæ af Paradis. Jtem noget ſa ner ten kyrkæ er ten ſtæd Getſemani oc en capel, ſom Iudas forrodæ vor herræ Iheſum *Chriſtum*, oc ter vor mek viſt [en figuræ af[15] en hand, ſom vor trykt j en ſten, ſa at engin malæræ eller meſtæræ kundæ hafuæ giort hennæ ſuptilæræ met ſin konſt. Te ſiæ ter, at Iheſus *Chriſtus* gioræ tet meth ſin hand, ten tid Iødernæ togæ ponnæ hannum met tørres wrenæ hender. Jtem tæden af oc eet ſten kaſt ſinder vdh ter er ten ſtæd, ſom han bad til ſin fader oc gaf blodich ſued af ſeg, [ſom ſcriften vduyſer[12], oc ey lo[n]gt ter fran ter viſes Joſaphats graff, ſom fordom vor koning j Iødæland, oc af hannum heder ten dal Ioſaphat, oc tro vy veſſæligæ, at Iheſus

A har murz, *der måske foruden* muret *også kan betyde* muren, *da* mz *et par gange står for* men. [5] *Indsat efter C; mgl. i A.* [6] Statimque vltra vallem ioſaphat, *lat.* [7] *Så må der vel læses.* ther, *A;* och er, *C.* [8] *Så rettet.* ſiræ oc tratyuæ, *A;* xliij, *C;* quadragintaquatuor, *lat.* [9] *Efter C:* kircken; kyrkæ, *A.* [10] *C tilf.:* men hun er. [11] *Mgl. i C og lat. og er vist uopr.* [12] *Mgl. i lat.* [13] *Indsat efter C; mgl. i A.* [14] *Rettet.*

38 *a* ſkal ko*mm*æ til ‖ ten dall [domæ dagh[16] at[17] hollæ ter ſin dom och allæ me*n*niſkæ at rettæ[18] eft*er* ſinæ g*er*ni[n]ger. Jte*m* hoos eet armberſtæ ſkut fra*n* ten gr*a*ff er en kyrkæ, ter ſom ſ*an*ctus Iacob*us* maior vor førſt beg*ra*fue*n*, oc ſien førd*es* ha*n*s ben til Galliciam oc liggæ j Compoſtelle[19], ter ſo*m* te nu hold*es* j ſtor heder. Jte*m* øfue*r*ſt po*n*næ t*et* biergæ Oliueti er ten ſtæd, ſo*m* vor h*er*ræ ford opp tel he*m*mælind m*eth* opløftæ hender, ſo*m* ha*n*s ap*oſto*læ oc diſcip*u*li neruæ*r*end*es* ſowæ clarligæ, oc po*n*næ t*en* ſted er en ſkøn kyrkæ, oc ter ſynes j ſtenen eet fiet af vor h*er*ræs venſtræ fod[20], ſom ſiſt vor oppa iord*en*, ter han opp ford, oc ter ey lankt fran er end capel, ter ſom vor h*er*ræ ſad oc p*re*dikcædæ te ottæ ſalichedh[21], oc
38 *b* meen ma*n*d, ath ha*n* ter ke*n*næ ſinæ diſcip*u*lis ‖ te*n* helly bøn p*ate*r n*oſte*r, oc ter ey lonct fran er ſ*anc*te Ma*ri*e Egipciace kyrkæ, oc ter ſines en he*n*næ kyrkæ[22], ſo*m* hu*n* vor laut vdy, oc ey lankt tæden er te*n* gadæ[23] Betfage, ter ſo*m* vor h*er*ræ viſdæ to af ſinæ diſcip*u*læ efter aſina*m* oc he*n*neff føll, [te*n* tid ha*n* ridæ vildæ intel Iher*uſ*alem[12]. Jte*m* ſom ma*n* gar neder af bierg*et* Oliueti, he*n*ner ſtaden, er te*n* ſtæd[24], ſo*m* vor h*er*ræ ha*n* g*r*æth, te*n* tid han ſa ſtad*en* Iher*uſ*alem, oc ſadæ ſa: Si cognouiſſes *et* tu. Jte*m* [neder bæder hoos bierg*et* øſter vdh[25] er Bethania, ter ſo*m* Simo*n* lep*ro*ſus[26] bad vor h*er*ræ til geſt, oc ſ*anc*ta Ma*ri*a Magdalena fek ter

komma, *A.* [15] *Mgl. i C.* [16] *Her foran har C* paa. *Også A har ellers* ponnæ domæ dagh. [17] *C;* oc, *A.* [18] *Herefter skulde man vente* huer. [19] *C = lat. B msc.;* compoſtole, *A*; Compoſtellis, *lat. A.* [20] *Efter C:* foid; fiæd, *A*; pedis, *lat.* [21] *Så A;* ſaligheder, *C;* beatitudines, *lat.* [22] *Så A;* oc ter . . . kyrkæ *mgl. i C. Der skulde stå* graff = *lat.* tumba. [23] vicus, *lat.* [24] *Så må der sikkert læses med C:* ſted; ſtæden, *A.* [25] vltra montem in deſcenſu eius in orientem, *lat.* [26] *A;* den

afløſn af allæ ſinæ ſinder, och vdy ten ſammæ by, ſom hørtæ te to ſøſtræ til, Marie oc Marte, ter op-uoktæ han tørres broder Lazarum, ſom firæ dagæ hadæ varit døder. ‖ Jtem er fem milæ, ſom leuca heder, 39 a
tæden oc tel Iherico, ſom fordom vor en ſkøn ſtad, men nu er tet en liden by. Ter crøph ten righæ Zacheus oppa tet [træ ſiccomorum[27], at han mattæ ſe vor herræ, ſom ter fram gik, oc han [i gaff[28] firæ folth [al tet[29], ſom han met vrætæ fouget hadæ, och ſek afløſn af allæ ſinææ[30] ſinder. Jtem af Betania oc intel Jordans[31] flod ær ottæ milæ, ſom leuca kalles, alt biergæ oc dalæ. Jtem af Betania æræ ſex milæ øfter udh tel tet biergæ, ſom diæfuælin freſtædæ vor herræ, ten tid han hadæ faſtet førrætyuæ[32] dawæ, oc ter ſtod fordom en kyrkææ[30], men nu [er ter entæ vden fa Criſtiani[33], ſom hedæ Georgici[34]. Jtem allæ vegnæ bland Saracener oc het-ningæ finder mand criſtnæ falk boendes, oc gifuæ ſtor ſkath. Te æræ allæ døptæ oc thro ‖ ponnæ te helly 39 b
trefoldichet. Tok ſkil tøm at[35] thørres ſeder oc tro, ſa at te hollæ tøm ikcæ efter romſkæ kyrkæ[36]. Sommæ af tøm hedæ Iacobite[37], ſommæ Surii[38], ſommæ Veſto-ronj[39], ſommæ Arreanj[40]. Jtem tet forſcrefnæ ſtoræ byergæ teth heder ortus Abrahæ[41], ſorty at Abraham patriarcha fordom bodæ ter, oc løber en ryuer fram

Spedalſke, *C; mgl. i de benyttede lat. udgaver.* [27] *A;* Morber træ, *C.* [28] *Så A;* igienn gaff, *C, og dette er vel det rigtige.* [29] altz, *A.* [30] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [31] *C;* iordens, *A.* [32] *Efter C:* xl; *trœtyuæ, A;* quadraginta, *lat.* [33] habetur ibi quaſi cenobium quorundam chriſtianorum, *lat.* [34] *A = lat.;* georgiti, *C.* [35] *C tilföj.:* y. [36] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [37] *Herefter er 6 spalte-linjer i lat. forbig.* [38] *Herefter er 9 spalte-linjer i lat. forbig.* [39] *Så A;* veſtoruni, *C;* neſtorini, *lat. BC;* Neſtori, *lat. A.* [40] *C;* aranj, *A;* arriani, *lat.* [41] *C;* habraee, *A;* abrahe,

hoos bierg*et*, ter fo*m* vor h*er*ræ bødh Helizeu*m*[42] kaftæ falt*eth*[43] j vatn*et*, oc tet biergæ tet er fra*n* Ihe*ri*co ey[44] mer en een ftor mil, fom leuca kalles[45].

Aff te andræ merkæligæ ftæder oc af tet dødæ[1] haff.

Capitulu*m* xviij.

Fremdelis fra*n* Iheru*f*alem vefter udh en mil, fom leuca kalleff, er en fkøn kirkæ, ter fo*m* figs, at t*et* træ voxtæ[2], fom teth helly korff vor vdh aff[3], oc meen mand, at t*et* er fa*n*th, [fom och beuifælict er m*et* ten kyrkæ, fom ter oppa bigd er[4]. Jte*m* tæthen to milæ
0 *a* fra*m* ‖ er en anne*n* kyrkæ, ter fom *fanc*ta Ma*ri*a oc Elyzabeth he*n*nes fenckæ møtt*es* oc helfed*es*[3], oc tæde*n* een leuca er Emaus[5] [teen by[6], fom er fra Ihe*ru*f*a*lem fexagi*n*ta ftadio*rum*, ter fom difcip*u*li ke*n*dæ vor h*err*æ pofkæ dag, ter han opftonden vor af dødæ, [th*er* vdy, ath han brød brød*et*[7]. Jte*m* fra*n* Ihe*ru*f*a*lem een anne*n* vey vdh æræ tho ftadia tel[8] en ftor[9] g*r*aff, ter fom te tolf tufendæ[10] marti*rum*[11] vor*æ* vdy laudæ,

---

lat. [42] *Så rettet.* henerzeum, *A*; Elifzeum, *C;* helizeum, *lat.* [43] *A;* falt, *C og således vel oprindeligere.* [44] *Indsat af udg.; mgl. i AC;* nec, *lat.* [45] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 18. [1] *Rettet.* rødæ, *AC;* mortuo, *lat.* [2] *Efter C:* voxte; voxer, *A*; creuiffe, *lat.* [3] *Herefter er et par spaltelinjer i lat. forbig.* [4] *Så A og tilsvar. i C; lat. har derimod:* q*ua*muis m*u*lta aliena *et* incerta fcripta de crucis arbore ferunt*ur* p*er* orbe*m*. [5] *Så C;* emws, *A.* [6] *Mgl. i C.* [7] in fractio*ne* panis, *lat.* [8] tel till, *A.* [9] *Indsat efter C:* ftoer; *mgl. i A;* grandis, *lat.* [10] *Rettet.* fufendæ, *A.* [11] *A;* martyres, *C;* marti*rum*, *lat.*

ſom j hiel voræ ſlafnæ, ten tid Coſdre[12] keyſæræ aff Perſen vor foræ Iheruſalem, oc een løwæ[13], ſom bodæ j ten ſammæ kulæ, til ſammen ſankcædæ allæ te legemmæ effter vor herræs velliæ oc kom thøm allæ ſammen[14] j iorden. Jtem fran biend at too leucas er ſancti Samuelis graff oppæ ponnæ eet byergæ, ſom ‖ heder exultacionis uel leticie, forty at pelægrimæ, ſom 40 a paa ten ſidæ jnd gaa j ſtaden, fa ter førſt at ſee Iheruſalem. Jtem fran Iherico er trætyuæ ſtadiæ til Iordanen, ter ſom ſanctus[15] Iohannes døpte[16] vor herræ Iheſum Chriſtum, oc ter fran[17] [at een mil[18] er en ſkøn kyrkæ bigd j ſancti Iohannis hedher, oc ey loncth ther fran vor [mek viſt[6] eet hus, ter ſom fordom bodæ Ieremias propheta. Jtem æræ mangæ godæ feſkæ j Iordanen. Hwn begindes vnder eet biergæ, ſom heder Libanus, af too keldher, Jor oc Dan; ty hedher hun Jordanis[19]. Hun løber fram at en ſtad[20] ſom hedher Maron, oc fram at tet vatn, ſom hedher mare Tiberiadis, och vnder te biergæ, ſom heder Gelboe, oc blifuer longt[21] ‖ tidh vnder iordhen oc ter neſtb brøfter 40 b hun vdh ponnæ een ſlet mark[22], ſom kalles Meldan[23], [jd eſt forum, forty at ter[24] er eet marketh [een tid om aareth[25], oc ponnæ tet ſiſtæ tha løber[26] hun jnd j tet dødæ haff. [Tet vatn[6], ſom kaldes mare mortuum, tet er ſex hundrædæ ſtadia lankt oc [tu hu[n]dreth[27] ſtadia breth; tet gar intel Ierico oppa ten enæ ſidæ,

---

[12] *Efter C:* Coſzdre; coſdres, *A;* coſdre, *lat. msc.;* coſdroe, *lat. AB.* [13] *Rettet.* lowæ, *A.* [14] *Rettet.* ſammem, *A.* [15] *Rettet.* ſancti, *A.* [16] *A har først haft* døpter; r *er overstreget, men* e *er bleven stående i steden for det alm.* æ *i udlyd.* [17] *Efter C:* fra; hoos, *A; lat. har:* a fluuio. [18] *Lat. har:* ad dimidiam leucam. [19] *A;* Jordan, *C;* nomen iordanis, *lat.* [20] locum, *lat.* [21] *Så A.* [22] *Se indledn.* [23] *A = lat. B msc.;* Meldon, *C = lat. A.* [24] *A;* i forneffnde forey, *C.* [25] certis temporibus, *lat.* [26] *Rettet.* lober, *A.*

oppa fir*æ* leucas nær, fom er til tee marcher, fom kald*es* Engaddi, ter fom te balfami træ[28] voræ optaghnæ oc førdæ[29] in vdy Egipten, oc ftonnæ hoos Chayr, fom før er fcrefu*et* aff. T*et*tæ for*nefn*de dødæ haff heder fa, forty at th*et* ftor alt[30] ftellæ, oc forty ath tet er beft [vatn af tæff[31] oc tet luct*er* illæ, oc ten iord, fom ligger neft ftran- b ba*n*kcæ*n*, ‖ hu*n* gifuer ey grødæ for*æ* ten befkched, fom aff vatnn*et* gar[32]. Jtem æræ ter engæ fefkæ vdy ell*er* ann*et* t*et*, fom lif hafuer[33]. Só*m*mæ kallit mare Alphaide, fo*m*mæ kallit flumen[34] demonu*m*. Jte*m* fom[35] p*ro*phetin fadæ fordom[36] tel tee bierg Gelboe, at huerke*n* dug eller regn fkal ko*m*mæ[37] po*n*næxæ[38] tøm, tet fkal ma*n*d forfto andæligæ, forty ter voxer høwæ træ, fom cedri hedæ. Ter voxer oc abeldh*er*, fom æblæ bær*æ*, fa ftor*æ* fom en mantz hofuet, oc ter giøræ tee god drik aff. Jte*m* tet for*nefn*de dødæ[39] haff teth atfkillier tet helliæ la*n*d oc Arabiam, oc forthy bigdæ Gotfridus de Baylon[40] eet fkønt floth oppæ po*n*næ ten annen fidhæ hafuet oc fettæ ter oppæ[41] ma[n]gæ C*ri*ftnæ [at gø*m*mæ oc foruaræ t*et*, ten tiidh ‖

[27] centu*m* *et* quinq*ua*ginta, *lat.* [28] *Rettet.* tra, *A.* [29] *Rettet.* fordæ, *A.* [30] altiid, *C; lat. har:* q*uod* no*n* viuide currit. fed *e*ft velud lacus. [31] *Indsat efter C:* vand vdi fmag; *mgl. i A; lat. har:* amara *e*ft eius aq*ua* (*jfr. s.* 142*a* *i cod.*: er vatn*et* ther all fa*m*me*n* bæft aff tæff). [32] *Herefter 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [33] *Herefter 10 spalte-linjer i lat. forbig.* [34] *Rettet.* flu*m*em, *A.* [35] Quod aute*m*, *lat.* [36] *Så C = lat.* olim; *A har:* fortøm, *der vel skyldes misforståelse* (for tøm), *da ordet ellers ikke skrives med* t. [37] falde eller komme, *C;* veniant, *lat.* [38] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [39] *Indsat efter C:* døde; *mgl. i A;* mortuum, *lat.* [40] *A;* baelonn, *C; lat. har:* vnus fuccefſo*rum* godefridi de belioen (*A;* boilhon, *B;* balion, *msc.*). [41] *A* (ɔ: oppa, *jfr. kap. 17, not. 2*); paa

ter landet vor j criftnæ mentz wæræ[42]. Nu er flotet 42a j foldanens væræ oc kalleff Carach[43], tet er fa megit fom eet koningælict bierigh. Næden tet bierig eller floth er een by, heder Soball[44]; ter boo mangæ Criftnæ, fom ftor fkath gifuæ[45].

Aff Nazareth och aff Samaria.

Capitulum xix[1].

Nazareth ligger vdy Galilee land. Ther vor [wor herræ[2] opfødder, [ty kaldes han Nazarenus[3]. Teth er tre dags ferd fran Iherufalem. Tet vor fordom en køpftæd, nu er ther[4] faa hus, fa at teth kan nøfuæ hedhæ eet torph, oc vdy ten fted, fom engelind kom til iomffrue Mariam, oc fadæ: Aue, gratia plena, dominus tecum, ter vor fordom een fkøn kirkæ[5]. Jtem hoo fom gaar fran || Nazareth tel ryggæ j gen gømmen 42b Galilee land, han kommer fram til [Ramatha Sophim[6], ter fom ten tro Samuel propheta er fødder, oc frem at Silo, ter fom Jødernæ bønæ hus vor førræ en vdy Iherufalem, oc frem at Sichem[7], een dal gantze fruct-

---

C. [42] ad terram promiffionis cuftodiendam, *lat.* [43] *A = lat. msc.;* karach, *C = lat. A;* carath, *lat. B.* [44] *A;* Sebal, *C;* fobal, *lat.* [45] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 19. [1] *Herefter har A et 3 gange gentaget forkortet* et cetera. [2] *A;* vor herre Jefus Chriftus, *C;* dominus, *lat.* [3] de qua agnominatus eft, *lat.* [4] *A;* dett, *C.* [5] *Herefter 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [6] *Så C;* ramata fophin, *A;* ramatha Sophym, *lat. msc.;* Ramatha in Sophim, *lat. AC;* ramathaim fophin, *lat. B.* [7] *Rettet.* fichen, *A;* Sichim, *C;* Sychem, *lat.*

zømmælich[8], ſom er vdy Sammarie land, oc ter er end god ſtadh, heder Neapolis[9], ſom er fran Iheruſalem een dags ferdh, oc ſa frem at Iacobs patriarche kellæ, ſom Iheſus ſad, ten tid han vor træter af veyyen, oc talædæ met ten [qwinnæ, ſom wor Samaritana[10], oc ter ſines ath hafuæ waret en kyrkæ, ſom nu nøder fallen er, oc ter[11] er een by, ſom kaldes Sichem[7]; ter er Ioſep begrafuen, ſom vor Iacobs patriarche ſøn; ter 3 a er oc ‖ noger[12] tel ſøgning til afløder for hans ben[13] ſkildh, ſom ter ligger; oc ey lonkt ter fra er eet bierghæ, ſom heder Garizim, och eet gamelt tempel, ſom Saraceni[14] pleyæ[15] at bedæ vdy. Siden kommer hand tel Samariam til[16] then ſtad, ſom nu kaldes Sebaſte, tet er tørres høxtæ ſtadh j tet[17] land, oc ther wor ſanctus Iohannes baptiſta[18] førſt begrafuen melløm teſſæ helly legømmæ, [Elyſei och Abdie prophete[19]. Tet er hoos xj leuce a[20] Iheruſalem, och ter er end en anden keldæ eller brøn vdy bland biergennæ, ſom oc kaldes Iacobs keldæ, oc hennes vatn omſkifther ſin ferghæ [firæ ſinnum om arith[21]; tet wordher røth oc grønt och clart oc vrent. Jtem ten tid ter apoſtoli 3 b predikcædhæ, ta ‖ togæ te af Samariam ved troen [oc

---

8 *Så A.* 9 *Så C;* neopolis, *A;* Neapolis, *lat.* 10 *A;* Samaritaniſke quinde, *C;* ſamaritane, *lat.* 11 *Efter C:* der = *lat.* ibi; teth, *A.* 12 *Indsat efter C:* nogenn; *mgl. i A;* non minima, *lat. A.* 13 *Rettet.* benn, *A.* 14 *Så AC;* ſarracenorum, *lat. A; det rigtige* ſamaritanorum *findes i lat. B msc.* 15 pleyede, *C. Lat. har:* cum vetuſto templo orationis. 16 *AC; lat. har:* Extunc intratur ſamariam que modo appellatur Sebaſte. til *er urigtig tilsat.* 17 *Efter C:* det; tørres, *A.* 18 *A;* Euangeliſta, *C;* baptiſte, *lat.* 19 helizei et abdie prophetarum, *lat. Herefter er 3 spalte-linjer i lat. forbig.* 20 *Så A;* fra, *C;* ab, *lat.* 21 *A;* met tider om Aarit, *C; lat.*

voræ lengghæ Criſtnæ[22] oc gingæ[23] ſiden fran troen j gen oc fuldhæ [efter tøm[24], ter lærdæ[25] tøm omod then helly troo, [oc ſien kom Otgerus oc vatn døm met ſtridh met mangæ fleræ land och rigæ indtel criſtendommen j gen, oc han vor endh hertug af Danmarch[26], oc ſiden lang tid ther effter ta dictædæ thee thøm een low[27], kettæry och lefnet, ſom ſinderlich er vdh fran alth andet folk, oc ſiæ, ath the throo oppa then gud, ſom alting ſkap[28] hafuer[29], oc tee bæræ eet røth linet clædæ weep[30] om tørres hofueth, oc Saraceni te weuæ[31] tørris hofueth meth hwet linet, och Criſtnæ meth iacinctino[32] oc Iødernæ || met gult. Jtem 44 a fran Nazareth æræ firæ leuce[33] intel Naym[34], ter ſom vor herræ opuoctæ vden portin en qwindes enighæ barn, [ſom la ponnæ baren dødher[35]. Jtem firæ[36] leuce tæden er ten ſted, ſom Iezabel fordom bodhæ, ten verſtæ drotning, ſom j hiel vor træd vnner heſtæ fødher oc opp vor ædhen aff hu[n]dæ af gutz rettæ heſn for henniſſ ſindher ſkildh[37].

har: ſecundum quatuor anni tempora. [22] *Mgl. i lat.* [23] *Indsat efter C:* ginge; *mgl. i A. Svarende til* oc ſiden . . . Danmarch *har lat.:* quos tamen poſtea per quendam caliphorum peruerſos Ogerus dux danorum per preliorum virtutem rurſum ſubiugauit criſtianitati. [24] *A har:* tøm efter tøm. [25] *Rettet. A har* læræ||dæ. *Afskriveren har vist først tænkt på* læræ = lærdæ *(jfr.* føræ = førdæ *o. s. v.) men så alligevel i den nye linje tilföjet* dæ. *En form* lærædæ *er ikke sandsynlig.* [26] *Mgl. i C. Om* Danmarch *se indl.* [27] bog, *C. Svarende til* dictædæ . . . folk *har lat. B msc.:* fixerunt ſibi hereſim propriam et ritum ab omnibus nacionibus ſingularem. [28] *Så A;* Skabt, *C.* [29] *Herefter 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [30] *Så A;* vundit *C.* [31] *A;* verme, *C;* inuoluunt, *lat.* [32] indico hoc eſt aereo ſiue iacinctino, *lat.* [33] *Herfra og til* leuce *(l. 16) er forbig. i C.* [34] *A = lat.* [35] *Mgl. i lat.* [36] v, *lat.* [37] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Aff Galilea oc Samaria och aff then olyæ, ſom kalleſſ ſardinay.[1]

Capitulum xx^m [2].

Nota. Fran Nazareth en half[3] leuca ſynes fiæd vty en ſten, ter ſom Iødernæ villæ hafuæ ſcud*et* [wor herræ[4] Ihe*ſ*u*m* *Chriſtu*m neder ath biergit[5]. Jeſus aute*m* *tra*nſiens *etc.*[6]. Jte*m* fi*r*œ leuce fran Naza-reth er then by Chana Galilee, ter || *b* ſom vor h*err*æ om ve*n*dæ vatn tel vin. Jte*m* er Tabor tet ſtoræ biergæ fi*r*œ leuce fran Nazareth, ter ſom Ihe*ſ*us *Chriſt*us [*tra*nſfig*ur*atus fuit[7] for [ſommæ af[8] ſinæ ap*oſto*læ, oc Moyſes och Elyas obe*n*ba*rœdes*[9]. Ther vor fordom een ſtad m*et* ma*n*gæ kyrker, men nu ſines ter [entæ, vden ath ther hafue*r* va*r*et bygdh[10], vden[11] tok vor nogith folk in loco *tra*[n]ſfiguraci*o*nis, oc then ſted[12] kald*es* ſcola[13] dej[14]. Jte*m* fran Nazareth æ*rœ* tre leuce til Saffra, ſo*m* iek før hafuer ſc*re*ſu*et* aff [quarto capitulo[15], oc ſien ko*m*mer ma*n*d til ma*re* Galilee. Tet er en ſøø oc er [ſøth vatn[16] oc er uel hu[n]drædhæ ſtadia lankt och ty oc halft*re*diæſinztyuæ ſtadia breth oc

---

Kap. 20. [1] ſardonay, *lat.* [2] *Herefter har A et to gange gentaget forkortet* et cetera. [3] *Mgl. i C;* medium, *lat.* [4] *Indsat efter C:* vor herre; *mgl. i A*; domini noſtri, *lat.* [5] ter ſom... biergit *er forkortet gengivelse af 7 spalte-linjer i lat.* [6] *AC; lat. har:* per medium illo*rum* ibat. [7] bleff forklarit, *C.* [8] *Indsat efter C:* ſomme aff; *mgl. i A;* quibuſda*m*, *lat.* [9] *Herefter 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [10] *Så A og tilsvar. i C;* ſola... veſtigia, *lat.* [11] *Så A, jfr. lat.:* excepto q*uod; mgl. i C.* [12] *A;* Stad, *C.* [13] *Så A (eller* ſtola); Stola, *C;* ſcola, *lat.* [14] *A = lat.;* do*m*ini, *C.* [15] *A;* det fierde Capittel, *C.* [16] aque dulcis, *lat.*

fult af godæ fefkæ oc heder | eet andet nafn mare 45a Tiberiadis; teth heder och Genezareth; tet[17] om fkifter[18] nafnet efter ftædernæ oc landen, fom tet oppa ligger. Jtem hoff tet haff plæyædæ Ihefus oftæ at varæ oc vandræ. Ther kallædæ han fanctæ Pædher, Andream, Jacobum et Johannem tel fin tiæneftæ; ther gik han oppa vatnet met tørræ fødher[9], oc ther kom han til finæ difcipulæ[19] efter hans opftondelfæ oc fyltæ thørres garn meth ftoræ fefkæ, hundrædæ oc halftrediæfinztyuæ[20] oc try. Jtem j ten ftad Tiberia, fom ligger hoos fammæ[21] haff, er tet bordh, fom vor herræ odh[22] aff j Emaus met finæ difcipulæ, ten tid han forfuand af tørres afyn. Jtem ter hoos vifes thet bierghæ, fom vor herræ | fpifædæ fem tufennæ falk meth fem[23] 45b brøth oc faa fefkæ. Jtem hoos fornefnde haf er teth fafteftæ floth, fom vdy tet helly land er, fom er j een by, fom heder Cafarnaum[24], ter fom te fiæ, at fancta Anna, vor frueff moder, vor fødher; [ter vor oc then godæ fenturio føddher[25]. Jtem nor te godæ pellæ grimæ hafuæ søkt allæ teffæ godæ[26] fornefndæ ftædher oc [fiædh fpor[27], fom vor herræ felfuer hadæ gonghet, [for afladh oc tørres findhers forladelffæ fkild[28] [met fa dan gudælichedh, fom te af gud foruernæ kundæ[29], ta mwæ te faræ thennæ efter fcrefnæ vey hem j gen: Førfth til Damafcum, fom er een lang ftad [oc ftor[30]

---

17 de, *C.* 18 *Rettet.* om fkrifter, *A;* omfkiffte, *C.* 19 *Rettet.* dificipulæ, *A.* 20 *Indsat efter C:* l; trætyuæ, *A;* quinquaginta, *lat.* 21 *Rettet.* fommæ, *A.* 22 *Indsat efter C:* aad; *mgl. i A.* 23 *AC;* paucis, *lat.* 24 *A;* Capernaum, *C;* Capharnaum, *lat.* 25 *Mgl. i C;* ftetiffe habitatio vnius de bonis centurionibus, *lat.* 26 *Mgl. i C og lat. og er vist uopr.* 27 *Så A, vel fejl for* fiædh *eller for* fodfpor; *C har:* fodfpor. 28 *Mgl. i lat.* 29 cum deuotione mentis et reuerentia debita, *lat.* 30 *Indsat*

och ful aff allæ hondæ kø*m*manſkaph. Han ligg*er* ‖ *a* fran then hafn, ſom te vdh ſeylæ muæ, tree dags ferd, oc th*er* j melløm føræ tee all ting oppa aſnæ, heſſtæ, dromedariis oc cameel. So*m*mæ menæ, at th*en* for*nefn*de ſtad ſtor po*n*næ th*en* ſtædh, ſom Cayn ſlogh ſin broder j hell, Abell. Oc fran Damaſcu*m* ikcæ lonkt er t*et* biergh Seyr, [oc ther ponnæ ſtor en ſkøn ſtad met too mwræ om kring[31], oc er megit folk vdy. Jte*m* ey lonkt fra*n* Damaſco er eet ſloth ful faſt, ſom heder Darkeff[32]. Ter neſt hafuæ pelæg*ri*mæ fem[33] milæ til en by, hed*er* Sardanay[34], ſom ligg*er* oppæ eet høyth ſten byergæ, oc ther æræ ma*n*gæ kyrker oc cloſter, ſom *cri*ſtnæ mw*n*kæ[35] oc nu*n*der æræ vdy[36]. *b* Th*er* neſt ko*m*mer mand [til end by[37] ſom ‖ heder Bokar; th*er* er megin[38] god fæ gongh til allæ hondæ fææ; oc th*er* neſt ko*m*mer ma*n*d ind vdy biergen, ſom ma*n*gæ keldh*er* æræ, ſom flydæ m*et* haſt aff Libano[39], oc ſa til eeth høyth bierg hoff en ſtad, heder T*ri*polis. Ter bor nogræ C*ri*ſtnæ vdy, ſo*m* ſtord nød lidhæ aff tee Saracener. Ther muæ pelæg*ri*mæ berodæ[40] thøm, huot hafn ſo*m* te vellæ ſøgæ at ſeylæ vdh aff land*eth*, eller[41] til Beruk eller til [Sur eller til Tiru*m*[42]. Nu

efter C: och ſtoer*; mgl. i A; et* grandis, *lat.* [31] *Indsat efter C:* och der paa ſtaar enn ſkienn ſtad, met tho mure omkring; *mgl. i A; lat. har:* mons Seyr ciuitas gra*n*dis firmata duplicibus muris. *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [32] *Herefter er 17 spalte-linjer i lat. forbig.* [33] *Efter C:* v; firæ, *A;* quinq*ue* *lat.* [34] *A;* Sardinaj, *C;* Sardonay, *lat.* [35] *A;* meniſke, *C.* [36] *Herefter er forbig. 21 spalte-linjer i lat., hvori der tales om den undergörende olje, der nævnes i kapitlets overskrift.* [37] per valles, *lat.* [38] *A;* megit, *C og således sikkert oprind.* [39] *Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [40] *Efter C:* beraade; berettæ, *A;* deliberet, *lat.* [41] *Så A* (= enten), *jfr. s.* 78[15]*;* enthenn, *C.* [42] *Så A og tilsvar. i C;* Sur id *ejt* tyrum, *lat.;*

pa thet fiftæ muæ j vidæ, at thet hellyæ landh hafuer j lengdom[43] fran Dan, fom er vndher Libano, oc til Berfabe[44] finder vdh hu[n]drædæ ha[l]ftrediæfinztyuæ oc trætyuæ lumberfche leucas, och fran Ihericho lx[45]. 47a

Af[1] te Saracener oc therres leffneth.

Capitulum xxj[2].

Nu uel iec fiæ nogit af te Saracener oc therres lefnet meth ftakcædæ ordh, fom iek oftæ felfuer af them hert hafuer, [och Machomets[3] bogh, fom tee kallæ Alchoran[4] eller Mefahaff[5] eller Harme[6], them butith hafuer, huykken bogh iek felfuer feet oc offtæ ofuerlæft hafuer, fforty at Saracener te thro oppa[7] ten gudh, fom hemmel och iordh oc[8] all tingh, fom ter vdy ær, fkapt hafuer, oc for vdhen hannum er enktæ giort, oc bidæ then ydərftæ domæ dagh, j huylken ‖ thee ondæ 47b met liff oc fiæll neder faræ fkulæ til heluiteff[9] euygh pinæ, oc te godæ fkulæ faræ indh j Paradiis til then

eller *er urigtig tilsat.* [43] *Så A;* lengdenn, *C.* [44] *A;* bethfabe, *C;* Berfabee, *lat.* [45] *Indsat efter C; A har et 3 gange gentaget forkortet* et cetera; *lat. har:* a hiericho in totali latitudine circiter fexaginta. *Noget mgl. vistnok i AC.*

Kap. 21. [1] *Her foran har A:* Nu wel iech fyæ nogit, *der mgl. i C og vel er indkommet fra kapitlets begyndelse.* De fecta deteftabili faracenorum, *lat.* [2] *Herefter har A et forkortet* et cetera. [3] *Rettet.* och ma oc ma‖chomets, *A;* och om Machometz, *C.* [4] *Så C (senere rettelse?);* acharon, *A;* alkaran, *lat. ABC;* alkaron, *lat. msc.* [5] *Efter C:* Mefzahaff; mefel haff, *A;* mefahaf, *lat.* [6] *A = lat.;* harne, *C.* [7] *Opr.* oppæ *rettet til* oppa, *A (jfr. kap. 17, not. 2).* [8] *Indsat efter C; mgl. i A.* [9] *Her-*

euig faliched, och then thro hafuæ ner[10] allæ mennifkæ, te fom tunggbæ och fkel[11] nydhæ[12]. J muæ oc vidæ, at the Saracener ok hetningæ oc allæ andræ, fom ikcæ æræ Criftnæ eller[13] Iødher, te thro, ath[14] ikcæ er andet hemmærigæ, ter fom godæ oc helgæ[15] mennifkæ j blifuæ fkullæ efther tettæ neruærendes liff, fom vy her vdh y lefuæ, vdhen thet Paradiis, fom paa iorden er, ther fom voræ forældræ Adam oc Eua foræ therris vlidelffæ voræ [vdh fcutnnæ oc[16] vth kaftæ. Tee fiæ 3 a och, ath ther ryndher honikh, || melk oc vin, oc at the faa ther coftæligæ hus foræ thøm bigdæ meth gul oc følf oc koftæligæ ftenæ oc allæ honnæ legemligæ løft oc glædæ til euig tyd, effter thi fom her huer fortiænt hafuer. Teffæ forfcrefnæ [faræ thi ver blindæ[17], effther ty at tee hafuæ ikcæ tee helly trefollichets thro, oc tro ikcæ ponnæ Ihefum Chriftum, gutz enigæ[18] føn. Jtem Criftnæ oc[19] allæ the, fom døptæ æræ, oc Iøder, the troo oppa tet hemmelfkæ Paradiis, oc at[20] allæ mennifkæ effter tørres godgerningher fkulæ ther hafuæ løn [meth gudh oc[21] nydæ oc fee guts claræ enlydhæ oc neruærelffæ met[22] vbegrifuælich, ewinnælig[23] glædæ til euig tiidh[24].

---

efter har C: i, *der måske burde indsættes.* [10] *Rettet.* nor, *A;* moxenn, *C;* pene, *lat.* [11] *Efter C:* Skiell; fiæl, *A;* rationibus, *lat.* [12] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [13] *A;* alle, *C.* [14] *Svarende til* ath ikcæ...vth kaftæ *har lat.:* bonorum paradifum fore terreftrem illum de quo fuit expulfus propter inobedienciam prothoplaftus. [15] *Rettet.* helga, *A.* [16] *Rettet.* vdh fcuntnnæ oc, *A; mgl. i C.* [17] *A;* erre der vdi forblindede, *C.* [18] euige, *C; mgl. i lat.* [19] *AC. Lat. har:* Iudei vero *et* omnes baptifati. [20] *Indsat efter C:* att; *mgl. i A. Svarende til* oc at...tiidh *har lat. kun:* vbi quilibet fecundum meritum diuinitati vnietur per cognitionem *et* amorem. [21] *A;* oc met gud, *C.* [22] *Så C;* och, *A.* [23] *Så må der vel læses med C:* Euindelige; ændelffæ oc, *A.* [24] *Herefter er 5 spalte-linjer i lat.*

Jtem Criſtnæ, ſom then hel‖lyæ thro hafuæ oc fullæligæ 48 b
hollæ meth gudh vdy[25] tørres hierteff ydmighedh, tee æræ
alz eneſtæ liſſens børn och æræ vdy then rettæ vey til at
kommæ vdy tet hemmelſkæ Paradiis, huilketh ſom Iheſus
Chriſtus predicchædæ her j verdhen, oc han hædhen[26]
tidh opp fordh [oc ſider hoos gudz faders høyræ hondh
oc hiid igeen kommæ ſkall ath dømæ lefuendeff oc
dødhæ[27]. Jtem nota, at Saracener thro oc [een deel[28]
ath varæ ſandh [thet, ſom gudh talædæ j gemmen
propheternæ mund[29], men thee thro teth ikcæ
beſkedæligæ; ikcæ[30] vellæ tee oc ladæ thøm vnderuyſæ[31]
af nogher mand omod therriſſ ‖ Makomets bogh. Jtem 49 a
nota. Saracener ſettæ firæ[32] propheter øfuer allæ tee
andræ oc ſighæ, ath Iheſus, iomffru Marie ſøn, er then
høxtæ ofuer allæ propheter, oc ſighæ, at hand[33] ſkal
uth ſiæ gutz ordh oc rettæ dom[34] ponnæ domæ dawæ.
Fforæ then anden ſettæ thee Abraham; hannum ſighe
tee at varæ gutz veen oc thro prophetæ; fforæ then
trediæ Moyſen oc ſighæ hannum at varæ gutz fortalæræ[35],
ſender aff gud til Iødernææ[36]. Fforæ then fiærdhæ
nefnnæ thee Makometh, [then ſkalk[37], oc ſighæ hannum
ath varæ hellik och [ſigæ hannum at[38] varæ thøm ſendher
aff gudh meth then low [oc thro[39], ſom ſtor vdy hans
bogh. Jtem holle the tet ‖ for vdhen all tuyl, at ſancta[40] 49 b

(om Jøderne) forbig. [25] *A;* oc, *C.* [26] *Mgl. i C.* [27] *Mgl. i lat.* [28] omnia, *lat.* [29] *Mgl. i C.* [30] *Svarende til* ikcæ.... bogh *har lat.*: quia neſciunt ſpecificare. nec curant ſibi ſpecificari. ymmo ſpecificanti contradicerent de facile vel negarent. [31] vndher ‖ vnderuyſæ, *A.* [32] *C tilf.*: fuldmectige. [33] *Indsat efter C; mgl. i A.* [34] *C;* thøm, *A.* [35] *Efter C*: fortalere; fortabæræ *A;* prelocutori, *lat.* [36] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [37] *Mgl. i lat.* [38] *Mgl. i C og lat. og er vel uopr.* [39] oc tiderne, *C; mgl. i lat.* [40] *A;* Jomfru, *C;* beatiſſima

Maria føddæ Ihefum oc bleff [iomfru en[41] [efter hans fødilffæ, ren vdhen all fmittæ[42]; the høræ oc gernæ thalæ om hennæ[12]. Jtem Makomets bogh [fier oc, at iomffru Maria føddæ Ihefum Chriftum oc bleff iomffru[43], oc at han er høxt[44] øfuer allæ propheter och wor fand meth ordh ok gerningher[12]. Jtem fien fetthæ the fanctum Iohannem ewangeliftam neft effther the for fcrefnæ firæ, oc han er høxth øfuer allæ the andræ oc[45] er full aff falicheth ok fand kennædom, oc han gaff blindæ therreff øfuen[46] oc giorœ clofter fyughæ renæ oc gaff dødhææ[34] liff, oc at[47] han opford lefuendeff til hemmærygiff ryghæ[48]. Jtem nar[49] fom ||
a the Saracener læfæ fancti Iohannis eller Luce ewangelium j then ftædh: Miffus eft [angelus Gabriel[50], ta hollæ tee bodæ therris henner ofuer therreff hofueth, oc fidhen kyffæ tee[51] ther oppo met ftor ydmygheth[52]. Jtem fiæ Saracener, at Iødernæ æræ vantro oc giorœ illæ, at the ikcæ villæ thro Ihefum, fom thøm aff gud fendher wor[12]. [Te thro oc ikcæ, at han villæ ladæ

---

virgo, *lat.* [41] *Rettet.* iomfruer, *A* (er *fejllæsning for* en, *jfr. kap. 11, not. 7*). [42] intacta, *lat.* [43] *Så A og tilsvar. i C; forkortet (og uheldig) gengivelse af 24 spalte-linjer i lat.* [44] *Rettet (jfr. l. 8).* høxta, *A*; ophøyet, *C.* [45] *Herefter er i AC forbig.:* hans ewangelium; *lat. har:* Cuius *et* euangelium fatentur effe plenum falutari *et* veraci doctrina. [46] *AC;* illuminaffe cecos, *lat* [47] *Så AC. Efter* firæ, oc *(l. 8) er vel forbig.:* te fiæ at. [48] *Herefter er 6 spalte-linjer i lat. forbig.* [49] *Svarende til* nar fom...ydmygheth *(l. 16) har lat.:* fi quando farraceni teneant fcriptum euangelij fancti Iohannis. aut illud beati Luce. Miffus eft angelus Gabriel a deo *et cetera.* eleuant ambabus manibus pro reuerentia fuper capita apponentes. *et* fuper oculos ac ofculantur quamfepe cum fumma deuotione. [50] *Så C = lat.;* gabriel angelus, *A.* [51] *Indsat efter C:* de; *mgl. i A.* [52] *Herefter er 3 spalte-linjer i lat.*

ſek pinæ af Iødernæ, men at Iheſus ford til hemmærygiſſ, och Iødernæ pintæ een annen[53]. Saa dan vantro[54] oc villelſſæ hatuæ tee vſlæ Saraceni [oc mangæ vtaligæ andræ oc ville ey waræ vnderuyſdhæ, ſaa at tee kommæ mattæ vdy rettæ veyyæ[55]. Toch[56] ath the j ſinnerligæ article well ‖ kennæ then rettæ thro, tha[57] 50 b
æræ manghæ aff thøm kompnæ til then rettæ thro oc bekennelſſæ oc æræ wordnæ criſtnæ, ok manghæ aff thøm wordæ godhæ[58] at kommæ vdy rettæ veyyæ, hafdæ[59] tee predikcæræ, ſom thøm guts ordh clarligæ foræ ſighæ villæ. Jtem kenneſſ tee end[60] ſelfuæ, at Machomets bogh oc hans low ſkal een ſuygæ thøm, ſaa ſom nu giør[61] Iødernæ low, oc ſighæ, at then criſtnæ low oc thro ſkal blifuæ til then yderſtæ domæ dagh[62].

---

forbig. [53] *Forkortet gengivelse af 23 spalte-linjer i lat.* [54] *A*; tro, *C.* [55] *Lat. har*: quem (errorem) et argumentis ſuis munire conantur. *Herefter er 13 spalte-linjer i lat. forbig.* [56] *Svarende til* Toch ath . . . foræ ſighæ villæ *(l. 5-11) har lat.*: Iſti tamen qui in aliquibus appropinquant vere fidei. multi eorum quandoque ſunt conuerſi. et plures adhuc de facili conuertementur. ſi haberent predicatores ſincere eis verbum dei tractantes. [57] oc, *C.* [58] *Herefter har A:* oc kommæ oc, *der mgl. i C og vist bör udgå.* [59] *Her foran har A:* oc; *C har:* om de haffde. [60] *Indsat efter C; mgl. i A;* iam, *lat.* [61] *A;* bedrager dennom, *C;* perijt, *lat.* [62] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

[Her effter maa mandh fongæ ath høræ[1] aff Machomets lefneth.

Capitulu*m* xxij[2].

a Iech iettæ foræ j boghen at ſiæ ‖ nogit aff Makomets lefnyt, [ſo*m* tee S*a*racene*r* ſettæ tørre*s* høxtæ troo oppa[3], ſom iech hafuer fu*n*dit beſc*r*efuit, och jech[4] hafuer hørt j therriſſ landh. Huot[5] heller mand[6] kaller ha*n*nu*m* [Makon eller oc Makómet eller Mahon eller Makomet*us*[7], th*et* er thøm ther all ens. The menæ ther, ath ha*n* er fødh aff Yſmaels [folk eller aff hans[7] ſlekth, ſom vor Abrahams ſøn, huylkin han hadæ meth Agar[8], [hans huſfrues tiæneſtæ q*wy*unæ[9], oc ther aff kaleſſ end ſo*m*mæ S*a*racene*r* Yſmaelite oc ſo*m*mæ Agareni, oc ſo*m*mæ Moabite ok ſo*m*mæ Amonite aff *b* thoo Lots ſønne*r*, Moab *oc* Amon, ſom fødd*eff* ‖ aff too hans eynæ døtte*r* p*er* inceſtu*m*. Jtem vor tennæ forſc*r*efnæ Makomet fødder vor h*er*ræſſ ardh ſex hu*n*dr*æ*dæ vdy Arabia. Han vor førſt een fatik mand oc giømdæ aſnæ, oc ther neſt fuldæ han køpmend[10] ind vdy Egipten och bor therre*s* ſekcæ om ſin halſſ for*æ* løn ſkild, oc then tid vor Egiptus[11] c*ri*ſten; thy nam

---

Kap. 22. [1] *Mgl. i C og lat.* [2] *Herefter har A et to gange gentaget forkortet* et cetera. [3] legiſlatoris ſarracenor*um*, *lat.* [4] *C tilföj.:* nu; *mgl. i lat.* [5] *Svarende til* Huot...ens *har lat. A:* Itaq*ue* machomet (*læs:* mahon) ſiue machom vtru*m* in ſecu*n*da ſillaba ſcribat*ur* c littera vel no*n* ide*m* refert. E*t* ſi tercia ſillaba addat*ur* vt dicat*ur* machomet. vel eciam quarta machometus nihil differt. quia ſemp*er* ide*m* nomen repreſentat. [6] *Efter C;* han, *A.* [7] *Machomet eller Machon, *C.* [8] *Så C = lat.;* agor, *A.* [9] co*n*cubina, *lat.* [10] *Efter C:* kiøbmend = mercatores, *lat.*; en køpmand, *A.* [11] *A = lat.*; Ægyp-

ha*n* oppa [thee reyfer[12], han tiidh ford, nogit aff ten helly throo, oc finderligæ nam han aff eet ærmæthæ, fom bodhæ vdhy een øtken, fom ther j melløm wor, ther fom han offtæ natiteff, och [aff fa da*n*næ reyfer och andher biæri*n*gh[13] wordæ han møgith riigh, faa at falkith beg[i]nnædhæ ‖ at[14] hollæ aff ha*n*nu*m* fa lenggæ, 52a
til han wor tagen [til een ftyer*æ*[15] ø*uer* eet land, fom hedher Co*r*rodana, fom ligger vdy Arabie koni*n*ghæ ryghæ, faa lenghæ til th*e*r dødæ end h*er*ræ j teth fa*m*mæ landh, fo*m* han ftyr*e*re wor, [oc Makometh fek hans huffruæ, fom hedh Cadigeran, oc fien wor han oc foræ henniff fkild megit mer opphøfuit. Han wor[16] een fultagæ mand och fkøn och ofuer madæ clog vdy hans ord oc g*er*ni*n*ggh*er*, oc [vor han fræ*m* drawen oc ælfker aff falkith[17]. Jtem hadæ han th*e*n fallendæ footh, oc th*et* veftæ engin. Ten tid hans huffruæ teth fornam, taa wor hu*n* høfuæligæ bedrøfueth, at hu*n* hadæ fongh*et* fadan mand, huylket han forfua*r*æ*dæ[18] oc fueg huffruen m*eth* een falfk orfagæ oc fadæ, ath guts helly engild Ga‖b*r*iel 52b
vor fender til ha*n*nu*m* at fyæ ha*n*nu*m* nogit aff guts h*em*mæligæ velliæ, oc at ha*n* offtæ plæyædæ faa ath giøræ; thy ku*n*dæ han ikcæ lydæ hans clarhedh oc nerua*r*elffæ, vdhen ha*n*nu*m* burdhæ at fallæ til iordhen

---

ternne, *C.* [12] reyfzenn, *C.* oppa...ford, *mgl. i lat.* [13] *Lat. har 6 spalte-linjer af andet indhold.* [14] *Efter C;* til oc, *A. Svarende til* faa at . . . . til han *har lat.: et* prudens ab omnibus reputatus intantum vt poftmodum.... [15] *Så A. C har:* till at regiere. [16] *Indsat efter C:* oc Machomet fich hanns hufzfrue fom hed Cadigeran, oc fiden bleff hand oc for hindis Skyld, megit megre opheyet. hand vor; *mgl. i A. Lat. har:* per coniugium Cadigam. illius relicte in eiufdem prouincie principem eleuaretur. Erat aute*m* machom.... [17] fatis diligebat*ur* a fuis. magis tamen

oc[19] then tid teſſæ ord vor*æ* obenba*rœ*dæ, thaa kom han[20] vdy eet ſtort loff, [ſaa at[21] tha[22] koni*n*gin aff Arabia bleff dødh nogith ter effter, tha wor han for [hans falſkæ ſkalkæ par och[23] hans falſkæ helliheth, ſo*m* aff ha*n*nu*m* ſad*eff*[24], oc for koſtæligæ gafuer, ſom han udh gaff, oc [koſtælich iæth oc fardeel, ſom han udh iætthæ oc fran ſek ſadæ[25], keſth*er* til koni*n*gh ‖ *a* ofuer alt Arabie koni*n*gs ryghæ. Ten ſinnu*m* han vor ſtadfeſt*er* vdy hans rygæ och høxſtæ maieſtaath, ſom vor ard effth*er* gudz byrdh ſex hu[n]dret oc eet oc tyuæ oc hu*n*dretæ [dawæ oc pa*n*næ ten tolftæ[26], die Iouis[27], ſom er om een torſdagh, tha obenba*rœ*dæ han oc lod vdkynnæ th*e*n forba*n*nædæ bogh oc logh, full aff vantro oc villelſæ, [ſom ha*n* dict*et* hadhæ[28], oc bødh allæ ſinæ vnderdanæ, ath the he*n*næ ſaa hollæ ſkullæ all hans tidh udh, huylken bog ſaa mangæ wtalyghæ ardh intil the*n*næ dagh aff ſa møgit wtallicth[29] folk til the*rr*i*ff* eghen forderuelſæ nu hold*eff* *b* for troo ok low eft*er* ‖ hans død. Tet ma ſtor foruæ oc vſelhed[30] wær*œ*, at ſa megit folk [ſkal blifuæ forſø*m*mit foræ end mantz villelſſæ ſkildh[31]. Jte*m* vor eet ann*et* ermetæ vdy hans rigæ Arabia, [the*n* tidh han vor koni*n*g, j øtken[29], huilk*eth* ermetæ han offtæ plæyædæ ath ſøghæ oc hadæ m*eth* ſek noger aff hans rodh och tiænæræ, oc th*et* fortrøth thø*m* offtæ[1], at han tid far*œ* villæ ſaa offtæ; thy hadæ tee j velliæ, ath tee villæ

metuebat*ur*, *lat.* [18] *con*ſolobat*ur*, *lat. B.* [19] oc then . . . . loff, *mgl. i lat.* [20] *Indsat efter C*: hand; *mgl. i A.* [21] *Rettet.* ſa aat, *A.* [22] *Indsat af udg.; mgl. i A; C har:* Saa bleff... [23] *Mgl. i C og lat.* [24] ſimulationem ſanctitatis, *lat.* [25] copiam promiſſionum, *lat.* [26] *Så må der vel læses. A har:* oc pa*nn*æ tet tolftæ dawæ. [27] *A = lat.*; Johannis, *C.* [28] *Mgl. i lat.* [29] *Mgl. i C.* [30] *A*; vildelfze, *C;* miſerabile, *lat.* [31] *A og tilsvar. i C;* in illa (lege) perduntur, *lat.* — forſø*m*mit *er vel*

ſlaa tet ermetæ j hell. Teth ſkedæ ſa een nath, at
koni*n*gin vor hoos ermet*et*, oc tee drukchæ th*ø*m bodæ
druknæ aff win, ſa ath tee ſofnædæ bodæ til ſa*m*me*n*.
[Ten tid hans tiænæ*rœ* fornu*m*mæ, at tee vor*œ* bodæ
druknæ oc lowæ til ſa*m*me*n* oc ſofuæ[32], || ta vdh drowæ 54a
thee he*m*mæligæ koni*n*gins ſuerd, ſom han hoos ſin
ſidæ hadæ, oc ſtu*n*gæ ærmed*et* j heel[33]. Ter koni[n]gin
oppuoknædhæ oc ſa ma*n*nen liggæ dødh hoos ſek, ta
vor han megit galend oc vred*er* oc ſkyldædæ ſinæ
tiænæræ ter for*œ* oc ſadæ, at the teth giort hadæ, oc
villæ ther for*œ* hafuæ død*et* th*ø*m allæ ſa*m*men. Ter[34]
han meth th*ø*m [kom for*œ*[35] viſæ me*n*d oc for*œ* retthæ,
taa ſadhæ the allæ, ath koni*n*gin hadæ teth ſelu*er*
giorth j ſin drukce*n* ſkaph, [thy huerman at han teth
ikcæ veſtæ[36], [oc til eth tegin ta ſadæ the, at hans
ſuerd tet vor end blodicth i ſkeden, oc at han ikcæ
afftiwrdæ blodith, før en han indſtak ſuerdet, huilket
koni*n*ggin ſa || ſan blodicth[37], oc [ter han ter til[38] 54b

---

fejl for fordømt *(jfr. s. 72[19] og 96[17]).* [32] Et ecce hac habita occaſione, *lat.* [33] *Herefter har lat.*: iterum clam condentes cruentatu*m* gladiu*m* in vagina. [34] *Svarende til* Ter .... retthæ *har C:* Da hannd beſkickede dennom i rette for viiſze mend; *lat. har:* Cu*m*q*ue* ſuper his coram iudicibus *et* ſapientibus ageret*ur*. [35] *A har:* for*œ* kom for*œ*. [36] *Indsat efter C*: thj huer mand det icke viſte; *mgl. i A*; q*uam*uis forte eſſet factus oblitus, *lat. A.* [37] *Så omtrent må der vel læses; teksten i A er helt forstyrret af afskriveren:* ſuerd*et* huylkent koni*n*ggin ſa ſan blodicth huilket the ſadæ ath teth ſkulæ var*œ* eeth tegin at hans ſuerd tet vor blodicth oc han ſan ſuerd*et* ſa blodict, *A*; oc till itt tegenn ſagde de at hanns ſuerd vor ennd blodigt i Skedenn, oc at hannd icke afftiurde blodit, før end hand ind ſtack ſuerdet, huilcket konngen ſaa ſannt, *C; lat. har:* Et in plenaria*m* rei probat*i*onem dixerunt eum repoſuiſſe mucronem in loculum nondum terſum. ſed calido cruore madentem, Quo ita inuento.... [38] *Så må der vel læses.* ter til

hørdæ ſa ma*n*ghæ vitnæ omod ſek, ta ſøruædæ han
meg*it* ſaræ och gik m*eth* ſtor bluelſſæ bort oc forlofuæ-
dæ ath drikcæ vin nogher tidh j ſinæ daghæ oc for-
bød vdy ſin logh[39] noger mand at drikchæ win oc for-
bannædæ [allæ tøm[40], ſom vin [plæyædæ at drikcæ eller
at ſeliæ[41], huylke*n* forba*n*nelſſæ ſkal gongæ ofuer ha*n*s
eyg*it* hofueth[43], effther ty ath th*et* ſtondh*er* ſc*re*fueth,
at win glædh*er* bodæ gud och me*n*niſkæ, oc for*æ* te*n*næ
ſag ſkild taa drikcæ Saracen*er* ikcæ win. Huot ſom
55 *a* the ikcææ[43] ‖ giør*æ* obenba*ræ*, t*eth* giør*æ* tee tok [een
deel aff tøm[44] he*m*mæligæ. Teth ſom tee hafuæ
for*æ*[45] drik, tet er ſøth oc løſtict at drikcæ, oc tet
føther[46] vel, oc t*eth* er giort[47] aff kallamell, ſom
ſukch*er* pleyer at vordæ aff. Jte*m* nor for*nefn*de Mako-
met vor dødher, taa vord han koſtæligæ ſmurder m*et*
yrther oc lauth udy een kiſtæ, koſtæligæ giort met[48]
guldh oc ſølff, vdy een ſtad [i Arabia[49], ter ſom te
begindæ ath hollæ ha*n*nu*m* for*æ* eend hellig mand oc
for*æ* gutz veſſæ ſendæ budh til tøm, oc effter gutz
byrdh ny hu[n]dr*et* ard vor teth[50] fulæ aas, hans
lege*m*mæ, tæden ført oc til ‖ een v*er*digæ*ræ* ſtad, ſo*m*
55 *b* kald*eſſ* Merk[51], ter ſom ha*n* nu hetris oc ſøg*is* aff

---

han, *A*; der till. *C.* [39] *A*; bog, *C*; lege, *lat.* [40] *A har*: tøm allæ tøm. [41] *A*; dricke eller pleye att denn att ſielle, *C.* [42] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [43] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [44] *Mgl. i C; lat. har*: plures eorum. [45] *A har*: føræ foræ. [46] *Efter C*: føder; føther, *A*; *lat. har:* nutritiuus. [47] *A*; grønnt, *C*; confectus, *lat.* [48] *Så C og sikkert oprind.*; aff, *A*; *lat. har*: argento auro . . . . perornata. [49] *Så C*; Arabian, *A*; *lat. har*: in vna ciuitatum arabie. [50] *Indsat efter C*: det; *mgl. i A.* [51] *Se indl.* Merch vel

megit falk, fom fuygnæ ær*æ* aff diæfuælind oc hollæ h*a*nnu*m* for*æ* een hellich mandh[52].

Aff hans, fom tennæ bog giordæ[1], vedertalæ m*eth* foldanen.

Capitulum xxiij.

Merk[2], at Saraceni fiæ lødernæ ath varæ megit
ondhæ, meft forty at tee ikcæ hollæ gutz logh,
fom thøm fe*n*d er m*eth* gutz budh Moyfe. Tee fiæ oc
off c*ri*ftnæ at var*æ* ondæ oc fiæ, ath vy ikcæ hollæ
[vor low, fom tee helly ewa*n*gelia vdhuifæ[3], huylkæ[4]
vy hafuæ ana*m*m*eth* och veder korith off at holdæ.
Yder mer*æ* ta æræ the felfuæ vdy een villelfæ ‖ oc 56
me*n*æ fa, at holler me*n*nifkæ the*n* low, fom han eer
fødder vdy[5], ee huot th*et* er, ta ma ha*n* ko*m*mæ til
nodhæ, oc forthi menæ tee, at the ær*æ* bædræ end
andr*æ*, oc fiæ, at tee hollæ Makomets bud oc low, fo*m*
ha*n* thøm gifuet[6] hafuer, oc giør*æ* the*r* enktæ omod.
[The aktæ ikcæ tefuer, at then bog holler thøm j then
willelffæ, fom tee allæ meth fordømdæ blyfuæ[7].

Jtem vel iek fiæ edh*er*, huot mek een dagh vederford m*et*
foldane*n*, ther iek j hans tiænefthæ vor, oppæ eet floth,
hed*er* Cayr. Ha*n* tok mek all enæ vdy fith mak oc
vifdæ allæ andræ vdh[8] och fpurdæ mek, huordant
regime*n*t er j bla*n*d ‖ C*ri*ftnæ j therr*eff* land. Jek 56

Iachrib, *lat.* [52] *Herefter har A et forkortet* et cetera. *Slutn. af kapitlet, 25 spalte-linjer i lat., er forbig.*

Kap. 23. [1] *Indsat efter C:* giorde; *mgl. i A.* [2] *Se indledn.* [3] legem euangeliorum chrifti, *lat.* [4] *AC*; quam (legem), *lat.* [5] vnder, *C.* [6] *A har:* gifuer eller gifuet. *Mgl. i lat.* [8] *Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.*

ſua*rœ*dæ ha*n*nu*m* oc ſadæ: «Th*er* er god[9] r*e*gime*nt*, m*eth* gutz hielp». Ta ſua*rœ*dæ han j gen oc ſadæ, at t*et* ikcæ ſaa er, oc ſadæ yder me*rœ*: «Edræ p*r*eſter, ſom ſkullæ varæ allæ andræ eet effter ſyn...te liggæ vdy onder[10] lefneth oc tagæ ikcæ til var*œ* then tiæneſtæ, ſom tee j templeth ſkullæ giør*œ*. [Tee wilæ ligneſſ vedh verde*ns* folk m*eth* therr*es* clædæ ſedh[11], tee drikcæ thøm drukcnæ, thee brydæ therr*eff* kyſkhed, tee gifuæ he*rr*æ oc førſtæ ondæ roodh och [vnderuy*n*dæ tøm ma*n*gæ ære*n*dæ, ſom tee ikchæ ſkulæ beua*rœ* thøm
57 *a* m*eth*[12]. Och th*et* ann*et* folk, ‖ tee hollæ ikcæ therr*iff* helly dafuæ; then tid tee ſkullæ tiænæ therr*iff* gud vdy templ*eth* m*eth* gudælicheth och ydhmygheth, tha tagee[13] tee and*et* var*œ*, tee køpſla, tee æræ j k*ru*end[14] oc ædæ oc drikchæ til ofu*er*fløbichedh; [ſa tale tee illæ, ſaa ſlaff tee oc lefuæ wrenlygær*œ* end andræ vſkelligæ dyur[7]; the ogræ, tee ſtiælæ oc røfuæ, the fortalæ huer anne*n*, tee ſuer*i*æ meen edher [oc øfuæ thøm j ma*n*gæ andræ vdygdher, oc giør*œ* tet ſaa obenba*rœ*ligæ, at vor*œ* [ther noge*r* ther[15], ſom ikcæ thet m*eth* thøm giør*œ* wildæ, ta wor*œ* han aff tøm forſmodher oc hold-
57 *b* e*n* foræ een daræ, och ‖ aff ſtor hofferd tha vidæ tee ey, huor lu*n*d tee villæ hafuæ tørres clæder ſkornæ, ſo*m*mæ[16] for løngæ oc ſo*m*mæ[16] for ſtakcædæ, ſo*m*mæ[17] for widæ oc ſo*m*mæ[17] for ſnefr*œ*; [ſo*m*mæ huggæ thøm vdy tu*n*gher oc far*œ* ſaa m*et* therr*iff* clædæ ſedh[18], at theær*œ* bæder wær*œ* ath ſpottæ for*œ* darer, een at the

[9] *Så A*: gott, *C*. [10] *Rettet.* ander, *A*; ont, *C*; malis, *lat.* [11] ſe *con*formant mundo, *lat.* [12] cu*m* fraude negociantes, *lat.* [13] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17). I steden for* tagee ....køpſla *har lat.*: concurrit in circis in ſpectaculis. [14] kruenn, *C*; tabernis, *lat.* [15] *Så A; måske bör det første* ther *udgå (jfr. kap. 22, not. 35, 40), eller står det andet* ther *for opr.* theræ *(pron.)? C har:* der nogenn. [16] nunc, *lat.* [17] quandoq*ue*, *lat.* [18] *Tilsvar. synes at mgl. i lat.*

æræ clæddæ fom viift folk[19]. Thøm burdæ ath lefuæ
efther therris *Christi* [kennædom oc lefneth, · fom han
thøm kendæ[20]. oc varæ eenfollæligæ, gudæligbæ, yd-
mywghæ oc faræ meth fandhedh oc rethferdiched oc
hafuæ kerlichedh indbyrdiff oc forladhæ tøm, fom thøm
gior j modh. Vy vidæ well, ‖ at Criftnæ hafuæ mefth 58
tættæ godæ land, fom wy nu hafuæ[21], for edhræ find-
er[22] fkild; vy rædeff oc enthæ, at j[23] fonget fran off
j geen, [for een j hafuæ bædhret edher leffnet[24]; toch
æræ vy ther veffæ oppa, ath j fonget j gen vdh aff
woræ hendher, j nar thet fkee fkal». Ter iek Iohannes[7]
teffæ ordh meth manghæ flere aff hannum hørth hadhæ,
tha ftodh iech oc veftæ ey megit at fuaræ mod fennen.
Jech vndrædæ[25] oppa, at iech faa dannæ ord aff een
vantro Saracener høræ fkuldæ; toch fadhæ iek faa til
hannum: «Herræ, meth edher orloff, huorlund kundæ j
nu vidæ thettæ faa fullæligæ, fom j nu fagt hafuæ?»
Han fuarædæ mich oc fadæ: «Jech fender offtæ aff
minææ[26] tiænæræ ind vdy tee criftnæ ‖ land oc rigæ foræ 58
køpmendh meth dyræ ftenæ, meth balfamo, met filchæ,
meth yrtir. Ter meth fonger jek all tingh udh fpurth,
huorlund edher keyfæræ oc koningæ oc befcoppæ oc
prelatæ, herræ oc førftæ hollæ therris ftadh oc lefneth,
oc huor lund[27] edhræ prefter, clerchæ oc almueff mend
lefuæ; [ty weth iech, at fenth er, fom jek fauth hafuer»[28].
Ther neft kallædæ foldanen thee herræ oc førftæ, hans
radh, ind j geen, fom han til foren bad wd ga, oc

---

[19] *Herefter er 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [20] doctrinam, *lat.* [21] *C har:* vdi verre haffuer; *måske burde* i væræ *indsættes.* [22] *Rettet.* fender, *A.* [23] *A;* de, *C, og således også i l. 9:* de haffue....deris. [24] quamdiu taliter fe gubernant, *lat.* [25] *A;* ftod oc vnndrede, *C.* [26] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [27] oc huor lund oc huor lund, *A.* [28] *Lat. har et par linjer*

kallædæ firæ aff thøm til ſek oc badh[29] thøm berettæ mek om allæ ſtikchæ, land oc righæ oc tungæ mool, ſom thøm vor viderlict[30]. Tee beginnædæ at ſiæ mek
9 a af ‖ England oc Frankæ rygæ oc mangæ andræ land[31], ligher viis ſom tee hadæ wærit ther føddæ eller oc haft ther bolig j mangæ aar. Jec hørdæ ter ſoldanen talædæ[32] met thøm reth Frankæ rigæ moll, ſaa[33] at iek ſtorligæ vndrædæ, huor lund[34] tee kundæ vidæ allæ ſtikcæ ſaa clarligæ vd at ſigæ. Nu, kiæræ wenner, beder [iek edher[35] allæ, at j tenkcæ heræ nu ppaa meth eet goth hiertæ, huot bluelſſæ oc ſkam[36], at guts och criſtendoms w venner tee kundæ ſaa breydæ oos woræ ſinder, [ſom vy off ty wer ey foræ orſagæ ku[n]dæ[7], oc at wy leggæ wind oppa at omuendæ wor lefneth [till een bætringh[37], ſaa at gud foræ ſin ſtoræ barm-
9 b hierticheth ſkild wennæ[38] ſin ‖ nadæ til off oc ſkikchæ[39] off tee land raſkæligæ j geen, ſom han megit keeræ hafuer oc ſelff hellig giort hafuer [meth ſind hordæ dødh oc pinæ, oc ſaa mangæ wtaligæ helly ments been

---

af andet indhold. [29] *Svarende til* badh...andræ landh *(l. 1-4) har lat.*: fecit eos mihi expreſſe *et* debite *per* ſingulas diuiſiones in lingua gallicana diſtinguere per *partes*. *et* ſingul*arum* nomina *partium* omnem region*em* terre anglie *et* alias *chriſti*an*orum* terraſ multas. [30] *Efter C*: vitterligt; vnderlict, *A*. [31] *C tilföj.*: ſom dennom vor vitterligt. [32] talæ‖dæ, *A*; tale, *C og således måske oprind.* [33] *Svarende til* ſaa at...ſigæ *har lat*: Ita*que* in hijs omnibus mente co*n*ſternatus obmutui cogitans *et* dolens de predi*ct*is ſingulis rem taliter ſe habere. [34] *A har*: huor lu*n*d huor lu*n*dh. [35] *Indsat efter C*: ieg eder; *mgl. i A; lat. har*: rogo. [36] *Herefter har C*: det er oſz, oc alle Chriſtendoms venner, oc guds venner, *hvilket mgl. i lat., der blot har*: quante ſit co*n*fuſionis *et* qualis obprobrij. *Efter* ſkam *burde måske indsættes*: tet er. [37] *Mgl. i C.* [38] *Her foran har C*: vilde, *der måske burde indsættes.* [39] *Rettet.* ſkilckæ, *A*; ſkicke, *C*.

liggæ[7], huilkæ land ſom hand[40] uſſ criſtnæ menniſkæ, ſom hans lemmer æræ, gifuet hafuer. Wy villæ oc bedæ gud ther om, at tee vtro Saracener, ſom willæ faræ, at the muæ raſkæligæ kommæ til then helly throo och vndher then helly kyrkeſſ lydelſſæ[41], och at teth[42] mattæ wordæ een hyrdæ oc een faræ ſtigh meth Iheſu Chriſto, ſom er [benedictus in ſecula ſeculorum[43]. Amen.

Tottæ foræ ſcrefnæ wor then førſtæ deel.

---

[40] *Indsat efter C; mgl. i A.* [41] *Rettet.* vydelſſæ, *A*; liudelſze, *C*; obedientiam, *lat.* [42] *A;* der, *C.* *Svarende til* at teth.... Amen *har lat.*: vt ſimul omnes per dominum noſtrum Iheſum *chriſtum* conſubſtantialem dei filium perueniamus ad celeſtem *et* perpetuum paradiſum. Amen. [43] benedidit oc velſignet fra Euighed och i all Euighed, *C.*

Nu beginneff then ann*en* deel.

Til thøm[1], fom ikcææ[2] [well thro w*er*dens vnd*er*lichedh[3].

Capitulum xxiiij.

Herræ gud, huot thu efth wnn*er*lich ind*en* allæ tinæ g*er*ni[n]gher[4], oondæligæ oc lege*m*ligæ, vdy he*m*mælind oc po*n*næ iord*en*! Willæ wy tok tenkcææ[2] all ting ower, taa eer enghen ting ha*n*nu*m*[5] vnderlich, effter thy ath han all mektig er oc all ting fkapp[6] hafuer, men hans g*er*ni*n*ger tee æræ off vnderligæ oc fynd*er*ligæ, tee fom oos wkendæ ær*æ*, oc the fom vy aldry feet hafuæ, [forty ath naar os mennifkæ hender nogit at fee, teth fom wy til foren ey feet hafuæ[7],

---

Kap. 24. [1] *Efter C*: dennom; then, *A; lat. B har*: ad non credentes. [2] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [3] tror verdfsenns vnderlighed vdi mannge maade, fom i adfkillige lannd finndis, *C*; multa mirabilia huius mundi, *lat. A.* [4] *Som begyndelse af kapitlet har C:* Gud er vnderlig i alle fine Gierninnger. Herræ . . . . iord*en* *er forkortet gengivelse af 13 spalte-linjer i lat.* [5] *Mgl. i lat.* [6] *Så A*; Skabt *C.* [7] *Indsat efter C:* fordj at naar ofz menifke hender nogit at fee det fom vi icke til fornne feet haffue; *mgl. i A. Svarende til* hans gerni*n*ger . . . throot hafdææ *(s. 77¹⁰-78³) har lat. kun:* Sed ecce du*m* nobis *con*tingit videre re*m* qua*m* prius non vidimus mira-

tha fødiff eet vnder. och tenkcæ vy[8] vdi wor[9] hiertæ fa. at vy teth til foren effter noger mantz fawn nøwæ throot hafdæræ[2]. Forty[10] fkal een viff[11] man ikcæ vndræ. naar han hører atfkilligæ ting waræ j mangæ land vdy verden[12]. Tee fom aldry vdkommæ aff therris fødeflæ land. tee thro , nøwæ andræ, fom vydæ wærit 60
hafuæ [och them fent foræ fiæ[13] aff vnderligæ ting, fom tee feet hafuæ. [aff folk, dywr, fulæ oc mangæ andræ ftikcæ[14]. Wildæ[15] tee, fom w forføktæ æræ, rættæ them felfuæ. taa mwæ tee her oppa kennæ, ath mangæ hondæ regiment æræ j werden, fom tee ikcæ aff wydhæ. forty at huoo fom er fødder j een by. ftad eller land. far han til neftæ by[16]. ftad eller land, taa finner han ther for vdhen twyll noger omfkiftelfæ, eller[17] j therris mool, vdy therris fedher, j therris low eller vanæ, eller[18] vdhy noger ftikcæ, fom ther fødiff oppa iordhen, vdy vatnet eller vdy vædæret, ‖ [fom han 61
icchæ før feet hafuer[19]. Kan han faa dan atfkillielffæ finnæ neer fek, huot maa han tenkcæ at wæræ maa lonkt [eller lenkft bortæ[20] [j tee land, fom hannum w bekendendiff ær[14].

---

tur nofter animus. non quia fimpliciter id mirum eft fed quia id nobis mirum et nouum eft. [8] *Indsat efter C*: vi; *mgl. i A.* [9] *Så A*; vort, *C.* [10] *Her foran er 7 spalte-linjer i lat. forbig.* [11] *Efter C*: viifz; w viff, *A*; fapiens, *lat.* [12] *Herefter er 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [13] *Således må der vel læses.* och then oc then fent foræ fiæ, *A*; om dennom fore figis, *C*; *lat. har*: alijs vero narrantibus. [14] *Mgl. i lat.* [15] *Svarende til* Wildæ ....wydhæ (*l. 9-12) har lat. kun*: attamen tales de facili fi vellent videre poffent fuum errorem. [16] *Indsat efter C; mgl. i A.* [17] eller . . . eller == *lat.* vel . . . vel; *jfr. s. 61*[22]; *C har:* enthenn . . . eller. [18] *Indsat efter C; mgl. i A;* vel, *lat.* [19] *Mgl. i C og lat. og er vel uopr.* [20] *A*; fra haanden,

Nu efter ty at iec til foren ſagt hafu*er* [aff myn pelægr*y*ms reyſæ[21], ſom ma*n*gæ fler*æ* maa wel viderlict var*æ*, tee ſom ther varit haſuæ, oc tøm viderlict vordæ maa, ſom tid een ko*m*mæ[22] ſkullæ, ta vell iek nu ſiæ her efft*er*, huot iek ſaa och hørdæ weſt wær*æ*, c vdy teth at iek vandrædæ j ma*n*gæ land och rygæ for forſøgelſſæ[23] ſkill j ma*n*gæ aar, ſom for*æ*[24] eer rørth; thy vell iek ey tiæ ſendheu for*æ* thøm, ſom w for-||
b ſøktæ ær*æ*[25].

Aff Armenia oc P*er*ſia oc aff Amazonia.

xxv[m] ca*pitulum*.

Iech wel nu ſofuer ſee m*eth*[1] tee rigæ, ſom liggæ om kr*i*ngh lødæ land, ſom ſer Arabia[2], Egiptus oc Suria, och vell ladæ andræ pelægr*y*mæ ſcr*i*fuæ aff thøm, ſom[3] tee land ſøøkt hafuæ eller ſøgennæ ordæ[4]. Jek vel nu foræ taghæ andræ land, ſom megit leng*er* bort lige*n*dæ ær*æ*, ſom er førſt Armenia*m* teth my*n*dræ, [ſaa megit ſom iek ter ſaa, taa iek ther ford frem j ge*m*me*n* land[5]. Jek [ko*m* førſt frem at[6] eet ſloth, ſom heder Deleſplenir[7]. Tet vor megit ſtort oc hafuer ligghit

---

C; vel (in) remotiori ſeu remotiſſimo loco, *lat.* [21] de hijs que in peregrinatione mea . . . vidi, *lat.* [22] *A har*: ko*m*mæ maa eller ko*m*mæ. [23] forſylgelſze, *C.* for...ſkill *mgl. i lat.* [24] *A har* førœ, *men en lille streg over og under ø antyder vistnok, at der skal læses* o (*jfr. kap. 13, not. 16*). [25] *Herefter har A et forkortet* et cetera. *9 spalte-linjer i lat. er forbig.*

Kap. 25. [1] *Lat. har*: modicum ſtatui vltra narrare. [2] *Efter C*: erre Arabia; *A har*: ærabia (*for*: ær arabia). [3] ſom...ordæ, *mgl. i lat.* [4] *Så A* (*vistnok fejl for* vordæ); *C har*: forſøge ſkulle. [5] *Lat. har*: no*n* per ſingulas ciuitates. ſed celeriter tranſie*ns*. [6] vidi (Ubi, *A*) a remotis, *lat.* [7] *A*; Deleſspemir, *C*; Deleſprenir, *lat. A.*

ma*n*gæ aar ødhæ, oc mich wor fauth, at ter vor [een
fruæ, fom maa calliff een trolkonæ[8]. | Hu*n* hafuer een 62a
høg, fom ftar altid j een ftor faal. Hoo fom ko*mm*er
tid och kan hollæ then høgh fyu dagæ oc fyu nætter
vogendæ, fa at engin theræ fofuer, ha*n* fongher aff te*n*
fruæ, huot han bed*iff*. Ha*n* fonger ten fruæ ikcæ at
fee, før en tee fyw daghæ frem go*n*gnæ ær*æ*. Sofnædæ[9]
han oc j tee fyu dagæ, ta gullæ tet hans liff. Tettæ
villæ iek ikcæ thro, me*n* mek vor fagt, at th*et* vor for
føkt ikcæ langæ[10] fiden aff thoo p*er*foner; then enæ vor
een koni*n*g, oc then a*nn*e*n* vor een hyrdæ. Th*et* gik
koni*n*gin ikcæ vel, forty at ha*n* bed*eff* wmuælik[11] ting,
me*n* hyrdhen gik th*et* wel; han fek alth, huot ha*n* hafuæ
villææ[12] Jte*m* nota, at j then ftoræ || Armenia er een 62b
ftor ftadh oc god, oc heder Artiron[13] oc liggher po*n*næ
een dags ferdh ner eet vatn, fo*m* heder Øuffrate*n*, oc
ther hoos ligæ tu ga*n*tzæ høyæ biergæ. Tet enæ heder
Sabiffatolle[14], tet and*it* heder Aræret[15]. [T*et* enæ[16]
er fyu leucas opp at gaa, oc [tet and*it*[17] er altid fult
aff fnø. Ter fiæ tee, at archen bleff ftonne*ndiff* j Noes[18]
flodh, oc een fiæl[19] af arachen er vdy eeth mu*n*kcæ
clofter, fom er vnder th*et* fa*mm*æ biergæ. Tok torff
engin forføgit at gongæ opp paa teth fa*mm*æ bierghæ
for kuld[20] fkildh. Ther er een ftath hart hoos, fom
heder Laudanie[21]; tee figæ at Noe || bigdæ ha*nn*u*m*. 63a

---

[8] fantaftica quada*m* d*omi*na, *lat.* [9] *A*; Soffuer, *C;* obdormiret, *lat.* [10] *Så A.* [11] *Efter C:* wmuelige; om vellik, *A; lat. har:* indebite fecit petitio*nem*. [12] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* han fek...villææ, *mgl. i lat.* [13] *A = lat. B*; Arthichonn, *C*; Azyron, *lat. A.* [14] *A*; Sabifzatolle, *C*; fabiffatelle, *lat. B;* fabiffacolle, *lat. A.* [15] *A;* ararach, *C = lat. A.* [16] quo*rum* vltimuf, *lat.* [17] *Mgl. i lat.* [18] *C*; *A har* nous *med* e *over* u, *hvilket sidste afskriveren har glemt at overstrege.* [19] *Efter C*: fiell; fiæl, *A.* [20] *Efter C;* guld, *A*; frigore, *lat.* [21] *A = lat.*

Ther er een[22] ſtørræ[23] ſtadh ikcæ lankt thæden, heder Hani; ther woræ tuſendæ[24] kyrker ſvdy, ter han vor criſten[25]. Ther er oc end[26] ſkøn ſtadh, heder Thaurizá, och hand er vnder keyſærend aff Perſen, oc ther er vtalich meken køpmandſkaph, ſom hantheris meth wicth. Tædhen oc ty dags ferdh øfter vdh er een ſtadh, hedher Sadone; ther boer keyſæren aff Perſen om ſommærend[27]. Hand hafuer oc een god ſtad, hedher Caſach; han ligger fran Iheruſalem tre daghæ oc halftrediæſinztynæ daghæs ferdh. Hand hafuer oc een ſtad, ſom hedher Geth; thet er een keyſæræ ſtadh oc er then beſtæ ſtadh j all Perſen. Oc er ter een andhen 1 b ſtadh[28], hedher Corna[29]; ‖ han er megit ſtørræ. Yderſt j Perſen er een[30] ſtadh, hedher turris Babel eller Babilonia; ſter ſines inthæ, men ær aldeliſſ forfallind oc ødh[31]. Ter boo draghæ oc fuglæ oc dyur oc mangæ ondæ ormæ, ſom edher hafuæ, oc teth land hafuer keyſæren aff Perſen aff keyſæren aff Tartaria[32], ſom iek til foren ſadæ, oc ligger ther teth land hoos[33], ſom ſanctus Iob fordom[34] bodhæ, oc thet kaldis nu Suezæ, oc ther liggher eet biergæ, oc ther oppæ ponnæ findeſſ manna, ſom ſelgiſſ j appotechen. Jtem opp til then ſammæ Suezæ[35] ligger eet land, heder Caldea. Theth er ikcæ ſtort,

A msc.; landanis, *C*; landanie, *lat. B.* [22] *Indsat efter C*: en; *mgl. i A.* [23] *AC*; grandis, *lat.* [24] *A*; en, *C*; mille, *lat.* [25] *A*; vdi denn vor Chriſtne, *C*; tempore criſtianorum, *lat.* [26] *A har*: een end. [27] *A*; Vintheren, *C*; eſtate, *lat.* [28] *Indsat efter C.* Stad; *mgl. i A.* [29] *AC*; Cornaa, *lat. A*; carnaa, *lat. B msc*: [30] *A tilföj.*: ſterræ, *der mgl. i C og lat. og sikkert bör udgå.* [31] *Så A og tilsv. i C, der dog har* wdenn *i steden for* men. *Lat. har*: nec apparet ibi aliud quam parietes et ruine grandes et vetuſte ciuitatiſ que ab omnibus eſt deferta. *Noget er måske glemt i AC.* [32] *Efter C; A har*: tartaro. [33] *Så A*; hoſz, *C*; *lat. har*: terra Hus. [34] *Rettet.* foræ thøm, *A*; før, *C.* [35] *Efter*

men *tet* er eet goth righæ, och tæden far mand intil
Amazo*n*ia*m*, oc th*et* ftirer al eneftæ q*w*indæ[36], ‖ oc 64a
th*et* kom faa til: Ten tid th*e*r voræ bodæ me*n*d oc
q*w*i*n*næ til fa*m*men, tha vor th*e*ræ ko*n*ni*n*g, fo*m* heed
Colopi*us*[37], m*eth* allæ finæ velbornæ mend j heel flage*n*
vdy een ftridh af koni*n*gh*i*n aff Sichia[38]. Ten tid
q*wi*nuæ*n*næ[39] fingæ then tiendæ at vidæ, at th*e*ræ
me*n*d voræ allæ dødæ, oc the wor*æ* allæ enkcer, thaa
foræ[40] tee til j th*er*ris haft[i]chedh oc gælnæ[41] och
togæ allæ harnifk po*n*næ oc ruktæ til marken omodh
koni*n*gin aff Sichia[42] oc j hell flogæ koni*n*gin oc allæ
hans mend ok fordrefuæ[43], faa at the q*wi*nder tee
blefuæ faa uell enkcer fom tee andræ. Ter neft gioræ
q*wi*nne*n*næ m*eth* thøm felfuæ een euigh freth [oc faa[44],
at tee villæ felfuæ radæ oc ftirdæ[45] ‖ landen vden 64b
noger ma*n*tz hielpp, oc nu kefæ tee tøm altid een
drotni*n*g, j een effter th*e*n anne*n*, fom een aff gaar,
then fom fkøn, ftørk[46], karffk[46], viis oc velbore*n* er
och vell gidher r*e*dhith j harnifk oc befkermæ th*ø*m oc
th*er*ris land. Jtem vdhen for*æ* th*er*re rigæ æræ noghr*æ*
*øø*r; een hedher T*ri*margite[47]. Wd aff tee *øø* er thøm
lofueth ath hentæ tøm mend tøfuer[48] om aarit, toch

C: Suezc; fwetzen, *A*; terre fueze, *lat.* [36] *A*; enn quinde, *C*; mulieres, *lat.* [37] *A* = *lat.*; Calopins, *C.* [38] *Efter C*; fithia, *A*; fichie, *lat. B*; Sychie, *lat. A.* [39] vxores nobilium, *lat.* [40] *Efter C*: fore; vor*æ*, *A.* [41] *Efter C*: gelne; galnæ, *A.* [42] *Efter C*; fithia, *A*; *mgl. i lat., der svar. til* ruktæ . . . andræ *(l. 10—13) har*: ad plures congreffiones occiderunt feu fugauerunt omnes aliarum mulierum maritos. ne fcilicet fua ingenuitas fubiaceret voluntati *et* poteftati plebeie. [43] *Efter C*: fordreffue dennom; forderuædæ, *A*; fugauerunt, *lat.* [44] *Lat. har*: inito *con*filio ftatuerunt. *Noget er vel forbig. i AC.* [45] *Så A* = ftiræ, ftyræ. [46] *Se indledn.* [47] *A*; Trimargitte, *C*; Trimagite, *lat. msc.*; Carmagite, *lat. B*; Tergamite, *lat. A.* [48] *A*;

at engin mand maa ther bliſuæ le*n*ger een ſyu daghæ
huer tid vnder hans liff. Jte*m* nar ther føde*ſſ* eet
ſuøn barn, taa ſkal modæren fødit, til t*eth* ka*n* gaa oc
ædhæ, oc ſend*it* ſydhen heem til fadæ*r*en. Jtem naar
ther føde*ſſ* nogit velbyrdict[49] møøbarn, taa ſkal mand
65 *a* af ſkær*æ* ‖ teth venſt*ræ* briſt meth een glødendæ kniff
for*æ* ſkioldhen ſkildh, ſom hu*n* oppa then ſidæ føræ
ſkal. Fød*iff* oc nogit andhit møø barn, taa ſkall mand
aff ſkær*æ* t*eth* høgr*æ* bryſth for*æ* buend eller armbørſth,
ſom hu*n* oppa then ſidæ hanter*æ* ſkall. Jtem then
ſa*m*mæ drotni*n*gh hu*n* ſtyer ſith la*n*d gantzæ vell m*eth*
ſith rad oc embitzme*n*d oc hold*er* thøm hordæligæ
vndher lidelſſæ meth low och reth, ſom ſtee beſc*r*eſnæ
hafuæ[50]. Jtem nar and*ræ* he*r*ræ oc koni*n*ghæ, ſom
hoos hennæ beſidendæ æræ, hafuæ krigh eller orloff,
taa plæyæ the ath bed*eff* hielp aff he*n*næ, oc hun
ko*m*mer thøm til hielpp meth ſtor makt, ſaa ath hu*n*
65 *b* fortiæn*er* aff ‖ thøm ſtor*æ* ſwmm*er* guld oc pe*n*ni*n*gæ.
Oc muæ j vidæ, at hu*n* m*eth* he*n*nes ær*æ* wiſæ j rad
oc fro*m*mæ j harniſk oc ful hordæ j ſtridh oc fultagæ j
all hoſuerk[51].

Aff Ethiopen oc dyamant oc af then nætræ oc medælæ India.

Capitulum xxvj[m].

Merk, at Ethiopia liger ſinder hoſſ Caldeo*rum* land, oc hu*n* er twennæ, ſthen ſindræ och then øſtræ.

---

tre gange, *C;* bis, *lat.* [49] *A har* velbordict, *idet afskriveren vist først har tænkt på* velboret. [50] *A;* der beſkriffne erre, *C;* conſcriptas, *lat.* [51] *Se indledn. Herefter har A et forkortet* et cetera.

Then førſtæ[1] heder ther j thee land Chuſis[2]; then annen hedher Mauritania, forty[3] at falchit er ther megit ſuortæræ een j then førſtæ. oc er ter thet koningæ rigæ Saba, [ſom læſeſſ aff, at koningæ aff Arabia oc aff Saba[4] førdæ[5] koning Salomonj ſkath [*et cetera*[6], oc at drotningin aff Saba kom a[7] finibus [*et cetera*[8] ‖ at hørœ 66a Salomonis viſdom. Jtem alt teth vatn, ſom j Etiopen er, [kellæ eller flother[9], teth hafuer ſalther theff af then meglæ hedæ, ſom ther er, oc ther eer een keldæ, hun er ſaa hedh om natthen, ath engin tool at tagæ ther vdy meth ſin hondh, oc ſaa cold om dagin, at mand kan nøwæ ter drikcæ aff for kullæ. Jtem tee blamend aff Mauritania tee ædæ lidet oc vordæ ſnart druknæ; the hafuæ blod ſyughæ; tee lefuæ ikcæ lenghæ.

Jtem vdaff Etiopia far man ind j then medelæ Indiam. Tee æræ tre Indie: then næderſtæ er ſommæ ſtædæ megit kalt ath boo vdy, oc then medelſtæ er wel til madæ koldh, oc then høxſthæ for megit heed. Vdy then nætherſtæ Indiæ fødhes ‖ criſtalle aff [iis oc[10] 66b vatn vdi ſtort[11] froſth[12]. Weſt er thet, at ther er ſtorœ ſtene aff criſtallæ[13], oc ter j fødeſſ tee beſtæ diamante, ſom tee ther callæ hameſech. Dyamant er lidhen oc coſtælich oc hafuer ſtorœ digder, ſom ſcriſuis

Kap. 26. [1] *Så AC; derimod har lat.*: orientalem ethiopiam et meridionalem. Et quarum prima. [2] *A;* Cuſzis, *C;* cuſis, *lat. BC;* tuſis, *lat. A;* Chaſis, *lat. msc.* [3] *A har*: ſo ‖ forty. [4] *A;* oc aff Arabia, *C.* [5] *Efter C*: førde; *A har*: for tee. [6] *A; mgl. i C; lat. har*: dona id eſt tributa. [7] *Rettet.* tel, *A;* de, *C;* a, *lat.* (a *læst som* ti *(jfr. kap. 2, note 8) og dette i A rettet til* tel?). [8] *AC; lat. har:* hoc eſt a longinquis terre partibus. [9] *A;* er kielder eller flyder, *C.* [10] *Mgl. i lat.* [11] *Så vistnok A* — ſtoert, *C.* [12] *Lat. tilföj.*: ſicut quidam afferunt.

af [j ftenæ boghen[14]. So*mm*æ æræ ftor*æ* fom een ært oc fo*mm*æ fom een bøøn; engin er ftør*ræ* end een valnøt. Hoo fom bærr ha*n*nu*m*, fo*m* kyfker och [æddru er[15], han giør ha*n*nu*m* diærff oc ftor hugnit. Hoo fom ha*n*nu*m* ppaa figh hafuer j reth ftridh, ha*n*nu*m* for[16] fiældhen ath fkadhæ. Han fordrifuer falfkæ drø*mm*æ, [troldom oc diæfuelffens æggelffæ[17]. Ko*mm*er edher til ha*n*nu*m*, taa fued*iff* ha*n* oc væd*iff*. Tee
67 *a* beftæ diama*n*t af India the lignes || megit c*ri*ftalle j the*rr*is lid, oc tee ku*n*dæ ikcæ polleres for*æ* the*rr*is hordheth fkill. Ther find*is* oc fommæ [fom æræ . . . ., oc fo*mm*æ æræ aff lidh fom fioler[18]. Ter fød*eff* oc andræ diamant j Arabia; tee ær*æ* mi*n*dræ oc fortær*æ* aff lidh; oc fo*mm*æ fød*is* j Macedonia oc Cipren[19]. Th*et* fkeer oc offtæ, ath ma*n*ghæ fødes til fa*mm*en, forty at tee fød*iff* aff huer anne*n* inbyrd*eff* af dugge*n*, fom oc giøræ marga*r*ite[20]. Tee hafuæ oc g*er*næ mangæ flindher, fo*mm*æ tre, fo*mm*æ firæ oc fo*mm*æ fler*æ*; marga*ri*te thee æræ allæ t*ri*ndæ. Jte*m* nota, at køpme*n*ne*n*næ fiæliæ offtæ andræ ftenæ for diama*n*te, foo fo*m* æræ aff gulæ c*ri*ftalle, aff faphiræ oc fmaa ftenæ, fom find*eff*
67 *b* j mufæ redhæ. Ma*n* maa tok || forføgæ tøm, om te ær*æ* rethferdigæ, førft ther m*eth*, at find*eff* tee faa, ath tee ladæ poller*æ* tøm, tha dugæ tee ikcæ. Jte*m* kan han ikcæ fkær*æ* glas, faphir*æ* eller c*ri*ftalle[21], taa dugher han ikcæ. Jtem tak eet lid*et* ftikcæ aff fieylften oc legh [ther oppa[22] diama*n*t, taa hafu*er* fieylfte*n* enge*n* makt at draghæ jern eller nall effter fek, om tee ftenæ

[13] *Rettet.* criftalla, *A.* [14] *A;* enn Steenne bog, *C;* in lapidariis, *lat.* [15] *A har:* æddruer. [16] *Så A, for* far? *C har:* hand vorder fieldenn att Skade. [17] *Svarer til 5 spalte-linjer i lat.* [18] *A ;* erre fom fioler, *C. Et ord mgl. sikkert i A, svarende til lat.* fubnigri. [19] *Herefter er 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [20] *Herefter er 10 spalte-linjer i lat. forbig.* [21] *C tilföj.:* met hannom.

æræ bodæ ligæ ſtoræ[23]. Jt*em* bør een wkyſker eller een dra*n*kæræ een diama*n*t hoos ſek, ta hafu*er* diama*n*t th*e*n tiid engin makt.

Jt*em* nota, at India hedh*er* aff eet vatn, ſom th*er* løber, ſom hedher Ind*us*, oc ther gongher oolæ vdi, ſom æræ tyuæ føder langæ. Jt*em* vdi ten medelſtæ Indiæ ſkall ‖ ma*n*d faræ ou*er* ma*n*gæ øør oc intil [teth veſtræ 68 *a* haff[24], til een øø, heder Ormes. Tid far*æ* offtæ kiøpme*n* af Venedia[25]. Ter torfuæ engæ far*æ* fra*m* met ſkib, ſom iern er vdy, [forty at ter æræ ſtor*æ* ſtenæ oc gru*n*dæ aff ſielſten, ſom til tøm dragæ bodæ ſkib oc gotz[26]. Jt*em* j t*et*tæ land ok Ethiope*n* hafuæ bodæ q*wi*nnæ oc mend een ondh ſeed. Om ſo*m*mær*e*n, nar ſo*m* heet er, ta løbæ the uth til vatn*it* oc kølæ thøm th*e*r, [oc ta[27] løbæ tee al tings nøgnæ oc leghæ for vdhen all bluelſſæ, huilkith mek tottæ vær*æ* megith vhøfueſt. Jtem er eet land jnden Jndien, heder Kana[28]. Th*e*r boor ondæ hetni*n*gæ. So*m*mæ bedæ til ſole*n*, ſo*m*mæ til monen, tel ildhen, til vatn*it*, til iordhen, til thræ, till ‖ hugormæ eller huoth thøm førſt mødher 68 *b* om moruen*n*e*n*, tee vdh gaa. Jt*em* ær*æ* th*e*r ſtor*æ* røtter ſom ſmaa hu*n*dæ, oc tee ku*n*dæ ikcæ tag*iff* aff kattæ; tee[29] hafuæ tee hu*n*dæ ter til, ſom t*et*h giør*æ*. Jt*em* jordæ tee ikcæ th*er*ris folk, nar th*et* døør, jkcæ held*er* een andræ[30] dyur, nar tee døø. Tee hengæ thøm opp modh ſolen oc ta vordæ tee geneſten j een ſtakcæt tid fortær*æ*dæ aff hedhen. Jtem maa man tæden ſeylæ intil ten øfuerſtæ eller ſtørſtæ[31] Indiam,

[22] *A;* denn paa, *C.* [23] *Herefter er 7 spalte-linjer i lat. forbig.* [24] mare occeanum, *lat.* [25] *Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [26] ne retineant*ur* a rupibus magnetum, *lat.* [27] *Indsat efter C:* oc da; *mgl. i A.* [28] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [29] *A* = thi, *C.* [30] *A har:* andræ andræ. [31] *A;*

ſom er j *pr*eſb*it*eri Joh*ann*is keyſær*œ* rigæ, [vdi een
hafn for*œ* endh ſtad[82], heder Sarke, oc teth eer end
ſkøn ſtadh. Ter boord ma*n*gæ *cri*ſtnæ me*n*niſkæ. Ter æræ
mangæ [abacie, cloſter oc kirker[83], ſom hertu Otgerus ||
69 *a* aff Danmark fordom ſtiktædæ, oc th*er* aff hedæ en nu
kyrkernæ *eccleſ*ie Dani, teth er Danmarſk[84] kyrker, oc
tæde*n* maa ma*n*d taa ſeylæ oc til eet land, heder
Lombæ[85].

Aff th*e*n ſkow, ſom peberr voxer, oc aff vngdoms keldhæ.

Capitulum xxvij[m].

Nota[1]. Teth rigæ eller *øø*, ſom Lombæ[2] heder, tøth
er eet ſkønth oc rumt land oc hafuer een ſkow j
ſek, oc heder Kombær[3]; atten dags ferd eer handh
langh. Engin ſtæd[4] finne*r* man peber voxæ vden ther
all eneſtæ j then ſkow, oc [j th*et* land[5] æræ thoo
ſtædh*er*[6], huylkæ te ſiæ, ath hertug Otgerus [aff Danmarch[7]
thøm fordhom bigdæ oc kallædæ th*e*n enæ
69 *b* effter ſin fadær moder oc then || anne*n* effter ſin moder
modh*er*; een heder Flandrina[8], ten anne*n* heder Flo*r*enta[9].
Jte*m* giør*œ* tee ſaa m*eth* pobæren, ſom tee giør*œ*

---

ferſte, *C;* maiore*m*, *lat.* [82] ad portum ciuitatis, *lat.* [83] abbacie religioſorum, *lat.* [84] *Se indledn. C har:* det er dannſke mends kircker. [85] *A;* lombar, *C;* Lombe, *lat. AB.*

Kap. 27. [1] *Rettet. A har* Nw, *der sikkert skyldes fejllæsning af et forkortet* Nota; *mgl. i C.* [2] *A;* Lombar, *C;* Lombe, *lat. AB.* [3] *A;* lomber, *C;* Combar, *lat.* [4] *C tilföj.:* i Verdenn. [5] In quo (*sc.* foreſto), *lat.* [6] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [7] *Indsat efter C; mgl. i A;* Danus, *lat.* [8] *Efter C = lat.;* ſlandrina, *A.* [9] florenta*m*, *lat. B;* florencam, *lat. A.*

j andræ land meth viin træ: Tee ſætten[10] hoos andræ
høwæ træ, ſaa at peber [træ løber[11] opp vedh andræ
træ oc ſpreteſſ vdi grennænnæ, ſa at han hafuer ſin
opp hollelſſæ af træſens grenæ, oc fructen henger nedh
ſom andræ claſæ eller windrw, oc tee peber træ [tee
bæræ trennæ[12] honnæ peber om arith. Ten førſtæ
peber er modher, før end løfuænnæ vdh ſpringæ, oc
thet er lang peber[13]; han tagis aff om tortmonitz tidh.
Ten annen han vdh woxer meth løfuen, oc han er ſmaa
|| ſom[14] win bær; han tags grøn aff in iulio oc thørres 70 a
j mod ſolen. [Then worther hordh, oc rynkcher ſidhæ
vdy, oc thet heder ſoorth peber[15]. Ter neſt ta voxer
then trediæ peber, oc han vorder huider oc ſmaa.
Hannum behollæ tee ſelfuæ j landit; ter faa kømp-
mendennæ[16] ſiælden vd aff. Then førſtæ peber kallæ
tee ſorbotin[17], then annen fulful, then trediæ banos[18].
Ther æræ mangæ ondhæ, forgiftigæ ormæ j then ſammæ
ſkow[19]. [Voræ ikcæ een yrth, ſom the hafuæ, ta
thoræ engin mand kommæ j ſkowen[20]. Then yrth
heder lemonſe[21]. Meth hennæ oos ſmøriæ tee theræ
hendher, føder, ſkinæ been oc armæ, oc ther foræ flyr
alt edher.

Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig. [10] *Rettet.* ſættæ, *A;* ſette denn, *C.* [11] *Skrevet to gange i A.* [12] *A har:* tee bæræ || træn tee bæræ trennæ. [13] *Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.* [14] *Indsat efter C; mgl. i A. Lat. har:* ad ſimilitudinem et modum vuarum paruarum. [15] vt accipiat nigredinem et rugarum contractionem, *lat.* [16] *Så A.* kømpm- *er dog vistnok at betragte som fejl, idet afskriveren først har tænkt på at skrive* kømm- *(jfr.* kømmanſkaph *s. 61¹) men så alligevel har foretrukket det alm.* køpm- *og sat* p *til det skrevne* køm *uden at slette forkortelsesstregen over* ø. [17] *A;* Sorbatin, *C;* forbotyn, *lat. B;* ſorbocin, *lat. A.* [18] *AC;* bauos, *lat. AB;* bonas, *lat. msc.* [19] *Herefter er 7 spalte-linjer i lat. forbig.* [20] *Mgl. i lat. I C er* ſom the . . . Then yrth *forbig.* [21] *A;*

Vdhen[22] ten for*nefn*de ſkow ligg*er* eet bierg,) *b* ſom hedher ‖ Polu*m*be[23], oc vnder biergit er[24] een ſtad, ſom heder Palu*m*ba[25], oc [paa then anne*n* ſidæ biergit[26] er een keldæ, ſom kald*eff* fons iuue*n*tutis, vngdoms keldæ. Th*et* vatn gifuer ſaa godh lucth oc ſødher døn oc teff aff ſek, [at engæ honnæ yrter ku*n*næ luctæ eller tefuæ bæder[27], forty at j huer ſtu*n*d ta omſkiftiſſ teth vatn oc hafuer ſind*er*lich[28] lucth oc teff, oc hoo ſom drikcer ther aff nog*ræ* daghæ faſtend*iff*, han fongh*er* bodh aff allæ hondhæ ſyughæ, ſom ha*n* hafuer inden j ſith liff, vdi een ſtakcæth tid vdhe*n* helſoth, oc tee ſom ther hoos boo oc ther aff drikchæ, tee ſines all 1 *a* theræ lefnet at wær*æ* ‖ vngæ. Jek drak ther trøſuer eller fir*æ* ſinnu*m* aff; jek hafu*er* følt ter goth aff [tel mith lege*m*mæ[29] intel thennæ dag. Mand men*er*, at then keldæ løber ſtrax vnner iordhen vdh aff een keldæ, ſom er j P*ar*adiis, ſaa at hu*n* bland*iff* m*eth* entæ vatn[30], [før en hu*n* ko*m*m*er* tidh[31].

Jt*em* vdi tet[32] ſa*m*mæ rigæ oc j tee øør, ſom om k*ri*ngh liggæ, voxer gantzæ goth ingæferd, ſa at køpme*n* aff Venedia faræ tidh at[33] kiøbæ bodæ peper oc ingæferd. Th*et* folk, ſom ther boer[34], the hafuæ een vnderlich throo. The bedæ til een oxæ eller nødh oc caldæ ha*n*nu*m* ath var*æ* teth[35] alt helliefthæ dyur for hans enfolliched[36] ſkill.

lemonſze, *C;* lymo*n*ſe, *lat. B msc.;* lymoſe, *lat. A.* [22] *AC; lat. har:* In cuius foreſti capite. [23] *AC;* polumbo, *lat. msc.;* pole*m*bo, *lat. B;* polobo, *lat. A.* [24] *Indsat efter C; mgl. i A.* [25] *AC;* Polomba, *lat. A msc.;* pole*m*ba, *lat. B.* [26] ſub eode*m* monte, *lat.* [27] quaſi de omni genere aromatu*m*, *lat.* [28] *A tilföj.:* godh, *der mgl. i C og bör udgå.* [29] *Mgl. i C;* corporaliter, *lat.* [30] *Indsat efter C:* vand; *mgl. i A; lat. har:* nulla lue decurrentium ſup*er* terram fluminum. [31] *Mgl. i lat.* [32] *Efter C:* dett; tee, *A; lat. har:* In iſta . . . regione. [33] *Efter C;* oc, *A.* [34] vor, *C.* [35] *Efter C:* det; eth, *A.* [36] *Lat. har:*

Jtem eet ‖ ſelſcap vdi ſtaden eller byen[37] tee ſødæ all 71 tiidh een oxæ, ſa ath nar ſom han hafuer ſex[38] ar dragueth plaw, taa offræ tee hannum oc æden met ſtor hatidh, oc hoo ſom kan ter fongæ eet lidet ſtikcæ at ædæ aff, han meener, at han er ther aff gantzæ helligh. Jtem gømmeſſ een ſinnerligh oxæ [til koningens behoff[39], oc then ſom hannum tagher waræ, han tager hans vatn vdi eet kar aff guld; ſa giør han oc vidh hans møk, ok therræ øfuerſtæ prelatæ, ſom heder archiprothopaten[40], han tagher thet forſcreſne vatn [oc møk[31] vdi tee ſammæ kar eller oc j koſtæligæræ oc bær thet indh ‖ foræ koni[n]gin oc gnider oc ſmør ther 72a koninggens briſt meth oc ænlidit. Thet ſammæ giør han oc meth møghit meth ſtor ydmigheth, ther till at koningin maa faa [te firæ digder, ſom oxen hafuer[41]. Ther neſt taa ſmørgiff andræ herræ oc førſtæ, ſom hoos hannum æræ, ther neſt al menigæ hoben, ſom ther til kundæ kommæ, oc tenkcæ, at thee ſkulæ vordæ helly aff [then ting[42], ſom entæ duer oc vhøfueſc[43] err. Jtem hafuæ tee afgudæ, ſom æræ giordæ halfuæ efter meniſkæ belædhæ oc then anden halfdell efther een oxæ, oc ther bedhæ tee til. Gud gifuer ſith thol ther til, at diæfuælind boor ther vdy ok gifuer thøm ſuar meth ‖ falſk oc ſuegh til tee tingh, ſom tee hannum 72b atſpøriæ, oc ther tel ofræ tee koſtæligæ gafuer, oc ſommæ ofræ therris eg[næ] børn, oc ſtenkcæ tee blodit ponnæ augudhin. Jtem nar mannen døer, oc huffruen

ſimplicitatem. maturitatem. patientiam. et vtilitatem. [37] *Efter C*: byenn; by, *A*. *Svarende til* eet ſelſcap . . . byen *har lat.*: Multitudo cuiuſlibet ciuitatis vel ville. [38] *A* = *lat.*; ſiu, *C*. [39] apud regem, *lat.* [40] *A* = *lat. A;* Archipretopaton, *C;* archiprothoplauſtum, *lat. B.* [41] *Jfr. note 36.* [42] *A;* det møg, *C*; rem, *lat.* [43] *A har:* vhøfueſc *eller* vhøfueſt; whøfſſk, *C.*

lefu*er* j geen, taa ſkal huffruen iordiff[44] m*et* then dødæ k*r*opp, vden ſaa er, ath hwn hafuer nagit hans barn lefuend*iff*; taa ma hwn vdh keſæ at lefuæ m*eth* ſith barn, oc giør hwn th*et*, taa er hw*n* ikcæ ſaa werdich ſidhen ſo*m* før, [efter ty hu*n* villæ ikcæ følghæ ſin ma*n*d[31]. Døør[45] oc huffruen*,* ok mannen*n* lefuer j geen, taa hafu*er* ha*n* kooreth, om han vell, [huot heller han 73 *a* vil følgæ eller ey, oc[46] huot heller tee[47] ‖ hafuæ børn eller ey tel ſa*m*men. Jte*m* voxer th*er* ſterkt win oc goth; th*et* drikchæ q*wi*nnænæ oc ikcæ me*n*ne*n*næ. Jtem hafuæ q*wi*nnennæ[48] ſkeg lighæ ſo*m* me*n*nennæ, oc q*wi*nne*n*næ ladæ all tid ragæ th*e*rriff ſkegh oc ikchæ mennennæ[49].

Aff ſancti Thome[1] apoſtoli kirkæ oc aff hans [velſinædhæ oc helly[2] lege*m*mæ.

Capitulu*m* xxviij[m].

Øſter[3] udh fra*n* forſcr*e*fnæ land tyy dags ferdh ow*er* ma*n*gæ øør ko*m*m*er* ma*n*d j eet rigæ, heder Meaboaron[4]. Ther j er een ſtad, heder Calamie. Th*er* ligg*er* ſ*an*cti Thome ap*oſto*li lege*m*mæ j eet ſtort tempel 73 *b* och ſkønt vdi ten ſa*m*mæ ‖ ſtadh, ſom han toldæ dødh[5].

---

[44] combur*itur*, *lat.* [45] *Svarende til* Døør ... ſa*m*men *(l. 6—9) har lat:* Attame*n* in caſu *con*ſimili ſi vir non vult cremari cum vxore mortua non minuit ei honorem. [46] *Så A; C har blot:* følge hende, *og dette er måske det opr.* [47] *A har:* tee ‖ tee. [48] *C tilföj.:* der. [49] *Herefter har A et tre gange gentaget forkortet* et cetera.

Kap. 28. [1] *Efter C:* Thomæ; thomi, *A.* [2] *A;* helligdom oc, *C; mgl. i lat.* [3] *Lat. har:* in meridie*m*. [4] *A;* Moaboaron, *C;* Mabaron, *lat. A;* mabiron, *lat. msc.;* mabron, *lat. B*

Th*et* er ikcæ le*n*gæ ſidhen teth rigæ vor alt ſa*m*men *cri*ſtn*it*, oc nw æ*r*æ tee ty uer bort vendæ til te ſnødæ hetni*n*g*iff* vantro oc ville[l]ſſæ oc actæ ey ten helly apoſtoles lege*m*mes n*er*uær*e*lſſæ, ſom thøm ſtor hielp oc velg*er*ni*n*gher beuyſer, ſom iek her eft*er* nogit ſiæ wel. Jte*m* find*iff* ther vdynne*n* ſinn*er*lygæ bøgher, at hertu Otgerus aff Da*n*ma*r*k[6] van allæ tee land oc bigdæ[7] then for*nefn*de koſtæligæ kyrkæ, then[8] tid then ve*r*digæ apoſtoles been [førſt vo*r*æ[9] opphøyædæ, oc han lod leggæ thøm j koſtæligæ[10] ſk*ri*n, m*eth* guld oc ſølff och coſtæligæ ſtenæ ſkønligæ giort, oc try hu*n*d*reth* aar ther effter ta togæ tee ‖ Affirii[11] th*et* for- 74 *nefn*de ſk*ri*n m*eth* then verdig*es*[12] apoſtoles been oc førdit judi Meſo potamia*m* til een ſtadh, hedher Edeſſa[5], oc ther efter trætthen oc halft*r*ediæſinztyuæ aar fingæ the for*nefn*de ſ*anc*te Thome[1] ſkriin oc lege*m*mæ j geen, oc er nw j for*nefn*de hans kyrkæ, oc til eet tegn, ath th*et* ſa tid i geen kom, taa henger ha*n*s høyr*æ* arm meth honne*n* for vdhen ſc*ri*neth, ſom han vdy ligg*er*, m*eth* huil[kin] hand ma*n* mener, ath han tok vdi Ih*eſ*u *Chriſti* vnder, [oc til eet tegn ta giør then hand ſtor*æ* iertegn[13]. Nar too trættæ om nogher ſak, tha ſc*ri*fuæ tee til ſa*m*me*n* tee æ*r*ændæ, ſom te trættæ om, oc leggæ bodæ ‖ delænæ j for*nefn*de handh oc gaa ſaa allæ bort 74 [ok ko*m*mæ j geen om een ti*m*mæ ter effther, oc ta finnæ tee ha*n*s ſk*ri*fth, ſom reth hafu*er*, ligendæ quer

[5] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [6] *Se indledn.* [7] *C tilföj.*: der. [8] *Svarende til* then tid . . . opphøyædæ *har lat.*: in exaltationem ſanctarum apoſtoli reliquiarum. [9] *A har*: wor*æ* førſt vor*æ*. [10] *A*; it koſtelige, *C*. *Lat. har:* in nobiliſſimo loculo. [11] *A har*: affrij (*med* r *overstreget*) affirii. [12] *Så A men sikkert fejl for* verdigæ. [13] Eadem quoq*ue* manus ſolet vſq*ue* hodie ſue po*te*ntie tale manifeſtare miraculu*m*. vt..., *lat.*

j honden, oc hans ſcrift, ſom w reth hafuer, ligger bort kaſt lankth bort ponnæ guluyt[14].

Nu ty wer er thet fornefnde folk, ſom iek før ſadæ aff, iemmerligæ forblindeth aff diæfuelſens ægelſſæ, oc æræ allæ hetningæ oc hafuæ opp ſeth j fornefnde ſancte Thome[15] kyrkæ mangæ affgudæ, [oc ſinderligæ ta hollæ tee aff een, ſom er ſtørſt oc giort ſom een mand, ok ſider[16] oppa eet høyt ſædæ, ſom er behenkt meth [guld 5 *a* oc ſølff och ſilchæ[17] oc coſtæligæ dyræ || ſtenæ oc[18] hafuer om ſin hals hengendæ mangæ koſtæligæ bæltæ[19] meth gull oc dyræ ſtenæ, oc til then affgud er meghin ſøkningh af hethningæ langueyeſſ aff andræ land [meth ſtor ruelſſæ oc ydmikhedh oc meth ſtørræ, een[20] tee criſtnæ ſøgæ ſanctum Iacobum vdi Gallicia, ther ſom han liggher. Tee æræ ok ſa [for hindrædæ[21] aff diæfuælind, at ſommæ vellæ ey ſee opp vdhen ſee ligæ nedher for thøm[22] all therris reyſæ, oppa teth at tee entæ hindher fongæ ſkullæ, ſom thøm ſkadæ kan j therris [gudælichedh, ſom the hafuæ til then fornefnde augud[23]. Jtem tee, ſom ner boo oc tidh ſøgæ for pelægrimæ, tee 5 *b* fallæ pan||næ therris knæ [huerth annit eller hue[r]th trediæ[24] fiæth[25], oppa thet at therris reyſæ ſkall giøres

---

[14] protinus ſub vnius hore tempore reiecta longius falſitate veritatem ſibi referuat, *lat.* [15] *Efter C*: Thomæ; thomi, *A.* [16] *Lat. har*: Ex quibus vnum quod multo maius eſt alijs apparet ſedens homo. [17] *A;* guld ſilcke, *C;* aureis oloſericis, *lat.* [18] oc . . . ſtenæ *(l. 9—11), mgl. i C.* [19] cinctoria, *lat.* [20] *Så A og tilsvar. i C; opr. vel*: meth *ſtørræ* ruelſſæ oc ydmikhedh een. in valde ſeruentiori deuocione. quam, *lat.* [21] *Så A;* forblindede, *C, og dette er vel rigtigere. Svar. til* Tee æræ . . . . . . reyſæ *(l. 15—17) har lat.*: Quoniam multi eorum per totum peregrinationis iter non audent erigere palpebras oculorum. [22] *Rettet.* then, *A*; dennom, *C.* [23] deuotio, *lat.* [24] ad tercium vel quartum, *lat.* [25] *Rettet. A har* fioth *med en lodret streg*

thøm lang, [at tee fkuldæ faa teff meræ løn oc noodhæ, nar te frem kommæ[26]. Sommæ æræ oc fa galnæ[27] aff diæfuelffens ingidelfæ, at the gioræ thøm felfuæ faaræ meth therris knifuæ eller meth andræ vabn, oc fommæ fkæræ ftikcæ aff therris køth oc kaftæ intil afgudin til ofuer, nar tee tid kommæ[28]. [Jtem nar therres høxtæ høtiidh er, fa fom at then dag, der therres afgud vor førfth opfetter j templit, eller oc ter han førft gaff fuar[29], ta er tiidh megit groff føkning. Tid kommer ta meftæ delin aff alt falkit aff || thet gantzæ righæ och 76 a hafuæ ther proceffiones met ftor høtiid oc føræ[30] [then augud[31] ok følgæ hannum all ftaden om kringh vdy een vogn, koftæligæ clædder [meth guld oc filkæ oc diræ ftenæ[26], oc for hannum gongæ mangæ[32] iomffruer, too oc too til fammæn, oc fingæ oc quædæ fkønligæ ponnæ terreff mool, oc[33] ther neft gaar eet annet party meth mangæ hondæ feydæ fpell oc andræ behennikt[34], huer[35] effther fith embitæ, oc ther neft følgher then vogn, ter afgudæn j er, och vedh[36] bodæ fider trængeff pelægrimæ, fom longhveyeff tidh kompnæ æræ, oc aff thøm maa mand fee een ftor vyllelffæ, huorlund tee æræ || eggædæ aff diæfuelfens falfkæ gudælichedh. 76 b Sommæ aff thøm kaftæ thøm vnner hiwlennæ aff vognen, ok vognen gongher ofuer tøm oc brider fender therris armæ, been, hals, rygh, fidæ oc andræ ledher, oc

(med en hage foroven) over o, *som vel derved betegnes som urigtigt.* [26] *Mgl. i lat.* [27] *Efter C*: galnne; kalnæ, *A.* [28] *Herefter er 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [29] *Lat. har*: In folennitatibus vero ficut in dedicatione feu intronizatione fimulacrorum. [30] *Efter C*: føre; foræ, *A.* [31] maius idolum, *lat.* [32] *Indsat efter C*: Mange; *mgl. i A;* in magno numero, *lat.* [33] *Svar. til* oc . . . embitæ *har lat.*: Succeditque pluralitas muficorum inftrumentis varijs fimphonizans. [34] *Så A;* behenndighed, *C.* [35] *Efter C;* huert, *A.* [36] *Efter C*: ved; vdh,

ſo*m*mæ blyfuæ all tings dødæ oc ſigyæ[37], at tee ſkullææ[38] fongæ ther foræ løn j th*et* P*a*radiis, ſom oppa iorden er. Oc nar te*n* p*r*oceſſio er ta giorth, oc auguden er opp ſeth inne*n*[39] j ſin ſtædh, ta ko*m*mæ ind for ha*nnum* ma*n*gæ oc grædæ, oc ſo*m*mæ dræbæ thøm ſeluæ. [Tee ær*æ* tee ver ſa forblindæ[dæ], at te tenkcæ ta ſtrax at ko*m*mæ ind vdi Paradiis ok faa
7 *a* ther godæ dawæ ‖ til euig tid m*eth* th*er*ris augutz hielp, huilken ſom thøm ind fører tel euig fordø*m*melſſæ[26]. Th*et* ſkeer ſtu*n*dom j ſligh[40] een hetidh, ſom foræ er nefnd, at ther finde*ff* tu hu*n*dr*et* eller fleræ dødæ ligind*eff*, ſo*m* thøm ſeluæ hafuæ dræpt, oc taa ko*m*mæ tee dødes ve*n*ner oc tagæ therris[41] dødæ k*r*oppæ, oc[42] diæfuelſens martires æræ, oc bær*æ* tøm m*eth* een ſinn*er*lich ſangh, ſom tee tertil hafuæ, ind for*æ* th*er*ris augud for*æ* eet ofu*er*, oc ther neſt giør*æ* tee eet bool oc brennæ thøm allæ ſa*m*me*n* vdi, th*er*ris augud til bed*er*, oc ſo*m*mæ ge*m*mæ aff tee been oc aſkæ for ſtor helly dom[5]. Oc for[43] for*nefn*de tempel er eet vatn ‖
7 *b* ſom eet lid*it* feſkæ vatn, oc ter vdi kaſt*er* falkit th*er*ris ofu*er*, ſom er guld oc ſølf, dyr*æ* ſtenæ, coſtæligæ kar[44] oc [ann*et*, huot te hafuæ, ſom coſtælict er[45], oc t*eth* ofuer tagæ tee opp, ſom j templ*it* tiænæ, vdy ſi*n*nerlighæ tidher om arit [och giøm*mit* til templens big-

.A. [37] *Så A. Rimeligvis står* ſigyæ *ikke* = ſigiæ (ſigjæ) *men må vist snarere forklares på den måde, at afskriveren først tænkte på at skrive* ſigæ *men så alligevel foretrak* ſyæ *og föjede* yæ *til det skrevne* ſig *uden at slette* ig. [38] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [39] igenn, *C, og dette er måske oprindeligere.* [40] *A har:* ſkigh. [41] *Indsat efter C:* deris; *mgl. i A.* [42] *Så A (jfr. f. eks. s 5[1]); C har:* deris kroppe ſom erre døde, oc dieffuelſens Martyres; *lat. har:* talium diaboli martir*um* . . . tot*um* corpuſ. [43] *Indsat efter C; mgl. i A;* ante, *lat.* [44] *A;*

ningh oc til augudennæ ok til andræ ſtikcæ, ſom tertil hør; tok hollæ tee ſelfuæ then beſtæ dell til tørreſſ eygit behoff[46].

All[47] kiæreſtæ[48] venner met gud! Vy criſtnæ menniſkæ kundæ aldry ful loſuæ oc æræ oc takcæ oc tiænæ vor gud oc[49] vor ſkabæræ, then hellygæ tre follæliched, fader oc ſøn oc then helligæ andh, ſom ‖ 78 a een gud oc tre perſoner er, for then ſtoræ w begryuælich kerlicheth, noodæ oc trøſt, løn oc glædæ, ſom han oſſ beuyſt oc gifuet hafuer j mangæ vtaligæ moodæ oc ſinnerligæ her meth, at han, ſom ſandhetz[50] lyus er, hafuer gifuet oos[51] then helligæ troſſ lyus j tettæ verdhen oc ter til oſſ allæ, ſom vor troo oc vor lefnit hollæ, ſom han oſſ gifuit oc budit hafuer, thet ewinnæligæ lyus meth ſek ſelfuer j hemmærigæ, och [hafuer frelſet[52] oſſ fran ſa dan vhørlig diæfuelſens villelſæ, vantro oc mørk, ſom te vſlæ hetningæ thy uer iemmerligæ j [fordømdæ blifuæ[53]. ‖

Vaare, *C*; ciphos, *lat.* [45] ſimilia, *lat.* [46] *Lat. har*: prouident eccleſie *et* ſimulachriſ ac ſibi ipſis abundanter. [47] *Herfra og kapitlet ud mgl. i lat., der i stedet har 8 spalte-linjer om St. Thomæ skrin.* [48] *C tilföj.*: Chriſtenne oc. [49] ſom er, *C*. [50] *Efter C*: Sandheds; ſantz, *A*. [51] *C tilföj.*: alle. [52] *Efter C*: haffuer frelſt; han frelſædæ, *A*. [53] *Således må der vel læses her ligesom s. 72*[19]. fordømth hafuæ, *A*; fordømpte erre oc bliffue, *C*. *Herefter har A et tre gange gentaget forkortet* et cetera.

78 *b* Aff nogræ øør, fom finder uth liggæ, och af Otger*i* mæl, honik [*et cetera*[1].

Capitulum xx nonu*m*.

Ithem nar ma*n*d [vdh faar[2] af te*t*tæ forfcrefnæ land oc rigæ, bort finder udh ouer ma*n*gæ vnderligæ la*n*d hoos[3] tu oc halft*r*ediæfinztyuæ dags ferdh, ta ko*m*m*er* ma*n*d vdi een øø, fom kalde*ff* Lambo*ri*[4]. Ter gar alt falkith nøgit, oc huot ter er, te*th* hør*er* tøm allæ til. Engin hafu*er* finne*r*ligh laas eller nøgel til nogher ftikcæ, och allæ q*wi*nnæ*n*næ æræ huer mantz, vdhen fa megit, at engin maa tagæ tøm m*eth* wol vnner fin hals. Tee hafuæ oc een anne*n* oond fedh, at the |
79 *a* ædæ ge*r*næ vngæ mendz køth. Tith ko*m*mæ køpmend oc før*æ* falæ vngæ børn. Æræ te ikcæ faa fedæ, fom thøm tikceff, ta fettæ tee thøm ind at fede*ff*[5], fom ma*n*d giør m*eth* kaluæ eller fwin[6]. Jte*m* øft*er*[7] vdh fran te*n*næ forfc*r*efnæ øø er een a*n*nen, fo*m* kalliff Su*m*mobor[8], oc the, fom ther boo, hollæ thøm var*æ* gantzæ ædlæ, oc forti bær*æ* tee eet finnerlict tegn vdi therris ænlidæ. Te hafuæ altid orloff m*eth* te*t*tæ for*æ* fc*r*efnæ folk aff Lamo*r*r*i*[9]. Jkcæ megit lankt tæde*n* er een øø, hether Betinigo[10]. Hu*n* er righ aff ma*n*gæ ho*n*næ gotz, oc tæde*n* finder udh fra*m*[11] ær*æ* ma*n*gæ

Kap. 29. [1] *A og ligeledes C. Lat. har:* vino *et* pifci*bus.* [2] *A*; kommer oc vdfarer, *C.* [3] *Rettet.* ouer, *A; ved (der ellers svarer til* hoos *i A), C* = ad, *lat.* [4] *A;* lamorij, *C (jfr. not. 8);* Lamory, *lat.* [5] *Rettet.* føde*ff, A;* fede, *C. Lat. har:* eos faginant. [6] *Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.* [7] ad meridie*m*, *lat.* [8] *A;* Synobor, *C;* fumobor, *lat.* [9] *A;* laborij, *C (jfr. not. 4);* Lamory, *lat.* [10] *A;* Bartinigo, *C;* Betenigo, *lat. A;* botenigo, *lat. msc.;* rotonigo, *lat. B.* [11] *Mgl.*

andræ rigæ oc øør, ſom lank worœ at ſcrifuæ ‖ aff, 79 b
oc er ther eet ſtort rigæ, ſom heder Jana, oc [holler j ſek[12] ij[m][13] milæ, ſom[14] leuce hether. Ther er een mektich koning; han hafuer vnner ſech vij andræ koningæ, ſom æræ koni[n]gæ vdi tee øør, ſom ther neſth hoos hannum[15] liggæ, oc vdi hans rygæ er megith falk, oc ther voxer øffrit aff allæ honnæ yrter, ingæferd[16], canell[17], muſcat, giffuerſ noglæ oc andræ koſtæligæ yrter, men tee hafuæ ther ikcæ wiin, ſom ter voxer, men guld oc ſølff er ther megit, [ſom vell oppa kenneff[18] j koni[n]gins palatz. Thet er ſa koſtælict, at iek thet ikcæ gantzæ vdſcrifuæ kand. Allæ thee thrapper, ſom opp gaa till palatzeth oc thil herbærænæ ‖ oc til cameræ[næ], te allæ æræ gioræ aff 80 a
guld oc aff ſølff, oc allæ guluennæ æræ ſkackerædæ, annit ſtikcit aff gull oc annit aff ſølff. Jtem veggennæ æræ clæddæ meth guld oc ſølff, oc ter oppa æræ [grafnæ oc[19] ſcrefnæ mangæ herræ oc førſtes leſnith oc gerningher. Vdi then øpperſtæ[20] [ſall er[21] fuldælygæ [vdh ſcrefuit[22] hertug Otgeri leſnith fran thet førſtæ, han vor føddher, oc intil then[23] dagh, han [bort kom[24] intel Frankæ rigæ, ſom ſommæ ſiæ. Jtem nota, at vdi koning Karlff tid, ſom koning wor

i C. [12] habens in circuitu, *lat.* [13] *Efter C;* ij^c, *A; lat. har:* leucarum duum milium. [14] ſom ‖ ſom, *A.* [15] dennom, *C.* [16] ingæferd . . . yrter, *mgl. i C.* [17] *Rettet. A synes at have* camell, *næppe* caniell *(hvilken form findes hos Harpestr.);* canella, *lat.* [18] *Så A;* ſom vel paa kiennder, *C;* quod patet, *lat.* [19] *Mgl. i C. Lat. har blot* exſculpta [20] *Rettet.* opperſtæ, *A.* [21] *Som ét ord i A.* ſtad er, *C. Lat. har:* In principali vero aularum. [22] *Indsat efter C:* vdſkreffuit; *mgl. i A;* expreſſa, *lat.* [23] *Indsat efter C:* denn; *mgl. i A. Svar. til* fran thet . . . dagh *har C:* fra denn førſte dag hand vor fød oc till. [24] *A;* vdkom, *C;* reuerſus, *lat.* [25] *Mgl. i C.* [26] *Rettet.* trækteth *eller*

j Frankæ rigæ, ta vadn fornefnde hertug Otgerus til criften dommen ner allæ te land, fom oppa hin fidæ mæreth[25] æræ fran Iherufalem oc intil arbores folis
80 b et lune, fom er intil folfens oc monens træ, ‖ fom er ner thet Paradiis, fom oppa iorden ligger. Jtem hafuer keyfæren aff Tartaren, fom kalles Grantkan, offtæ haft ftor ftriidh oc orloff omod tettæ forfcrefnæ rigæ Jana och villæ hafuæ trænkteth[26] vnner fich; tok kundhæ han [teth end aldri vinnæ[27]. Jtem ma mand faræ tæden oc vdi eet rigæ til fkips, fom kalliff Talamaffy[28]; teth heder oc eet anneth nafn Pather[29]. Ther vdi æræ mangæ godæ oc coftæligæ ftædher. Ther voxer oc firæ honnæ vnnerligæ thræ: Aff teth enæ fonger mand meel til brødh, aff teth annet honik, aff thet trediæ viin, aff[30] teth fierde[31] edher. Melit fonger
81 a mand vd aff trææth fynnerligæ tider om ‖ arith, oc ta [fla te oc feftæ bulend aff træet all om kring[32] nedræ hoff rodhen meth een øxæ, fa at barkend han refner, oc ther løber ud een honnæ[33] tiwk vætfkæ. Hennæ thørræ[34] the j mod folen, oc ther aff vorder huith mell, ligæ fom thet woræ aff korn, oc thet brød, fom ther aff bagiff, tæfuer ikcæ fom huedæ brødh; tet hafuer[35] tok een god tæff. Sammæligæ giøræ tee meth tee andræ trææ, fom win oc honnik gifuæ, vdhen at tee thet ikcæ tørræ, fom the giøræ vedh melith. Ter figs, at engelin vifdæ hertug Otger tee træ, oc huor

trækceth, *A;* trengt det, *C;* fubiuganda, *lat.* [27] *A;* icke, *C.* [28] *A;* Talamofzus, *C;* thalamaffy, *lat. A;* calamaffi, *lat. msc.* [29] *A;* Pattam, *C;* pachem, *lat. A msc.;* panchon, *lat. B.* [30] *Indsat efter C; mgl. i A.* [31] *Tilföjet i randen med yngre hånd i A.* [32] *Så A;* fla de oc bancke famme tre, *C;* percutitur ftipes arboris vndique, *lat.* feftæ *i A må vel være fejl.* [33] *A;* haard, *C; lat. har:* liquor fpiffus. [34] *A har en streg over* rr, *som det synes, uden rimelig betydning.* [35] *Rettet.* hafuerer, *A.* [36] *Så*

lund han fkulæ ther vd fongæ wiin, honik oc meel, ten tid han , led ftor nødh oc hunger ter j landit 81 meth finæ herræ oc folk. Jtem hoo fom vor[36] for gifuen aff teth eder, fom vd aff *teth* fieræ træ fongiff, ta er hannum ikcæ annit til hielpp: Han[37] fkal blandæ fith eygit møk meth rent vatn oc figæ[38] *teth* j giømmen een ren cludh oc drikcæ *teth*, ta fonger han bodh. Jtem oppa ten[39] fornefnde øø er eet døth haff, fom illæ lucter, oc [fommæ ftæder ter udy er[40] fa dypt, at ther aldræ engin kundæ finnæ bodn, oc ter udhy voxæ ftoræ rør, tu hundrit føder høfuæ. Jek felff tywennæ[41] gad ey løfft een endæ opp [fran iordhen aff eet[42] rør. Ter voxæ oc myndræ rør [vd meth landit[43], oc te hafuæ terris røder hoos [tyuæ alnæ[44] ind j ‖ landit, oc 82 vdi te knwder, fom oppa rødernæ[45] æræ, finneff mangæ dyræ ftenæ, [huylkæ offtæ forføktæ æræ[46]. Synnerligæ hafuer een then dygh, ath hoo[47] hannum hoos fek hafuer vdi ftridh, hannum kan entæ jern fkadææ[48]. [Vedh oc hans fiendæ, at[49] han ten ften hoos fek hafuer, [ta ber han entæ jern mod hannum j ftridh, men han møder hannum met ftoræ ftengher oc andræ verriæ, fom ikcæ er kommit jern till, oc ter j mod hielper ftenen entæ[50]. Jtem far man tæden oc j

A i slutn. af linje; fejl for vorder? [37] end hand, *C.* [38] *Rettet.* fig, *A;* fyde, *C.* oc figæ . . . cludh, *mgl. i lat.* [39] *A har* tȝ, *der vist står for* tȝ̄, *hvilket s. 109*[18] *må opløses ten (jfr. kap. 13 note 14; kap. 17 note 4).* denne, *C.* [40] *A;* er Somme fteder, *C.* [41] *Rettet.* twennæ, *A;* tiuffuende, *C; lat. har:* viginti focij mecum. [42] *A;* aff famme, *C.* [43] ad fluuij ripam, *lat.* [44] trecentorum aut amplius cubitorum, *lat.* [45] *A;* rørne, *C;* radicum, *lat.* [46] *A;* huilckitt offtte forføgt, *C. Svar. til* huylkæ . . . hoos fek hafuer *har lat.:* de quibus expertum eft fi quis vnam habuerit. [47] *Herefter har C:* fom, *der vist er glemt i A.* [48] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4 note 17).* [49] *A;* aff hans fien‖ende, om, *C.*

eet ftort rygæ[51], fom kalliff Kalanoth[52], megit frukt-
fommelicth oc rykt. Therræ koning er megit mektik.
2 *b* Hannum er lofuit at nydæ allæ qwinnæ || vdi hans
rigæ, nar hannum løfter[53]. Han holder altidh tufennæ
oc firæ hundret elefantes[54] til at hafuæ j ftridh, nar
han thøm veder torff, oc thøm fødæ bønnernæ alt
rigæt om kring. Elefantes kallæ te warkes oppa
therriff mall. Jtem kommæ aff allæ honnæ fifkæ een
finne om arith hart in til landit och duællieff ter tre
dawæ oc [ftædiæ at tagæ thøm, hoo fom vel tagæ
thøm[55], meth hendernæ, [huilkith eet ftort gutz vnner
er[56]. Jek hafuer feluæ [tagit aff[57] tee fammæ fefkæ.
Jtem nota, at fefkænæ kommæ aa[58] then fammæ tidh
om arith, fom [then fammæ[59] meel, win oc honik vdh
3 *a* || tags aff træen, fom foræ er rørth, oc teffæ fornefnde
tu vnnerligæ ting giordæ gud bodæ oppa in tidh foræ
hertug Otgeri fkil [aff Danmarch[60], oc hannum til
amynnelffæ lader vor herræ forny teffæ forfcrefnæ
vnnerligæ ting huert aar. Jtem j fornefnde land er
fnielæ[61] ofuer modæ ftoræ, och ther aff gioræ tee
koftælich madh for koninghin oc hans falch, oc muæ

---

50 aggreditur eum fuftibus non ferratis, *lat.* 51 infulam, *lat.* 52 *A;* kalonot, *C;* calanoch, *lat. AB;* Calamoch, *lat. msc.* 53 *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* 54 *Indsat efter C:* Elephannther; *mgl. i A;* elephantes, *lat.* 55 *Så A;* Stedis at tage aff dennom huo fom vill, *C;* prebent fe omnibuf libere capiendos, *lat.* 56 *A;* huilcket er it ftort tegenn, *C; mgl. i lat. Efter er har A: tet, der sikkert bör udgå.* 57 *Så må der vistnok læses.* tagit thøm eller aff, *A;* verrit der oc tagit aff, *C; lat. har:* egoipfe cepi quorumplures. 58 *Så A, men* p *er måske glemt foran;* paa, *C.* 59 *Så A;* dett, *C og således vel oprind.* 60 *Mgl. i C og lat. Om* Danmarch *se indl.* 61 *Så vist oprind. i A (jfr. s. 102[1]), men* e *er nu skjult med senere blæk, hvormed i randen*

j vidæ, at iek[62] hafuer feet fa ftoræ[63] fnielff hus ter, at try falk mattæ fkynlæ tøm ter j[53]. Jtem nar mannen dør j tættæ fornefnde[10] landh, ta fkal husfruen jordis lefuendiff meth hannum, oppa teth at han ma hafuæ hennæ meth fek vdi hint annet 83 b verden[64].

Aff eet rigæ, fom heter Smafalorum[1], oc andræ øør.

Capitulum xxx^m[2].

Nota, at aff for fcrefnæ land ma mand feylæ ofuer [teth veftræ haff[3] oc til een øø, heter Cafpho[4]. [Ter hafuæ tee fa dan fedh[5]: Nar ter vorder nager fyuger, fa at tee ikcæ trøftæ hannum at lefuæ, hannum hengæ tee vdi eet trææ lefuendiff, før han dør, oppa teth at ormæ fkulæ ikcæ kommæ til hans legemmæ, men tee villæ, at hemmællens fulæ fkullæ ædæ hans køth, oc tee tro, at allæ fulæ æræ gutz ænglæ. Jtem[6] haf[uæ] te oc een annen fed[7]: Nar noger vorder fyuger, ta kaftæ tee een fnaræ at[8] ‖ hans hals oc 84 a

---

er skrevet fneyle. *Lat. har:* teftudines. 62 iek ‖ jek, *A.* 63 *Efter C:* ftore; ftort, *A (i randen er med senere hånd tilföjet:* et). *Lat. har plural.* 64 *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 30. 1 *Så A* (m *for* in); Smaffalorum, *C;* Cynophalorum, *lat. A;* cynaphilorum, *lat. B.* 2 *Herefter har A et forkortet* et cetera. 3 mare occeanum, *lat.* 4 *A;* Chafzpho, *C;* kaffo, *lat. AB;* Caffo, *lat. msc.* 5 *Mgl i lat.* 6 *Svar. til* Jtem . . . hundæ *(s. 103[1]) har lat.:* In alia autem infula faciunt fuos infirmos ante mortem ab edoctis in hoc magnis canibus ftrangulari. 7 *C tilföj.:* at.

kylken j heel m*eth* ftor*æ* hu*n*dæ, oc fyden retæ te ha*n*nu*m* koftæligæ til oc æden for*æ* vilbrath [oc hollet[9] foræ een godh reth j th*er*ris geftæ budh. Jte*m* nar ma*n* vd far aff th[e]nnæ øø, tha æræ th*e*r ma*n*gæ landh oc øør, fom nw er la*n*ct at fc*ri*fuæ aff. Th*e*r nefth ko*mm*er ma*n*d till een øø, het*er* Melchy[10]. Th*e*r er t*eth* grummæftæ[11] oc verftæ falk, fom iek hafuer nog*er* tiid feet; te huggis oc flaff al tidh, oc for*æ* een liden ting fla tee huer anne*n* j hiel; the fpar*æ* oc engin, oc nar too, fom we*nn*er[12] æræ, forlicheff, ta er ve*n*fkabit[13] ikcæ ful goth melløm thøm[14], før en tee 84 *b* hafuæ drukch*it* een ful ftor drik aff || huer anne*n*s blod. Tæden feyler ma*n* fræm for*æ* ma*n*gæ øø, [fom ma*n*gæ vnn*er*ligæ ting æræ vdy, fom lankt er nw at fc*ri*fuæ aff[15], oc ko*mm*er til een øø, heder Trachoide[16]. Ter er falkit vilt[17] fom andræ dyur; te boo vdi [clepp*er*, biergæ oc g*ra*fu*er*[18] oc ædæ hugh ormæ oc andræ ormæ oc dyur, fo*m* the th*e*r faa ku*n*dæ; te talæ oc jkcæ, men th*er*ræ velliæ[19] vifæ tee m*et* tegn fom andræ du*mm*æ. Tee elfkæ megit dyr*æ* ftenæ for th*er*ris fkøn heth och jkcæ for th*er*ris dygh fkill, oc finn*er*ligæ [hafuæ tee[5] een ften, ha*n* hafuer ty oc halft*re*diæfinztyuæ hondæ 85 *a* lidhæ; ha*n* heter Tracoitides[20]. Tæden || oc ofu*er* [t*eth* veftræ haff[21] far man ind vdi eet rygæ, hether Natu-

---

[8] om, *C.* [9] *Mgl. i C.* [10] *A;* Mechj, *C;* Milke, *lat.* [11] *Efter C:* gro*mm*ifte; grofuæftæ, *A;* crudeliffimi, *lat.* [12] *A* (= w ve*nn*er); venner, *C.* [13] befkickit, *C;* pax, *lat.* [14] *C tilföj.:* faa viidt wenfkabit Skall holdis, oc fig belanger. [15] qui in fingulis intrare *et* moram facere fiue trahere voluerit. ftupenda multa videbit, *lat.* [16] *A;* Trochaide, *C;* Tracoyde, *lat. A;* tracoide, *lat. B.* [17] abfq*ue* vllo ingenio, *lat.* [18] cauernis, *lat.* [19] *A;* bolige, *C;* conceptus, *lat.* [20] *Efter C;* trachotides, *A ;* trachoitidis, *lat. A;* tracoides, *lat. B.* [21] occeanum, *lat.* (*jfr. not. 3*).

meram[22]; teth er vel tusennæ milæ stort[23], som leuce kalleff. Teth falk, som ther fødeff, hafuæ hofuith som andræ hundæ; [tee hetæ[24] in greco Cynophaly[25]. Te ga oc altid nøgnæ wden een liden cludh, som te hafuæ foræ oc bagh at skiwlæ therræ lønlich tingh meth; toch hafuæ te skel oc vidh, te æræ oc megit dyugdæligæ oc vel voxnæ falk oc sterkt aff leder oc [hordhæ at rettæ[26]. Nar tee hafuæ kryy, ta hafuæ te [ikcæ annen vobn en[5] langæ spyuth oc bretæ skiollæ. Te stridæ megit mannæligæ oc clogligæ; huilkin[27] fongæ te gribæ j ‖ striden, then[28] ædæ te genesten vden 85 b noger mescundæ. Te bedæ oc allæ[29] til een oxæ[30], oc ter foræ bær huer terræ ther j[31] sith ænlidæ een oxæ aff guld eller aff sølff. Jtem er therræ koning megit mektik oc righ; han ber om kringh sin hals vdi eet bond try hundreth øfter lands margaritas, oc ther læff han synæ bøner oppa [huer daw, før han æder[9], som vy giøræ meth pater noster. Han ber oc om sin hals een kostælig robin, som ædlæ, ren, skøn oc skinendæ er; han er sa lang som een mantz fodh oc fem fingræ bred. Then lader han kostæligæ forwaræ, [thy at hans ligæ findeff ikcæ[5]; mestæ han then steen, tha huldis han ‖ ikcæ lenger for koning. Keysæræ 86 a Grantkan hafuer offtæ oc ydæligæ meth stor clogheth arbeydit ther om, [at han mattæ fa then sten[32], bodæ

---

22 *AC;* Natumeran, *lat. A;* natimeram, *lat. B msc.* 23 *Lat. har:* de circuitu. 24 *Oprind. vel:* tee (= ty) hetæ tee = Unde *et* . . . vocantur, *lat.* 25 *Rettet.* Cynophalij, *C* (ij *for* y); rimaphali, *A;* cynophali, *lat. A.* 26 *A;* haarde att sette til rette, *C;* de omni forefacto rigidam iusticiam exercentes, *lat.* 27 *Efter C:* huilckenn; huilkæ, *A; lat. har singul.* 28 *Efter C:* den; thøm, *A (jfr. not. 27).* 29 *A;* altiid, *C;* omnes, *lat.* 30 *Første bogstav ligner i A mere* e *end* o. 31 *Mgl. i C og lat.* 32 *Indsat efter*

m*eth* gaſue*r*, forrethzlæ eller orloff, men[33] han ku*n*dæ aldry fongin. Jte*m* nar ma*n*d ſeyler thæten, ta ko*mm*e*r* ma*n* til een *øø*, hether Silla[34]. Hu*n* er ottæ[35] hu*n*dr*eth* milæ, ſom leuce kalliff, ſtoor[23], oc ther boer[36] ikcæ megit falk vdy for*æ* ma*n*gæ hondæ[9] ondæ ormæ ſkil, [oc ſinne*r*ligæ æræ ther kokodryl1y[37]. Te æræ ſtrybædæ, ſortæ och gulæ, oc hafuæ fir*æ* ſtakcædæ been oc brethææ[38] cløer; ſo*mm*æ aff thøm ær*æ* træt-tyuæ føder langæ oc ſo*mm*æ ſtækgræ[39]. Huor tee frem
86 *b* gongæ, ther liggh*er* een wey [effth*er*, lighæ|ſom[40] een ma*n* hadæ dragh*eth* ther frem een ſtoor knwb. Wdi th*et* ſa*mm*æ land er eet høgt biergh[41] oc breth; øfue*r*ſth oppa [teth ſammæ bierghæ[42] er eet digæ m*eth* vatn, oc doræ ſiær[43], at vor*æ* forældræ Adam oc Eua[44] the [grætæ th*et* vatn[45], ther tee vor*æ* vd kaſtæ aff P*ar*adiis, oc oppa botnen j th*et* ſa*mm*æ vatn fød*eff* ma*n*gæ koſtæligæ ſtenæ, marga*r*ite oc andr*æ* ſtenæ. Teth fattigæ falk ther aff landit plæyer altid[31] m*eth* koni*n*gins orloff indh tid om arit at go*n*gæ j th*et* vatn oc feſkæ ther opp koſtælighæ ſtenæ; tok ſmør*i*æ tee tøm til

---

C: att hand motte faa denn ſteenn; *mgl. i A;* Pro iſto carbunculo acquirendo, *lat.* [33] *Indsat efter C; mgl. i A;* ſed, *lat.* [34] *A = lat.;* Sila, *C.* [35] *Efter C:* viij; ſyu, *A; lat. A msc. har:* octingentas, *lat. B*: lxxx. [36] vor, *C.* [37] Sunt autem cocodrilli ſpeciales ſerpentes, *lat.* [38] *I slutn. af linje (se kap. 4 not. 17).* [39] *Efter den lat. tekst skulde der stå:* længræ. [40] *Efter C:* effter, lige ſom; *A har:* lighæ effther ſom. [41] *Tilföjet over linjen (efter* breth) *med senere hånd i A; C har sikkert den oprind. orden:* høyt biergc oc brett. [42] *Efter C:* dett ſamme bierge. *I A findes kun med senere hånd:* teth. [43] *Over mellemrummet mellem* i *og* æ *har A en hage, hvis betydning ikke er klar; denne og* r *synes at skyldes senere hånd.* [44] *I A oprind. skrevet* euæ, *ved en lille streg rettet til* eua *(jfr. kap. 17 not. 2).* [45] *A;*

foren met een yrth, ſom hethe*r* lemonſe[46], ſom før er
nefnd, ‖ thi at the*r* er ma*n*gæ forgiftigæ ormæ, oc aff 87 *a*
th*et* vatn flithe*r* een ſtrøm, the*r* vdi finneſſ oc ma*n*gæ
dyræ ſtenæ. Jte*m* ſieſſ[47] the*r*, at te dyur oc ormæ,
ſom ter vdi landit æræ, ſkadæ entæ f*re*mmædæ falk
me*n* all eneſtæ the*rr*is egit falk[48]. Jte*m* æræ the*r*
[huidæ løw*er*[49], gantzæ ſtoræ, oc mangæ andræ dyur
och fughlæ, ſma oc ſtoræ, ſom ikcæ æræ vdi vor*æ*
landh. Jek ſa the*r* oc fler*æ* ſtæder eet ſtort vnder,
ſom iek til foren nøwæ troth hadæ, ſaſom er geſſ m*et*
tu hofuit. Jte*m* ſyneſſ the*r* hafuit fler*æ* ſtædæ megit
høgræ een landit; hoo ſom langled*is* ſeer the*r* til,
ha*n*nu*m* tikche*r*, at vatn*it* henghe*r* ‖ ved ſkyen, huilkith 87 *b*
mek hatæ varit eet ſtort vnu*er*, hadæ jek ikcæ leſt
t*et*tæ efthe*r* ſc*re*fnæ[5]: Mirabiles elac*io*nes[50] maris *et*
cetera[51].

Aff mangæ øør ſindh*er* vdh.

Capitulu*m* xxxj^m^.

Hoo ſom far aff for ſc*re*fnæ land ſindh*er* udh, ha*n*
finne*r* eet rwmt koni*n*gs righæ, ſom kallis Dondyn[1],
oc then koni*n*g hafue*r* fir*æ* oc halft*re*diæſinz tyuæ
koni*n*gæ vnner ſek, ſo*m* om k*ri*ng ha*n*nu*m* beſidendæ
æræ vdi tee *øø*r, ſom ther om k*ri*ngh liggæ. Nar
noge*r* ma*n*d vordher the*r* ſyug, ta gar een [hans veen[2]
til aff guden oc forhører aff ha*n*nu*m*, om ha*n* ſkal ‖ døø 88 *a*

giorde det vand, met deris graad, *C.* [46] lymonſe, *lat.* [47] *A har* ſieſſ *med en streg over* e; ſigis, *C.* [48] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [49] *Rettet.* huidæ lower, *A;* hinde løbe, *C;* leones albi, *lat.* [50] *A = lat.;* elocutiones, *C.* [51] *AC; mgl. i lat.*

Kap. 31. [1] *A;* Dondin, *C;* dondyn, *lat. msc.;* doudin, *lat.*

aff then fyugæ. Sier[3] affguden ney, tha fier ha*n* ha*n*nu*m*[4] oc lægædom *meth*, fom ha*n* fkal fongæ bod aff; fier ha*n* oc, at han fkal døø, ta [byudæ te til fa*mm*e*n* allæ ve*nn*e*r*[5] oc fla [then fyugæ[6] j heel oc rethen uel til oc ædhen *meth* ftor høgtidh *meth*[7] glædæ oc feydhen fpell. Jte*m* vdi [the øør[8], fom ther om k*ri*[n]g æ*ræ*, finde*ff* falk, [fo*m* vtroligæ vnn*er*ligæ æræ fkaptæ[9]. J een øø er falkit ow*er* madæ megit[4] ftort, oc the hafuæ jkcæ vden eet øfuæ, t*eth* fider fo*ræ* vdi endit[10]; te ædæ all th*er*ris mad raa, kiøt oc fefk[11], for vde*n* falt eller nog*ræ*[4] andræ yrt*er*. Jte*m* er ther een anne*n* øø,
88 *b* ter boer falk, fom gantzæ van||fkapt er oc vfinlicth. Te hafuæ huerke*n* hofuith eller hals, oc ty hetæ tee Acephaly; øwe*n* hafuæ tee[12] [fo*ræ* thøm, eet po*nn*æ huer fidæ oppa brift*ith*, oc th*er* j mell*øm* een ftor oben mu*n*dh[13], fkapt fom een heftæ fkow. Jte*m* po*nn*æ een anne*n* øø er falk, [fom hafu*er* fleth ænlidhæ for vdhen næfæ oc øgnæbraa oc[4] [hafuæ fma gab vdi then ftæd oc gantzæ lidhen mwn[14]. Jte*m* vdi een a*nn*e*n* øø er falk, th*erris*[15] øfu*er*ftæ læbæ er fa ftor oc wider, at *meth* ha*nn*u*m* mwæ tee betekcæ alt th*er*ris ænlidæ. Jte*m* j een a*nn*e*n* øø er falk, fom[16] hafuæ fa
9 *a* liden mwn, at[17] || te fkulæ tagæ [tø*rræ* fødæ til thøm, øll och madh, *meth* fma piber[18], oc the hafuæ

B; Dyndon, *lat. A.* [2] aff hans gode venner, *C.* [3] fier || fier, *A.* [4] *Mgl. i C.* [5] *A;* till hobe famblis alle hans ve*nn*er, *C; con*uocatis *am*icis, *lat.* [6] *Efter C:* denn Siugge; ha*nn*u*m*, *A;* infirmus, *lat.* [7] for, *C.* [8] *A;* enn Øe, *C;* infulis, *lat.* [9] *A;* fom wtrolige er*re*, dee erre vnderlige Skabtte, *C; lat. har:* incredibiliter diuerfe gentes. [10] *A;* anfictet, *C;* frontis, *lat.* [11] *A;* flefk, *C;* pifces, *lat.* [12] *Indsat efter C:* de; *mgl. i A.* [13] ante ad fcapulas. *et* in loco pectoris os ap*er*tum, *lat.* [14] cum p*ar*uis foraminib*us* oculo*rum*. *et* fiffura modica loco oris, *lat.* [15] fom deris, *C.* [16] *Efter C;* at te, *A.* [17] at || at, *A.* [18] deris mad

huerke*n* tu*n*gæ eller te*nn*er, thi ku*n*næ tee ikcæ talæ vde*n* m*eth* tegn. Jte*m* er j een anne*n* øø falk, fom vel er fkapt oc voxith; te hafuæ føder fom andræ heftæ oc æræ fa rafkæ løbend*iff*, at te g*ri*bæ villæ dyur j fkowen, tee fom te ædæ. Jte*m* vdi een anne*n* øø er falk, fo*m* ga*n*tzæ lodnæ æræ oc ga oppa he*n*der oc føder oc løbæ opp at træ fo*m* andræ aber. Te ku*n*dæ jkcæ talæ, tok fineff tee at var*œ* fkæligæ, ty at te hafuæ koni*n*g oc andr*œ* embitzmen, fom thøm ftirer[19]. Jtem oppa een annen ‖ øø æræ tee allæ 89 *b* haltæ; thy huer man [at tee[20] hafuer føder, ta gaa tee toch vnn*er*ligæ paa th*er*ris knææ, [fa at te offtæ fallæ neder, ter te gaa fkullæ[21]. Jte*m* vdi een anne*n* øø er falk, fom hafuæ bodæ delæ, [q*w*innæ oc ma*n*d[22]; nar te [nydæ ma*n*nen[23], taa giør*œ* the børn, nar te [nydæ q*w*inne*n*[24], ta giørs tøm børn, fom tee fødæ, nar th*er*ris tid ko*m*mer. Jte*m* vel jek nu ladæ beftonnæ ma*n*gæ vnn*er*ligæ ting, fom finneff vdi for*nefn*de fir*œ* och halft*re*diæfinztyuæ øør, bodæ om falk, oc andræ ftikcæ, aff fkafnith, aff feder, aff g*er*ni*n*gher fom megit vtrolicth er thøm, fom fingit ath ‖ hør*œ*, 90 *a* ty at tet vor*œ* meg*i*t lank all ting fullæligæ vd at fc*ri*fuæ, fom te ter fkaptæ æræ[25].

---

till fig mett Smaa piber, difligifte deris øll, *C.* [19] ftyre oc raade, *C.* [20] *Indsat af udg.; mgl. i A. C har:* de viifze huermand att de. *Lat. har:* qui lic*et* pedes habeant. [21] vt de paffu in paffum videant*ur* cafuri in terra*m*, *lat.* [22] *A;* Quinders oc mends Skabning, *C; lat. har:* fexu*m* tam mafculinu*m* q*uam* femininu*m* habentef. [23] *A;* bruge mandenns, *C;* mafculino vtuntur, *lat.* [24] *A;* lade fig bruge, *C;* feminino (vtuntur), *lat.* [25] *Herefter har A et forkortet* et cetera. *Slutn. af kapitlet, 26 spalte-linjer i lat., er forbig.*

Aff teth godhæ rygæ Manti[1].

Capitulum xxxij[m] [2].

Nota[3]. Effter ty at faa mangæ mennifkæ oc troll[4] æræ vdi fornefnde øør, fom vnnerligæ fkikcædæ oc fkaptæ æræ, ta vil[5] jek ey nw ytermeræ [fcrifuæ aff thøm aff tee øør[6], fom finnermeræ udh æræ, fom megit vnnerligæ ting oc falk oc andræ creaturæ vdi finneff, meft forty at hoo fom teth leftæ eller høræ, han teth nøwæ tro villæ, och villæ[7] jek ikcæ ydermeræ faræ finner vdh for mangæ honnæ faræ fkil, fom te
90 *b* mek beretæ, || fom teth vel veftæ. Thy vell jek nw fiæ af teth ftoræ rigæ[8] ruktæ oc makt oc æræ, fom keyfæren aff Tartaren hafuer. Ty for jek ta [finner ud[9] meth mit felfkap til fkips oc vor lengæ vdæ j føen oc led thér ftor nødh, før en jek frem kom til teth rygæ, fom kalles Manti, huilketh fom ligger til teth øfræ[10] India ponnæ ten enæ fidæ oc løber intil Tartaren pa ten annen fidæ. Teth rygæ Manti effter

Kap. 32. [1] *Her og i det følgende har A:* Manti, *C:* Manti, *lat. A:* Manty, *lat. msc.:* Mantzi, *lat. B:* manchus. [2] *A har:* xxxiij[m]; 32, *C.* [3] *Rettet.* Nw, *A;* Nu att, *C; mgl. i lat. (se kap. 27 note 1). Svarende til det følgende* (Effter ty . . . fkips, *l. 3—14) har lat.:* Quoniam igitur tot et talia in iftis infulis vidimus monftra. que fi explicarem fcribendo vix a legentibus omnia crederentur. *(lat. A tilföj.: et)* non curauimus vlterius procedere fub polo auftrali. ne in maiora pericula incideremus. fed propter auditam et nobis inuifam famofitatem potentie. nobilitatis et glorie imperatoris tartarorum vertebam faciem cum focijs nauigare magis verfus orientem. [4] trelle, *C.* [5] *Efter C:* vill; villæ, *A.* [6] *Så AC.* [7] vill, *C.* [8] *Så A;* Rigis, *C og således måske oprind.* [9] *Så AC;* verfus orientem, *lat.* [10] *A;*

ſin ſtorlichedh er bæter, løſtælicher[11] oc rigær*æ* aſt allæ honnæ ſtikcæ een noger te rigæ, [th*er* om[12] liggæ, oc æræ allæ dyur, fulæ oc falk fedæræ oc ſkønær*æ*[13], oc ‖ nøwæ ſinneſſ thy[14], ſom gongæ oc [bed*is* th*er*[15] 91 a mad, thi at tee hafuæ th*er* allæ nok. Teer ær*æ* ſkønæ me*n*d oc en ſkønær*æ*[16] q*wi*nnæ. Me*n*ne*n*næ hafuæ faa hord oc langæ vdi th*er*ris ſkeg, [oc ſidhæ oppa bodæ ſidher vidh th*er*ris mu*n*d, ſa danæ hord ſom her hafu*er* wor*æ* kattæ[17]. Jte*m* ther wy førſt ko*m*mæ oppa land*it*, tha fu*n*dæ wy een ſtad, ſom heth Lachori[18], eend dags ferd fran hafuith, [oc the, th*er* bodæ, the vor*æ* allæ *cri*ſtnæ[19]. Tha vndrædæ wy *meth* ſtoor glæd*æ*, at wy fwnnæ een hell ſtath *meth cri*ſtnæ falk, oc er for*nefn*de rigæ meſtædel beſeth *meth cri*ſtnæ falk, oc vor vdi for*nefn*de ſtadh godh tiid oppa allæ ‖ honnæ 91 b ſtikcæ oc ſinn*er*lygæ po*n*næ ædendæ war*æ*. Ter er oc een hondhæ ormæ, ſom te ædæ ther j allæ honnæ geſtæbudh, oc ſingæ tee ikcæ aff ha*nnum* til ſiſtæ reth, ta takchædæ tee lidit for geſtæbud*it*. Jte*m* ær*æ* vdi for*nefn*de rigæ ma*n*gæ ſtæder, kyrker och cloſter, ſo*m* hertug Otger*us*[20] ſtiktædæ. Jte*m* æræ th*er* ſtor*æ* høns; te hafuæ ik[c]æ ſiædræ ſom wor*æ* høns hafuæ, me*n* te hafuæ ſkøn, huith[21] wll. Jte*m* ær*æ* th*er* ma*n*gæ

eſtre, *C;* ſuperiorif, *lat.* [11] *A;* koſteligere, *C;* delectabilior, *lat.* [12] *A;* ſom der omkring, *C.* [13] *Herefter har lat.:* alijs. [14] der x, *C. Lat. tilföj.:* in vna ciuitate. [15] bede deris, *C.* [16] *A har:* ſkonær*æ*. [17] *Således må der vel læses.* oc ſidhæ bodæ vidh mu*n*din ſom her hafu*er* wor*æ* kattæ ſa danæ hord ſider th*er* ved th*er*ris mu*n*d, *A;* och ſide oc viide paa begge ſider vid deris mund, ſaadanne haar ſom vorre katte her haffue, *C. Lat. har:* ſed viri loco barbe habent p*er*paucos pilos. rigidos *et* lo*n*gos ab vtraq*ue* p*ar*te oris que*m*admodu*m* n*oſ*tros videmus habere cattos. [18] *Rettet.* lathori, *A;* lachorij (ij *for* y), *C;* Lachori, *lat.* [19] *Mgl. i lat.* [20] *C tilföj.:* aff danmarch. [21] *Mgl. i C.*

ta*m*mæ odræ, ſom nedh løbæ j vatn*ith* oc hentæ feſkæ
til th*er*ræ h*er*ræ, nor tee[22] tøm til ſigher. Ffra*n* then
ſtad oc nog*ræ* dags ferd ko*m*m*er* mand til een anne*n*
ſtad vdi t*eth* ſa*m*mæ rigæ, ſom hether Caſſaye[23]; t*eth*
92 *a* er ſaa megyth ‖ at ſiæ ſom he*m*melſſens ſtad, forti at
ma*n*d men*er*, at t*eth* er then ſtørſthæ ſtad, vdi verden
er. Ha*n* er halft*re*diæſinztyuæ leuce eller milæ om
k*ri*ng oc er ſa ſnæwert beſeth m*eth* falk, at th*et* ſtort
vnn*er* er, oc ligg*er* th*et*[24] vdi hafuit, ſo*m* We*n*nedie
giør. Ther er oc mer end tuſennæ oc tu hu*n*dr*it* broer
eller brigghe*r*, oc [for*æ* broen[25] er eet ſtort torn koſtæ-
lict oc ſterkt oc falk oppa, ſo*m* ſtaden beuoogæ[26] omod
keyſæren G*ra*ntkan. Th*er* ær*æ* oc ma*n*gæ C*ri*ſtnæ oc
cloſther aff[27] fortæ brøder oc gra brødræ, ſom ther
ikcæ tiggæ. Ther er oc megin ſøgni*n*g aff kiøpmend
92 *b* aff allæ ‖ land. Th*er* vox*er* oc godh wiin, ſom th*er*
kald*iff* bigon. Jte*m* er ther eet cloſt*er* een mill fra*n*
ſtadhen, ſom er een abbacia aff hetni*n*ge[28], oc hoos
th*et* cloſter er een ſkow, ſom all om k*ri*ng in er lucther.
Th*er* ſta vdi ma*n*gæ træ aff ma*n*gæ ho*n*næ fructh, oc mith
vdi ſkowe*n* er eeth høgt biergh oc wiit, oc j for*neſn*de
ſkow ær*æ* ma*n*gæ vnn*er*ligæ oc ſiælſinæ dyur[29], huilkæ[30]
dyur mu*n*kænæ aff cloſtær*e*t giſuæ then almøſſæ, ſom tee
optagæ aff bordhit[31], vdi koſtælygæ gulkar oc leggæ
megit[21] mer til, en allmøſſæn til ſigher, och nor then,
93 *a* ſom almøſe*n* ſkyftæ ſkal, ringher een ‖ clokcæ, ſom er

---

[22] hannd, *C.* [23] *A;* Caſzaj, *C;* Caſaie, *lat. A;* Caſye, *lat. B.* [24] *Så A;* den, *C.* [25] in quolibet (ponte), *lat.* [26] *A;* beuare, oc beuoge, *C;* tuenda, *lat.* [27] *Efter C;* oc, *A;* de, *lat.* [28] hertugen, *C;* pagana, *lat.* [29] *Herefter er 7 spalte-linjer i lat. forbig.* [30] *Svarende til* huilkæ . . . til ſigher *(l. 25) har lat.:* deferunt*ur* reliquie ciborum cu*m* magno additamento n vaſis auro lucentibus ad hunc pratum. [31] *C tilföj.:* vdi kloſterit.

aff ſølff, huilken han bør vdi ſin hand, tha ko*m*mæ løbend*iff* mer end tu tuſe*n*næ dyur, ſtor*æ* oc ſmaa, oc ſettæ thøm allæ vdi een ring ligæ ſ*om* and*ræ* fatigæ falk. Taa[32] gaa tee, ſom th*et* befal*it*[illegible] oc ſkiftæ maden melløm thøm [ſom j bland annit fatikt falk[19], oc nar tee hør*æ* clokken een[33] anne*n* tidh, ta løbæ tee allæ bort j gen, huer ſin wey, at ſkowe*n*. Wy ſtrafuædæ thøm, for*æ* huy te gafuæ ikcæ fatikt falk ten mad; ta ſua*ræ*dhæ tee j gen oc ſadhæ, at tid ko*mmer* entit fatikt falk, oc ko*m*mæ te en tid, tha wyllæ te en heller fødhæ te fatigæ dyurr ‖ th*er* m*eth*. Th*erris* wanthro er ſaa, 9: at nar noghræ ædhlæ eller welbyrdigæ folk døø, ta far*æ* th*er*ris ſiælæ vdi tee ædhleſt oc bæſtæ dyur, oc nor [nogit annit falk[34] døør, ta far*æ* th*er*ris ſiælæ vdi [te andr*æ* dyur, ſom my*n*dræ æræ[35], oc th*er* pinæſſ tee[36] for*æ* th*erris* ſindh*er* ſa lengæ, til tee hafuæ fult giorth, oc ko*m*mæ ta ſtrax til P*a*radiis, [huilkit te wer een ſtor wantro och willelſſæ er[37]. Jte*m* æræ ma*n*ghæ[38] vnn*er*ligæ ting j for*nefn*de ſtadh, aff huilkæ jek ikcæ nw[39] ſc*ri*fuæ wil.

---

[32] der, *C.* [33] *Mgl. i C; lat. har:* denuo. [34] ignobilium, *lat.* [35] beſtia*rum* vilium, *lat.* [36] *Indsat af udg.* [37] *Mgl. i lat. Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.* [38] mult a . . . alia *lat.* [39] *C tilföj.*: ydermere.

Aff een honnæ folk, fom hedæ Pigmei[1], och wæyyen til Cathay.

Ca*pitulu*m xxxiij^{m}.

Fran then for*nefn*de ftad oc til en[2] annen, fom hether
94 *a* Tilonfo[3], er ‖ fex dags ferd, oc then ftad er mwrith[4]
oc tyuæ milæ lang, fo*m* kallæff leuce, oc vdi ftadhen
er tryfinztyuæ ftenbriggh*er*; jek fa thøm aldr*æ* fkønær*æ*.
Th*er* er[5] koni*n*gins førftæ fædæ aff Ma*n*ti, thy at th*et*
er een faft ftadh oc løftik oc full aff allæ honnæ rig-
dom, oc th*er* neft wor hans fædhæ j for*nefn*de ftadh
Chaffaye[6], men nw er ha*n*s fædæ vdi een anne*n* ftad.
Jte*m* yterft vdi for*nefn*de rigæ Ma*n*ti løber eet ftort
watn, fom kalleff Dolay[7], oc th*er* fom th*en* flod er
fnæfrefth, th*er* [er hu*n* fir*æ* milæ breth, och th*er* nefth[8]
94 *b* vdi een ftakceth tidh ko*mmer* ma*n*d ‖ vdi [eet keyfær*æ*
rigæ aff Tarta*r*en[9], oc mand fkal følliæ th*et* vatn, fom
for*æ* er fc*r*efuit, intil th*et* land, fo*m* Pigmej vdi boo.
Tee Pigmej æræ ftakcædæ aff vexft oc æræ ikcæ
lenghræ eend een ma*n*tz arm eller fa langæ fom tre
hendh*er*, oc thee ær*æ* gantzæ fkønæ oc lyfffaligæ, bodæ
q*wi*nnær oc me*n*d. The lefuæ ikcæ menæligæ[10] le*n*gh*er*
en fex aar eller fyw; te, fom lefuæ ottæ ard, tee
æræ megit gamlæ, oc tee mwæ giftis, nar te ær*æ* eet

Kap. 33. [1] *C har her og i det følg.:* pingmei. [2] *Efter C:* enn; then, *A.* [3] *A;* Tilonfze, *C;* Tylenfo, *lat. A;* tylenfo, *lat. B.* [4] *A;* nu ret, *C. Lat. har:* cuius muri per circuitu*m* tendunt*ur* ad fpacium .xx. plene leucaru*m*. [5] *Så AC; læs:* wor; fuit, *lat.* [6] *A;* Cafzaj, *C;* Caffaye, *lat. A;* Cafye, *lat. B.* [7] *A;* Dolaj, *C;* Dalay, *lat. A msc.;* dylayde, *lat. B.* [8] *Mgl. i C.* [9] imperium tartaroru*m*, *lat.;* aff *mgl. i C.* [10] *Efter C:* meenlige;

halt ar gamlæ, oc vdi teth annit ar tha fødæ te børn. Tee æræ[11] fkellighæ oc witthigæ oc hafuæ goth nøm- || mæ at allæ te gerninger, fom te kundæ giøræ aff filcæ 95 a eller guld[12]. Tee[13] ftridæ offtæ omod ftoræ fughlæ, fom tid j landit[14] fankcæff j ftoræ flochæ oc giøræ thøm fkadæ, fa at ther blifuer mangæ dødæ aff thøm oppa bodæ fider. [Te giøræ engtæ groft arbeydæ, the faa ey, te pløyæ ey, te arbeydæ ey j win gord[15], mæn ther boer[16] annit falk j bland tøm, fom[17] fa ftoræ æræ, fom wy æræ. [Te tiænæ[18] thøm oc giøræ therræ arbeydæ, huilkæ fom lidæ oftæ[19] forfmædelfæ aff fornefnde fmaa falk. Tettæ efftterfcrefnæ er eet ftort vnner, at[20] tettæ ftoræ falk føddæ børn j bland tettæ fornefnde fma falk, || [huilkæ børn aldri woræ ftørræ 95 b een tettæ fma falk[8]. Terres land er ikcæ ftort, tok er ther tolf ftæder udi, oc een aff thøm er ftor oc vel om mwrit, huilken keyfæren Grantkan ladher wel foruaræ meth webn[21] folk j mod koningin aff Manti[22]. Ter neft kommer man in j keyfæræ Grantkans land, fræm ath ma[n]gæ ftæder oc byæ, ther fom mangæ atfkiligæ feder oc vnnerligæ ting æræ, ok fa vdi eet rigæ, fom

---

mannæligæ, *A; communiter, lat.* [11] *A har:* aræ. [12] *Så AC; læs:* wld; *lat. har:* lana arborum. [13] *Svarende til* Tee . . . fider *(l. 7) har lat.:* frequenter preliantur contra grandes (grues, *lat. A*) aues proprie exercitibus congregatis hinc inde et fit ftrages vtrimque (vtrumque, *lat. A*). [14] *Efter C:* lanndet; land, *A.* [15] non laborant terram predia feu vineas, *lat.* [16] *A;* vor *C;* morantur, *lat.* [17] *Indsat efter C; mgl. i A.* [18] *A;* fom tiene *C. Lat. har:* qui eis incolunt. ficuti ferui. *Har det oprind. været:* . . . tom, faa ftoræ fom wy æræ, fom tiænæræ oc giøræ . . . ? [19] *C tilföj.:* ftor. [20] *Svarende til* at . . . falk *(l. 15) har lat.:* dum dicti homines in terra generant vel pariunt non crefcit proles fupra pigmeorum ftaturam. [21] *A har* wobn *(for* webn = webnt, *jfr.* væpnt (væptn) folk, *s. 23*[13]*);* beueflnit,

hether Janicha*n*, ſom er eet aff te tolf rygæ, ſom [keyſæ*rœ* rigæ aff Tarta*ren*[23] er vnn*er*gifuit. Then beſtæ ſtad vdi t*eth* righæ hedher och Janichan[24]; han 96 *a* er full aff kiøpma*n*ſkaph ‖ oc rigdom vdh*en* ændæ oc gifuer keyſæ*ren*[25] ſtoor ſkath; [ſom iek hørdæ vdi then ſammæ ſtad[26], [ta hafuer keyſæren[27] åff th*en* ſa*m*mæ ſtad [huert aar[8] [halftrediæſinztyuæ tuſennæ[28] [cume*n* gildænæ[29], oc j hue*r*t cumen er ty[30] tuſe*n*næ[31], th*et* giør halft*re*diæſinz tyuæ tuſennæ[32] ſy*n*num thy tuſe*n*næ gildænæ; oc fem hetenſkæ milæ thæthen er een anne*n* ſtad, hether Mecheyn[33], oc [ther giøres[34] coſtæligæ oc ſtor*œ* ſkib aff eet honnæ træ, ſom er gantzæ huith[35]; af th*et* ſa*m*mæ thræ biggiff ther pallacia oc koſtæligæ huff. Jte*m* tædhen oc ottæ dags ferd ko*m*m*er* ma*n*d fræm at ma*n*gæ koſtæligæ ſtæder ok byæ oc intil een ſtad, ſom hether Lancherin[36], ſom megit beruktik er aff

C. [22] *A har her:* monti. [23] *A;* keyſzens rige er aff Tartarenn, *C. Lat. har:* quibus diſtinguit*ur* totum imp*er*ium tartaro*rum*. [24] *Efter C;* jænichan, *A.* [25] proprio regi, *lat.* [26] *Indsat efter C:* ſom ieg hørde vdy denn ſamme ſtad; *mgl. i A;* ſicut illi de ciuitate fatent*ur*, *lat.* [27] *Indsat efter C:* da haffuer keyſzeren; *mgl. i A. Svarende til* ta hafuer . . . gildænæ *(l. 8) har lat. A:* valent anni regni redditus milia cuman floreno*rum* auri; *lat. B:* valet a*n*nue regi quinquaginta milia . . .; *lat. msc.:* val*et* a*n*nuati*m* regi .l. milia . . . [28] *Efter C:* lm; fir*œ* oc ha[l]ſtrediæſinztyuæ, *A; angående lat., se not. 27.* [29] gyldenne cuman, *C.* [30] *Efter C:* x; er, *A;* dece*m*, *lat.* [31] *Det følgende:* thet . . . tuſennæ *mgl. i C.* [32] *Indsat af udgiv. Lat. B har:* ſumma tributi a*n*nui quinquaginta milium milia floreni; *mgl. i lat. A msc.* [33] *A;* Mecheion, *C. Lat. har:* meke. in qua . . . [34] *A;* deris, *C. Svarende til* ther . . . huff *(l. 14) har lat.:* in qua fiunt de quodam albiſſimi *(B;* abietu*m*, *A)* genere ligni naues p*er*maxi*m*e cu*m* aulis *et* thalamis ac multis edificijs tanq*uam* pallacium tellure fundatum. [35] *C tilföj.:* oc. [36] *Efter C;* lache*rin*, *A;* lanceryn, *lat. msc.;* Lauce-

ſtor rigdom oc køpmandſkaph. ‖ Han ligger oppa eet vatn, ſom hether Tarameran[37], oc ter neſt ta kommer man indy Tartaren[38], ſom heter Kathay. Vdi tettæ Katay er mangæ koſtæligæ oc mektigæ ſtader oc byæ, oc ter giøres oc koſtæligæ gerninger aff ſilkæ oc andræ ſtikcæ. Ter er oc megit[39] hantæring aff kiøpmanſkap oc yrther. Jtem gømmen fornefnde land Katay øſter udh kommer man frem at mangæ koſtæligæ ſtader oc byæ til een ſtad, ſom hether Fugarmago[40]; han er righer aff mangæ honnæ køpmanſkaph, ſom ſiælſin er; oc fremdelis øſter udh er een gammell ſtadh, ſom heter Caydo, oc ther hafuer keyſæren ‖ Grantkan meenlighæ ſith ſædæ, oc then ſtadh Caydo er hoos tyuæ hetenſkæ milæ om kring, oc han haffuer paa ſek tolff portæ[41]. 96 b / 97 a

Aff keyſæræn[1] Grantkans palatz.

Capitulum xxxiiij^m.

Nota[2]. Keyſæren Grantkans pallatz, ſom er vdi then ſtadh Caydo, [teth er om kring meer een too hetenſkæ milæ oc er mwrit meth koſtælich gerning[3], oc ther udi er mangæ ſalæ, ſkønlygæ giordæ oc[4] megit koſtæligæ. Then ſall, ſom hand[5] ſelff vdi ſider oc [ſtørſt er[6], hafuer vdi ſek *firæ* och tyuæ høwæ pelæræ,

ryn, *lat. A.* [37] *A;* taramerari, *C;* Carameran, *lat. A;* Cacameran, *lat. B.* [38] principalem prouinciam imperij tartarie, *lat.* [39] *Så A;* megen, *C.* [40] *A;* Fagarmago, *C;* ſugarmago, *lat. AB.* [41] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 34. [1] *A har:* key ‖ keyſæræn. [2] *Rettet.* Nw om, *A; mgl. i C og lat. (jfr. kap. 27 not. 1).* [3] continet circuitu proprij muralis. vltra duas leucas ſpacij, *lat.* [4] *Indsat efter C; mgl. i A; et, lat.* [5] *Indsat efter C; mgl. i A.* [6] *A;*

ſtøptæ aff purt guld, och allæ veggennæ[7] inde*n*[8] til er
97 *b* clædæ m*eth* eet ho*n*næ ſkin aff dyur[9], ſo*m* ‖ kalliſſ
paties[10], oc te ſkin ær*æ* reth blod rødæ [oc gifuæ ſkin
aff tøm ſom ſool giſler, ſaa at eet menniſkens øwæ kan
nøwæ tolæ ten clarheth, ſom ther aff ſkin[11]. Tee ſkin
hollæ te dyer*æ* een [nogit guldh[12], oc æræ ſo*m*mæ af
tee hetni*n*gæ ſa galnæ, at tee bedæ til ſa*m*mæ dyur for
th*err*æ koſtæligæ farwæ oc ſkønheth ſkill[13]. Jte*m* wil
iech ey tyæ t*ett*æ eft*er* ſc*re*fnæ for*æ*[14] thøm, ſom mek
ey tro vellæ, [oc ho ſo*m* wil ikcæ troo, han ka*n* ikcæ
forſtaa, huot ha*n*nu*m* ſieſſ.[15]. Ta ſier jek nw veſſæ-
ligæ for ſe*n*nen, at øfuerſt vdi for*nefnde* keyſær*en*s
[pallatz eller ſaal[16] er keyſærens ſædhæ, ſo*m* er høgth
98 *a* | opp m*eth* ma*n*gæ trappher, ther ſom han plæyer at
ſidæ j hans høxſtæ mayeſtath[17] oc t*eth*[18] ſædæ eer
opp giort fra [næthers oc til høxſtæ aff[19] guld oc aff
ma*n*gæ honnæ dyr*æ* ſtenæ. Huer trappæ er giort aff
ſinn*er*ligæ[20] ſtenæ, ten førſtæ aff ametiſto, ten annen
aff ſardino[21], ten tredíæ aff chryſolito[22] oc ſaa te

ſine førſter, *C; eſt* maxima, *lat.* [7] *Efter C:* vegene; veynæ *A;* parietes, *lat.* [8] *Rettet.* ingen, *A.* [9] *A;* it diur, *C;* quorundam animalium, *lat.* [10] *AC;* pachies, *lat. A msc.;* pathees, *lat. B.* [11] ita remicantes vt ſole deſuper relucente vix oculus valeat humanus ſufferre ſplendorem, *lat. B. Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [12] aurearum tegimen laminarum, *lat.* [13] *Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [14] propter, *lat.* [15] Nam quicunque nihil credunt hij nihil *et* ſciunt, *lat. Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [16] *A;* pallatz, *C;* aule, *lat.* [17] *A har* mageſtath, *hvor g sikkert er fejl for* y. [18] *Svarende til teth* ... guld *(l. 16) har lat.:* in cuius throni toto corpore nihil apparet minus nobile auro. [19] *Så A;* nederſte, oc till øffuerſte met, *C.* [20] *A;* dyrebare, *C;* ſingulis ac inter ſe diuerſis, *lat.* [21] *Efter C;* ſardine, *A;* ſardio, *lat.* [22] *Efter C;*

andræ trapper aff andræ[23] koſtælighæ ſtenæ, [huilkæ ſtenæ oc trapper[24] til ſammen løddæ æræ ok[25] koſtæligæ om kringh lafdhæ meth renth guldh[26]. Jtem oppa then wenſtræ hond, ſom keyſæren ſidher, een trappæ næther meræ, ſydher hans førſtæ høffrw, oc henneſſ ſædæ er giort aff jaſpidibus, koſtæligæ laukt om kring meth guld[27]. ‖ Jtem een trappæ næther 98 *b* meræ ſider hans annen huſfruæ, oc adher een trappæ næther meræ ſydher hans trediæ huſfrwæ, forty han hafuer all tid tree huſfruer, oc næthen for [then trediæ huſfruæ[28] ſidær velbyrdigæ oc godæ qwinnæ, [huer effther ſyn ſtaath. Jtem nota, at[23] allæ qwinnæ j thet land, ſom mand hafuer, the bæræ oppa therris hofuit eet tegn, giort ſom een mantz food, [aff koſtælich gerningh, huer efter ſin formwæ[29], oc ther [p]onnæ [ſkullæ te[30] kennæ thøm wæræ bæthræ een andræ løſæ qwinnæ. Jtem oppa[31] keyſærens høygræ hondh, [een thrappæ[32] nedher, ‖ ſider keyſærens førſtæ ſøn oc ſa alt nedher 99 *a* ath herræ oc førſtæ aff keyſærens ſlecth[33]. Jtem[34] for owen ouer te ſædæ, ſom [keyſæren oc tee fornefnde ſidhæ[35], er giort ſom een dræth vdi vinbæræ qwiſtæ oc j een [23] annen koſtælich gerning aff reent guld hoff

chryſolicho, *A;* criſolito, *lat.* [23] *Mgl. i C.* [24] Qui ſinguli (*sc.* lapides) ad formam cuiuſque gradus . . ., *lat.* [25] *A;* aff dyrebarhed, oc, *C.* [26] *Herefter er 10 spalte-linjer i lat. forbig.* [27] *Herefter er 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [28] *Rettet.* nædhen trediæ huſfruæ, *A;* diſze tre huſtruer, *C;* tercia, *lat.* [29] *Forkortet gengivelse af 7 spalte-linjer i lat.* [30] ſkall mand, *C.* [31] fra, *C.* [32] er it trape tren, *C.* [33] *Efter C:* Slecte; ſloth, *A;* cognatione, *lat.* [34] *Svarende til* Jtem . . . guld *(l. 22) har lat.:* Jtem deſuper thronum et deſuper ante ipſius throni locum tanquam pro celato ſeu operimento in throno reſidentium et eorum miniſtrantium eſt extenſa ſimilitudo vitis operata in palmitibuſ et pampinis de auro, *lat.* [35] *Således må der vel læses.* koningin oc tee oc te fornefnde ſidhæ, *A;* keyſzeren er, oc

halftredia finz tywæ alnæ lankt, oc ther aff nedher
hengæ windruer eller vinbæræ claffææ[36], giordæ aff allæ
honnæ ftenæ, fom koftæligæ oc dyræ ftenæ æræ[37], aff
ma[n]gæ hondæ lidhææ[36,38], oc keyfæren oc allæ tee,
ner hannum fidhæ, fom foræ er[39] fcrefuith, hafuæ huer
fith fynnerligæ bordh megit koftælicth, fa at theth ||
99 *b* mynftæ ftor ey til[40] ath regnæ wid nogher penningæ
fwm vdi woræ land[41], [oc nar keyfærens høxtæ høytid
er[42], ta er hans bordh aff purt guldh, koftæligæ belaut
och giort meth koftælighæ[43] ftenæ, fom oos[23] j teffæ
land vbekennæ æræ[27], oc tee andræ bord[44] æræ [fommæ
aff aloes, eet træ fom faa hether[45], fom flydher ud aff
Paradiis, oc fommæ aff røth oc fkinennæ filff been, oc
allæ æræ tee koftælygæ giordhæ oc belaudæ meth guldh.
Fforæ te bord ftaa oc tiænæ herræ oc førftæ oc banæræ
herræ och thagæ therris æmbythæ, [fom thøm befalædæ ||
100 *a* æræ[23], gra[n]tgifuæligæ waræ[46]. Engin aff thøm er fa
dyerff, at han torff talæ eet ordh, vdhen keyfæren
bether hannum, eller oc keyfæren taler nogit til hannum
men[47] ther ftaa andræ, fom æræ qwædæræ oc fangæræ,
foræ bordhith; te widæ, nar thøm bør at giøræ therris
æmbythæ. Ter æræ oc tee, fom pleyæ at læfæ cronicas[48]

---

de forfkreffne feder, *C.* [36] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not 17).* [37] *Så A;* giorde aff alle honde dyrebare fteenne, *C;* de gemmis et granellis, *lat.* [38] *Herefter er 9 spalte-linjer i lat. forbig.* [39] *Indsat efter C; mgl. i A.* [40] *Efter C:* till; wil, *A. Svarende til* ftor . . land *har lat.:* preualet thefauro grandi. [41] *C tilföj.:* brugis. [42] in folemnitatibus, *lat.* [43] mange dyrebare, *C.* [44] interdum, *lat.* [45] *A;* fomme aff træ, oc fomme aff it andett, oc it aff aloes, *C;* interdum de ligno aloes artificiofe combinato, *lat.* [46] *Indsat efter C:* vaare; *mgl. i A.* [47] *Svarende til* men . . . figs *(s. 120¹) har lat. B msc.:* Illis dumtaxat exceptis qui certis interfpacijs canunt aut recitant de principum geftis; *mgl. i lat. A.* [48] *A synes at have* tronicas.

aff herræ oc førftæ lefnit, oc thet giøræ te oc, naar
thøm til figs. Jtem nar fornefnde keyfæræ fidher vdi
hans[49] maiefthath, fom foræ er rørth, ta fidæ firæ
notarii hoos hans fødher. Te fcrifuæ teth mynftæ ordh,
fom udh gaar aff hans mwnd, thy at huot fom han
ta[50] taler, teth fkal fræm gaa vdhen [noghergenkallelffæ[51]. ||
Jtem allæ fadh oc kaar oc andræ ftikcæ, fom beehøfuiff 100 *b*
til hans bord, [nar han fidher vdi hans høxftæ majeftath[52],
te æræ aff koftæligæ dyræ ftenæ oc gioræ mæftærligæ
meth guld[53], oc andræ[54] dawæ æræ allæ hans kar till
drik oc madh aff clarth guld; fa æræ och allæ ftikcæ,
fom hand hafuer vdi hans hærbæræ. Entæ fkødhæ
the ther følff vdhen til pælleræ, trapper oc ath leggæ
therris gulff meth. Oc nar keyfæren er vdi then
fornefnde faal, tha ftaa mangæ banæræ herræ och andræ
herræ [meth therris fuerd oc meth therris tiænæræ[55]
ok forwaræ the dørræ[56] koftæligæ, || thi[57] at ther maa 101 *a*
engin[58] jnd kommæ vden thee, fom kallædæ vordhæ
eller bud hafuæ til keyfæren, at tee ind[59] mwæ gongæ;
[tet fammæ eer oc j allæ hans herbæræ eller huff, j
huor han eer[23]. Jtem er then fornefnde fall minæ

---

[49] *Indsat efter C; mgl. i A; lat. har:* in hoc folio maieftatis. [50] *Indsat efter C:* da; *mgl. i A;* tunc, *lat.* [51] *A har:* nogher ger genkallelffæ; nogen Igenfigelfze eller igenkaldelfze, *C. Lat. har:* neceffe eft effe. vel effici. nec valet ipfe idem verbum fuum mutare vel reuocare nifi magno confilio conuocato. [52] in folemnitatibus, *lat.* [53] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [54] *A;* alle andre, *C;* priuatioribus, *lat.* [55] *Så A;* met fine tiennere, *C; mgl. i lat.* [56] dørrenne, *C.* [57] *Svarende til* thi at . . . han eer *(l. 21) har lat.:* quia imperatore prefente nemo nifi adductus (a dictis, A) in quacunque camera vel habitatione intromittitur donec interrogatuf iufferit imperator. [58] *Rettet.* emgin, *A.* [59] *A har* end *med* e *overstreget og*

hu*n*dredæ fødher bredh oc meer en mi*n*æ [fir*æ* hu*n*dredæ[60] fødher lang[61], oc vdi keyſæ*r*ens h*er*bær*æ*, ſom hans ſeng vdi er, [er een pellær*æ*[62] aff purth guldh, oc th*er* vdi ſid*er* een roobin, een mantz fodh lang, ſom alt ha*n*s h*er*bær*æ* lyuſer klarligæ om natthen. Jte*m* vdi een anne*n* ſall, ſom er mit vdi for*nefn*de palatz, er een [01 b] høyg[63] vpgangh, oc ther ‖ ſtoer eller ſidher keyſæ*r*en offthæ, nar ha*n*nu*m* løſt*er*, huilke*n* oc koſtælic er giordh, ok vdi te fir*æ* hyrnæ [aff for*nefn*de ſal[64] ſta fir*æ* hugormæ[65], koſtæligæ giordæ aff guldh [oc koſtæligæ ſtenæ[66], oc vedh ſidernæ aff for*nefn*de ſall[67] henghæ koſtæligæ cortiner eller dretther aff ſilkæ, knittæ ſom andr*æ* garn, oc til huer knwdæ hengher een ſtor marga*r*ite ſteen, oc vdhen[68] for*æ* te drætter er eet rwm, ſom ha*n*s kellæ*r**æ* ſkal wær*æ*, och ther vdi giø*m*meſſ hans drikcæ oc hans drikcæ kar, ſom[39] koſtæligæ oc[39] [02 a] vtallygæ æræ, [oc ther te ſke*n*kæ ‖ dagligæ drik vdi oppa allæ hans bord[69]. Jtem vdi for*nefn*de palatz omgong[70] er een park[71] eller træ gard, ſom ma*n*gæ ho*n*næ træ oc fructh vdi find*iff*, ok mith vdi for*nefn*de park[71] ſtor een ſkøn ſal oppa eet høyt biergæ aff vnn*er*lig bigni*n*gh, ſa at jek ha*n*nu*m* vdh ſc*r*iſuæ ikcæ kand for*æ* hans koſtælicheet ſkil, [oc ther gongh*er*[72]

j *i randen.* [60] *AC* = quatuor centu*m*, *lat. B*; quingentos, *lat. A.* [61] *Efter C;* laghth, *A.* [62] *A*; erre pillere, *C;* co*n*ſtat vnus pilarius, *lat.* [63] *Rettet.* hoyg, *A.* [64] *AC; mgl. i lat.; i steden for* ſal *skulde der stå:* vpgangh *(jfr. not. 67).* [65] *Herefter tilföj. A:* vdi. [66] *Mgl. i lat.* [67] throni, *lat.* [68] *Svarende til* vdhen . . . wær*æ* *(l. 15) har lat.*: Quibus cortinis obtegitur officina quam in gallico dicimus boncalarie. que p*r*opter magnitudine*m* throni in eius concauitate tenetur. [69] quibus potus omnibus miniſtratur, *lat.* [70] *A;* vdgang, *C;* ambitum, *lat.* [71] *Se indledn.* [72] *Skrevet to gange i A. Svarende til* oc ther . . . ingang er *har lat.*: At vndiq*ue* per collis gyrum aque

vatn [ſom kringh vden[73] oppa then enæ ſidæ, ther ſom broen gongher til, ter ſom hans ingang er, oc oppa te to ſidher ærœ ſkønæ feſkæ vatn, ‖ ſom mangæ 102 honnæ[74] godæ feſkæ vdi gongæ oc [mangæ honnæ fuglæ[75], [ſom j vatneth plæyæ at væræ[76], ſom er geſſ, ænder, ſwanæ, ſtorkæ, heyrœ; oc vdi fornefnde [park eller[77] trægard ærœ oc mangæ honnæ dyurr, ſa at keyſæren, nar hannum løſter, ta ma han ſtonnæ vdi hans[78] vinduæ oc ſee, at hans ſwenæ tagæ feſkæ, fuglæ oc[79] vilbrath, [ſa offtæ ſom hannum løſter[80]. Oc mwæ j vidæ for ſannen, at ſiældhen ſinneſſ noger ſa ſtor by vdi vorœ land, ther ſom ſa mangæ[81] boligæ æræ vdi, ſom vdi fornefnde keyſærens palatz ærœ. ‖ Jtem for vden tettæ forſcrefnæ palatz vdi Caydo ta 103 hafuer keyſærend ſligæ andrœ tryy[82] palatz, eet vdi een ſtad, hether Sadus; ther er wel til madæ kuldhæ; ther er han gernæ om ſommærend. Thet annet palatz er vdi een ſtadh, hether Camalaeth[83]; ter er vel til madæ hethæ; ther eer han gernæ om vintærren. Teth trediæ palatz eer vdi een ſtad, hether Iongh; ther oc vdi Caydo hauer keyſæren mæſt ſith ſædæ, thy at ter[84] er wætæreth [alltid meſth[85] tidælicth, [thy huer man at[86] thet ſineſſ thøm at værœ heet, [ſom tid til hannum kommæ[87].

---

foſſatum profundum *et* latum. vltra *quod* pons vnicus ducit ad collem. [73] *Så må der vel læses.* vden om kringh, *A;* alt omkring, vden *C.* [74] *Står i A efter* godæ; *mgl. i C.* [75] der erre oc mange honde fule vdi, *C.* [76] indomitarum, *lat.* [77] *Mgl. i C.* [78] *Efter C;* eet, *A.* [79] *Indsat efter C; mgl. i A.* [80] *Mgl. i C. og lat.* [81] *C tilföj.:* koſtelige. [82] *A;* iiij, *C;* tria, *lat.* [83] *A;* Camaelet, *C;* Camalalech, *lat. A;* Camaalech, *lat. B;* Camaheth, *lat. msc.* [84] *Efter C:* der; teth, *A.* [85] *Så må der vel læses.* meſth alltid, *A;* altiid meſt, *C;* magis, *lat.* [86] thj att huer mand weed, at, *C;* quamuis, *lat.* [87] noſtratibus, *lat.; måske er* aff woræ land *glemt.*

[Jtem nu vel iek ſiæ nogeth[1]
03 b ud aff te ‖ firæ høgtider, ſom han hafuer om arit.

Capitulum xxxv^m^.

Fræmdeliff mwæ j vidæ, at jek och mith ſelſkap gafuæ off ind j tiæneſtæ meth fornefndæ keyſæræ, [oppa teth at vy mattæ faa ath vidæ hans ſtoræ verdicheth[2], oc tiæntæ wy hannum foræ ſold[3] vdi krigh oc orloff omod koningin aff Manti, ok woræ wy hooff hannum vdi femten manædhæ; ta fundæ[4] wy veſſæligæ megit ydermeræ om allæ hans ſtikcæ, [end ſom nw foræ ſcrefuit ſtonder[5], ath widhæ.

Jtem hafuer han tyy[6] cuman æmbitz falk vdi ſin
04 a gard daghlighæ dags, [oc huerth ‖ cuman giør ty tuſennæ, ſom foræ er ſcrefuit[7]. Te[8] hafuæ allæ huer ſith ſinnerligæ [arbeydæ oc[9] æmbitæ waræ at thagæ. Jtem hafuer han ty tuſennæ elephantes och andræ vtalligæ dyurr. [Sommæ hollis[10] udi jern kæder, ſommæ [æræ in mwrædhæ[11], oc ſommæ giømmeff nethræ[9] vdi dybæ kwler, oc ther til hafuer han mangæ ſiælſinæ[12] fughlæ: høgæ, falkæ, girfalkæ[13], ørnæ, papæ gøyyer, ſom talæ kundæ, oc mangæ andræ[14], ſom ſyungæ kundhæ. Te, ſom fornefnde dyur och fughlæ waræ tagæ, æræ hoos ſex cuman. Jtem[15] hafuer han [dag-

[1] *Mgl. i C og lat. og er vist uoprind.* [2] pro fama magnificentie huius imperatoris, *lat.* [3] *Efter C;* ſkiold, *A.* [4] *Så A;* finge, *C og således vist oprind.* [5] et mediam partem nobis non fuiſſe relatam, *lat. A.* [6] *A;* xx, *C;* x, *lat.* [7] *Mgl. i lat.* [8] *Efter C:* de; ta, *A.* [9] *Mgl. i C.* [10] *Rettet.* ſommæ hollæ, *A;* som holdis, *C;* quarum quedam tenentur, *lat.* [11] tenentur . . . in ſtabulis muralibus, *lat. A* (mirabilibus, *lat. B msc.*). [12] rapaces, *lat.* [13] gribfalcke, *C.* [14] honnde fule, *C.* [15] Jtem

lighæ j ſin gardh[16] [hoffolk til hæſth[17], ſom tiænæ met || fult harniſk, fem cuma*n*; jte*m* fodgongher[18], ſo*m* 1 ha*n*nu*m* følgæ til ſtridh[19], ty cuma*n*. Jtem allæ, ſom ko*m*mæ till hans gard oc tiænæ velæ, j huædhen te ær*æ*[20] udh aff all we*r*dhen, [te wordæ ther[21] geneſtheu ind ſc*r*efnæ oc ana*m*mædæ til hans tiæneſtæ. Jte*m* hafue*r* hand [j ſind gardh[22] tyuæ hethenſkæ lifflægæ oc ſaa ma*n*gæ ſarlægæ[23] och [tu hu*n*drit[24] *cri*ſtnæ lifflægæ oc ſa ma*n*ghæ ſaarlægæ[23], oc te *cri*ſtnæ lægæ troer keyſæ*r*en bæther end ſinæ egnæ lægæ oc landme*n*. Oc mwæ j vidæ for ſæ*n*ne*n*, at dagligæ dags tagæ || meer end trætyuæ cuma*n* falk løen oc fødæ 1 aff keyſæ*r*ens gard[25] for vdhen dyur oc fughlæ, ſom ikcæ regneſſ m*eth* tøm[26]; [toc er ther[27] [tu ſſo*m*-megit[28] falk hoos ha*n*nu*m* [vdi hans høxſtæ høghtid[29]. Ha*n*nu*m* fattiſſ oc aldry pe*n*ni*n*gæ, thy at th*e*r gar engen my*n*t aff guld eller aff ſølff eller nogher anne*n* malm, me*n* hans mynt er all eneſtæ aff lædher eller papir, oc ther udi er keyſæ*r*ens ſigneth trykth, th*et* ſtø*rr*æ eller th*et* my*n*dræ, effther thy ſom pe*n*ni*n*gin ſkall geldæ meer eller my*n*dræ, [oc hoo ſom[30] hafue*r* een brudhen penni*n*gh, eller[31] ſo*m* ikcæ duer[32], || ber 1 ha*n* ha*n*nu*m* tel keyſæ*r*ens cam*e*r meſtæræ, tha ſkal han fo*n*gæ ha*n*nu*m* een ny ther for*æ* j geen.

. . cuma*n* *(s. 124[1]) er forbig. i C.* [16] iugit*er* ad curia*m*, *lat. B.* [17] *A;* equites, *lat.* [18] *Så A; vel fejl for* fodgongheræ. [19] *C tilföj.*: erre. [20] erre komne, *C.* [21] da bliffue de, *C.* [22] *A;* enn ſøn heder Geodus, *C; mgl. i lat.* [23] *A;* ſeerlige, *C;* phiſicos, *lat.* [24] *I A skrevet som ét ord.* [25] *A;* børd, *C;* curia, *lat.* [26] *Mgl. i C og bör måske udgå.* [27] *Efter C:* dog er der; oc er, *A;* cum t*amen* . . . ſint, *lat.* [28] *Så A (fejl for* tu ſinnum ſa megit?); tho gannge ſaa megit, *C.* [29] in feſtis maiorib*us*, *lat.* [30] *A har:* oc ſaa ſom *med* hoo *over linjen, over mellemrummet mellem* oc *og* ſaa. [31] *C tilföj.*: en. [32] *C*

[Huilkæ lu*n*d keyfæ*r*end holler finæ firæ høgtidher
om arit[33]: Then førftæ er ha*n*s fødelfæ dagh; then
a*n*nen [then dagh, fo*m* han vor offreth[34] vdi therris
te*m*pell, fom Mofeac[35] kalde*ff*; teen trediæ, tha the*r*ris
affgud vor opfeth j templith; then fierdæ then dag,
the*r*ris affgud gaff førft fwar fra*n* fek. Fflera høg-
tidh*er* holler ha*n* ikcæ, vdhen nar ha*n* holler fin føns
eller dotters brøtløpp. J for*nefn*de firæ[1] høgtider fankc-
6 *a* æff ther faa || megit falk, at te æræ[36] vtalligæ. Tok
ved huer, vodh[37] ha*n* giøræ fkal, ok ther waræ te oppa
huer j fin ftædh, oc ther til æræ fkikcædæ[38] firæ tuf-
e*n*næ banæ*r*æ h*e*rræ. So*m*mæ[39] aff thøm æræ ko*n*-
i*n*gæ oc fo*m*mææ[40] faa mektigæ fo*m* koni*n*gæ: fo*m*mæ
h*er*tugæ, fo*m*mæ marg*r*efuer. [The hafuæ then tid full
makt at ftiræ oc radæ om allæ ftikcæ vdi keyfæ*r*ens
gard[41]. The æræ allæ koftæligæ clædhæ, oc the*r*ris
clæder æræ allæ befettæ m*et* diræ ftenæ, m*eth* guld
koftæligæ giord; hoo fom hadæ een aff te kiortlæ her
udi woræ land, han woræ een ofu*er* madæ r*i*gh ma*n*d.
6 *b* Jte*m* huer[42] tufe*n*næ aff for*nefn*de firæ tufe*n*dæ || banæ*r*æ
h*e*rræ hafuær fin fynne*r*ligæ egin[43] ferwæ[44]: *teth*
førftæ tufe*n*næ bør grø*n*t, *teth* a*nnit* bru*n*t, *teth*[45]

tilföj.: da. [33] Quater in anno celebrat imp*er*ator feftiuitates folemnes, *lat.* [34] die prime prefentationis, *lat.* [35] *Så A;* Mofeas, *C;* mofeath, *lat. B;* Mofyach, *lat. msc.;* Mofcach, *lat. A. Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [36] *C tilföj.*: moxen; *lat. har:* quafi abfq*ue* numero. *Måske burde* nær *indsættes.* [37] *Så A på dette ene sted.* [38] *Efter C*: Skickide; te fkilcædæ, *A;* electa, *lat.* [39] *Efter C*: Somme; fom, *A;* no*n*nulli, *lat.* [40] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4 not. 17).* [41] *Mgl. i lat.* [42] *A synes nærmest at have*: huor. [43] *Mgl. i C.* [44] *Rettet.* frwæ, *A;* kleders farffue, *C. Måske burde der læses:* clædæ ferwæ *(jfr.* clædæ fedh, *s. 73*[7, 26]*).* [45] *teth . . .* pu*r*pur, *mgl. i*

tr*e*diæ gulth, th*et* fierdæ [røth p*ur*pur[46]. Oc om morge*n*ne*n* orlæ[47], th*er* keyſær*en* ſetth*er* ſek j ſin maieſtat[48], ſom for*æ* eer rørt[49], ta indgaa for*æ* ha*n*nu*m* te for*nefn*de fir*æ* tuſendæ h*err*æ oc ladæ ha*n*nu*m* ſee thøm [oc giøræ ha*n*nu*m* tiæneſtæ[49] j ſa dan madæ: Førſt[50] gar eet tuſennæ for*æ*[51] vdi par, too oc too ſa*m*me*n*. oc for*æ* thøm gaa allæ hondæ ſeyden ſpellær*æ*, ſom ſødæligæ oc tækcæligæ legæ ku*n*dæ. Te for*nefn*de tuſe*n*næ hafuæ huer th*err*æ j ſinæ he*nn*er for*æ* ſinæ bryſt een taulæ, giord aff koſtælik ſtenæ, jaſpide, 107
cr*i*ſtallæ[52] oc ametiſto oc andr*æ* koſtæligæ ſtenæ, oc nar te ko*m*mæ iæſnæ[53] for*æ* keyſær*en*, ta neyæ thee ha*n*nu*m* dypt[53] m*eth* ydmydælicheth[54] [oc ga allæ tiend*eff* fram[53], oc ther neſt gar th*et* annet tuſe*n*næ frem oc[55] ſa th*et* tr*e*diæ oc ſa t*eth* fierdæ [j allæ madæ[53], ſom for*æ* ſcr*e*fuit er oc allæ tyend*iff*, oc nar tee thet ſa giort hafuæ met ſtoer ydmykheth[56], tha ſidhæ oppa then[57] enæ ſidhææ[58] lankt næthen [veth keyſær*e*ns bordh[59] ma*n*gæ philoſophy[60], ſo*m*[61] na-t*ur*ligæ meſtær*æ* ær*æ*, oc andræ mæſtær*æ* vdi [ma*n*gæ koſtæligæ[62] hondhæ konſter, ſo*m* æræ | vdi aſtronomia, 107
geomet*ri*a, piroma*n*cia[53], ydroma*n*cia[63], cyroma*n*cia, nigroma*n*cia[53], auguria, aruſpicia[53] oc andr*æ* fler*æ*

C. [46] purpureum ſiue indicum, *lat.* [47] *Lat. tilföj.*: in die ſolemni. [48] maieſtatis thronum, *lat.* [49] *Mgl. i lat.* [50] Førſt ..... kundæ *(l. 8), forkortet gengivelse af 9 spalte-linjer i lat.* [51] *Så AC; vist fejl for* frem *(jfr. l. 15); lat. har:* procedunt. [52] *Rettet.* criſtalla, *A.* [53] *Mgl. i C.* [54] *Jfr. kap. 14 not. 10.* [55] *Indsat efter C; mgl. i A.* [56] maturitate, *lat.* [57] then . . . bordh, *mgl. i C.* [58] *Inde i linjen (jfr. kap. 4 not. 17).* [59] a latere throni ad proprias menſas, *lat.* [60] *Rettet.* phiſoloſophy, *A.* [61] *Svarende til* ſom . . . konſter *(l. 21) har lat. blot:* ſeu artiſte. [62] naturlige alle, *C.* [63] *Mgl. i C og*

flygæ forbwdhnæ[64] konfter, och huer mæftær*æ* holler for*æ* fek t*et* j*n*ftrument, fo*m* til hans konft høer. So*m*mæ hafuæ aftrulabia, fo*m*mæ fand vdi guld kar, fo*m*mæ bre*n*nendhæ gløder, fo*m*mæ vatn, fo*m*mæ win, fo*m*mæ olliæ, fo*m*mæ hafuæ dødæ me*n*tz houit pa*n*ner; thøm ko*m*mæ te til at talæ oc gifuæ fwar fra*n* thøm; oc the haffuæ een eller too feyæræ aff guld. Effther[65] thy fom te flaa, och thøm wordher til fagth, fa øfuæ
)8 *a* te th*er*ris konft huer vedh fin thimæ. ‖ Te ær*æ* ther til fkikcædæ, fom[66] roobæ oc bediff lyud, nar th*et* fkee fkal, oc ta opftor[67] førft een philofoph*us* eller too oc bedæ giør*æ* keyfæ*ren* v*er*diched oc fiæ, at ha*n* er th*en* alzom mektiftæ gutz fø*n* oc h*er*ræ ofu*er* allæ h*er*ræ, j verdhen æræ, forty at t*eth* er nw ty*m*mænd, oc geneften ta neyæ te allæ keyfæ*ren*, fom ther indæ æræ, oc hollæ hofuædit m*eth* kroppend fa lengæ nether[68], till then fa*m*mæ mæftær*æ* fier: «Retter edher opp!» Oc ther neft æræ[69] qwædær*æ* oc fa*n*ggær*æ* redæ, fo*m* fødæligæ oc vel fyu*n*gæ vdi [allæ madæ, oc[70] allæ ho*n*næ feydæ fpeel. Jte*m* nogher ftu*n*d ther efft*er* ta opftor eend anne*n* philofoph*us*[71] ok fier faa:
08 *b* «Eder mynftæ fingher ‖ vdi edert ør*æ*!» Geneften

---

lat. A; idromancia, *lat. B.* 64 *Rettet.* forlwdhnæ, *A;* forbornne, *C; mgl. i lat.* 65 *Svarende til* Effther .... bedæ *(l. 12) har lat.*: Et ad certas horaf fecundum curfum horologiorum innu*n*t philofophi feruis ad hoc fibi deputatis. vt faciant preftari fibi p*er* aulam auditum. Quoru*m* vnus aut duo confcendentes ftallum. magna ac alta voce proclamant. Audite *et* aufcultate. Et omnib*us* intendentib*us* dicit philofopho*rum* vnus. 66 *Efter C;* fommæ, *A.* 67 *Efter C:* opftaa *(jfr. l 21)*; ftor, *A.* 68 *Indsat efter C:* neder; *mgl. i A; lat. har:* manentes acclini. 69 *Svarende til* æræ ... feydæ fpeel *har lat.*: mufici fuis inftrumentis fuauem p*er*fona*n*t melodia*m*. 70 *Indsat efter C:* alle maade oc; *mgl. i A.* 71 meftere, *C.* 72 *A har streg*

hafuer huer mand fin fingher udi fith øræ fa[72] lenghæ, til fornefnde philofophus fier: «Teth er øfrit» Jtem ter neft effter een liden ftund opp ftor then trediæ philofophus[73] oc fier faa: «Eder hond oppa edher mwnd ok fa oppa edert hofuit!», huilkit[74] te oc fa geniften giøræ. Sa[75] giøræ te ok meth andræ fleræ[53] flygæ tegn, oc all tid er ther nogher dwalæ j melløm. Te menæ, at thet hafuer megit at thidhæ, keyfæren til verdicheth, ok allæ fadannæ tegin endiff meth [føder fangh[76]. Oc mwæ j vidæ, at jek fpurdæ mek ther foræ aff thøm, [huoth tee teghin hafuæ at tydæ[77] || eller 109 at merkæ; ta vor mek fa fwaret, at nar te fa neyæ meth hofuidith, tet[78] vor eet tegin til ydmykhetz[79] ftad feftælfæ oc trofkaph meth tiæneftæ, fom thee keyfæren giøræ villæ fa lengæ, fom te lefuæ[80], oc ter[71] ey imod at gaa [eller giøræ[82] for nogher fagh, eller[83] gafuæ eller jæth, fkild. Jtem teth, fom te ftungæ fingæren udi ørit, betidædæ, at tee engæ ting[84] høræ[85] villæ eller fulbordhæ, fom keyfæren eller hans ry[gæ] omod gar, oc fammæligæ hafuæ allæ andræ tegin therris finnerlighæ betydelffæ[86], effter ty fom tee hetningæ

over a. [73] *A har i slutn. af linje* phe *med forkortelsesstreg over og bindetegn efter;* Philofophus, *C.* [74] *Her foran har A:* oc. [75] *Svarende til* Sa . . . . verdicheth *(l. 9) har lat.:* Atque in hunc modum iuxta corporis curfum imponunt facienda figna diuerfa innuuntque in eif magna latere minifteria. [76] *A;* føye fang, *C;* melodia . . . muficorum, *lat.* [77] *Gentaget i A på den nye side:* huot te tegin hafuæ at tydhæ. [78] *Svarende til* tet . . . fkild *(l. 17) har lat.:* foret confirmatio omnibus diebus vite ad obediendum ipfi. et ad fidelitatem conferuandam imperio nec poffe corrumpi promiffionibus fiue donis. [79] ydmyghed, oc, *C.* [80] *Efter C:* leffue; lefdæ, *A.* [81] det, *C.* [82] enthenn, *C.* [83] eller . . . eller *står vist her på samme måde som s. 61²², 78¹⁵.* [84] *Efter C;* tegin, *A.* [85] *A har:* høræ høræ. [86] meen-

109 b teth ſelfuæ || dictæ oc ſammen ſettæ[87]. Jtem nar te,
ſom keyſærens[88] gard ſtyrœ, hafuæ nogit[89] hørt aff ſaa
dant drafuil, ſom nw er forœ ſcrefuit, ta ladæ te roobæ
oc byudhæ thøm allæ tyæ. Ter neſt ſkullæ te offræ
keyſæren. Ta ga førſt in allæ banærœ herræ, koſtæ-
ligæ clæddæ, te ſom aff keyſærens ſlekt ærœ[90], oc[91]
forœ thøm gongæ qwædærœ oc ſpellææ[40] mend. Te
offræ førſth huidæ hinkſtæ, [ſa mangæ[24] ſom thøm
løſter, oc ſien offrer huer ſinnerligæ forœ ſek nogit
thet, ſom ſiælſint er, ſom tee fongæ ſkimt oc kompæny
110 a aff, oc gongæ allæ tiendæ frem || forœ keyſærend. Ther
neſt ta gaa ind prelatæ och abbædæ aff therris hetenſkæ[92]
klærkæ[93] oc cloſter oc offræ keyſæren noghit, huer
effter ſin ſtad, oc ga ſa frem forœ hannum oc neyyæ
hannum met ſtor ydmikheth, oc therræ øpperſthæ
prelatæ velſiner keyſæren ok allæ hans oc læſſ ouer
hannum een bøen effter therreſſ[94] low oc troo. Ter
neſt ta ind letæ thee elephantes, løyer, leopardæ,
æbennæ och ſkow kattæ oc andrœ ſiælſinæ dyur, ok
tee, ſom thøm ledæ oc varœ tagæ, neyæ keyſæren ok
gaa ſa allæ frem [forœ hannum[53] therris vey. Ter neſt
110 b fremlediff ørnæ, ſtrutzer, papægoyer, falkæ, gir||falkæ[13],
høgæ oc man[gæ] andræ fughlæ oc ter neſt mangæ
hondæ[53] grwmmæ ormæ och lefuendiff feſkæ, oc allæ
te, ſom fornefnde ſtikcæ [ledæ eller fram bærœ[95], te ga
frem forœ keyſæren oc neyæ hannum meth ſtor verdic-

---

ing, oc vdtyelſze, *C.* 87 *Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig.* 88 *Rettet.* keyſære||rens, *A.* 89 *Så AC men sikkert fejl for* nok (nokt, nogt); ſatis, *lat.* 90 *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* 91 *Svarende til* oc . . . førſth *har lat.*: Quorum primus cum reſonante ſimphonia premittit ad oblationem. 92 *A har*: hetenſkærkæ *med de to sidste bogstaver overstregede;* hedenſke, *C.* 93 *A;* kircker, *C. Lat. har*: iuriſdictionibus. 94 *A har*: therroſſ. 95 *A;* frem føre, *C. Lat. har*:

heth, [oc teffæ forfcrefnæ ftikcæ gioreff forty[96], at allæ honnæ[1] creaturæ, fom oppa iordhen æræ, fkulæ [bukcæ oc neyæ[97] keyfæren Grantkan, then mektigæ gutz fon. Jtem nar teth faa giort er, tha foor mand at horæ allæ honnæ fang oc harppæ fpeel.

Kkiæræ[98] wenner! Heer udi mwæ wy veffælighæ kennæ, [ath thee[99] || forblindædæ hetningæ æræ ind 111
weptæ aff dyæfuælffens ingidelfæ vdi fordommælicth mork, fa at the huerkæn fee eller kennæ wilæ, at te faræ willæ, oc actæ ey, ath therris keyfæræ er eet dodælict mennifkæ, fom te oc allæ æræ, oc vordæ fkal[100] til jord ok mwl vdi een ftakcith tidh, huiken te bedhæ til oc kallæ wæræ[53] gutz fon vdi then ftad, fom te fkullæ bedæ til[101] och dyrkcæ oc tiænæ ten all mektigæ gud j fin tre follichet, fom thom oc allæ creaturæ aff entæ[102] fkafth hafuer. Nw, kiæræ venner! kundæ wy aldræ fullæligæ[53] lofuæ, || tiænæ oc fult 111
giøræ for then ftoræ kerlichet, fom gud off j manghæ madæ[103] beuift hafuer, oc finnerligæ ter foræ, at han off lofæ villæ meth fin hordæ dodh och pinæ fran fa dan dyæfuælfens bond[53], fom thee hetningæ oc[104] mangæ andræ, fom j wrettæ veyyæ æræ, thy[105] ver meth bundæ[106] æræ. Wy vellæ oc nw bethæ foræ tee vtro hetningæ, at te mwæ rafkæligæ fongæ [vederkennelffæ aff[107] fendhetz lyuff, Ihefu *Chrifto*, gudz

quorum portitores. [96] Quoniam dicunt, *lat.* [97] *A;* ære neye oc dyrcke, *C;* debere adorationem, *lat.* [98] *Den følgende slutning af kapitlet er en meget fri omskrivning af den lat. tekst.* [99] *Gentaget i A på den nye side:* at tee. [100] *Efter C:* fkall; fkullæ, *A.* [101] *Indsat af udg.; mgl. i A; C har:* tilbede. [102] *A har:* entæ || entæ. [103] *A har:* mæ madæ. [104] met, *C.* [105] thy . . . bundæ æræ, *mgl. i C.* [106] *Så A* (= bundnæ). [107] *A;* omuendelfze till, *C. Lat. har:* agnita veritatis luce.

euigæ[108] ſøn, ſo*m* then rettæ vey er til he*m*mæ*rygis*[109]. Th*et* gifuæ oſſ allæ gudh fader, ſøn oc te*n* [helli on[24], ame*n*!

Aff kogel ſpel oc diæſuelſkap, ſo*m* ſker udi for*nefnde* keyſere*s* høgtider[1].

Ca*pitulu*m xxxvj^m^.

112 *a* Nota[2]. The*n*[3] tid teſſæ for ſc*re*fnæ ſtikcæ ſa ſkedee oc til gongnæ æræ[4], ſom for*æ* ſc*re*fuit ſtor, [taa er oc keyſæ*re*ns maltid giort m*eth* alt ha*n*s falk, [huilkit maltid ga*n*zæ føwæ er[5]. Ikcæ ædæ te ok aldry meer en éen tidh om daghen. Huor lu*n*dh t*et*tæ maltid til goor, t*eth* wor*æ* la[n]kt at ſc*ri*fuæ aff, [ty lader jek nw t*eth* ſtåa[6].

Ter neſt indgaa tu*m*b*æ*læ*ræ*[7] oc andr*æ*, te ſo*m* vnne*r*ligæ ti*n*gh bedrifuæ m*eth* the*r*ris he*n*dhe*r*, føder, armææ[8], ſkuldræ, hofuit oc m*eth* all kroppe*n*, oc na[r] thee ſaa giør*æ*, ta hafuæ te ther til ſi*nner*ligæ ord oc ſang, ſo*m* ter til høræ[9]. Ter neſt ta indga koglæræ[10] oc meſtær*æ* aff[11] ‖ fortæ konſth oc vdi te andr*æ* forbudnææ[12] diæſuelſens conſte*r*, huilkæ ſom vnne*r*lich ting aff ſtædh ko*m*mæ. Tee ladæ ſolen oc mane*n* opp gaa ok nether[13] j geen, ligæ ſo*m* th*et* wor*æ* oppa

[108] *AC (fejl for* enigæ? *jfr. s. 63*[16]*)*; coequalem, *lat.* [109] *C tilföj.:* glede, *der måske er glemt i A.*

Kap. 36. [1] *Rettet.* hogtider, *A.* [2] *Rettet.* Nw, *A*; *mgl. i C og lat.* [3] *Svarende til* Then . . . falk *(l. 9) har lat. kun:* Celebratoq*ue* poſt hec prandio. [4] *Efter C:* erre; wor*æ*, *A.* [5] ſatis moroſo q*uod*, *lat.* [6] *Mgl. i lat.* [7] *A;* Jubileer, *C;* geſticulatoreſ, *lat.* [8] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4 note 17).* [9] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [10] *Svarende til* koglæræ . . . conſte*r* *(l. 20) har lat.:* ioculatores . . . *et* magi. [11] i denn, *C.* [12] *Se note 8.* forbundne, *C.* [13] neder gaa, *C.*

hemmælind, ſom foræ folkit ſineff oc gifuæ ſa ſtort ſkiin aff thøm, at een mand kan nøwæ kennæ een annen, oc ta ſiæ tee meſtæræ oc lywæ at falk, at ſoell oc manæ giøræ keyſæren then verdicheth[9]. Ter neſth [ſineff ind kommæ[14] ſkønæ jomfruer oc dantzæ meth høfuiſkæ ſedher, oc tee bæræ drik j koſtæligæ gulkar foræ ‖ herræ oc fruer aff[15] horſæ melk meth 113
knæ fall oc ydmicheth, [thy at thet er then beſtæ drik, ſom the hafuæ[6]. Ter neſth ſineff indkommæ riddæræ[16] til hæſtæ[17], fuluel væpntæ[18], oc ridæ ok rendæ meth glafuen oc ſpeer ok ſtingiſ ſaa, at [thee ſpæren briſthæ, oc ſtikcær ther aff kommæ oppa bordhen oc alt[19] guluit ofuer. Oc ther neſt ſineff ind kommæ yeiæræ, meth hundæ, oc foræ thøm løbæ hiortæ, wilbaſſæ, vlfuæ, byørnæ, haræ, merkatthæ, aff [huilkæ fol[k][20] hafuæ ſtor løſth ok thidko[r]tning then lillæ ſtundh, ſom teth warer. ‖ Tok er teth [thøm, ſom vidh hafuæ[21], 113
een ſtoerr ſorgh at tenkcæ oppa, at ſlykt falk oc ſaa megit hafuer altings forglømt therris ſiæls ſalicheth oc indgifuit thøm til ſaa dant diæfuælſens ſpeel oc villelſæ; veſt er teth, at enghin kan ſaa dan makt fonghæ aff diæfuælin vden tee, ſom ſek[22] alltings intil diæfuælind gifnæ hafwæ. Jtem for udhen teſſæ forſcrefnæ ſtikcæ ta opp ſetteff noghræ bredhæ [tafueler foræ keyſærens bordh, giordæ aff guld, ther ſom lignelſæ vdi æræ, giordæ effter haner, effter pohøns oc effter andræ fleræ fughlæ, huilke fughlæ koglernæ[23]

---

[14] *A*; ſiunis der att verre, *C*; *com*parent, *lat.* [15] *Efter C*; oc, *A.* [16] *A har*: riddæræ ‖ riddæræ. [17] *Så A her*; *ellers*: til hæſt. [18] *Rettet.* vapntæ, *A.* [19] ſperenene bryſte vdi ſtycker der aff kommer paa bordit oc, *C.* [20] huilckit folckit, *C.* [21] *A*; dennom ſom viid oc ſind haffue, *C*; pie menti, *lat.* [22] *Indsat efter C*: ſig; *mgl. i A.* [23] *Så må der vel læses.* tafueler foræ keyſærens

114 *a* ko*m*mæ til ath go*n*ghæ oc hoppæ, ædæ || oc drikcæ oc
huggi*ff* oc ſyu*n*gæ, oc t*eth* tottæ mek væ*ræ* t*eth* ſtørſtæ
vnd*er* ou*er* allæ andræ vndher[24]. Jek talædæ til een
aff te mæſtæ*ræ* oc jættæ ha*nnu*m mi*n*æ gafu*er* oc
[ſadæ ha*nnu*m[25] megit goth. om ha*n* villæ læ*ræ* mek
then ko*n*ſt, huilke*n* ſom falſk oc clogh wor, [oc han
jættæ mek, at ha*n* t*eth* villæ giø*ræ*, oc holth mek
lengæ vdi eeth hob[26]. Tok opp[a] t*eth* ſiſthæ ta ſadæ
ha*n* mek[27] ney oc ſadæ, at ha*n* hadhæ lofuæt then
vdødæligæ gud, at ha*n* aldr*æ* engin villæ ke*n*næ ſin
konſt vdhen ſin egen ſøn then elſtæ, oc ther m*eth* ta
114 *b* frelſædæ mek gud || omod my*n* velliæ, ath jek ikcæ
ſadan ting ne*m*mæ ſkullæ. Jte*m* er ther gantze ſub-
tilth falk til allæ ho*n*næ ko*n*ſther; te æ*ræ* oc clogæ vdi
falſkheth ou*er* allæ tee, ſom jek [nogher tid[27] hafu*er*
kenth. Tee ſiæ oc, at tee allæ ſe m*eth* tw øghen, oc at
te c*ri*ſtnæ all eneſtæ ſe[22] m*eth* eet øghæ, oc at allæ
[andr*æ* me*n*niſkæ[28] j v*er*dhen æ*ræ* blindhæ, me*n* te
lywæ oppa thøm ſelfuæ, forty ath te ſee all eneſtæ
meth eet øghæ tennæ v*er*dhen oc all forge*n*gælic tingh,
oc vy c*ri*ſtnæ me*n*niſkæ ſee m*eth* tu øghen[29] thennæ
115 *a* forge*n*gæligæ v*er*dhen; nydæ || vy he*n*næ m*eth* ſkellichet,

---

bordh giordæ effter pohens oc effter andræ fler*æ* fughlæ koglernæ, *A;* taffler, der erre giort aff guld, der vdi er effterlignelſzer giorde effter hanner, effter Paahens, oc efter andre ſule, huilckee ſule koglerne, *C. Lat. har:* ante imp*er*atoris menſam erigunt*ur* late tabule auree cu*m* ſculptis ac ſi viuerent ymaginib*us* gallor*um*. pauonu*m*. ac diuerſa*rum* volucr*um* artificioſe. q*uas* preſtigiator magus facit . . . [24] *Herefter er 7 spalte-linjer i lat. forbig.* [25] *A;* ſagde ieg att giffue hannom, *C.* [26] *A;* oc holt mig vdi it haab, oc loffue mig att ville dett giøre, *C.* [27] *Mgl. i C.* [28] Chriſtnne, *C.* [29] *Herefter har A:* m*eth* t*eth* enæ ſee vy, *hvilket mgl. i C og sikkert er uoprind. Svarende til* thennæ . . . he*m*mæ*r*ighæ *(s. 134[1]) har lat. kun:* q*uia* cum terrenis videmus

ta ſee vy oc[30] te*n* vforgengælic oc euigæ glædæ, ſo*m* gud oſſ m*eth* ſek gifuit hafu*er* vdi he*mm*æ*ri*ghæ, oc mwæ j vidæ, at Naas, t*eth* eer diæfuælin, hafu*er* giort m*eth* tee hetni*n*gæ eet pact, ſaa at ha*n* vdh brødh allæ th*er*ris [høyr*æ* øghæ, ſom tee meth ſkullæ ſee andælich tingh, ſom then helly troo oppa ſtoer[31], och tee behuldæ t*eth* we*n*ſtr*æ* øghæ, ſo*m* er intil all forge*n*gælich ti*n*gh.

Aff teſſæ for*nefn*de ſtikcæ hafuer iek nw nok ſc*re*fuith ath thennæ tidh. Tha mwæ j nw wydæ, ‖ at 115 *b* noor for*nefn*de keyſær*æ* Gra*n*tka*n* vil ferd*iff* fra*n* eet aff ſinæ fir*æ* palatz oc til eet a*nn*e*t* eller oc udh aff eet rigæ oc til eet ann*et* for*æ* noghr*æ* ſinæ me*r*kæligæ ære*n*dhæ ſkildh, ta er hans folk al tiidh vdi fir*æ* hobæ, for*æ* och bagh oc vedh begghæ ſidher. Ten førſtæ hær er een dags ferdh for*æ* keyſæ*re*n, oc huor then hær hafu*er* liggit om natthen, ther ko*m*mer keyſæ*re*n ind om afftenne*n* ther neſt effte*r*, och then ſa*m*mæ hær, ſo*m* for*æ* keyſæren er, hafu*er* vdi[32] ſik halfſt*re*diæ[ſins tyuæ[33] cuma*n* verge*nn*æ[34] falk, oc er [altid giort ‖ oc 116 *a* reth[35] omod keyſæ*re*n, huor han ko*m*mæ ſkall m*eth* allæ hans[36], ſa at te faa allæ th*er*ris biæringh, huot heller te liggæ til marke*n* eller j by, oc te*n* anne*n* hær oc then trediæ er ok ſa megit falk vdhy, ſom vdi then

---

(lat. B) ſpiritualia *et* ma*n*ſura. [30] *Herefter har A:* meth th*et* ann*et* øghæ; *mgl. i C og er sikkert uoprind., jfr. note 29.* [31] *AC;* oculos dexteros ſ*cilicet* ſp*iritu*ales. *lat. AB;* oculos dextros ad vide*n*du*m* te*rr*ena et no*n* ſpiritualia, *lat. msc. Det følgende* och . . . tingh *(l. 8) mgl. i lat.* [32] *Efter C;* meth, *A.* [33] *Tilföjet over linjen i A.* [34] *A* = vergende, *C. Lat. har blot:* viroru*m*. [35] *Så A;* alle ting giorde rette, *C. Lat. har:* Semp*er*q*ue* preuiſum eſt vt inuenia*n*t neceſſaria. [36] *Herefter er vel glemt:* falk. [37] *Efter C:* fierde; trediæ, *A;* quartus, *lat.* [38] *C tilföj.:*

førſthæ. Ten enæ far oppa keyſær*e*ns høyr*æ* ſidhæ [oc
te*n* anne*n* oppa then we*n*ſtræ ſidæ[27], too eller tre milæ
fra*n* ha*nn*u*m*, och then fiærdæ[37] hær han følgher bagh
effth*e*r keyſær*e*nd, hoos eet armbørſtæ ſkud fra*n* ha*nnum*,
oc then er megith ſtørr*æ* end nogher aff tee andre.
Jte*m* er alt th*e*ttæ for*nefn*de falk inſc*r*efuit til keyſær-
116 *b* ens tiæneſtæ, oc te mwæ ikcæ ‖ vær*æ* end[57] ferr*æ*,
me*n*[27] nar een bort far eller oc aff døer, ta inſc*ri*fueſſ
een anne*n* mand vdi then ſtæd j geen, ſa at talith
blifuer[38] fult. Oc nar keyſær*e*n ſaa ferd*eff*, ſom førr*æ*
er rørt, ta ſidher ha*n* udi eeth [herbær*æ* eller oc[27]
kam*er*, ſo*m* bygdh er oppa een ſtoer wagn, ſterk ok
koſtæligæ giorth, och [th*et* huſſ, ha*n* j ſidher[39], er giort
aff eet[40] træ[41] aloes, ſom ud ſlidher af P*ar*adiis oc
ſødælighæ oc vel døn*er*. [Wognen er takther[42] m*eth*
ſc..ſther[43] aff[44] guldh, koſtæligæ giort m*eth* dyræ
ſtenæ; ha*n* hafu*er* fir*æ* [hyul; ha*nn*u*m* draghæ fir*æ*
117 *a* elefa*n*tes ‖ oc fir*æ*[27] huidæ hinkſtæ. Te ær*æ* koſtæligæ
beetaktæ [m*eth* guld och ſølff oc ſilkæ[45], oc fir*æ* aff te
øpperſtæ h*e*rræ, ther j hans gard ær*æ*, te følgæ altid
[hooſſ vogne*n*[46] oc wor*æ* oppa ha*nn*u*m*. Ther ma engin
aff effter her eller ſkar*æ* ko*m*mæ ha*nn*um nermeer end
eet [armbørſtæ ſkud[47], [vde*n* ſtyndom[48] [plæyer keyſær-
*e*n at byudæ[49] een eller too, huilkæ ſo*m* ha*n* wil, at

---

altid. [39] cella, *lat.* [40] *Indsat efter C*: itt; *mgl. i A.* [41] *C tilföj.*: ſom heder. [42] p*ar*ietes celle op*er*ti (ſunt) in quibuſdam locis, *lat.* [43] *? A har*: ſc'ſth'r (' *bruges i A for* er, re, ir, ri). Sølff, *C; laminis*, *lat.* [44] oc, *C.* [45] ditiſſimis tegumentis, *lat.* *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [46] hans Vogen, *C.* [47] *AC. Lat. ABC msc. har*: iactu*m* vt dixi ſagitte, *men i det foregående står ikke* ſagitte *men* baliſte. [48] *Så A, fejl for* v*n*der ſtyndom? vnndertiiden, *C;* aute*m* . . . interdum, *lat.* [49] *A;* tor keyſzerenn bede, *C;* dominus . . . . . iubet, *lat.*

ſidhæ opp til ha*n*nu*m* [oppa vogne*n*dh oc talæ m*eth* ha*n*nwm[2ʼ] for*æ* tidkortni*n*g ſkil. [Oc ofue*n* oppa taghit vdhi t*eth* rwm, ſo*m* keyſæ*r*end ſidher, er eeth ‖ vinduæ, 11' ſom likkeſſ oc opp ladiſſ maa; the*r* ſidhe*r* altid[50] [firæ eller fler*æ*[51] girfalkæ[52] oc andræ fughlæ, ſo*m* oſtroneſſ[53] hethæ, om keyſæ*r*en ſowæ [nogræ fughlæ fluæ udi vædæ*r*eth, ſom æræ duer, hæyræ, geſſ eller andr*æ* fughlæ[54], tha lader ha*n* geniſte*n* too eller fler*æ* løſſ til thøm at gribæ thøm. Oc mwæ j vidæ, at keyſæ*r*ens førſtæ ſøn oc hans tre drotni*n*ghe*r* te hafuæ oc ſa dant følgæ och forwo*r*ingh vdi veyyen m*eth* fir*æ* ſkar*æ*, ſom keyſærend hafuer, een for*æ*, een bagh oc een po*n*næ huer ſidhæ, ok[55] te ær*æ* ‖ megit færr*æ* j tal 118 end te, ſom keyſæ*r*en føllgæ[9]. Vnne*r*ſtu*n*dom nar thee ikcæ ferd*iſſ* la*n*gh weyeſſ, ta er hans førſtæ[56] ſøn oc te tre drotni*n*gher [allæ udi een hær met ſa dan forwa*r*ingh oppa allæ ſidher, ſom for*æ* ſc*r*efuith ſtoer[57]. Jte*m* nar keyſæ*r*en ferd*eſſ* j giø*m*me*n* kiøpſtædher elle*r* lants by, tha hafue*r* huer mand, ſom the*r* boer, eld for*æ* ſin døør oc kaſte*r* ther udi koſtæligæ yrther, ſo*m* vel dønæ, oc ſtor the*r* ſelf hoos oppa ſinæ knæ, keyſæ*r*en til tiæneſthæ oc verdichedh. Jtem nar ha*n* fra*m* farr for noghr*æ* cloſte*r* ellerr abbacier, ther ſo*m* c*r*iſtnæ mwnkcæ æræ vdhy, ‖ huilkæ he*r*tug Otger*us* 118 [aff Danmark[58] ſtiktædæ, ta ud go*n*gæ mwnkænæ m*eth*

[50] In celle quoq*ue* culmine quod *et* aperiri valet *et* claudi aſtant in partica, *lat.* [51] *A;* træ eller fire, *C;* quatuor aut plures, *lat.* [52] gribfule, *C.* [53] *Efter C;* aſtroneſſ, *A;* oſtrones, *lat. A.* [54] *Lat. har*: in aerc aquilam vulturem. ardeam vel collectore*m*. [55] *A; mgl. i C;* ſed, *lat.* [56] *A;* ſtørfte, *C.* [57] ſub vna comitatuum diſtinctione, *lat.* *C har:* alle vdi met hanno*m* vdi een ſkare, oc en fornaring paa . . . [58] *Indsat efter C*: aff danmarck; *mgl. i A; lat. har:* dux danorum. [59] Et q*uum* neceſſe

proceſſ oc kors oc fanæ omod keyſæren oc meth with
vatn oc røgelſæ och ſyungæ: Veni creator ſpiritus.
Nar han ſeer thøm kommæ, ta kaller hand thøm til
ſek oc tager ſin hielm aff omodh korſſeth oc neyer theth
meth ſith baræ hofuit, oc ta leſſ abbædhen eller therris
øfuærſtæ ouer keyſæren een bøøn oc giør kors ofuer
hannum och ſtenkcher wit vatn oppa hannum. [Ther
er oc ſed[59], at nar nogher fremmædæ kommer foræ[60]
keyſæren, tha ſkal han offræ hannum noghit; thy offrer
19 a abbæden ‖ hannum udi eet ſølfkar nogher frukt, æblæ
eller pæer [eller annen frukt[6], oc ey[61] meer en ny
ſtikcæ, ty at teth tal er thøm megit[27] tækcælegeræ
en nogit annit tal, oc ther aff tagher keyſæren eet
ſtikcæ, oc [tee andræ[62] tagher andræsæ[8] herræ, ſom
ther hoos hannum æræ, oc noor thet ſaa giort er, ta
bør mwnkænæ raſkæligæ at bort gaa, oppa teth ath te
ikcæ vordæ nether træddæ aff then [bag hær[63], ſom
[effter kommer[64]. Jtem then hielm, ſom keyſæren hafuer
oppa ſith hofuith, er megit koſtælich giord meth guld
19 b och diamant oc margaritis oc andræ[65] dyræ ‖ ſtenæ, ſa
at een mektik koning udi voræ land for mattæ hannum
ey at bethalæ. Jtem [ſaa ſom teſſæ fornefnde kloſter
gioræ keyſærend therris tiænæſtæ oc ydmicheth, ſa
gioræ te oc[66] drotningernæ[67] oc hans elſtæ ſøn, huor
ſom te fram kommæ[68].

---

eſt, *lat.* [60] *A;* till, *C;* ante, *lat.* [61] *Indsat efter C; mgl. i A. Lat. har: et* hoc in numero nonario. [62] *Rettet.* teth andræ, *A;* dett andet, *C;* reliqua, *(n. pl.) lat.* [63] *Rettet.* bag herræ, *A;* bagherre, *C.* [64] *Efter C;* bagh kommæ, *A.* [65] mange, *C.* [66] ſicut hec fiunt tranſeunti imperatori fiunt *et, lat.* therris tiænæſtæ oc ydmicheth *mgl. i C.* [67] *Efter C:* drotningernne; drotningin, *A;* imperatricibus, *lat.* [68] *Herefter har A et to gange gentaget forkortet* et cetera.

Huor foræ keyfæ*r*en heth*e*r Gra*n*tkan, oc aff th*e*n titulo, fom oppa ha*n*s inceghlæ ftor.

Ca*pitulu*m xxxvij^m.

Om edher tikches at hør*œ*[1], huor for*œ* keyfæ*r*en hethe*r*
Gra*n*tkan. Mek wor fakt th*e*n tid, jek vor udi
th*et* helliæ land, at ha*n* er fa kallit aff Noe føn Kam,
men[2] fidh*e*n jek kom udi hans egit landh Kathay, ta
fech ¦ jek ret fe*n*nen at vidæ[3] fa, at efft*er* gutz byrd 120a
tufe*n*næ oc hu*n*drædhe aar ta vor th*e*n førftæ Tarta*ri*a,
fom iek før*rœ* rørdhæ her udi boge*n* udi t*eth* femtæ
capittil, megit fortrikch*ith* vnd*er*[4] trældom oc tiæneftæ aff
te koni[n]ghæ, fom th*e*r om vor*œ* befide*n*dæ, oc nar gud
ta[5] tektes, ta gaff ha*n* thøm th*e*n nadæ, at te mekt-
iftæ h*er*ræ aff th*et* Tarta*r*ia ophøwædæ een aff thøm
felfuæ oc gior*œ* ha*n*nu*m* til th*er*ris koni*n*g, fom hedh
Guifka*n*[6]. Ha*n* hadæ tolff mannæligæ[7] fø*n*ner, oc
m*eth* te tolff fønner oc met [megit annit[8] falk tha
vadn ¦ ha*n* vnn*er* fek allæ te koni*n*gæ, fom om k*ri*ng 120b
ha*n*nu*m* befide*n*næ wor*œ*, huilkæ ha*n*s la*n*d[9] til foren
j ma*n*gæ aar hadæ fortrikch*et* v*n*der th*er*ræ lidelfæ.
Jte*m* obe*n*barædiff[10] oc engelind ha*n*nu*m* oppa een

Kap. 37. [1] *Lat. tilföj.*: dicam. [2] *Indsat efter C*; *mgl. i A;* fed, *lat.* [3] *Herefter er 6 spalte-linjer i lat. forbig.* [4] aff, *C.* [5] *Så A*; hannom, *C. Svarende til* oc nar . . . nadæ *har lat.*: Quando aut*em* deo placuit. [6] *A*; Guifkam, *C*; guis can, *lat. B*; Gius can, *lat. A. Herefter er tre spalte-linjer i lat. forbig.* [7] *Rettet.* me*n*næligæ, *A. C har*: mectige Sønner oc megit mandelige; viriles, *lat.* [8] *Efter C*: megit andit; entæ annen, *A*; *lat. har*: cu*m* eis *et* populo fuo. [9] *Herefter tilföj. A*: hadæ. [10] *Efter C*: obenbaredis ; obe*n*barædæ, *A.* [11] *Så AC*

huydher hæfth fom een *r*iddær*æ* udi fkine*n*næ vaben oc roddæ ha*nnu*m ath [drawæ ou*er* eeth vatn, fo*m* heth*er* Alpia, oc fre*m* at eet bierg, fom heth*er* Belia*n*[11] oc ofu*er* hafuit oc til eet rigæ, fo*m* hedh*er* Katay, oc til andr*æ* fl*er**æ* ryghæ oppæ th*e*n fidhæ. Han giordhæ oc
a faa ok foer th*er* ofu*er* och ‖ vadn vnn*er* fek meth finæ fø*n*ners hielp ma*n*gæ aff te rigæ. Nota[12]. Effter thy at engælind obenbar*æ*dæ fek ha*n*nu*m* opp[a] een huidh*er* hefth, [ta bad enghælind[13] ha*n*nu*m*[14] udi haffnen, før end han ud foer, at ha*n* fkullæ bethæ til gud m*eth* ny bøner, oc th*er* for*æ* ta elfkæ allæ hans efft*er*ko*m*mær*æ* keyfær*æ* huidæ hæftæ; te hafuæ och [fy*n*nerligæ godh velliæ[15] til t*eth* tal, fo*m* er ny. Jte*m* th*e*n tid for*nefn*de keyfæræ Guifka*n* vor ga*m*mell oc ke*n*næ [dødhen ner wær*æ*[16] oppa alders vegnæ, ta kallædæ ha*n* for*æ* fik finæ tolf fø*n*neer[17] oc bad thøm, [at
b the ‖ fkuldæ hordælighæ til fa*m*me*n* hollæ oc blifuæ, fa at engin fkuldæ fkillies fra*n* huer anne*n*, oc elfkæ hueer a*n*ne*n* indbyrd*is*[18] oc hør*æ* oc lidhæ th*er*ris ælftæ brødh*er*, ta hobæd*eff* ha*n*nu*m* veffæligæ til gud, at tee fkulæ hordæligæ[19] vnn*er* thøm betwingæ oc vindæ alt th*et* ftor*æ* keyfær*æ* rigæ effter ty, fom ængælin ha*n*nu*m* fagt hadæ, huilkith tee efftther th*er*ris faders dødh ma*n*nælig*æ* oc hordælighæ fulko*m*mædæ [efft*er* therris

---

tranfiret alpes illas p*er* montem belian (balyon, *msc.*), *lat.* [12] *Rettet.* Nw, *A*; Nu att, *C*; *mgl. i lat. (jfr. kap. 27 note 1; kap. 32 note 3).* [13] *Så AC. Lat. har*: qui eciam . . . iuffit. *Den rette mening vilde fås ved at læse*: . . . hefth oc bad ha*n*nu*m* . . . bøner, ther for*æ*. [14] *C tilföj.*: oc, *jfr. lat.* eciam. [15] *Efter C*: fynderlige god villie; fy*n*nerlicth gudælichet, *A*; *lat. har*: habe*n*t pre ceteris in gr*at*ia. [16] dødzens till ko*m*melfze, *C.* [17] *Herefter er 6 spalte-linjer i lat. forbig.* [18] fi per *con*cordiam vos inuicem dilexeritis *et* iuueritis, *lat.* [19] *Mgl. i C*

faders radh[21]. Nota[22]. Effter ty at te hadæ huer therræ ſith egith nafen, ſom endis *meth* Kan tel eet tilnafen[23], || ta hedh then elſtæ ſøn Grantkan, tet er 1 ſa megit ſom then ſtoræ Kand[24], oc then keyſæræ, ſom effter hannum kom, han hedh Othocokan[25], oc hans ſøn regnerædæ effter hannum, han hed[27] Gniokan[28], oc ten fierdæ [effter hannum[29] han hed Magokan[30]; han vor døpther oc criſtnit [och bleff een godh criſten[31]. Han ſennæ ſin brother, ſom hedh Hallaon[32], *meth* ſtor makt intil Arabiam oc Egipten at forderfuæ[33] oc forſtøræ al Makomets tro oc low oc kommæ te rigæ oc land vnder criſtnæ mæntz henneer. Oc før end then for*nefnde* Hallaon[34] *teth* fulkommit hadhæ, ta, fek han thydhendæ, at hans broter || vor dødh, keyſæren[35], ten ſom hannum ud ſennæ[29], oc ther met ta foer han heem j geen oc ful giordæ ikcæ ſin reyſæ, ſom hannum befalit vor. Oc ther neſt ta wor en keyſæræ, ſom heth Cobilakan[36]; han vor oc criſtnit, oc han regnerætæ [j femten aar oc een ponnæ *teth* ſextennæ[37];

---

og lat. [20] *A*; hanns, *C.* [21] *A*; effter hanns raad, *C*; *lat. har*: deo ſibi proſperante. [22] *Rettet.* Nu, *AC (jfr. note 12). Svarende til det følgende har lat.*: Et quia ſinguli cum proprijs nominibus habebant cognomen Can primogenitus pro differentia obtinuit nomen Grant Can. [23] *A har*: talnafen; tillnaffn, *C.* [24] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [25] *Så A*; Ottorokam, *C*; Ochoto Can, *lat. AB.* [27] *Indsat efter C*; *mgl. i A.* [28] *Så A* (ni *for* iu); Gmokam, *C*; Giuo Can, *lat. A*; guican, *lat. B*; Girican, *lat. msc.* [29] *Mgl. i lat.* [30] *A*; magekam, *C*; magocan, *lat. msc.*; Margo Can, *lat. A*; mangocan, *lat. B.* [31] *Indsat efter C*: och bleff enn god Chriſtenn; *mgl. i A*; *et* permanſit chriſtianus fidelis, *lat.* [32] *A* = *lat. AB*; halckam, *C.* [33] *Efter C*: forderffue; fordrifuæ, *A*; deſtrui, *lat.* [34] *A*; halckan, *C*; *mgl. i lat.* [35] *Mgl. i C.* [36] *Rettet.* cobilækan, *A*; Cobilackam, *C*; Cobilacan, *lat.* [37] *Så A*; 16 Aar, *C*; vlij annis, *lat. B msc.*

ha*n* bigdæ th*e*n ſtor*æ* ſtad Jongh, ſom er megit ſtø*e*r*æ* end Rom, och th*e*r er eet ſtorth keyſær*es* palatz, oc [te*n* ſtadh holler nw allæ te keyſær*æ*[38] intil th*e*nnæ dagh vdi hete*n*ſkææ[39] low oc vontro. Jtem 3 *a* udi my*n* tid, ta iech th*e*r wor, ta hed key‖ſær*e*nd Chiantkan[40], och hans førſtæ ſøn hedh Kofneka*n*[41], oc for udhen ha*n*nu*m* ta hadæ ha*n* andræ tolff ſø*n*ner[24]. Hans førſtæ huſfruæ hu*n* hed Siroghkan[42]; hu*n* vor P*r*eſb*ite*ri Joh*ann*is dotter aff India; ten anne*n* huſfruæ hu*n* hedh Wonrakka*n*[43], te*n* tredi*æ* hedh Coract-ka*n*[44].

Jek tror jkcæ, at nogher mektigær*æ* h*e*rræ eller keyſær*æ* find*iff* vnder ſolen end keyſær*æ* K[a]*n*[45] oc P*r*eſb*ite*ri Joh*ann*is a[ff] Indiæ, oc keyſær*æ* Ka[n] ſc*ri*fuer ſa j ſinæ bre[ef]f: «Ka*n* th*e*n høxſtæ [gutz ſøn[46], [ſo*m* høxſtæ keyſær*æ* er ou*er* allæ te, oppa jordhe*n* ær*æ*[47]». Hans ſtørſtæ inceyglæ hafu*er* om k*ri*ng vdi *b* ſik ‖ ſc*re*fuit: «Gud j he*m*mælin oc Ka*n* [hans ſtirkæ[48] oppa jordin keyſær*e*ſſ inceghlæ ou*er* allæ me*n*niſkæ».

Fejlen i AC beror på, at xlij *er blevet læst som* xvj. [38] *Så AC. Lat. har:* Hinc vſq*ue* hodie o*mn*es ſucceſſoreſ paganiſmo ſeda*n*tur. *Oversætteren har vel læst* hanc (ciuitatem) *i steden for* hinc. [39] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4 note 17).* [40] *A = lat. A*; Grandkam, *C*; chiancan, *lat. msc.*; Echiantcan, *lat. B.* [41] *A*; Cofznekam, *C*; cofuecan, *lat. B*; Confuecan *lat. msc.*; Confuo can, *lat. A.* [42] *A*; Syrogkan, *C*; Seroch can, *lat. A*; ferochan, *lat. B*; Gorochan, *lat. msc.* [43] *A*; vonrackan, *C*; vonrach can, *lat. A*; vorouchan, *lat. B*; *mgl. i lat. msc.* [44] *Så A*; Charackam, *C*; Caranch Can, *lat. A*; cara*n*thcan, *lat. B*; *mgl. i lat. msc.* [45] *De indklamrede bogstaver i denne og de to næste linjer er bortfaldne i A ved at der er skåret huller i papiret.* [46] *Efter C*: guds Sønn; gudh, *A*; filius dei, *lat.* [47] *A*; ſom keyſzere er offuer alle de keyſzere paa Jordenn er, *C*; omnium vniuerſam terra*m* colentiu*m* ſummus imperator, *lat.* [48] *A*; hand ſtyrer, *C.*

Wdi haus my*n*dr*æ* inceylæ fto*n*ner fa: [• Gutz ftirkæ, allæ me*n*nifkes keyfær*æ*, incighlæ[49].

Jte*m* mwæ i vidæ, at [thi huerma*n* at[35] falkit er ter ty uer hetni*n*gæ, ta tro te tok pa th*e*n vdødæligæ gud oc almektigæ oc fwer*i*æ oppa ha*n*nu*m* oc kallæ ha*n*nu*m* oppa th*e*rris mall Yrago[50], j*d* *eft* deu*m* nature, th*et* er natu*r*ens gudh. Tok bedæ te til afgudæ, fom giordæ ær*æ* aff guld, følff, ftenæ oc trææ, af filkæ, aff lin*eth* oc aff vllith[51]. Gud almektift han we*n*næ fra*n* thøm ‖ rafkæligæ teth mørk oc mwln, fom th*e*rris 12 vnn*er*ftondilfæ oc fa*m*uid m*eth* bu*n*dit oc forherdit er aff diæfuelfens makt, oc vdi rettæ veyæ, fom te oc allæ andr*æ* m*eth* off *cri*ftnæ me*n*nifkæ vdi ko*m*mæ fkullæ[52].

Aff thet righæ Katay[1] oc te Tartares fedeer.

Capitulum xxxviij^{m}.

Nota, at for*nefn*de keyfær*es* rigæ [er at fkild[2] vdi tolff koni*n*gæ rigæ, fo*m* for*nefn*de Guifkans[3] tolff fø*n*ner melløm thøm fkifth hadhæ, oc huer rigæ hafuer udi fek fex tufe*n*næ ftader for udhe*n* the by, fom jkcæ æræ mwretæ, huilkæ fom æræ vdh*e*n tall, och ‖ huert 12 rigæ hafu*er* fin finn*er*ligæ koni*n*g ouer fek. Huer koni*n*g hafuer vnn*er* koni*n*g vdi tee *ø*er[4], fom vnn*er*

Lat. har: Can fup*er* terram eius fortitudo omnium hominum imp*er*atoris figillum. [49] *A*; Gud ftyrcke alle menifkis Indzegle, *C*; Dei fortitudo omnium hominum imp*er*atoris figillum, *lat.* [50] *A*; Irago, *C*; yroga, *lat.* [51] *Den følgende slutning af kapitlet mgl. i lat.* [52] *Herefter har A et to gange gentaget forkortet* et cetera.

Kap. 38. [1] *Rettet.* kætay, *A*; Chatai, *C*; Cathay, *lat.* [2] *Efter C*: er adfkildt; ær*æ* at fkildæ, *A*; diftinctum eft, *lat.* [3] *A*; Guifkams, *C*; Guifcan, *lat. msc.*; Guis Can, *lat. A.* [4] *A;*

ha*nnum* liggæ; ſo*m*mæ hafuæ halft*re*diæſinztyuæ koni*n*ghæ oc ſo*m*mæ fler*æ* [oc ſo*m*mæ fære[5], huilkæ allæ vnn*er*danikæ æræ Kan m*eth* lidelſæ oc tiæneſthæ, oc th*et* mektiſtæ rigæ[6] oc beſtæ aff te tolff heth*er* Katay oc ligg*er* udi th*et* dybæ Aſia. Tee æræ tree Aſiæ: Førſth[7] th*e*n dybæ, ſom nw er nefnd; ten anne*n* hether then ſtørr*æ* Aſiæ, oc hu*n* ligg*er* neſt *cri*ſtnæ
a land; ten trediæ hedher th*e*n my*n*dræ Aſiæ; || th*er* udi liggh*er* Epheſim[8], [ſom ſ*an*ctus Joh*anne*s aff ſc*ri*fuer[9]; th*er* aff er noogith til foren ſc*re*fuith. Ter[10] er oc til foren ſc*re*fuit aff keyſæ*r*ens ſtad, huorlu*n*d ha*n* holliſſ; ta mwæ j vidæ nw[7] aff annit[11] falk udi [te ſtæder[12] oc andræ ſtædh*er* th*er* udi landit udi Tarta*re*n, huor lu*n*dh th*er*ræ regime*n*t er. Udi for*nefn*d*e* righæ udi Katay[13] ter er ou*er* madæ megin kiøpma*n*ſkaph aff yrtir oc koſtælich g*er*ni*n*g, aff guld och ſilkæ, ſa at jek villæ ſaktær*æ* faa th*er* een koſtæl[i]ch kiortil en een ſkiortæ aff lær*i*th [udi wor*æ* land[5], oc allæ tee, ſo*m*
b noogit formwæ, tee hafuæ ter koſtæ||ligæ clæder, oc bodhæ q*wi*nnæ oc me*n*d tee hafuæ widæ[14] clæder oc ſtakcædæ nedh*er* til knæet oc obnæ wed bodæ ſidh*er*, huilkæ tee ther til knappæ, naar th*ø*m løſter; oc mend oc q*wi*nnæ hafuæ lo*n*ghæ brøgh*er*, ſom te uel[15] m*eth*

land, *C*; inſula*rum*, *lat.* [5] *Mgl. i lat.* [6] *Indsat efter C*: Rige; *mgl. i A.* [7] *Mgl. i C.* [8] *Så A (jfr. kap. 4, not. 25)*; Epheſz-enn, *C.* [9] *AC*; *lat. har*: Epheſum beati Johannis eua*n*geliſte. [10] *Svarende til* Ter . . . er *(l. 14) har lat.*: Audiſtis ſtatum magnato*rum* *et* nobiliu*m* eſſe permagnificum *et* glorioſum. ſed ſciatis lo*n*ge ſecus *eſſ*e apud *com*munes *et* priuatos homines tam in ciuitatib*us* *quam* in forenſib*us* totius Tartarie. [11] *C tilföj.*: mere. [12] ſtadenn. *C.* [13] *Efter C*: Chattaj; tarta*ri*, *A*. *Lat. har*: In p*ro*uincia aute*m* cathay. [14] *Efter C*; viide; huidæ, *A*; latis, *lat.* [15] *A*; der, *C*; plene, *lat.* [16] *C tilföj.*:

ſkiwleff; tee bær*œ* och aldræ kober, ey krafuæ, ey hettæ Ma*n*d kan oc ey ke*n*næ[16] een ma*n* foræ een q*w*i*n*næ ſoppa the*r*ris clædæ ſedh[7], før end hu*n* er gifth, oc ſidhen bær hu*n* eet tegn paa ſith hofuit ſom een mantæ foeth, [ſo*m* før er rørth[17]. Oc een ma*n*d ma thee hafuæ ſa ma*n*gæ huſfruer, ſom ha*n* uell; ſo*m*mæ hafuæ thyy eller tyuæ eller fleræ, oc te mwæ gifthes meth allæ q*w*innæ oc mør vnn*er* tagnæ modher ſøſter oc dotter och fader ſøſter. Oc ſom men[18] plæyæ at ridhæ oc ferd*iff* j lande*n*[19] tel heſt oc til fodh, ſaa giør*œ* oc allæ q*w*inne*n*næ, j huort te ære*n*dæ hafuæ. Q*w*inne*n*næ giør*œ* oc [allæ hand werk[20] aff vldh oc lædh*er* och aff ſilkæ, oc te kiør*œ*[21] wognæ[22] oc k*er*rer och giør*œ*[7] megit ann*ith* ſlikt, oc me*n*ne*n*ne te ſmedjæ jern, koober och all anne*n* malm och giør*œ* alt th*et*, ſo*m* aff thrææ oc ſtenæ gørs, och engin q*w*innæ eer || ſa velbyrdich, 13 at hu*n* eller nogher a*n*ne*n* q*w*innæ ædh*er* meer end een tid om daghen. Jte*m* er ther megit fææ, me*n* th*er* er engæ ſwin. Ter ædis lidet aff brød[23] vdh*en* *teth*, ſo*m* h*er*ræ*n*næ oc te rigæ ædhæ. Te ædæ oc [kiøth aff[7] allæ ho*n*næ dyur, ſtor*œ* oc ſmaa, ſaa ſom er aff fææ, faer, gedher, heſtæ, aſnæ, hu*n*dæ, kattæ, møſſ oc røtth*er*, oc ſubæ ſaadhit, oc te drikcæ oc melk aff allæ honnæ dyur. H*er*rænæ oc te velbyrdigæ drikcæ choo melk oc horſæ melk foræ the*r*ræ bæſtæ drik; the andr*œ* drikcæ vaten ſadith ; m*eth* lidit honik. Teer er oc 12 entæ win. Tee fattigæ oc tet menigæ ſalk drikcæ

---

der. [17] *A*; oc er ſaa ſom før er om rørdt, *C*; vt *dictum* eſt ſupra, *lat.* [18] *A*; mand, C; viri, *lat.* [19] *A*; landett, C *og således måske oprind.*; *lat. har*: p*er* patriam. [20] *A*; alle haande handuerck, C. [21] *A*; giøre, C; mina*n*t, *lat.* [22] *Efter* C: vognne; wogn, *A*. [23] *A*; kiød, C; pane, *lat.* [24] *A*; giort, C; *con*texte,

meſtæ delin vaten. Te hus, ſom oppa landit bignæ æræ, te æræ allæ trindæ oc gerdhæ[24] om kringh meth ſma trææ, ſom wy giøræ her fuglæ burdh. Te hafuæ eet trinth gaff øfuerſth oppa taghit; ter far røgin uth, oc ter faa tee oc daghen ind. Te huſſ æræ inden til clæddæ meth filth, oc te æræ oc taktæ meth fillt, oc nar tee ſkullæ om ſkiftæ terræ[25] boligæ eller langveyeſſ
b faræ, ta ſettæ te te[26] hus oppa vognæ ‖ oc føræ thøm meth thøm[27]. Jtem huot[28] te giøræ ſkullæ, tet giøræ te efter thy [at, ſom mannen[29] eer ny[30], eller oc han aff voxer, oc menæ, ath ther effter ta ſkal teth gaa thøm j therris ærennæ. Te bedæ oc till ſoel oc manæ ok fallæ foræ thøm oppæ knæ. Jtem ridæ te ikcæ[31] met ſpordæ; huer man hafuer een ſwøbæ udhy ſin hand, ſom ridæ ſkal, ty at tee hollit ther for een[32] ſtoer ſyndh, om nogher mand ſloowæ ſin hæſth[31] met thømmen eller meth noget[33] annyt vdhen meth ſwøben.
a The hollæ mangæ ‖ ting foræ ſind, teth ſom entæ er wert, ſom er at leggæ ſin kniff udi elden oc ſlaa eet been ſender meth eeth annit[33] oc ſpillæ melk eller annen drik oppa iordhen, oc teth er ſtørſt ſind at piſſæ udi eet huſſ, ther ſom ſalk udi boer[34]. Hoo ſom ther vordher ouer greben, han hafuer forbrudit ſit liff, oc allæ ſadannæ ſindher ſkal man ſcriftæ til then hetenſkæ preſt oc gifuæ ther foræ een ſwm penningæ, efter thy ſom ſinnen er ſtoer till. Worder

lat. [25] *Andet bogstav ligner i A mere* o *end* e. [26] *Indsat efter C:* de; *mgl. i A.* [27] *Herefter er 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [28] *Svarende til* huot . . . voxer *har C:* huad de giøre dett giøre de effter Maanen ſom er ny eller denn voxer till. *Lat. har:* ad nouilunium quicquid eſt magni eſtimant et credunt inchoandum. [29] *A har:* at mannen ſom *med omsætningstegn foran* mannen *og* ſom. at *bör måske udgå.* [30] *Efter C;* nw, *A.* [31] *C tilföj.:* der. [32] *Mgl. i C.* [33] *C*

teth obenba*r*et, at ha*n* piſſer udi huſſith, tha ſkal p*r*eſtin th[et] opp ‖ vidæ[35], før end the*r* ma nogh*e*r 128 *b* ma*n*d ind k*om*mæ, oc then, ſo*m* ſinne*n* gør, ha*n* ſkal [trøſuer eller fir*æ* ſi*n*nu*m*[36] gaa j gø*m*me*n* end eldh, oc ter met renſes ha*n* aff then ſind. Jte*m* forbyudæ te entæ ſalk at boo m*et* thøm the*r* udi rigit, [j huot troo tee hafuæ[37], th*et* værœ C*r*iſtnæ, Jøder, S*ar*acener, oc aff allæ ho*n*næ maal oc[38] logh; te viſæ engin borth. The ſiæ oc, at the*rr*is low er ikcæ[39] godh, oc at te ſkullæ end fonghæ een megit bæthr*æ* logh oc troo, huilkin ſo*m* tøm nw er wyderlic[40]. The*r* æræ oc ma*n*gæ aff the ‖ mektigæ [oc velbyrdigæ[41] he*m*mæligæ 129 *a* c*r*iſtnæ oc døptæ, ſom ey torr*æ* wær*æ*[42] bekendæ vdi keyſæ*r*ens palatz, ter ſom te dagligæ udi tiænæ. Jte*m* naar[43] nagith f*r*emmædæ ſe*n*næ bud ko*m*mer til keyſæ*r*-*e*nd aff [andræ land[44] eller rigæ m*et* breff ell*e*r æ*r*endhæ [til keyſæ*r*en[32], ha*n*nu*m* ſtæd*iff* jkcæ ind at k*om*mæ for*æ* keyſæren, før end hand hafu*e*r in tith ell*e*r tøſu*e*r gongit giø*m*me*n* en eld vdi eet linet clædæ, ter for*æ* at ha*n* entit ſkall hafuæ hoos ſek, ſom keyſæ*r*-*e*n ka*n* ſkadæ vdi ha*n*s [ſyn, døn[45] eller føllæ, [eller nogh*e*r forgiftelſſæ[46]. Jte*m* [nar key‖ſæ*r*en ferd*iff*[47], 129 *b* ta ær*æ* Tartaren allæ ſkitth*e*r, oc huer the*rr*æ hafu*e*r thoo buer m*et* ma*n*gæ ſkud oc huer the*rr*æ eet la*n*kt

---

tilföj.: beenn. [34] *A;* er, *C. Lat. har:* que inhabitatur. [35] *Så A* = opuie, *C. Lat. har:* oportebit reconſiliari domum per ſacerdotem. [36] ſemel. bis aut ter, *lat.* [37] *Mgl. i lat.* [38] *A har:* oc oc. [39] *Indsat af udg.;* non, *lat. B msc.; et par spaltelinjer mgl. her i lat. A.* [40] *Rettet.* wyderlict, *A* = wuitterligt, *C.* [41] *Mgl. i C; lat. har kun:* de nobilibus. [42] *Så AC; fejl for* wær*eth?* [43] *Efter C;* nota at, *A;* dum, *lat.* [44] *A;* India land, *C; lat. har:* ab extra imperium. [45] *Rettet.* ſyndøm, *A;* ſiun, luct, *C;* viſu. odoratu, *lat.* [46] *Mgl. i lat.* [47] in procinctu expeditionis, *lat.* [48] *Mgl. i C. Lat. har:* ſeu ſpatas breues *et*

ſpyuth, oc te velbyrdigæ te *ærœ* allæ til heſt oc hafuæ ſuerd uedh *therræ* ſidæ [eller een long kniff, ſo*m* huaff er oppa ten enæ ſidæ[48]. Te hafuæ hielmæ oppa th*er*ris hofuit, giordæ[49] aff ſoodit lædher; the æræ ikcæ høgræ, en ſom hofuidit til ſier. Oc hoo ſom flyer ther ud aff ſtridhen[50], ha*n*nu*m* forbyud*iſſ* geneſten rigit, oc nar ha*n* find*is* ſiden[51] aff thøm ther, ta geller t*et* ha*n*s) *a* liiff; oc nar te vindæ een ſtadh eller eet ſloth, ‖ [ſom te beſtollit hafuæ[49], ta ſlaa te thøm allæ j heel, ſo*m* ther indæ æræ, oc nar een ma*n*d gifuer ſek ſonghin, ta ſkær*œ* te øernæ aff ha*n*nu*m* oc ſiwdæ thøm oc ædæ thøm kollæ m*et* ædikcæ udi th*er*ræ gæſtæbud for*œ* te*n* ſiſtæ reth. Jte*m* nar te Tarta*rœ* ladæ, ſo*m* te fly vdi nogher ſtridh, ta er t*et* ſtoer far*œ* at følgæ efft*er* thøm, forty at tee ſkyudæ m*eth* th*er*ræs hand buæ klogligæ [til riggæ[52]; oc nar te rikchæ o*m*mod th*erris* fiendæ j ſtrid, ta dragæ te ſa teth til ſa*m*me*n*, at tee) *b* ſines ey at vær*œ* hålfft ſa mangæ, ſo*m* te ær*œ*. ‖ Jte*m* allæ Tarta*rœ* hafuæ ſmaa øghen oc lidhit ſkegh oc tint. Thee trættæ eller ſlaas ſyeld*en* inbyrd*es*, ſiælden find*iſſ* ter tyuæ, røfuær*œ*, ma*n*dræbær*œ* eller[53] hord karlæ eller noger een, ſom then anden giør w reth. Nar te[54] findis, ta geller t*et* th*er*ris liff; te mwæ ikcæ løſſes for*œ* nogr*œ* pe*n*ni*n*gæ. Jte*m* nar noger aff thøm er ſyuge*r*, ta ſettæ te ſpyut hoos ha*n*nu*m* j iordhin, oc nar t*et* lidher ath døden, ta...[55]. Nar te vydhæ, at ha*n* er døder, ta før*œ* te ha*n*nu*m* oppa marke*n* oc iordhæ ha*n*nu*m* ther oc ha*n*s ſpyut m*et* ha*n*nu*m*[56].

latas . . . [49] *Mgl. i C.* [50] *Rettet.* tridhen, *A.* [51] *Indsat efter C:* ſidenn; *mgl. i A;* quando, *lat.* [52] *A;* til lige, *C;* a tergo, *lat.* [53] *C tilföj.:* ſkalcke. [54] *A;* dett, *C;* taleſ criminatores, *lat.* [55] *Noget er glemt i AC, svarende til lat.:* nullus remanet apud ipſum. [56] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Aff keyfærens begrafuælfæ, [nar han dør, 131
oc[1] huorlund te giøræ een annen j hans ftæd.

Capitulum xxxix^m.

Nar keyfæræ Grantkan er dødh, ta bæreff hans leg-
emmæ geneften aff faa hans tiænæræ udi een ind-
lucter park[2] hoos hans palatz, ther fom han iordiff
fkall. Ta ftodæ tee forft grounfweren aff iordin, oc fa
[fettæ tee[3] ther oppa eet paulwn, udi huilkit te fettæ
keyfærend oppa een [hen ftoel[4], giord aff træ, oc
redhæ[5] foræ hannum eet bord oc fettæ foræ hannum
ther oppa mangæ koftæligæ rætther met horfæ melk
til at drikeæ. Te[6] fettæ ter oc ind udi paulunit eet 131
hors met fith foel oc een huith hefth oc leggæ oppa
hannum megit guld och folfuæ[7]. Ther neft grafuæ[8]
tee om kring paulunit een ftoer graff oc dyb, fa at,
nar hun er redæ, ta fyngkerr[9] paulu[n]it nether met
alt thet, fom ther indæ er, nedher udi then[10] graff, oc
fa kaftæ te jord oppa oc gioren fleth j geen met tet
fammæ greff, fom[11] til foren vor aff fteth, oppa thet
at ther fkall rafkæligæ voxæ greff j geen, oc at ftædh-
en][fkal ikcæ fineff. Oc effter ty at tee aff therræ 132
wittichedh[12] æræ forblindædæ[13], ta[14] menæ tee, at
han kommer geneften til Paradiis och fkal ther nydæ

Kap. 39. [1] *Efter C:* naar hand deer, oc; oc nar han dør, *A.* [2] *Se indledn.* [3] *Efter C:* fette de; fædhæ, *A.* [4] *A;* hey ftoell, *C;* folio regali, *lat.* [5] nedenn, *C.* [6] oc, *C.* [7] *C tilföj.:* oc. *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [8] begraffue, *C.* [9] *Kunde også læses:* fyugkerr (fyu[n]gkerr). [10] *Rettet.* ther, *A.* [11] *C tilföj.:* der. [12] *A* = vonuittighed, *C.* [13] *C tilföj.:* aff dieffuelenn. [14] *Svarende til* ta . . . hafuer *(s. 149[2]) har lat.:* putant in alio feculo (mundo *msc.*) homines (omnes, *A*) delec-

allæ honnæ verdens løſticheth til euighedh[15], ſom han her til foren [haft hafuer[16], oc ſiæ, at han ſkal hafuæ paulwnit met ſek til hærbæræ oc maad at ædæ ok melk at drikcæ oc heſt at rydæ oppa ok guld och ſølſt at ſee oppa oc hors ath fødhiſſ[17] aff, ok[18] hannum altidh melk gifuæ[19] ſkal. Nar han eer ſaa begrafuen, ta maa engin talæ om hannum eller nefnæ hannum b foræ || hans huſſruer[20], børn eller venner, ty at thee menæ, at thet giører hannum ſtorth hindher udi hans roo oc glædæ, ſom han udi kommen er. Te tro oc[21], at han er ta[22] en[23] megit mektigæræ herræ udi Paradiis, end han vor thil foren.

Jtem nar han er ſa begrafuen oc glømder, ſom [foræ er rørth[24], tha kommæ til ſammen te ædleſtæ oc te øpperſtæ aff te ſyw ſlekther aff rigit Katay oc keſæ[25] thøm een keyſæræ. Ta talæ te førſt til then, ſom keyſæræ wordæ ſkal oc neſt eer af keyſæræ ſlekt: a «Wy vellæ oc bedæ, at tu ſkalt væræ || vor herræ oc keyſæræ». Han ſwarer thøm j geen ſa: «Wilæ j hafuæ mek til een herræ ouer edher, tha vidæ j, at edher bør at hollæ mek[26] lidelſæ [udy mith liff intil min dødh[27]». Ta ſuaræ te [j geen[28] oc ſiæ, at[29] «vy vellæ giøræ [al tet[30], ſom tu oſſ byudher». Ta taler han til thøm oc ſier ſaa: «Effter thennæ ſtund ſkal mith ordh

---

tationibus frui terrenis. [15] euig tiid, *C.* [16] *Efter C:* haffuer hafft; giort hadhæ, *A.* [17] *Efter C:* fødis; fødhæ, *A. Svarende til* oc hors . . . ſkal *(l. 6) har lat.:* ſed et equa ei ſemper lac preſtabit. [18] *A (jfr. s. 5[1]);* att, *C.* [19] giffuis, *C.* [20] *A;* huſtru, *C;* vxoribus, *lat.* [21] da, *C.* [22] *Mgl. i C.* [23] *Indsat efter C; mgl. i A.* [24] *A;* for ſkreffuit ſtaar, *C; mgl. i lat.* [25] *Først skrevet* keyſæ *(idet afskriveren har set på det følgende* keyſæræ*); y er overstreget.* keſæ . . . keyſæræ *mgl. i lat.* [26] mitt, *C.* [27] tam ad mortem quam ad vitam, *lat.* [28] hannom, *C.* [29] *Mgl. i C.* [30] *I A skrevet som ét ord* (alt3).

waræ huaft fom eet fwerdh•, oc ther neft fetter han
fek felff nether oppa guluit oppa een fort filt hart[31]
nædhen keyfærens høxftæ[32] fædhæ, oc ta tagæ te
hannum ok opløftæ hannum meth filthen oppa keyfær-
ens ftoel oc ther neft || ta chronæ te hannum met keyfær- 133b
ens kronæ, oc fiden fennæ herræ oc førftæ[33], ftædher
oc by hannum therris[34] gafuer, alt rigit ouer, [te
fom[35] fiælfynæ oc megit koftæligæ [æræ, oc[36] heftæ,
koftæligæ kar, clæder, elephantes, guld, følff oc dyræ
ftenæ, huilkæ gafuer fa koftæligæ æræ; at thøm engin
regnæ kan vedh nogher fwm penninghæ, [guld eller
følff[37].

Aff mangæ koningæ ryghæ, fom[1] keyfæren aff Tartaren vnnerdanikæ æræ.

Capitulum xl^m.

Iæc acter nw met faa ord [at befcrifwæ noghræ øør
aff te ftoræ koningæ righæ[2], fom [vnner keyfæren
æræ, oc førft aff tee, fom[3] || [æræ til tet rigæ Kathay, 134a
fom øfter ud liggæ[4] in til criftindoms ændæ[6], fom er
Ritzen oc Pritzen. [Øfter ud fran tet fornefnde righæ
Katay....oc oppa then veftræ fidæ liggher thet rigæ

[31] hat. *C.* [32] *Rettet.* hoxftæ, *A.* [33] *C tilföj.:* aff. [34] *A;* herre, *C.* *Lat. har alene:* munera. [35] faa, *C.* [36] *Mgl. i C.* [37] *Mgl. i C. Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 40. [1] *Skrevet to gange i A.* [2] *AC;* curfum defcribere aliquarum magnarum regionum et infularum, *lat. Har det oprind. været:* at fcrifwæ aff noghræ øør oc aff. . . ? *Jfr. det følgende* aff. [3] *Indsat efter C:* vnder keyfzerenn erre, oc førft aff de fom; *mgl. i A;* imperij tartarie. Et primo illas que, *lat.* [4] defcendunt a prouincia cathay per feptentrionalem plagam, *lat.* [6] fines, *lat.* [7] *Så AC. Lat. har:* Ergo prouincia cathay defcendens a fui oriente a regno tharfis iungitur ab

Turkweſten[7], oc ther æræ ma*n*gæ godæ ſtædher; then bæſtæ heth*er* Octopar[8]. Oc t*et* ſa*m*mæ rigæ Turkueſten[9] hau*er* oppa ſin veſtræ[10] ſidæ th*et* rigæ P*er*ſe*n* oc oppa ſin ſindræ[11] ſidhæ t*et* rigæ Toraſme[12], ſom er megit rwmt ok hafu*er* oppa ſin [øſtræ ſidhæ[13] een ødhke*n*, meer end hu[n]drædæ dags ferdh lang[14]. T*eth* 14 b er oc megit ‖ rikt aff allæ ho*n*næ gotz, oc then bæſtæ ſtad, ſom ther er, ha*n* hether och Thoraſme[15] [efft*er* righith ell*er* rigit effter ſtadin[16]. Weſter ud fra*n* t*et* rigæ, [hendher vor*æ* land, ligg*er* t*et* rigæ[17], ſo*m* hether Chomano*rum*[18]; t*et* er oc[19] eet ſtort rigæ oc breet. Th*er* boo faa ſtædæ falk, forty at ter er ſo*m*mææ[20] ſtædæ for megin kullæ oc ſo*m*mæ ſtædæ for megh*i*n hedhæ, oc [ther ſo*m* falk boer, er ſtu*n*do*m*[21] ſaa mangæ[22] flwer, [ath falkit lider aff thøm ſtoer nødh[23]. Oc[24] aff t*et* ſa*m*mæ rigæ Coma*n* vor fordom megit falk

---

occidente regno turqueſten. *Efter* Katay *synes noget at være forbig.;* veſtræ *er rettet af udgiv.; AC har* venſtræ. [8] *Efter C = lat.;* octo par, *A.* [9] Turkueſte*n* . . . rigæ *(l. 3) mgl. i C.* [10] *Rettet af udgiv.;* ve*n*ſtr*æ*, *A;* occide*n*te*m*, *lat.* [11] *Så AC;* ad ſepte*n*trione*m*, *lat.* [12] *A;* Toraſſme, *C;* coraſmo, *lat. A;* Coraſme, *lat. msc.;* Coraſine, *lat. B.* [13] *Efter C:* øſtre ſide; ve*n*ſtræ ſidhæ ſom øſter eer, *A;* verſus orientem ſui, *lat.* [14] *Efter C;* lankt, *A.* [15] *A;* Toſſraſſme, *C;* coraſme, *lat. A msc.;* Coraſine, *lat. B.* [16] *Mgl. i lat.* [17] *Mgl. i C.* [18] *A;* Camenorum, *C;* comano*rum*, *lat.* [19] *Mgl. i C;* ſimiliter, *lat.* [20] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [21] *A;* ... er ſomme ſteder, *C;* in no*n*null*is* q*uam* ſepe, *lat.* [22] *Efter C:* mange; meghen, *A.* [23] *Mgl. i lat.* [24] *Svarende til* Oc . . . Melechma*n*dabro*n* *(s. 152[5]) i A har C:* oc folck aff dett ſamme Rige komme Ind j Ægypthenn oc erre der nu ſaa mange och mectige bleffne att de haffue fortryckt dennom ſom aff begynndelſzenn der erre indfødde, Enddog de vorre ſielff i fordo*m* tiid forderffuit, huilcke der oc nu haffue indſett denn Soldann ſom der nu er (Melechmandabron). *Lat. har:* de iſtis comanis venit olim fugata q*ue*da*m* pluralitas vſq*ue* in terra*m* egipti que ibide*m*

for dreuit[25], fom inkommæ udi Egipten oc æræ ther 135 nw fa mangæ oc mektigææ[20] vordnæ, at te hafuæ fortrikeæt te aff beginnelfen infødda æræ; te hafuææ[20] oc inlæth then[26] foldhan, fom ther nw er, Melechmandabron. Jtem giømmen tet fammæ rigæ Comanorum[27] løber een ftoer flodh, fom hether Echil[28]; hun fryff om vintæren gantzæ hordh: oc udi then øfræ[29] deel [aff tet[30] fammæ righæ melløm [thu haff[32] er eet bierghæ megit ftorth oc høgth, fom hether Cotas[33]. Jtem [nota, at[34] ud aff woræ land kan[34] engin ftor hær faræ in udi India theth øfræ[35] udhen at tree veyyæ alt eneftæ: Een ‖ vey fram at tettæ[36] fornefnde 13 biergh, toch ikcæ vdhen om vintærend, ter yffend ber, oc then[37] vey hether Lodokont[38]; ten annen vey fræm at Turqueften och at Perfen[39], [tok er ther thoo ødken[40] ma[n]gæ dags ferdh, fa at engin kan ther fræm kommæ, udhen hand fører met fek, huot han behofuer. [Ten trediæ vey er frammerft j giømmen thet rigæ Comanorum til fkips intil eet rigæ, hether Abcats[41]. Then øperftæ ftad [udi thet rigæ, j Choman

nunc fuccreta ita inualuit vt fuppreffis indigenis videantur regnare. nam et de feipfis conftituerunt hunc qui modo eft foldanum melechmandabron. [25] *Rettet.* forderuit, *A;* forderffuit, *C;* fugata, *lat.* [26] *Efter C:* denn; therræ, *A;* hunc, *lat.* [27] *Efter C = lat.;* camanorum, *A.* [28] *AC = lat. B msc.;* Echilis, *lat. A.* [29] *Rettet.* øftræ, *AC;* fuperiori, *lat.* [30] i, *C.* [32] duo freta Cafpie et occeani, *lat.* [33] *A (mulig* Cotab); Chotas, *C;* Cochas, *lat. A;* Cocham, *lat. msc.* [34] *Mgl. i C.* [35] *Rettet.* øftræ, *AC;* fuperiorem, *lat.* [36] tettæ . . . fræm at *(l. 15) mgl. i C.* [37] *Rettet.* ther, *A.* [38] *A;* lodekonc, *lat. B;* Loderkent, *lat. A msc.* [39] *A;* Prydfzenn, *C;* perfiam, *lat.* [40] *Så AC. Lat. har blot:* tamen ibi funt deferta. *Oprind. vel:* er ther thoo (= tamen) ødken. [41] Tercius ad primos fines regni Comanorum. tranffretando tamen mare in regnum Abcham *(A msc.;* abcha3, *B) lat.* [42] *Så A;* vdi det rige coman land, *C;* Coma-

la*n*d ligger[42], ha*n* hether Sarak[43]. Jte*m* fra*n* for-
*nefn*de rigæ oc henn*er* wor*æ* la*n*d ligg*er* eet rigæ, ſo*m*
5 *a* kalleſſ Chalthon[44]; t*et* er t*et* yderſtæ ‖ udi hetenſkabit
oc rekcher intel Ritze*n* oc P*r*itze*n*[45]. Jte*m* [nota, at[46]
P*er*ſe*n* er*æ* tu [koni*n*gæ rigæ[47]: Eet er t*et* høghæ
P*er*ſen[48], huilkit ſom løber nedher [fram ath[49] th*et*
rigæ Turqueſte*n*[50], oc oppa th*e*n veſtræ[51] ſidæ liggher
th*e*n flodh, ſo*m* Phiſon hether. Th*er* udi æræ ma*n*gæ
nafnku*n*digæ ſtædher; te too øpperſtæ heth*er*: [en
Ductura[52], th*e*n anne*n* Seon*er*ganth[53], [oc ſo*m*mæ kal-
lin Sonargant[54]. Jte*m* t*et* andræ[55] rygæ[56] liggh*er*
udi t*et*[57] nedræ P*er*ſen; t*et* hafuer oppaa ſin veſtræ
ſidhæ th*et* righæ, ſo*m* kalliſſ Media, oc th*et* my*n*dræ
5 *b* Armenia [liggher oppaa ‖ th*e*n ſidæ[58]; oc udi th*et*
Perſiæ æræ tre mektigæ ſtædher: Neſſæbar[59], Saphaon[60]
ok Sormaſania[61]. Jte*m* udi th*e*n ſtø*rr**æ* Armenia[62]
vor*æ* fordom try[63] righæ, och te æræ nw vnn*er* keyſæ*r*-
en aff P*er*ſen, oc oppa th*e*n veſtræ[64] ſidhæ hafuæ te

no*rum*, *lat.* [43] Sarach, *lat.* [44] *A;* kalchon, *C;* Laycon, *lat. A msc.;* laicon, *lat. B.* [45] *Herefter er 17 spalte-linjer i lat. forbig.* [46] *Mgl. i C.* [47] regiones, *lat.* [48] *AC;* perſia, *lat. msc.;* parſye, *lat. B;* pruſcie, *lat. A.* [49] *Så AC;* a, *lat. Det rigtige vilde være* fran *og således vel oprind.* [50] *A = lat.;* curqueſten, *C.* [51] *Efter C:* veſtre; venſtræ, *A;* occidentem, *lat.* [52] *I A skrevet som ét ord* (enductura); enn diutura, *C;* Doctura, *lat.* [53] *A* = Seonergant, *C = lat. A;* Seonarga*n*t, *lat. B.* [54] *Mgl. i C;* quam aliqui appella*n*t Sormagant *(A msc.;* Sarmaga*n*t, *B) lat. Mon oprind.:* oc ſo*m*mæ kallæ S.? [55] *Så A;* andet, *C.* [56] *Lat. har:* altera regio baſſe perſie. [57] *C tilföj.:* veſtre. [58] *Mgl. i lat. B msc. (i lat. A er her noget forbig.).* [59] *A;* Meſobar, *C;* Neſſabor, *lat. A;* Nelſabor, *lat. msc.;* aeſſabor, *lat. B.* [60] *Efter C;* ſephaon, *A;* Saphaon, *lat.* [61] *A;* Stormaſania, *C;* Sormaſanie, *lat. A;* Sormaſiane, *lat. msc.;* Sarma ſaule, *lat. B.* [62] *Mgl. i C.* [63] *AC;* quatuor, *lat.* [64] *A;* vennſtre, *C;* occidentem, *lat.* [65] *A;* yperſte, *C;* famoſior, *lat.*

Turke*n*. Ten ft*ø*r*ræ* Armenia hafu*er* ma*n*gæ godæ ftædher; ten ofu*er*ftæ[65] ha*n* heth*er* Tau*r*iza. Jtem t*et* for*ne*f*n*de righæ, fom kalles Media, th*et* er vnn*er* keyfæ*r*en aff P*er*fen; t*et* er fmalth oc vel lankt. Oppa fin veftræ[64] fidhæ løber th*et* intil Caldea*m*, oc udi t*et* fa*m*mæ righæ Media ær*æ* tho godæ ftædher: een het*er* ‖ Seras, te*n* anne*n* hether K*er*emen; oc th*er* løber eet 137
annit rigæ oppa, fom heth*er* Gyorgya, oc th*et* er nw atfkild udi tu rigæ, forty then øfræ[66] deel, fom liggh*er* intil Media, ha*n* beholt th*et* nafn Gyorgya, oc th*et* annit rigæ hether nw Abcas[67], oc t*et* er then nædræ deel. Bodæ te tu rigæ oc th*er*ræ koni*n*gæ hafuæ then helly troo oc æræ døpthæ, oc folkit udi te rigæ æræ megit gudhæligæ; te tagæ ath mi*n*ftæ een tid [huer vgæ[68] vor h*er*ris lege*m*mæ, fo*m* confec*r*eret er effther then g*r*etzkiæ fedh. Och ‖ th*et* rigæ Georgia eer vnn*er* 137
keyfæ*r*en Gra*n*tka*n*[69], me*n* th*et* annit rigæ Abchas[70] ku*n*dæ keyfæ*r*en[71] Gra*n*tka*n* eller keyfæren[72] aff P*er*fen aldræ windæ vnn*er* nogh*er* th[er]ris lydelfæ, ty at [t*et* er megit fterkt[73] aff vadn, ftenæ oc clepper oc m*et* a*n*nen god forwa*r*ingh omod th*er*ræ fiendæ. Ok udi t*et* fa*m*mæ rigæ ma ma*n*d fe eet ftort gutz vndh*er*; th*et* er een ftæd[74], fo*m* heth*er* Hamfon, fom fir*æ* dags ferd er om k*r*ingh. Ou*er* ha*n*nu*m*[75] er altid eet tyukt mørk, och enghi*n* thorff gaa th*er* neer[76] ell*er* ind. The fom ‖ aff dyurffuæ hafuæ go*n*ghit ter ind, te 138

[66] *Rettet.* øftræ, *AC; fuperior, lat.* [67] *A;* Abcats, *C;* abchas, *lat. msc.;* abchaȝ, *lat. B;* abcham, *lat. A.* [68] *A;* om aarit, *C;* in hebdomada, *lat.* [69] *A tilföj.:* aff P*er*fen, *der mgl. i C og lat. og er uoprind.* [70] *A;* Abcats, *C;* abchas, *lat. msc.;* abchaȝ, *lat. AB.* [71] *A tilföj.:* aff, *der mgl. i C. Lat. har:* . . . nunq*uam* ab ipfo imp*er*atore Tartarie neq*ue* perfarum domino fubdi potuit. *Oprind. måske:* keyfæ*r*en aff Tartaren eller aff P*er*fen. [72] *Indsat efter C:* keyfzerenn; *mgl. i A.* [73] de erre megit ftercke, *C.* [74] *A;* Stad, *C;* locus, *lat.* [75] haffuit, *C.* [76] *Så C*

ko*m*mæ aldræ til ſinæ[77] meer, oc ſiæ te, ſom th*er* hoos boo, at thee hafuæ hørth ther[78] falk talæ oc roobæ, heſtæ gnæggæ, foer bræghæ, høns galæ, oc th*er* aff oc aff andr*æ* tegn me*n*æ tee veſt, at th*er* boer falk, oc then flodh, ſo*m* th*er* j giø*m*me*n* gar, gifu*er* oc veſſæ teghn, at th*er* boer falk. Tok vedh ma*n* ikcæ, om[79] then ſtæd eller rwm er all ſa*m*me*n* mørk inden til, ſom ha*n* udhen ſines, oc te menæ, ath th*er* er liuff[80] for inden mørkit. [Aldræ er oc[81] nogher udko*m*men[82]
8 *b* aff te, ſo*m* ind ko*m*mæ, eller aff thee, ‖ ſom indæ plæyæ ath vær*æ*, aff huilkæ ma*n* mattæ fongæ at vidæ ſe*n*nen th*er* om. Th*er* ſigs, at gud giordæ fordom[83] t*et* mørk for eet ſtort jerteg*i*n: Te*n* tid Sapor, ſo*m*[84] køyſær*æ* vor j P*er*ſen, ford th*er* fre*m* m*et* ſtor makt at fordrifuæ oc ford*er*fuæ allæ C*ri*ſtnæ, [ta vor*æ* ther naghr*æ* C*ri*ſtnæ[85], ſom flydæ for ha*n*nu*m* oc vor*æ* ſaa trenktæ aff ha*n*nu*m*, at te engæ lu*n*dæ trøſtæ at vndko*m*mæ. Te fullæ allæ oppa th*er*ræ knæ oc badæ Ihe*ſ*u*m* *Chriſtu*m, ſo*m* th*er*ræ gud oc th*er*ræ frelſſær*æ*[86] wor, o*m* hielp oc thilflu*c*t, at te vndko*m*mæ mattæ. Gud, ſo*m*
9 *a* allæ C*ri*ſtnæ ‖ ſom ha*n*[87] bedæ aff eet re*n*t[88] hiertæ, altid g*er*næ høræ uell, ha*n* fulgiordæ ter te ord, ſom Yſayas p*ro*ph*et*a ſadhæ: «See, at[89] mørk[90] ſkal betækcæ

og vel også A, skönt trækkene her mere ligner mer. [77] ſinde, *C. Lat. har:* non ſunt viſi reuerti. [78] *Indsat efter C:* der; *mgl. i A;* ſub illis tenebriſ, *lat.* [79] *Svarende til* om . . . mørkit *(l. 9) har lat.:* vtr*um* tenebre p*er* totum ip*ſu*m territorium ſint eiuſde*m* denſitatis. an forte ſint ſolum in circuitu p*er* aliquod ſpacium. *et* intrinſecuſ plus luminoſum. [80] *Rettet.* huff, *A;* huſze, *C;* plus luminoſum, *lat.* [81] *Rettet.* æller oc, *A;* aldrig vor, *C.* Aldræ . . . ther om *(l. 12) mgl. i lat.* [82] *A har* udko*m*mon *med streg gennem sidste* o. [83] *Indsat efter C; mgl. i A;* olim, *lat.* [84] *C tilföj.:* da. [85] *Mgl. i C.* [86] *A;* ſkabere, *C;* auxiliatore*m*, *lat.* [87] *Så A men vel fejl for* hannum. [88] *A;* rett, *C;* puro, *lat.* [89] *Mgl. i C.* [90] *Se indledn.* [91] muld, *C.*

jordin, oc muln[91] ſkal betækcæ falkit•, ok beuiſtæ[92] ther m*et* jordzens mørk[90], ſom han drog ou*er* ſinæ we*n*ner[93], th*et* eui*n*nælighæ[94] heluit*iff* mørk[90], ſom te faa ſkullæ, ſom Ih*eſ*u *Chriſti* naf*en*s we*n*ner[95] æræ. Ha*n* beuiſtæ oc m*et* th*et* ſa*m*mæ mørk[96], [ſom han[97] hær udi verdh*en* giø*m*dæ[98] ſynæ ve*n*ner[99], t*et* euy*n*nælig*æ* liff oc lyus, ſo*m* ha*n* ſinæ tro[89] ve*n*ner giømd hafu*er* udi he*m*mæ*ri*g*is* glædæ. — Jte*m* t*et* for*neſ*n*de* righæ Abchas[100] t*et* løber in til Turke*n* oppa then veſtræ[101] ſidhæ, huilkit rigæ er megit lankt ‖ oc bret oc hafu*er* ma*n*gæ land vnn*er* ſek, ſo*m* er: Sychonia[102], Capadocia, Saura[103], Brycha[104], Cheſicon[105], Bachon[106] oc Gimioch[107]. Allæ theſſæ la*n*d aff[108] Turke*n*, Su*ri*a och Arabia te æræ vndher keyſær*en* aff Babilonia, ſo*m* er[109] ſoldane*n*, oc æræ vdi allæ teſſæ land ſtor*æ* ſtædh*er*[110] oc ma*n*gæ. Jte*m* [no*ta*, at[111] intil t*e*ttæ rigæ Turke*n* hoos een ſtad, ſom heth*er* Sathaſa[112], løber t*en* øſr*æ*[113] deel aff keyſær*æ* rigit Conſta*n*tinopol*is* fra*m*

---

[92] *Efter C:* beuiſte; beuiſæ, *A.* [93] *A* (= wue*n*ner); venner, *C.* [94] *A har* eui*n*ghæ, *der sikkert er fejl for* eui*n*nælighæ (*jfr. l. 6*) = Euindelige, *C; næppe fejl for* euighæ. [95] *A* = wuenner, *C.* [96] *Så AC; fejl for* liff = vitam, *lat.* [97] *Indsat efter C:* ſom hand; *mgl. i A.* [98] *A;* giorde, *C;* co*n*ſeruauit, *lat.* [99] *A;* wue*n*ner, *C;* ſibi fidelib*us*, *lat.* [100] *A;* abcats, *C;* abchas, *lat. msc.;* abcham, *lat. A;* abchaȝ, *lat. B.* [101] *Efter C:* veſtre; ve*n*ſtr*æ*, *A;* occidente*m*, *lat.* [102] *A;* Sycania, *C;* Syconie, *lat. A;* Sico*n*ie, *lat. msc.;* yconie, *lat. B.* [103] *AC;* Saure, *lat. AB;* ſaurie, *lat. msc.* [104] *A;* Bricha, *C;* brike, *lat. B msc.;* Bayke, *lat. A.* [105] *Efter C:* Cheſzicon; theſichon, *A;* keſito*n*, *lat. A;* beſicon, *lat. B;* byſecon, *lat. msc.* [106] *AC;* pacon, *lat. msc.;* patan, *lat. B;* Pathan, *lat. A.* [107] *A;* Gymioch, *C;* Genioch, *lat. A msc.;* gennoch, *lat. B.* [108] *Efter C;* oc, *A; lat. har:* Hij omnes Thurci. [109] *Efter C;* æræ, *A.* [110] *C tilföj.:* lange. [111] ad, *C.* [112] *A;* Satthaſza, *C;* Sathaſa, *lat. A;* ſachaſa, *lat. msc.;* Cathaſa, *lat. B.* [113] *A;* øſtre, *C;*

ath thet gretzſkiæ haff, oc oppa then nørræ ſidæ [fram ath Turken[114] løber tet righæ Suria, oc eet aff tee land, ſom ligger vnner Suria, er Terra[115] promiſſionis,) a [tet eer || tet helli land, ſom gudh criſtnæ menniſkæ gifuit hafuer[114], aff huilkit thil foren ſagt er[116]. Jtem findiff mangæ andræ land, rigæ[117] oc øør, ſom therræ koningæ hafuæ, oc mangæ honnæ falk udi, ſa at aſt tøm allæ voræ lankt at ſcrifuæ[118]. Jtem[119] løber tet rygæ Meſopotamia oc then ſtørræ deel aff Armenia ſyndher ind oppa Caldæam[120], oc ther oppa løber ok Ethiopia, Mauritania, Libia[121] baſſa[122] och Nubia[123]. Jtem nota. Vnnertagit keyſæræ rigit aff Perſen oc vnnertagit ſoldanens land oc rigæ ta æræ ner[124] allæ rigæ 0 b oc øør oc land veſter[125] oc ſindher ud || fran Katay oc[126] intil criſtendommen vndæ[127] keyſæræ Grantkans herræ dømæ oc lydelſæ. Jtem [nota, at[128] kiøpmen eller[129] chræmæræ, ſom ud faræ aff Venedia[130] eller Room oc væræ vellæ udi Katay, te ſkullæ væræ ellefuæ eller tolff manædæ pa reyſen, før eend te tidh kommæ. Jtem nw uel iek ſcrifuæ aff noghræ land, ſom tell Tartaren liggæ. Øfter[131] ud fran Katay ther er eet rigæ, hether Cadilla, rwmt megit[128] oc ſkønt. Ther voxer een honnæ frukt, ſom[132] ſtour er, oc udi

ſuperior, *lat.* [114] *Mgl. i lat.* [115] *Efter C;* therræ, *A.* [116] *C tilföj.:* her i bogenn. [117] *Indsat efter C:* Riger; *mgl. i A;* patrie, *lat.* [118] *A tilföj.:* aff, *der sikkert bör udgå.* [119] *Svarende til* Jtem . . . Ethiopia *(l. 10) har lat.:* Quoniam ad ſupradictam chaldeam iungitur meſopotamia *et* minor armenia. *et* velut ad auſtrum eius ethiopia. [120] *Efter C;* kaldeon, *A.* [121] Libia . . . Vnnertagit, *mgl. i C.* [122] alta *et* baſſa, *lat.* [123] *Rettet.* ymbia, *A (nu læst som* im *og derpå skrevet* ym); nubia, *lat.* [124] *Indsat efter C:* neer; *mgl. i A;* fere, *lat.* [125] *AC;* per aquilonem, *lat.* [126] *Indsat efter C; mgl. i A.* [127] *Så A.* [128] *Mgl. i C.* [129] oc, *C.* [130] *Efter C:* Fenedia; verdia, *A;* venecia, *lat.* [131] *A;* veſter, *C;* orientem, *lat.* [132] *C*

then fruct [fødiff lefuendis fma dyur met kiød oc blodh || vden haar eller wl[133]; thøm ædæ tee ther met 141a fructen [alt fammen[134]. Ter voxer manghæ honnæ vnnerlich fruct, fom aldræ er fed udi voræ land. Ter voxer oc fynnerlicth wyn, fom bær wtroligæ ftoræ clafæ, at een førd mand fkullæ ey bæræ een oppa eet fpyut. Oc tæden fynder ud noger dags ferd ta kommer mand jntil the[128] [førftæ fteenbiergæ aff Cafpan[135], huilkæ fteen biergæ ftrekcæs neter tel Amafoniam vefter ud, aff huilkit Amafonia til foren er fcrefuit, oc udi te[136] bierghæ boo mangæ lødher innæluctæ aff te thy[137] flekter, fom[138] thædhen jkcæ ud kommæ[139] kundæ uden fiælden, || at nogher kommer thæthen, oc 141b hoo thædæn fkal, han fkal frem at Amafoniam, oc drotningen ftæder thøm jkcæ frem at kommæ. Jtem fran fornefnde rigæ Cadilla øfter udh kommer mand til thet rigæ Bakaria. Ther boer megit onth falk och grwmt, oc[140] er ikcæ raad ath faræ ther j giømmen, forty tee j hiel flaa vey farendæ falk foræ een føwæ fagh oc ædæ thøm, udhen gud thøm fynnerligæ hielpæ well. Ter ærææ[141] træ, fom bæræ wl fom[142] andræ faar; then wl fpynnæ thee oc wæwæ thøm clæder aff. Ter er och [een hondæ dyur[143], fom æræ fkaptæ oppa ten øffræ || deel fom eet mennifkæ, then annen half- 142a

tilföj.: megitt. [133] inuenitur viua beftia in carne et fanguine ad formam agnelli abfque lana, *lat.* [134] *Efter C;* altid fammen, *A;* totus, *lat.* [135] primas Cafpie alpes, *lat.* [136] *A;* dett, *C;* quas, *lat.* [137] *A;* xij, *C;* decem, *lat.* [138] *Svarende til* fom... kommæ *(l. 15) har lat.:* vt in copiofa numerofitate non poffint a noftra parte exire quamquam aliqui pauci nonunquam fint vifi tranfiffe. Haberent autem competentem exitum circa infulam Amazonie. fed illum regina diligenter obferuat. [139] *Efter C:* komme; komnæ *(med et overstreget* er *foran), A.* [140] *C tilföj.:* det. [141] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [142] for, *C.* [143] Ipothauri, *lat.* [144] *A;* er, *C.* [145] *A tilföj.:*

deel fom een hefth eller een thywr. The fefkæ oc jeyæ all tidh, tet fom the ædhæ; helft [ædæ te[144] mennifkæ kiøt, nar tee thøm grybæ kundæ. Jtem er vatenet ther all fammen bæft aff tæff. Ter æræ oc gribæ, fom[145] j then næthræ[146] dell æræ fkaptæ fom løwer[147] oc udi then offræ[148] halfdeel fom een ørn. Jtem mwæ j vidæ, at een ftor gribs kropp er ftørræ end ottæ løwer, oc nar han flar een hæft, nødh eller man, hadæ han oc oppa fek eet fult harnifk, ta[149] fører han hannum lettælighæ fluendiff[150], huort fom han vell.
b Hans cløer || æræ fom oxæ eller koo horn; tær plæyer man at giøræ drikcæ kar aff, fom meghit gefuæ æræ. Aff hans pennæ eller fiædræ giøreff hand buæ megith fterkcæ. Oc ytherfth udi thet rigæ Bacharia udi øfter ændis keyfærens Grantkans makt oc herræ dømmæ, oc ther begindiff taa then ftoræ[151] keyfæreff land aff India, huilkin fom all tid kalliff Prefbiter Johannes.

Jtem [nota, at[152] naar nogher merkælich tingh er oppa ferdæ udi thet gantzæ keyfæræ rigæ Grantkans, ta fendeff geneften bud aff koningin[153] eller aff banæræ
a herræ oppa hefthæ eller oppa drome||dariis meth breff, fom [føræ thøm[154] megit rafkæligæ til finnerligæ herberæ[155] oppa veyyen[156], huilkæ mangæ æræ udi rygit ther[152] til fkicchædæ. Nar budit kommer nogi[t] faa ner hufith, fom han til ridæ fkal, tha bleff han udi eet horn. Naar werdhen[157] hører thet horn, tha giør han geneften eet annit budh redæ[158] met een ferfk[159]

---

ther, *som mgl. i C og sikkert bör udgå.* [146] pofteriori, *lat.* [147] *Rettet.* lower, *A.* [148] andenn, *C;* anteriori, *lat.* [149] dog, *C.* [150] *C tilföj.:* bort. [151] *Rettet.* ftørræ, *AC;* magni, *lat.* [152] *Mgl. i C.* [153] reges, *lat.* [154] *Rettet.* foræ thøm, *A;* føris, *C;* feftinant, *lat.* [155] *A synes nærmest at have* herboræ. [156] *Efter C:* weyenn; vognyn, *A; mgl. i lat.* [157] *Så A* = verthenn, *C.* [158] *Indsat efter C:* rede; *mgl. i A. Lat. har:* paratur. [159] *Efter C;* fefk, *A.*

hælfth eller dromedario oc fører te[160] fammæ breff intil eet annith huff oppa veyyen oc fa alt[161] fram ath, oc ther met fongher keyfæren udi een ftakcæt tidh at vidhæ, huor lund tet ftonder udi allæ hans land. Sammæ ledh gioræ te oc met bud, , fom tee ud fennæ til foed til met breff oc ærendæ. The bud kalliff [oppa therriff mall[152] kidibo.

Aff allæ[162] fornefnde ftikcæ mwæ j kennæ keyfæræ Grantkans aff Katay makt oc[163] veldhæ oc hellichedh[164], oc at engin keyfæræ oppa then[165] fidæ, ey aff Perfen, ey aff Babilonia, ey aff Greken oc ey aff Room kundæ ligiff hannum j nagher madæ, [huilkit ftor forg ma[166] varæ, at fa mektik [en herræ[167] met fa mangæ land oc folk ey[168] æræ criftnæ oc ey døpthæ oc ey hafuæ vndfongit then helly tro oc gongæ udi flikt eet mørk. Vy vellæ allæ bedæ gudh, at han thøm rafkæligæ : frelffæ vil[169] oc vifæ thøm [udi rettæ ti veyæ[170], fom the oc allæ mennifkæ udi kommæ fkullæ for end then yterftæ doms dagh.

[160] dett, *C.* [161] *Indsat efter C; mgl. i A.* [162] dette, *C; mgl. i lat.* [163] *C tilføj.:* rige. [164] *A;* herlighed, *C;* reuerenciam, *lat.* [165] *A;* denne, *C og saledes måske oprind.* [166] Huilkenn ftor forig maa dett, *C.* [167] *Efter C:* enn herre; ey keyfæræ ey herræ, *A;* ipfe, *lat.* [168] *Kapitlets slutning lyder i lat.:* non eft fide catholica illuftratus et falutari lauacro regeneratus. Et hoc oremus vt in breui tempore eueniat per ihefum chriftum dominum noftrum Amen. [169] *Indsat efter C:* vill; *mgl. i A.* [170] denn rette vey, *C.*

Nu[1] beginnes ten trediæ dell [aff boghen[2],
ſom er

aff keyſærens[3] aff India mekticheth oc aff hans [palatzes coſtælicheth[4].

Capitulum xl p*ri*mum.

Efft*er* ty at iek[5] til for*e*n ſaut hafuer, at keyſær*e*n aff India er megit mektik, tha vell jek nw ſc*ri*fuæ [aff hans[6] makt oc verdichedh. Tha ma [iek vel ſiæ[7], at ha*n*s [ær*œ*, ædlæheth, makt oc ſtoorhedh er[8] ikcæ my*n*dræ end keyſær*e*ns aff Katay, ſo*m* nw neſt til for*e*n
b ſc*re*ſ‖uit aff er. Sines ha*n* nogit my*n*dræ j ſo*m*mæ ſtikchæ, ta er ha*n* ſtør*rœ* ok mektigær*œ* j andræ ſtikchæ[9].

[Nota at[10], ſo*m* nw til forn ſc*re*fuidh er aff[11] th*et* rigæ Bacha*ri*a, oc at ter end*is* keyſær*œ* Gra*n*tkans makt, oc ther indgaa keyſær*e*ns la*n*d[12] aff India, ta ma ma*n*d tæthen far*œ* oc ind udi t*et* righæ Pentexoire[13] m*et*[14] ma*n*ghæ dags ferdh, ſo*m* er meghit[15] breet oc hafuer udi ſek ſtoer rigdom aff allæ ho*n*næ gotz. Ten

Kap. 41. 1 Nu ... er, *mgl. i lat.* 2 *Mgl. i C.* 3 *A tilföj.:* ok. 4 koſtelige pallatz, *C.* 5 *C tilföj.:* nu. 6 *A har:* aff hans aff ha*n*s. 7 y vide, *C.* 8 herlighed er ſtor oc, *C.* 9 *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* 10 Jtem, *C.* 11 *Efter C;* at, *A.* 12 *A;* Mact, *C;* imperio, *lat.* 13 *A;* Pentexonte, *C;* Pe*n*texorie, *lat. A;* pe*n*toxirie, *lat. B.* 14 *Så AC.* 15 nogitt, *C.* 16 Nyſe,

opperſtæ ſtad, ſom ther udi liggher, heter Niſe[16], oc
ther hafuer keyſæren aff India eet koſtælict palatz, ſom
han dwelgill udi, nar hannum løſter, oc then keyſæræ|
hether altid Preſbiter[17] Iohannes. **Mek**[18] vor wel [før 15
ſagt[19], før iek tid kom, huor foræ han ſaa hether, men
nw ſiden jek tid kom, ta ſpordæ iech reth ſennen.
Tha mwæ j vidæ, at effter |gudz byrd ottæ hu[n]drædæ
ar[20] ta foerd hertug Otgerus aff Danmark[21] met
andræ ſemten herræ aff ſith ſlektæ ok met tyuæ
tuſendæ[17] wæpnæræ ouer tet gretzſkiæ haff oc vadn met
gudz obenbærælig æ[22] hielph ful ner allæ te land, øør
oc rigæ[23], ſom jek nw til foren aff ſagt hafuer, oc
vndher keyſæren aff Katay æræ, met mangæ ſtridher
|oc ſtort arbeydæ[24] och ther til allæ tee righæ, ‖ land 15
oc øør, ſom nw æræ vnner keyſæren aff Jndia. Ther
voræ met te fornefnde femthen herræ koningins ſøn aff
Friſland, huilkin koning ſom hed Gondesneff[25], oc
ſonnyn hed Johannes, huilkin Johannes gernæ gik til
kyrkæ oc tid, ſom gutz tiæneſtæ wor, oc foræ hans
gudæliched kallædæ te[17] andræ herræ hannum Preſbiter
Johannes aff therris ſkymt. Ten tid ther fornefnde
hertug Otgerus hadæ met gudz ſkikcælſæ wndit allæ
theſſæ fornefnde land, øør oc rigæ, tha ſkiftæ han
thøm j bland [ſinæ ſorſcrefnæ[26] herræ oc venner oc
gioræ thøm ther[27] allæ til koningæ ‖ oc[28] antwordædæ 146

lat. [17] *Mgl. i C.* [18] *Svarende til* Mek . . . hether *har lat.*: cuius nominis cauſam audieram quandoque non veram. [19] forſagdt, *C.* [20] *Således vist oprind.* gudz fødelſæ aar effter gud byrd ottæ hudrædæ ar, *A;* guds fødſelſz aar 800, *C.* [21] *Se indl.* [22] *Så A (jfr.* obenbæræ *181*[7]*).* [23] *C tilföj.*: oc ſteder. [24] *A;* oc ſtor wmage oc arbeyde, *C; mgl. i lat.* [25] *A;* Gundeneff, *C;* Gondeborif, *lat. A.;* goudebucf, *lat. B.;* Codebucf, *lat. msc.* [26] *A;* de forſkrefne ſine, *C og således måske oprind.* [27] *Mgl. i C.* [28] oc . . . ſkullæ *mgl. i lat.* [29] *Efter C:* ſom

huer th*er*ræ fith rigæ oc la*n*d, [fom han[29] h*er*ræ ou*er* blifuæ[30] fkullæ, oppa t*et* at c*ri*ftindo*m*myn mattæ blifuæ faft*er* udi allæ te la*n*d oc udi th*e*n endæ aff verdhen. Ta fek ha*n* P*r*efb*it*ero Joh*an*n*i* India*m* [udi fin deel[31] m*et* fir*œ* tufe*n*næ øør ok rigæ oc gior*œ* ha*n*nu*m* til een keyfær*œ* [oc h*er*ræ[32] ouer allæ [tee andræ finæ[33] frender, faa at the fkullæ gifuæ ha*n*nu*m* fkath oc vær*œ* vnn*er* hans lidelffæ. Alt fidh*e*n hafuæ allæ ha*n*s efft*er*kommær*œ* keyfæræ[34] hedeth Prefbiter[35] Joh*an*n*e*s, oc[36] tee oc allæ tee[37] andr*œ* koni*n*gæ bleffuæ ghodæ c*ri*ftnæ, fa lengæ til keyfær*œ* rigit atfkild*iff* m*et* giftær*œ* mall b oc fleræ fø*n*nær, oc ther m*et* æræ ‖ ma*n*gæ øør, la*n*d oc rigæ om k*ri*ng go*n*gnæ [j geen[38] fra*n* c*ri*ften do*m*mend oc intil th*er*ris [forællders gamlæ[39] hetenfkæ fether.

J*te*m hafu*er* then for*nefn*de keyfær*œ*[38] eet ftort, rwmt keyfær*œ* rigæ fult aff ma*n*gæ [koni*n*gæ rigæ[40], øør oc la*n*d, at fkildæ m*et* fir*œ* ftor*œ* floder, fom ud løbæ aff P*ar*adiis, fom ær*œ*:· Phifon[41], Gion, Tigris oc Eufrates. Oc melløm th*e*n øftr*œ* ændhæ aff[42] hans keyfær*œ* rigæ oc P*ar*adiis ther boer entæ falk; ther er

---

hand; oc, *A*. *Oprind.*: oc han? [30] verre, *C*. [31] *Så A; mgl. i C.* [32] *Mgl. i C. og lat.* [33] *Efter C:* de andre fine; hans, *A*; reliquos, *lat.* [34] *Indsat efter C:* keyfzere; *mgl. i A; lat. har:* fucceffores imperatores. [35] *Efter C:* Præfzbiter = prefbiter, *lat.*; pref*b*i*te*ri, *A*. [36] *Svarende til* oc . . . fether *(l. 15) har lat.*: *et* vfq*ue* in hodiernum diem vel tempus boni emulatores religionis chriftiane p*er*manferunt. Interim tamen caufa matrimonioru*m* vel p*ro*creat*i*onis filio*rum* difperfa *eft* primi imperij integritas *et* multe de infulis *con*uerfe vel p*er*uerfe retro cefferunt *(B)* ad vetuftu*m* fqualorem paganifmi paterni. [37] *Indsat efter C:* de; *mgl. i A.* [38] *Mgl. i C.* [39] *Omsat efter C:* foreldris gamble; gamlæ forællders, *A*. [40] regionibus, *lat.* [41] *A*; Pifon, *C*; phyfon, *lat.* [42] *Rettet.* oc, *A*. *C har:* hans Rigis øftre Ennde = fines

oc engin verdens *herræ* *ouer*. Jte*m* er ha*n* *herræ* *ouer* ma*n*gæ andr*æ*[43] rigæ[40] oc øer, huilkæ fo*m* atfkildæ æræ me*t* [th*et* veftræ haff[44], oc ‖ huert rigæ hafu*er* udi 147 fek ma*n*gæ ftæder oc by oc[45] megit vtallict falk. Ther er oc øffr*i*t aff ve*r*dens [gotz oc rigdom[46] alt hans keyfæ*ræ* rigæ *ouer*, fo*m* oc megit beruktid eer *ouer* all ve*r*den oc vor*æ* en megit *meræ*, om kiøpme*n* føktæ tidh aff al ve*r*de*n*, fom[47] te giør*æ* til [keyfære*n* aff[48] Katay. Tid far*æ* fiældhen kiøpme*n* aff c*ri*ftnæ la*n*d, forty at t*et* er megit lankt oc for*æ* ftoer far*æ* fkild til fkibs ou*er* hafuit oc[48] for*æ* thee ftor*æ* biergæ, fo*m* liggæ [udi hafuit aff fieylftenæ oc til thøm dragæ fkib, fom ther fram kommæ oc iern er udi. Skibmennenæ, fom ther fram foræ, te vifdæ off een øø[49] [udæ mith j[50] hafuith, fo*m* ær alt aff fkiff, fo*m* j ma*n*gæ aar[51] ær*æ* tid[52] dragnæ[53] aff fiæylftens makt. Jte*m* er bredhen aff for*nefn*de keyfære*s* rigæ fir*æ* manædæ dags[54] ferdh, ‖ oc le*n*gen ter aff kan engin ma*n* vidæ, forty at th*et* 147 rekcær intil P*ar*adis, oc fa lankt kan engin ko*m*mæ. Oc th*et* for*nefn*de rigæ hafu*er* vnn*er* fek [tu ok half-

---

orientales eius imperij, *lat.* [43] *C tilföj.:* lannde. [44] brachia maris occeani, *lat.* [45] *A;* met, *C;* ac, *lat.* [46] Rigdom oc gode, *C. Herefter tilföj. A:* fom. [47] *A har:* fom fo*m*. [48] *AC; mgl. i lat.* [49] *Indsat efter C:* vdi haffuit aff Segelfteenne, oc till dennom drage Skiib fom der frem komme, oc Iernn er vdi. Skibme*n*dene fom der frem fore, de wiifte ofz enn Øe; *mgl. i A;* funt ibi q*uam*pl*ur*es adama*n*tini *(B msc.)* colles ad maris oram *et* intra mare qui fua virtute attrahunt fibi naues fer*rum* c*on*tine*n*tes. Q*uum* *et* mihi nauiga*n*ti monftrabat*ur* per nautas a remotis quafi parua infula. *lat.* [50] *A;* vdi, *C. Lat. har:* in mari. [51] *Indsat efter C; mgl. i A. Lat. har:* ab antiquis t*empori*b*us*. [52] *Svarende til* tid . . . makt *i A har C:* diid komne oc aff for*fkreff*ne Segelfteenis mact til fig dragne. [53] *Rettet.* dragna, *A.* [54] *Så A; mgl. i C. Lat. har:* dietas quatuor menfi*um*.

fierdæſinztyuæ[55] koningæ rigæ....[56], oc huer therræ
hafuer vnner ſek ſynnerligæ koningæ, margreuæ, her-
tugæ ok banæræ herræ, ſom allæ æræ vnner [Preſbiteri
Iohannis lidelſæ[57] oc gifuæ hannum ſkath. Jtem ſider
keyſæren meſt udi een ſtadh, ſom Suſa heter, oc thet
palatz, ſom han ther hafuer, tet er ſa koſtælicth oc ſaa
dant, at jek teſſ koſtæliched jkcæ fullælygæ beſcrifuæ
kan. Jøk vel thok dyerfuæligæ[58] ſiæ for ſennen, at tet
er[59] ſkønæræ, ædlæræ, tækcæligæræ, ſtørræ oc koſtæ-
8 a ligæræ || j guldh, ſtenæ oc bigning[60] end[61] tet fornefnde
palatz, ſom Grantkan hafuer udi Caydo, oc [then
øpperſtæ port[62] udi fornefnde palatz er aff een ſteen,
hether ſardus[63], koſtæligæ til ſammen føwit met[64] guld
oc ſilſſbeen[65], oc allæ winduæ, ſom udi ſallennæ[66] æræ
oc j herbær[e]næ, te æræ aff criſtal, oc bordhen te æræ
aff ametiſto ok aff andræ koſtæligæ ſtenæ, meſterligæ
til ſammen bundnæ met guld, oc ſommæ bord æræ aff
purt guldh oc beſettæ met koſtæligæ ſtenæ, oc huert
bord hafuer ſin foed aff thet ſammæ, tet er ſelfuæ[67] ud
8 b aff. Keyſærens høxſtæ ſædis[68] koſtæliched kan[69] || iek
jkcæ ful ſcrifuæ, thy at thet gongher ouer myn for-
nimſt; tok mwæ j vydæ, at te trappher[70], ſom ther opp
gaa, te æræ huer [ſynnerligæ aff[71] dyræ ſtenæ: ten førſtæ
aff onikino, then annen aff criſtallo, ten trediæ aff

[55] *Efter C: 72*; tolfuæ oc halftrediæſinztyuæ, *A;* ſeptuaginta et duas, *lat.* [56] *Her er noget forbig. i AC, svarende til lat.:* quibus totidem preſunt reges principales ſeu prouinciales. [57] Præſbiter Johannes, *C.* [58] *Mgl. i C.* [59] *C tilföj.:* icke, *der mgl. i A og lat.* [60] *A;* gierning, *C;* ſtructura, *lat.* [61] *Efter C;* er, *A.* [62] principales portas, *lat.* [63] *Efter C;* ſardiis, *A;* ſardonico, *lat. Herefter tilföj. C:* er. [64] aff, *C.* [65] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [66] *A;* Sallen, *C;* aularum, *lat.* [67] *C tilföj.:* giordt. [68] *Efter C:* ſedis; ſædæ, *A.* [69] *A har:* kan || kan. [70] aſcenſionis gradus, *lat.* [71] giort aff Synnder-

iafpide, ten fierdæ aff ametifto, then femtæ aff fardo, then fiættæ aff kornelio, ten fywendhæ, fom er vnner keyfærens fødher, aff crifolito, oc allæ æræ te tel fammen ftøptæ oc koftæligæ giordæ met guld[72]. Jtem al'æ pellæræ, fom æræ udi hans herbæræ, fom han udi fower, te æræ aff guld, befettæ met dyræ ftenæ[73] oc met karbunkule oc met robyn, fom all natten lyufæ clarligæ alt ‖ herbæret ouer, oc ther til hengher een 13 lampæ innen[74] aff criftall, ful met balfamo, fom althid brenner bodæ foræ lyus[75] fkil [ok foræ god luct fkill[76] oc fa [ther foræ[77], ath hun fordrifuer ud aff herbæret all ond luct[78]. Keyfærens fengh er aff koftælik faphiræ, [wnnen oc giord all om kringh met guld[79], oppa thet at [han fkall faa theff fødæræ føfen oc ther foræ, at[80] hanff løftæ oc hans vkyfk begærelffæ fkal ther met fordrifuiff. Jtem bewarer han fek aldræ met qwinner udhen met hans eyen huffrwæ oc met hennæ [firæ finnæ om arit[81], fom førft[82] er om vintæren, om waren, ‖ om fommæren oc om høfthen, oc all eneftæ ter foræ, 14 at han vel giøræ børn. Jek vell ikchæ nw ydermeræ[83] fiæ aff hans palatzes koftæliched udhen tettæ lillæ, fom her effther føll. Mit udhy hans palatz ouen[84] udi thet ftoræ torn ther æræ tho knappæ, megit ftoræ oc[85] trindæ fom æblæ, aff thet bæftæ guld giordæ, megit fkinendæ, oc udhi thøm fidæ too carbunculi ftoræ oc

lige, *C.* [72] *Herefter er 3 spalte-linjer i lat. forbig.* [73] *C tilföj.* Chryftall. [74] *Mgl. i C;* in ea (camera), *lat.* *Fejl for* innæ? [75] *A;* lue, *C;* lumine, *lat.* [76] *A; mgl. i C;* pro corrigendo aere, *lat.* [77] for denn fkyld, *C.* [78] odore, *lat.* [79] *A;* bunden oc giordt alt fammen met koftelige guld omkring, *C;* conclufis vndique aureis vel eburneis ligaturis, *lat.* [80] *Mgl. i C.* [81] quatuor quindenis anni, *lat.* [82] in capite, *lat.* [83] *Efter C:* ydermere; faa, *A.* [84] *Efter C:* offuenn; ouer, *A;* in fummo capite, *lat.* [85] *Indsat efter C; mgl. i A.* [86] *Svarende til* Tee

bretæ. Tee[86] ær*æ* ſaa lyuſæ om natthen, at tee ſineſſ, ſo*m* the wor*æ* maane*n*[87] ſelfu*er*, ther ha*n* eer fuller[88].

Aff te*n* tilføgni*n*g[1] tell hans palatz oc aff tee,
50 *a* ha*nnu*m følghææ[2], ‖ nar ha*n* ferd*iff*.

Ca*pitulu*m xlij[m].

All[3] tid ær*æ* ſyu koni*n*gæ hoos keyſæ*r*end, [ſo*m* ha*n*-nu*m* tiænæ oc hans gard ſtir*æ*[4], oc udi huer manit tha far*æ* te bort hiem j gen til the*rr*is[5], oc andrææ[2] ſyu koni*n*gæ ko*m*mæ udi geen j [then ſa*m*mæ[6] ſtæd, ſa lengæ til th*et* ko*m*m*er* om kr*i*ng til thøm j gen. Te ſtir*æ* ha*n*s ſal viiſælighæ m*et* [too oc halffierdæ-ſinztyuæ[7] h*er*tugher, ſom[8] thøm lidægæ ær*æ* oc vnn*er*-danighæ, oc m*et* try hu*n*dr*æ*dæ oc [tryſinztyuæ[9] gr*e*fuer oc banær*æ* h*err*æ, oc huer th*err*e[10] ved ſith æmbetæ oc tag*er* th*et* m*et* allææ[2] vel til var*æ*. So*m*mææ[2] tiænæ udi
50 *b* ha*n*s h*er*bær*æ*, ſo*m*mæ ær*æ* ha*n*s kam*er* ‖ meſtær*æ*, ſo*m*mæ bitzær*æ* ok ſo*m*mæ gifuæ mad, ſo*m*mæ ſke*n*kæ, ſo*m*mæ tagæ ha*n*s dør til var*æ* oc ſa om allæ andr*æ* [æ*r*endæ ok[10] æmbedæ. Jte*m* for udhen teſſæ forſc*r*efnæ ta ædæ huer dagh innæ for[11] keyſæ*r*en tolff ærkæ-

. . . fuller *har lat.*: ſua virtute tenebras effugantes. *et* velut ſplendorem plenilunij *(B msc.)* nocturno te*m*pore mentientes. [87] maaneden, *C.* [88] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 42. [1] *A;* tillfølgning, *C;* frequentia, *lat.* [2] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4 not. 17).* [3] *Rettet.* Aall, *A.* [4] *Mgl. i lat.* [5] *C tilföj.*: egit, *der måske bör indsættes. Lat. har* : ad propria. [6] *A;* deris, *C og således måske oprind.* [7] *Efter C: 72* = ſeptuagintaduos, *lat.;* too oc fir*æ* ſins tyuæ, *A.* [8] ſom . . . gr*e*fuer *står i C efter* andr*æ* *s. 168*[1] [9] *Efter C:* 60; halff fierdæſinz tyuæ, *A;* ſexaginta, *lat.* [10] *Mgl. i C.* [11] *A;* hoſz

befcoppæ och tyuæ[12] andræ[13] befcoppæ; tee faræ oc til oc fra fom koningænnæ gioræ, fom foræ fcrefuit ftor, oc[14] lefuææ[2] huer dagh aff keyfærens bordh [try hundredæ tufendæ[15] perfoner, om[16] tee ikcæ æræ fleræ. Jtem fom iek til foren fadæ aff Grantkans gard, ta ædher ther engin mer end een tid om daghin oc en[17] øffrit lidhit[18]. Jtem nar keyfæren ferdiff noger ftæd met fith folk och[19] makt udi orloff, tha ‖ hafuer han 151
ikcæ annen banæræ foræ fek end trætthen ftoræ høwæ[20] korff, aff guld oc dyræ ftenæ giordæ[21], Jhefu Chrifto oc hans tolff appoftoli[22] til hether. Te kors føres huer oppa een ftor, finnerlich vogen, ok oppa huert kors waræ ty tufennæ til hæft ok hu[n]dredæ[23] tufennæ fod gongæræ, oc thet tal eer alt for udhen keyfærens øpperftæ[24] hær[25] oc falk, fom han vill ftridhæ met[26]. Jtem nar freth ær, oc han vil[27] ferdiff fran eet palatz oc til eet annit [eller aff eet rigæ oc til eet annit[26], ta følgher hannum megit falk, foræ oc bagh och oppa badæ fidher, ok taa føres foræ hannum thry merkæligæ tingh, ‖ huilkæ fom han- 151
num oc [allæ thøm, hannum følgæ, ma væræ een ftor bekennelfæ[28]. Førft føres foræ hannum, hoos atthen træn [fran hannum[29], een koftælich, ftoor defk, fom er

---

forneffnnde, *C;* coram, *lat.* [12] *Efter C:* xx = *lat.;* thy, *A.* [13] *Se note 8.* [14] *Efter C:* och; ta, *A;* Verumtamen, *lat.* [15] *Rettet.* ty hundredæ tufendæ, *A;* 300, *C;* trecenta milia, *lat.* [16] oc, *C.* [17] *C tilföj.:* da. [18] *Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.* [19] mett, *C.* [20] *Mgl. i C.* [21] *C tilföj.:* Gud. [22] *Herefter har A:* ther hether effther oc, *hvilket mgl. i C og lat. og bör udgå.* [23] *A tilföj.:* oc *C har:* c^M = centum milium, *lat.* [24] principalem, *lat.* [25] *Efter C:* heerr; herræ, *A;* exercitum, *lat.* [26] *Mgl. i C.* [27] *Indsat efter C:* vill; *mgl. i A;* ei placet, *lat.* [28] *Så AC. Lat. har:* omnibus ea digne notantibus poffunt effe falutaria. bekennelfæ *er vel fejl.* [29] *Mgl. i*

fuller aff [allæ honnæ koſtæliched[30], guldh, ſølff, dyræ[31] ſtenæ [*et cetera*[32]. Ter neſt ſex føder n*er*mær føres eet høyt korff aff træ giorth, ſo*m* engin koſtælichedh hafuer, [oc th*er* neſt ſex treen nermer[33] føres een deſk aff guldh, ful aff ſoort jordh[34]. Ten førſtæ deſk betyder[35] keyſæ*r*ens righdom oc mektichedh; korſit betydh*er* th*e*n hordæ pinæ oc død, ſo*m* *Iheſus Chriſtus*[36] toldæ oppa eet eenfold træ kors for*æ* allæ me*n*niſkes ſaliched ſkil; th*e*n forthæ jord betider døtze*n*s a*m*myn-
2 *a* nælſæ, ‖ oc at keyſæ*r*ens lege*m*mæ, ſom jord er, ſkall ko*m*mæ til iordin j geen [ſo*m* allæ andræ me*n*niſkes, bodæ rigæ oc fatighææ[37].

Aff nogh*er* vnn*er*lich ting, ſom æræ udi t*et*[1] keyſær*æ* rigæ India.

Capitulu*m* xl t*er*ciu*m*.

Nota[2]. [Ty at huerr man[3] at ma*n*gæ vnn*er*lich ting ær*æ* udi P*r*eſb*it*eri Joh*ann*is rigæ, tok[4] vell iek thøm een dell forthiæ oc ſtækcæ minæ ordh oc ſiæ af

C. [30] *Mgl. i C;* om*n*i genere precioſo*rum* vaſo*rum*, *lat.* [31] *Indsat efter C, der har:* oc alle haande ædele ſteenne; gemma*rum*, *lat.* [32] *Mgl. i C; lat. har: et* ineſtimabilis artificij. [33] *Så må der vel læses.* oc th*er* nær ſex treen, *A;* Jtem der neſt 6. trien nermere, *C.* *Lat. har:* Dehinc ad ſex paſſuum ſpaciu*m* ſuccedit ibidem p*r*opinquans imperatori. [34] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [35] *Efter C;* betydædæ, *A.* [36] *C tilföj.:* guds Sønn. [37] *Mgl. i lat.* fatighææ *i slutn. af linje (jfr. kap. 4 note 17).*

Kap. 43. [1] dette forſchriffnne, *C.* [2] *Rettet.* Nw, *A; mgl. i C.* *Jfr. kap. 27 note 1.* [3] *A;* Dett maa huer mand vide, *C;* licet, *lat.* [4] *Efter C:* dog *(jfr. s. 35[19]);* tha, *A.* [5] *Rettet.*

te øpperftæ[5], fom mek [viderligæ æræ[6]. Jek fier foræ fant, at iec faa ther eet ftorth haff, huilkit fom entæ er udhen fma fand oc fma ften korn vdi[7]. Thet flydher oc løber opp ok nether fom eet annit haff, oc tet ftor aldrik, oc ter er entæ vatn udi. ‖ Ther [finneff oc 15…
ftundom[8] fifkæ hoff landit, fom ind kafteff aff flodhen; te æræ ikcæ fcaptæ fom woræ[9] fefkæ, tok hafuæ te een god tæff. Entæ mennifkæ kan oc kommæ ouer thet haff met fkib eller j noger[10] andræ madæ; engin kan ok kommæ ter om kringh foræ[11] lengæ fkil oc foræ annen faræ. Oc oppa thennæ fidæ aff haffuit hoos tre dags ferdh æræ ftoræ biergæ, oc melløm te biergæ løber een flod, fom fieff at kommæ ud aff Paradiff, fom entæ er udhen ftenæ for uden vatn, oc menæ thee, at ther æræ ftenæ met, fom [ftoræ digdher[12] hafuer[13]. Then ftenæ flod løbeer [tree dawæ giømmen bierghen oc[14] giømmen then ‖ øtken, fom udi India er, 15…
noghræ dags ferd, fom thet voræ een annen vaten flod, faa lengæ til hun taber fek udi tet fand haff, fom [foræ aff fcrefuit ftar[15], oc fiden fineff oc entæ aff te ftenæ. Oc nar then ftenflod løber, ta torff engin mand gaa ther neer foræ tet bulder fkill, fom ther aff gonger, men nar hun ftondher kwer, ta gaar falk tid nogit fa

opperftæ, *A.* [6] *A;* tyckis vnderlige att verre, *C;* que vidi, *lat.* [7] *Indsat efter C; mgl. i A; lat. har:* cum lapillorum granellis. [8] *Efter C:* findis oc ftundenn; fineff, *A;* inueniuntur interdum, *lat.* [9] *A;* andre, *C; lat. har:* de noftro mari. [10] *Mgl. i C.* [11] *C tilföj.:* dets. *måske oprind.* [12] ftor dyd, *C.* [13] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [14] *Så AC. Lat. har:* ad intercifum tempus. quafi tribus in feptimana diebus, *hvilket i AC nedenfor (s. 171[1-2]) gengives ved:* Hun løber oc ikcæ uden tvivler om vghen. — giømmen bierghen *er vistnok en fejl, der stammer fra den fælles kilde for A og C. Fejlen er ikke blevet understreget men det rigtige tilföjet med* oc *foran som oftere.*

ner, tok ey udhen ftor liffs faræ. [Hun løber oc ikcæ uden trøfuer om vghen[16]. Oc øfter ud thæden, fom then flod hafuer fin byginnelffæ, ther fom hun ind gaar udi then ftoræ øtken, udi bland fommæ aff byerg- 3 b ennæ fines ‖ een fleth mark[17], tok er hun alt fammen fand. Ther ma mand fe huer dag, ter folen opgaar, ta opp rindher ther[18] aff fandhen noghræ quiftæ, oc[19] bærræ fruct om[20] mitdags tid, ok fiden, [ter folen[21] gar neder j gen, ta myntzfkæs oc tee quiftæ met therræ fruct, oc ther folen biergis, ta voræ te til gantzæ entæ. Ther torff och engin mand [kommæ ved then fructh[22]; te rædiff, at thet er ond tingh eller oc forgiftelffæ. Jtem udi then fammæ ftoræ[23] øtken æræ falk, fom alltings æræ villæ. Ouen til fineff tee at waræ fkaptæ fom 4 a falk och næthen til fom een honnæ ‖ dyur, oc fommæ aff thøm hafuæ horn udi therræ ænledæ[24]. Te gifuæ røft aff thøm fom vilbaffæ eller fom andræ dyur; fommæ[25] hafuæ oc mall mellom thøm [at talæ[26], tet fom entæ [fkelight mennifkæ[27] forfta kand; fommæ beuifæ oc therræ velgæ met tegn. Ter[28] æræ oc villæ hundæ, fom hedæ papiones[29], thøm tæmmæ tee til at iæyæ meth oc gribæ met thøm andræ dyur ther udhy øtken. Ter [æræ oc fult[30] papagoyer, fom [ther kallæff[31] pfitage[32], oc te æræ aff trennæ[33] flektæ. The

[15] før er fkreffuit, *C.* [16] *Se note 14.* [17] *Se indledn.* [18] *A tilföj.:* oph. [19] *C tilföj.:* de. [20] om . . . fruct *(l. 9) mgl. i C.* [21] *Indsat af udgiv. Lat. har:* in folis decliuo. [22] *A;* komme till denn fruct eller ved hinde, *C;* vti illorum fructuum, *lat.* [23] *Mgl. i C og lat.* [24] *AC;* frontes, *lat. Fejl for* ænnæ? [25] *C tilföj.:* aff dennom. [26] *Mgl. i C.* [27] *A;* menifke aff andre fkiellige folck, *C; lat. har:* nemo rationabilium. [28] *C tilföj.:* offuer. [29] *Efter C = lat.;* papionis, *A* [30] *Så AC. Lat. har:* copia. [31] de kalde, *C.* [32] *A;* pfitache, *C;* pfytake, *lat. A;* pfikake, *lat. msc.;* phicake,

ædlæſtæ[34] hafuæ bretæ tungher udi nebbeth oc fem tæær oppaa ‖ huer foed, oc te kundæ naturæligæ talæ nogræ ord, ſom te helſæ falk meth[35] oc thøm vey viſæ, ſom ther fram faræ. The andræ papagoyer, ſom myndræ ædlæ æræ, te talæ jkcæ aff therris naturæ; tok[36] hafuæ te bretæ tunger ſom te andræ; nar te ſikcæ æræ ouer[37] tu aar gamlæ, ſta ma falk kennæ thøm ath talæ ſom te andræ[38]. ſTe trediæ[39] papægoyer kundæ huerken talæ oc ey[40] nymmæ at talæ, men[41] te robæ ſom glænther; te hafuæ ikcæ vden tre tæær oppa huer fod.

Jtem hoff tet forſcrefnæ Pentexoiræ[42], ſom ligger till keyſæræ rigit India, ſom foræ er ſcrefuit, ter ligger ‖ een ſtoer lang øø, hether Milſtorate[43], ſom eer megit righ. Aff hennæ vell jek ſcrifuæ eet vnner. Nw foræ faa ar[44] ta bodæ ther een megit[45] riger borgæræ. Han bigdæ ſek eet megit koſtælicth palatz ſoc kallædæ thet Paradis oppa jordin[46], om kring mwrit oc megit ſterkt oc faſth, oc ther innæ hadæ han allæ honnæ legemmeſſ løſtæ[47]. Ter voræ innææ[48] koſtæligæ ſalæ, torn, kamæræ oc herbæræ[35], ſom[49] mangæ herræ oc førſtæ hiſtorie oc gerninger udi begraffnæ[50] oc beſcrefnæ

---

lat. B. [33] diuerſa, lat. [34] C tilföj.: der errę de. [35] Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig. [36] ſed ſi, lat. [37] A; erre, C. Lat. B msc. har: et non ſunt vltra duorum annorum etatis. Lat. A: et non ſit eorum differencia ydeomatiſ. [38] Mgl. i C. [39] A; Dett tredie Slaus, C; Alie, lat. [40] A tilföj.: kundæ, der vist bör udgå. [41] Efter C; oc, A; ſed, lat. [42] A; Pentexonte, C; pentexorie, lat. AB; per texonre, lat. msc. [43] A; Milſtorathe, C; Milſtorache, lat. A; Milſchorach, lat. B; Miltithache, lat. msc. [44] C tilföj.: ſidenn. [45] Efter C; megitt; mektik, A. Lat. har: ditiſſimus. [46] quaſi pro paradiſo terreſtri, lat. Herefter tilföj. C: det vor. [47] A; lyſt. C; delicijs, lat. [48] I slutn. af linje (jfr. kap. 4 note 17). [49] Svarende til ſom . . . woræ (s. 173[1]) har lat.: cum . . . hyſtoriacis picturis. [50] ind-

wor*œ*[51]. Ther[52] lubæ oc innæ dyur, ſtor*œ* oc ſmaa, oc fulæ flwæ oc læcthæ och ſungæ[53] huer effther ſin tu*n*gæ. ‖ 5 *b* Ther vor*œ* indæ abeldæ gardæ, yrtæ gardæ[54] och grøn æng oc træ m*eth* allæ ho*n*næ [fruct oc[55] blomſt*er* ok keller oc rinne*n*dæ vatn oc ma*n*gæ ho*n*næ glædæ [oc løſt[56], oc ou*er* alt ta vor ther ſy*nner*ligæ kelder, ſo*m* ha*n* indledæ vnn*er* jordin m*eth* renner[57] ind udi palatzed, huilkæ ha*nn*u*m* gaff[58] melk oc viin. Ther vor och innæ eet[59] ſtort tal aff ſkønæ jo*m*frw*er*, ſo*m* ey vor*œ* ældr*œ* eller yngræ end melløm ty oc ſexte*n* ar, ſo*m* clæddæ vor*œ* udi forgiltæ clæder megith koſtæligæ, huilkæ iomfrwer thøm øfuædæ[60] udi allæ ho*n*næ 3 *a* glædæ, ſa*n*g[61] oc legh oc tiæntæ th*er*ris ‖ h*er*ræ vell efft*er* hans velliæ. Oc oppa tornit [udi forſc*re*fnæ ſaal[62] vor*œ* te, ſo*m* ſødæligæ[63] leghæ oc ſyu*n*gæ ku*n*dæ udi[64] allæ ho*n*næ harpæ legh, ſaa ath ſo*m*mæ mentæ[65], at th*et* vor englæ oc ikcæ me*n*niſkiſſ g*er*ni*n*gher. Oc udi teſſæ forſc*re*fnæ ſtikcæ oc udi andræ fl*er*œ brugædæ then borgær*œ* ſin tid oc lefdæ[66]. Her[67] omod hadæ

---

graffne, *C.* [51] erre, *C.* [52] *Svarende til* Ther . . . løft *(l. 6) har lat.:* inter quas (*sc.* picturas) no*n*nunq*uam* p*ro*digioſo artificio beſtie *et* beſtiole. aues *et* auicule diſcurrebant· volitaba*n*t, *et* pugnas. garritus colliſio*n*es me*n*tieba*n*t*ur* vt viue. Illic prata. pomeria. *et* ſeruatoria circa deliciofi collis aggeſtum diſti*n*cta velut omni genere floru*m* arbo*rum* *et* herbarum cum multis fontib*us* *et* riuulis. quoru*m* perſpicuitas *et* fluxus in glareis ſuauem viſui *et* auditui preſtabat refectionem. [53] *Rettet. A har tre m-streger mellem* ſ *og* g. *Både* ſungæ *og* ſiungæ *er mulige. C har præs.:* flye lege oc ſiunge. [54] *Efter C:* gaarde; gard, *A.* [55] *Indsat efter C; mgl. i A.* [56] *Mgl. i C.* [57] *Efter C:* rennder; ram*er*, *A;* co*n*ductus, *lat.* [58] giffue, *C.* [59] *C tilföj.:* ſkient oc. [60] *Mgl. i C.* [61] *C tilföj.:* ſkiempt. [62] *Mgl. i lat.* ſaal *mgl. i C.* [63] *C tilföj.:* oc lifflige. [64] oc met, *C.* [65] *C tilföj.:* ſaa. [66] *A;* leffnit *C. Herefter er et par spalte-linjer i lat.*

han hadh oc ond velliæ aff allæ herræ oc førſſtæ, ther
foræ at han tok ſek ſligh æræ til, ſom hannum ikcæ
burdhæ at hafuæ[68]. [Jtem hadhæ han oc ſa daan
mening, at allæ tee, ſom till hannum kommæ villæ oc
tiænæ[69], ſom ſtoræ oc ſter‖chæ woræ [oc driſtigæ[70], 156
thøm gaff han guld oc ſølff oc andræ gafuer, oppa thet
at huilkin han nefnnæ villæ aff herræ oc førſtæ, then
ſkullæ te geneſten hemmæligæ met forredelſſæ ſlaa j
hiell, oc lofuædæ thøm[71] ſaa, at huilkin tet giordæ for
hans ſkill, hannum villæ han[72] tagæ intil ſek [udi tet
palatz tel euigh tidh met hannum at blifuæ[73]; bløfuæ
ok nogher j hell ſlawen aff te, ſom han ud ſennæ, tha
ſkullæ hans ſiæl oc[74] blifuæ ther met hannum[75] til
euigh tid, oc udi ſa dannæ madæ woræ mangæ herræ
oc førſtæ[76] forrodæ[77] [aff hannum[78] ſaa lengæ, at
tettæ [kom ‖ foræ herrænæ, at han om gik met ſaa dan 15
forredelſæ[79]. Ta ſafnædiſſ tee aff alt rigit oc i hiel
ſloghæ then ſtimpæræ [oc forderuædæ al hans bigning
oc nether brødæ hans Paradiis och ſkiftæ melløm thøm
all then rigdom, ſom han ther ind kommit hadæ[80].
Jek vor ther, oc mek[81] vor viſth, huor hand hadæ ſinæ

---

forbig. [67] *Svarende til* Her . . . hafuæ *(s. 174[3]) har lat.:* hic inuidie *et* odij facibus ſuper ingenuitatem mentis omnium generaliter nobilium principum vrebatur in corde. [68] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [69] *Så AC. Lat. har:* Compoſuerat iſta ſibi in hunc finem vt per ſe ſingulos aduocaret aliquos vaſallos. [70] *Indsat efter C:* oc driſtige; *mgl. i A;* menteque audaces, *lat.* [71] dett, *C.* [72] *C tilföj.:* ſtrax. [73] perpetue in hunc locum, *lat. Herefter tilföj. lat.:* Sed *et* velut vaticinans pſeudo predicauit. [74] *Indsat efter C; mgl. i A (jfr. note 75).* [75] *A tilföj.:* oc. [76] *A tilföj.:* voræ; *C tilföj.:* oc velbyrdige mend. [77] *C tilföj.:* och Ihiell ſlagne. [78] *Mgl. i C.* [79] nudabatur huius nequitia tanta, *lat.* [80] eius opera deſtruentes *et* ſibi paradiſi diuicias partientes, *lat.* [81] *Svarende til* mek

kelder[82] och a*n*nen bigni*n*g, huilkith ſo*m* ta vor alt[83] forde[r]uit oc neth*er* brudit[84].

Aff ten dall, ſom kallis vallis infauſtæ, oc aff he*n*neff ſkikkælſſæ.

Ca*pitulu*m xliiij[m].

Jn til te[1] yterſtæ ændhæ aff for*nefn*de rigæ[2], ikcæ
la*n*kt fra*n* th*e*n flod Phiſon, er eend vnn*er*lich
b || ſtad[3], megit rætælich oc grw*m*mælich ou*er* alt[4] me*n*-
niſkeſſ ſin[5] m*eth* fa*rœ*, [erwædæ oc ma*n*ghæ[6] ho*n*næ
nødh oc tilfall, ſo*m* [iek oc[7] mith ſelſkaf he*n*nædæ [til
at ko*m*mæ[8] udi my*n* reyſæ, af huilkit jek hafu*er* [tagt
her til oc nw ſiæ vel[9]. Th*e*r er een dall[10] j bland
bierge*n*næ, ſo*m* kalliſſ vallis infauſta[11], ſo*m* er neer
fi*rœ* milæ[12] j giø*m*me*n* at gaa. [Tær æ*rœ* ma*n*ghæ
honnæ diæſuelſkaph oc liffs fa*rœ* indæ[13], ſa at dagh ok
nath høres th*e*r roob[14] oc ſkrool[15] aff allæ ho*n*næ grw*m*mæ

. . . brudit *har lat.*: vidi fontiu*m* loca *et* multa rei veſtigia. [82] kieldere, *C.* [83] *C tilföj.*: ſamme*n*. [84] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 44. [1] *A*; denn, *C. Lat. har*: extremitates. [2] inſole, *lat.* [3] *A*; ſted, *C*; locus, *lat.* [4] *A har*: alt || alt; alle, *C.* [5] *A*; ſiun, *C. Lat. har*: vltra omne mundanum. [6] oc alle, *C.* [7] *Mgl. i C.* [8] oc till komme, *C.* [9] nw *står i A foran* her; her till dags taud, oc nu om tale vill, *C*; ſubticui. tamen iam vnum de maiorib*us* ecce narro, *lat.* [10] deell, *C.* [11] *Efter C*; infauſte, *A.* [12] *C tilföj.*: omkring eller. [13] *Lat. har*: appellata vallis inca*n*tationis ſeu periculoſa vel *pro*prius demonioſa. indæ *mgl. i C.* [14] *Svarende til* roob . . . æ*rœ* (*s. 176*[1]) *har lat.*: boatus. *et* tumultus tonitruo*rum* tempeſtatu*m*. clamorum. *et* ſtrido*rum*. diuerſiq*ue* generis ſonituu*m* terribiliu*m* quoſ illic

dyur oc fulæ, huilkit so*m* eer een sa*m*ni*n*gh[16] aff diæfflææ[17], so*m* ther sa*m*me*n*[18] ær*æ*. ‖ Oc hoos mit udi then 158 dall opp til eet biergæ er sinligæ obenba*r*eth eet stort diæfuælff hofuit, [so*m* rekcher[19] neter til skuldrænæ, oc entæ me*n*niskæ tor fo*r*æ stoer retzlæ oc grwmheth see. [fullæligæ oppa t*et* hofuit[20]. Nar nogher seer oppa ha*n*nu*m*, ta seer ha*n* j geen oc ve*n*ne*r* [sinæ øwe*n* m*et* eet grwmt ænlidæ[21], oc hans øue*n* gifuæ af thøm gniste*r* so*m* een b*r*ennendæ lwæ, oc[22] andr*æ* diæflæ far*æ* the*r* udi vædæ*r*eth udi dyur[23] oc fulæ lighæ[24] oc roobæ oc truwæ me*n*niskæ, so*m* ther fre*m* ko*m*mæ. Ther er ok indæ mørk[25] oc[26] røgh oc ond[27] døen. Huikkæ ‖ me*n*niskæ so*m* ther ind gaa vellæ[26], thøm sines f*r*em- 158 merst udi ingo*n*gin[28] megit guld oc sølff oc kostæligæ kar ok clædær oc ma*n*gæ honnæ[26] kostæligæ ting liggæ, huilkit vdhen twil er alt sa*m*me*n* diæsuelse*n*s ge*r*ni*n*gher oc spog. Ther hafue*r* fordom[29] meg*i*t galit falk ind go*n*git for girikhet skill oc end ingaa oc vellææ[30] he*n*tæ ter guld oc sølff ok rigdo*m*. Ther ko*m*me*r* saa ud j geen aff te, som for*æ* saada*n* sag ind gaa[31], me*n* c*r*istnæ me*n*niskæ, so*m* reth tro hafuæ m*et* fulko*m*mælich

exerc*et* multitudo sp*iri*tuum malignor*um*. [15] *C tilföj.:* oc reifter. [16] *Så A oprind., men med senere blæk er det rettet til* sa*m*mi*n*gh. [17] *Inde i linjen (jfr. kap. 4 note 17).* [18] hosz oc mett, *C.* [19] *Mgl. i C og er måske uoprind.* [20] *A;* der paa, det hoffuit, *C.* fullæligæ = pleno intuitu, *lat.* [21] *A;* finn siunn saa grommelig mett sine øyenne oc sitt ansict, *C;* agitans oculos minaciter, *lat.* [22] *Svarende til* oc . . . døen *(l. 12) har lat.:* Totumq*ue* caput sese rotat ad minas *et* variat terribil*iter* modu*m* *et* *con*tinenciam subrepe*n*te diuersis maneriebus. exitq*ue* de illo *per* totum ignis obscuratus fumo *et* fetor tantus. [23] *Så A;* diurs, *C.* [24] *C tilföj.:* oc skrige. [25] *Se indledn.* [26] *Mgl. i C.* [27] *Efter C;* anne*n*, *A.* [28] *C tilföj.:* att verre. [29] *Efter C:* i fordom tiid; forty, *C;* ab olim, *lat.* [30] *I slutn. af linje (jfr.*

59 a rwelſæ || oc ſcriftæ mall oc beſkermædæ æræ met vor herris[32] legemmæ oc taalæ[33] vellæ nogher· plict foræ therris ſinder oc voktæ vellæ ſek fremdelis for ſinden oc ſegh betegnæ met tet helli kors, jek mener, at thee gaa vel fry ind ok ud j geen til therræ [liff, men[34] ikcæ blifuæ thee fry fran ſtoer faræ, grumheth, ærwædæ, ſorigæ oc pinæ, ſom[35] thøm[36] veter faræ foræ therris ſindhers ſkild, ſom tee giort hauæ.

Aff ten faræ[1] oc mangæ honnæ pinæ, ſom æræ j thennæ[2] forſcrefnæ dall.

Cappittulum xlv^m^.

Veſſæligæ ſier iek edher, theu tidh ta iek met mit
59 b ſelſkap ſelff fiortennæ[3]· aff fleræ || land voræ[4] til ſammen komnæ, [talædis vy ved[5] til ſammen met lankt beraadh, om vy indgaa villæ. Sommæ aff oſſ raddæ til oc ſommæ fran. Tha voræ ther meth oſſ [udhy vort

---

kap. 4 not. 17). [31] *Herefter er 15 spalte-linjer i lat. forbig., hvori rædslerne for dem, der er komne ind i dalen, skildres.* [32] *C tilföj.:* Jeſu Chriſti. [33] tage, *C.* [34] *Efter C. A har* liff *og i næste linje et overstreget* nit *med forkortelsesstreg over. Lat. har:* ſecurus quidem a morte non tamen liber a laboribus . . . [35] *I steden for* ſom . . . hauæ *(l. 8) har lat.:* et exire de omnibus culpis preteritis correptus ac de futuris magis ſolito cautus. ſicut ſcriptum eſt. territi purgabuntur. [36] *Efter C:* dennom; ther, *A.*

Kap. 45. [1] *Indsat efter C:* fare; *mgl. i A;* periculis, *lat.* [2] *Mgl. i C.* [3] *A;* trettende, *C. Lat. har:* qui ſimul eramus. xiiij. [4] *Indsat efter C:* vorre; *mgl. i A. Lat. har:* cum . . . ante ingreſſum huius tanti periculi perueniſſemus nos tractatu longo et deliberatione acuta conſiliabamur. [5] *Så må der vist*

tall too mwnkæ aff ſancti Francifci orden [6] aff Longobardia [7], huilkæ ſom jkcæ ſpurdhæ ſtort [8] effter thøm ſelfuæ. Te trøſtædæ oſſ oc raddæ til, at vy ingaa [9] ſkullæ, oc ſadæ, hoo ſcriftæ villæ oc tagæ vor herris [10] legemmæ til ſek, han følgæ thøm [11]. [Ther met [12] wordæ ſa [13] allæ eens, at vy ingaa villæ. Tør neſt reddæ hueer ſek tet bæſtæ, hannum gud naaden gaff. Tha gingæ geneſten feem aff || oſſ frem [14] oc villæ 160
væræ faræ j veyen. Too aff thøm voræ aff Greken oc tree aff Hiſpannia. Te kommæ een annen vey ind [15], en vy ind gingæ. Thøm ſowæ vy aldræ ſiden. [Huort the blefuæ, eller huot tøm vederford, tet vidæ vy ey [16]. Vy ny, ſom ta j geen voræ, gingæ frem udi dallen tiendiff hueer met ten [17] gudælichedh, ſom han udi [18] ſith ·hiertææ [19] fongæ kundæ, oc geneſten vy kommæ [ter naagit ind [20], ta ſowæ wy liggæ ſtoræ hobæ guld oc ſølfuæ oc koſtæligæ kar. Ta [21] ſier iech veſſæligæ foræ mek, at jek ther entæ aff rørdhæ; iek forſtod uell, || at tet vor diæfuelſens falſkhed oc ſwigh; han 161
villæ ther met kommæ vſkellig [giriched ok løſtæ [22] udi voræ hiærtæ. Jek tok mit hiertæ woræ tet bæſtæ, ſom

---

læses. talædis ved, *A;* talede, *C.* [6] thu mennifke i vort tall, aff s. Francifci ordenn ſom vorre muncke, *C.* [7] *Efter C;* longobordia, *A.* [8] *Mgl. i C;* multum, *lat.* [9] *A har:* indgaa |¦ gaa. [10] *C tilföj.:* chrifti. [11] *C tilföj.:* effter. [12] *A;* da, *C.* *Svarende til* Ther . . . . . gaff *(l. 7) har lat.:* Quo ab omnibus nobis mediante debita prouiſione quam ipſi fratres penes ſe gerebant peracto. parauimus mentes noſtras cum pedibus ad intrandum. [13] vi, *C.* [14] *Indsat efter C; mgl. i A.* [15] *Mgl. i C.* [16] eller huad dennom vederforſz kunde faa att vide, *C.* [17] *Efter C:* denn; fith, *A;* ea, *lat.* [18] *Svarende til* udi . . . kundæ *har C:* haffde i hiertet fangitt. ſibi potuit obtinere, *lat.* [19] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4 not. 17).* [20] der ind, nogitt paa veyenn, *C.* [21] *AC; opr.:* tho? ſed, *lat.* [22] *Omsat efter C:* gerighed oc lyſt ;

iek ku*n*dæ, oc bleff udi te*n* fa*m*mæ gudæliched, fo*m* jek taa hadæ. Jte*m* fo*m* vy ta f*r*em gingæ, ta wor [th*et* j mørkær*œ*[23], oc gru*m*hed oc[24] retzlæ øgædæff m*et* off j[24] meer oc meer, forty at [udi allæ veye*n*næ[25] hoos off oc[26] vnn*er* vor*œ* føder fynt*iff* liggæ dødæ kroppæ, oc j fo*m*mæ wor en[27] liff udi. Nar vy troddæ oppa thøm, ta gafuæ te thøm, oc fo*m*mæ m*ur*rædæ ok
61 *a* lodæ illæ, huilkith || jek tror, at entæ a*n*nith vor end diæfuelfe*n*s g*er*ni*n*g, thy at th*er* ku*n*dæ ey fa ma*n*gæ me*n*nifkæ indga udi een ftakcæt thidh m*et* th*er*ræ velliæ, [fo*m* vy fornw*m*mæ, at th*er* lowæ dødæ oc fo*m*mæ lefue*n*diff[28]; hadæ tee ok [la*n*kt til fore*n* ko*m*m[i]t[29] th*er* ind, ta hadæ th*er*ræ kroppæ vær*it* rotnidæ æller[30] fortær*œ*dæ. Jte*m* taa wy ind ko*m*næ vor*œ* j dallen hoos een mill, ta fingæ vy een god vey. Th*er* neft gik tafue*n*[31] fra*n* off, oc veye*n* word meghit fnæfuer oc huoff oc onder. Ta fowæ wy [diæfuælfe*n*s figuer[32] udi vædær*it* oc[33] oppa bodæ fider hoos off udi
61 *b* gru*m*mæ [dyurs oc fulæ[34] fkikchælfæ, oc gafuæ man||gæ grofuæ oc[35] gru*m*mæ røfther aff thøm; te grinædæ oc fkar*œ* m*et* th*er*ræ tender oc gabædæ[36], lig*er*viiff fom tee off flugæ villæ, faa at[37] wy vnn*er*ftu*n*dom talæd*iff* wed oc ftirktæ huer a*n*nen, at vy hordæligæ blyfuæ oc tro fkullæ oc ikcæ ræd*is*. Jte*m* ta wy hadæ gongit

leftæ ok giriched, *A*. [23] *A;* der idel merck, *C;* lux celi minuebat*ur* paulatim, *lat.* [24] *Indsat efter C; mgl. i A.* [25] *Så A;* vi alle vegnne, *C;* vbiq*ue*; *lat. Opr. vel:* allæ veynæ. [26] eciam, *lat.* [27] *C tilföj.:* da. [28] *Mgl. i lat.* [29] *A;* lenge leygit, fom komme, *C. Lat. har:* fi a longo t*em*pore in ea periffent. [30] *Rettet.* aller, *A.* [31] *Så A* = dagenn, *C.* [32] *A;* dieffuelens figure, *C. Lat. har plur.:* figure demonum. [33] *Indsat efter C; mgl. i A; et, lat.* [34] lupo*rum*. leonum. laruar*um*. megera*rum*, *lat.* [35] *Indsat efter C; mgl. i A.* [36] *C tilföj.:* ad ofz. [37] *Herefter tilföj. AC:* nar, *der mgl. i lat. og bör udgå.*

hoos[38] tho milæ, ta vor daghen all tings bortæ, fa at engin ku*n*dæ ke*n*næ hin a*n*nen. Ta[39] fingæ vy a*n*nen pinæ for udhen then, fo*m* vy hadæ [til foren[40] j værit. [Ta vor*œ* vy om lubnæ til jordin mellom vor*œ* been och oppa vor*œ* fkinæ been aff ma*n*gæ ho*n*næ dyurs lignelfæ, fo*m* er byornæ, fwin, wlwæ, gedher || oc andr*œ* 162 honn*œ* dyur[41], oc ftottæ off oppa huer andræ[42], fa at vy fullæ nether oppa vor*œ* he*n*ner, oppa vor*œ* knæ oc neder oppa vor*œ* hofuit oc ftu*n*dom [altings nether oppa iordin[43], oc her for udhen ko*m* megit væder och ftorm[44], tordin oc lyunit, hauel oc regn, fa at iek aldræ faa [fa megit[45] nogher tid j mi*n*æ daghæ. Ther aff vor*œ* vy offthæ nether flagnæ til iordy*n* oc ledæ ftorr*œ* nodh, end iek nogher tid aff fc*ri*fuæ kan. Vnn*er*ftu*n*dom foldæ vy ftor*œ* flagh oppa vor*œ* fidher, fkuldrer oc oppa vor*œ* bugæ, oppa wor*œ* riggæ, fo*m*mæ hordær*œ* end fo*m*mæ. Som iek ka*n* tenkchæ, [ta fek huer[46] eft*er* | finæ g*er*ni*n*g*er*, oc veffæligæ ta vy wor*œ* komnæ hoos[38] 162 mith j dale*n* [oc wor*œ*[47] megith trættæ, kra*n*kæ oc meyyenlofæ[48] aff teffæ forfc*r*efnæ nodh oc pinæ, ta fingæ vy huer vor*œ*[49] eet ftort flaw, fa at vy allæ ftirtæ nether thil jordin oc lowæ [ther kwær*œ*[50] too timæ, fom vy hadæ wæ*r*it dodæ, oc then ftu*n*d vy faa

---

38 *Mgl. i C.* 39 *Svarende til* Ta . . . værit *har lat.:* preter predictam in aere tormenta. 40 *Indsat efter C:* till fornne; *mgl. i A.* 41 *Lat. har:* incurrebant nobis ad tybias *et* pedes pluralitas quafi porco*rum* vrfo*rum* capra*rum*. 42 *Herefter er et par spaltelinjer i lat. forbig.* 43 fupini, *lat.* 44 ftor, *C.* 45 *Skrevet som ét ord i A.* 46 att huer fick da, *C.* 47 *Efter C:* oc vorre; tha wor*œ* vy, *A.* 48 *Så A opr.* (mey||yenlofæ), *men med senere blæk er det forandret til* megit || myenlofæ. *C har:* mactlofze. 49 *Mgl. i C.* 50 *Så A opr.* (ther || kwær*œ*), *men med senere blæk er nær tilföjet efter* ther *og* kwær*œ* *overstreget. C har:* der ftille. 51 faa huer aff ofz, *C.* 52 *A;* vnderlig, *C;* fpiritalem, *lat.*

lowæ, ta ſingæ wy at ſee huer woræ[51] een onælich[52] ſin, megit vnnerlich, ſom gar ouer all ſcrifth oc ſafn. Aff myn ſyn, ſom mek wedher ford, toræ[53] iek entæ talæ eller ſcrifuæ; te[54] andræ minæ brødræ thoræ ‖ oc ey heller talæ eller ſcrifuæ aff[55] nogit thet, ſom thøm veder ford, vdhen alt eneſtæ aff teth, wy legemligæ ſowæ oc oſſ obenbæræ[56] veder ford. Tettæ forſcrefnæ ſlag fingæ wy ikcæ allæ oppa een ſtædh, ſommæ oppa hals, ſommæ oppa briſt oc ſommæ oppa refbeen oc ſommæ oppa baghen, ſommæ oppa ſkuldrænæ. Huer mand beholt eet tegin ther, ſom han wor ſlaghen, ſaa ſtorth ſom een mantz hond. Myth ſlagh fek iek oppa halſſend[57], ſa[58] at iech ey annith veſtæ, en mith hofuith hadæ wærit afuæ[59], och mit ſlag bleff atten aar ſaa fort, ſom tet wor[60] førſtæ dagh, ther iek tet fek; ‖ ſidhen vor tet nogit huidæræ oc blifuer ſaa ſintil then dag, jek dø ſkal[61]. Jtem then tid wy fingæ[62] met gutz nadhæ nogit til liffs j geen[63] effter tet ſlaw, taa talædæ wy huer til ten annen oc hulpæ hueer annen opp paa fødernæ j geen. Ther[64] neſt ta lyuſnædiff tet noogit foræ oſſ ſom een røgh, oc ſaa kommæ wy mit j dallen; ter wor hun[65] nogith ſaa rwmmæræ[66]. Ther

---

[53] *Efter C:* torthe; tor, *A;* aufus ſum, *lat.* [54] *Svarende til* te . . . veder ford *har lat.:* quoniam et fratres ſingulis inhibuerunt. [55] *Indsat efter C; mgl. i A.* [56] *Så A (jfr.* obenbæræligæ, *s. 162*[11]*).* [57] *Så A opr.* (halſ‖ſend), *men med senere blæk er det rettet til* halſ‖bend. *C. har:* halſzenn. [58] ſom, *C.* [59] affſlagitt, *C* [60] haffde verit, *C.* [61] *A;* indtill ieg døer, *C;* donec cum cadauere toto nullabitur in ſepulchro, *lat.* [62] *Så AC.* [63] *A tilföj.:* ta. [64] *Svarende til* Ther . . . røgh *(s. 182*[3]*) har lat.:* tunc ſubito nobis apparuit ſub tenebroſo lumine vel potius fumoſa caligine locus ille ſpacioſus medie vallis continens antedictum horribile terribileque caput demonis plenus fetore ineſtimabili. et iugi occupatus exercitacione. et innumerorum

⌊wordæ wy war[67] th*et* gru*m*mæ diæfwels hofuit, fo*m*
fœr eer [aff fc*r*efuit[68]; ther neft fornwmmæ vy vbeg*r*ifuælik
ond[69] døn oc røgh. Ta[70] villæ vy g*er*næ hafuæ fkywt
th*e*n ftæd, om wy ‖ hadæ ku*n*dit, for th*e*n retzlæ fkill, 164
fo*m* wy fingæ aff t*et*tæ[71] for*nef*n*de* hofuith. Vy wor*æ*
[høyth beføgen*n*æ[72]. Vy tor*æ* ey ga till riggæ j geen
th*e*n vey, vy ko*m*mæ; ikcæ hadhæ vy oc ther lefuend*iff*
fre*m* ko*m*mit; illæ[73] tor*æ* wy oc fre*m* gongæ, tok fkullæ
vy ee[74] fre*m*. Vy gingæ t*et* yterftæ, wy ku[n]dhæ
fre*m* ko*m*mæ for for*nef*n*de* hofuith oc diæfuelfkaph.
Jkcæ tor*æ* wy fullælygæ fee tid ell*er*[75] huoth th*er*
giord*iff*, for ftoer retzlæ oc bewelffæ fkill[71]. Th*er* m*eth*
ginghæ vy fre*m* oc fettæ alt vor hobh ok trøft til gudz
nadæ. Th*er* nefth ko*m*mæ vy ind udi eet mørk[76]; th*er*
møtthæ off ftoer ftorm, torde*n* ‖ lywnit, hawel, reghn, 164
fa[77] at vy th*er* ftoer nød ledæ lig*er* viiff fo*m* th*e*n tid,
wy ind gingæ. Th*er* kom oc gru*m*mæ dyur til off, oc
lubæ off om kull ok ftøttæ off till iordin, fo*m* tee

fp*irit*uum malignorum. [65] *A tilföj.*: oc. [66] rom, *C.* [67] vor, *C.* [68] om talitt, *C.* [69] *Mgl. i C.* [70] *Svarende til* Ta . . . . nadæ *(l. 14) har lat:* Hu*n*c ergo locum ineptu*m* (*B msc.;* impeditu*m*, *A*) cu*m* vitare vellemus no*n* in toto quiuimus. fed extremitate*m* eius quomodocu*n*q*ue* gira*n*tes. nullus noft*rum* perfecto afpec*tu* audebat refpicere que gerebant*ur* ibidem. q*uia* inuadens tremor ftatuebat horripilac*io*nem. Extrahebat fudorem *et* putor (*så A;* pedor, *msc.;* pudorem, *B; fejl for* fetor?) omnes extinguere (*B msc.;* exftringere, *A*) videbat*ur*. Nec t*am*en potuit effe *con*filiu*m* de reuertendo ne p*ro*pter immutatu*m* p*ro*pofitu*m* *con*feftim a demonib*us* ftrangulem*ur*. Tranfiuimus *ergo* dei nobis *gra*t*ia* opitulante fed no*n* fine infinito horroris fetorifq*ue* torme*n*to. [71] *Mgl. i C.* [72] *Så A;* ftorlige bedrøffuede, *C.* [73] *A;* icke, *C.* [74] *Efter C:* jo; oc, *A.* [75] *C tilföj.*: acte. [76] *A;* marck, *C. Lat. har:* nos p*ro*cedentes apprehendebat tenebrofa validaq*ue* te*m*peftas vento*rum* . . . [77] *Svarende til* fa . . foren *(s. 183¹) har lat.:* cuius quaffac*io*ne collabebam*ur* in facies *et* i*n*

giordææ[78] ved oſſ til foren. Jek vor veſſæligæ nether
ſtøtter oc ſlawen thil iorden meer end fem hundrædæ
ſinnum[79] [oppa then reyſæ ind oc ud[80]. Ther neſt ta
vy hadæ gongit then trediæ mil [ud ath[81], ta beginnædæ
vy at kennæ dawen[82]; ther[83] fingæ vy ta trøſt ok huiltæ
oſſ oc lofuædæ[84] ten all mektigæ gud [met opleftæ henner
til[85] hemmælind, ſom[86] oſſ hadhææ[78] ſtyrkt[87] oc hulpit j
65 a then ‖ reyſæ. Vy voræ gladhæ, at vy engin meſt hadæ
aff oſſ ny[88], ſom til ſammen ind gingæ. Tok ſowæ vy
end ta dyæflænæ faræ udi vætæret[89] meth vnnerligæ [oc
rædæligæ ladæ[90], oc veſſæligæ kan iek engæ lundæ
fullæligæ [ud ſcrifuæ[91] thee ſtikcæ, ſom iek ther toldæ,
føldæ oc ſaa, forty at te voræ megit grummæ oc hordæ[92].
Ikcæ tordhæ iech oc ſee til allæ ſtikchæ, oppa tet at
iek[93] ſkullæ meſtæ myn gudælichedh, ſom iek ta vor udi.
Jkcæ kundæ iech oc alt kommit j hw for ten ſtoræ
drøfuelſæ oc pinæ, ſom mek veder ford. Ten tid vy
65 b kommæ udi then fierdhæ mil, tha fundæ vy ‖ vnner
voræ føder dødæ kroppæ, [ſom vy fundhæ then tid, ter
vy ind gingæ[94]. Ther[95] neſt ta vy yterſt kommæ j dallen

dorſa dextrorſum (*B msc.*; retrorſum, *A*) *et* ſiniſtrorſum interuolutante ad tibias ſicut prius multitudine grumentium beſtiarum. [78] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [79] *Med senere blæk er et* e *tilföjet.* [80] per hanc vallem, *lat.* [81] *Mgl. i lat.* [82] at dett dagedis, *C.* [83] *AC;* ex quo, *lat.* *Oprind.:* ther meth? [84] *Efter C:* loffuede; lowæ, *A.* [85] *A;* i, *C.* *Lat. har:* palmis extentis in celum. [86] *Svarende til* ſom . . . at *(l. 8) har lat. kun:* precipue quia. [87] ſtyrit, *C.* [88] *Mgl. i C.* [89] *A tilföj.:* oc. [90] *A;* lade oc forferdelſze, *C.* *Lat. har:* pretendentes in deriſionem ſua pudenda ſimul *et* feda. [91] beſkriffue, *C.* [92] dybelige att betencke oc beholde, *C.* [93] *C tilföj.:* icke. [94] *Mgl. i lat.* [95] *Svarende til* Ther . . . rordæ *(s. 184[1]) har lat.:* *et* prope vallis exitum rerum temptationem precioſarum. [96] *Så A;* megit

oc udh gaa ſkullæ. ta la ter guld oc ſølff oc [meghin koſtælich[96] tingh. huilkit vy [allæ ſammen[97] entæ rørdæ.

Nu, kiæræ venner, beder iek eder allæ ſammæn[98], ſom tettæ læſæ[99], at j loſuæ[100] then all mektigæ gud, ſom[101] oſſ ta met ſin ſtoræ nadæ oc meſcundæ frelſſædæ ud aff ten nødh, pinæ oc mørk, ſom wy udi ſkikcædæ voræ, huilkith vy oſſ ſelſuæ ud keſthæ[102] at tholæ for voræ vnghdoms[103] ſinners ſkil[104]. Ikcæ tordæ iek noger tid radæ nogher [til ther ind at gongæ[105] | aff allæ the, ſom mek ſpurdæ ath radh. Ter neſt ther 165 vy kommæ til falk oc huſſ, ta ſkullæ vy ther dwællies nogher ſtundh oc vederquegæ oſſ met madh oc bad oc lægæ[106] woræ ſaar oc ſlag, ſom vy fongit hadæ, oc huer beraddæ ſek oc, huot han ſidhen villæ oppa ſlaa. Ter[107] neſt fordh huer ſin ſtæd[108] tid, ſom gud hannum gaff j velgæ.

Aff noger vnnerligæ ting, ſom æræ udi nogræ øør udi Indiæ land.

Capitulum xlvj^m^.

Nw mwæ j vidhæ, at ther er een øø, ſom æræ ſtoræ kempæ udi. [Iek vor ikchæ oppa then øø[1]; toch ſa iek for vdhen øæn[2] nogræ aff | thøm. Tee voræ fem 166

koſtelige, *C.* [97] *Mgl. i C.* [98] *Rettet.* ſæmmæn, *A.* [99] *Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [100] *A;* och loſſue oc tacke, *C;* collaudare, *lat.* [101] *Svarende til* ſom . . . ſkil *(l. 8) har lat.:* qui tunc de poteſtate tenebrarum illarum eripuit me indignum et prout confido a delictis *(B)* iuuentutis me *(B)* purgauit. [102] *C tilföj.:* veluilligen. [103] *Mgl. i C.* [104] *Herefter er 8 spalte-linjer i lat. forbig.* [105] *Så må der læses.* til ind at gongææ || ther ind. *A;* der ind at gaa, *C.* [106] *Efter C:* lege; lagæ, *A;* medendum, *lat.* [107] Ter . . . velgæ *mgl. i lat.* [108] *Så AC.*

Kap. 46. [1] *Mgl. i lat.* [2] *Mgl. i C.* [3] *C tilföj.:* der i landet.

och tyuæ me*n*tz fødder langhæ; te ær*æ*[8] me*n*næligæ trætyuæ me*n*tz føder langæ oc ſo*m*mæ le*n*græ. Te hafuæ ikcæ andræ[4] clæder æn ſkind aff[5] te dyur, ſo*m* te ter ſla, oc kiødet ædhæ tee rath oc ſubæ melk for*æ* drik. Te begær*æ* oue*r* all mad at ædæ me*n*niſkeſſ kiøth. Jek villæ ikcæ forty far*æ* tid oppa then *øø*, at[6] the plæyæ ok[2] at ſenkcæ ſkibæ*n*næ, ſo*m* the*r*[2] ko*m*me*r* vnne*r* th*et* land, [oc ædæ falkith, ſom tee the*r* udi ſindhæ[7]. Stu[n]do*m* plæyæ tee ath løſæ thøm, ſom j ſkibæn ær*æ*, *a* m*et* try eller ſiræ me*n*niſkæ, huilkæ ſom ‖ lodin oppa faller. Jtem ſynder ud udi [th*et* veſt*ræ* haff[8] bland andr*æ* *øø*r eer een *øø*, udi huilke*n* fødi*ff* ſinne*r*lict q*win*-falk, ſo*m* hafuæ [een ſteen udi the*rr*æ *ø*wæ, ſo*m* hethe*r* ratus. Ha*n* er ſa ondher[9], at huilke*n* hu*n* ſeer oppa aff wredæ m*eth* th*et* *ø*uæ, han bliſue*r* ſtrax dødh, liger wiis ſo*m* hu*n* voræ een baſilliſcus. The*r* er oc een anne*n* *øø*, ſom[10] megith falk ær udi. Tee hafuæ oc ma*n*gæ ondæ ſedher; aff een vſed[11] vel iek ſiæ: Nar een ma*n* fæſter een jo*m*ffrw eller een møø, ta ær*æ* the*r* rybaldher[12], ſom leyeſſ til at liggæ førſtæ nath hoos he*n*næ. A*n*nen nath ta ligge*r* brudgo*m*mend m*eth* hæ*n*næ; finder ha*n* ‖ *b* at hu*n* er end ta mø, ta geller th*et* hans liff, ſom[13] hans pe*n*ni*n*gæ tok opp[14] oc ikcæ betok he*n*næ ſin mødo*m*. Jek ſpurdæ mek for*æ*, huot te the*r* m*et* me*n*tæ, at the ſaa gior*æ*[15]. Mek vor ſa[14] ſwarit, ath hoo[16]

---

[4] andett till, *C.* [5] *A har:* aff ‖ aff. [6] *Indsat af udg.* nam *et* audiui, *lat.* *C har:* icke fare diid paa den øe, thj de . . . [7] *Mgl. i lat.* [8] mari o ceano, *lat.* [9] *Lat. har:* in oculis lapis rarus et malus. [10] *Indsat efter C; mgl. i A.* [11] ond ſed, *C.* [12] *Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.* [13] ſom . . . mødo*m*. *Lat. har kun:* hominem. [14] *Mgl. i C.* [15] *Efter C:* giorde; gjør*æ*, *A.* [16] *Svarende til* hoo . . . ſkall *(s. 186[1])* *har lat.:* preteritis temporibus ap*u*d eos virgines habuiſſe in matricib*us* paruos ſerpentes. quib*us* necabant*ur* primi ad

fom førft ligger[17] hoos een iomfrw[18], han fongher ther aff een ond fyugæ, huilken han nøwæ forwindæ fkall, och te mend, fom tagæ penningæ [til ath liggæ met thøm[19], hedhæ ther cadiberis[20], [jd *eft*[19] ftultus defperatus, een meftrøftik daræ. Jtem er ther een annen øø[21]; nar mannen døer ther, ta fkal han geneften brenneff oppa eet ball, oc huffruæn, fom[22] lefuendiff ‖ er, 166
fkal[23] kafteff udi elden met hannum. Thet menæ te faa, at te lefdæ her[24] til fammen j kerlichedh, thy fkullæ te føluefF at til ten[25] annen verdhen [oc gioræ oc ther fa[26]. Tok vidæ te aff engin annen [verdhen at fiæ end aff Paradiis[27], fom er oppa iordin. Modæren ma tagæ [fit barn met fek, tet yngftæ[28], [udi eldhen[29], om hun wel; tee ældræ[30] børn mwæ hafuæ kaarit, om thee vellæ føluæ therræ foorældræ eller oc lenghei lefuæ. Jtem nota, at[31] te kefæ engin koning udi thee land effter flekt eller byrd, men huikken thee vidæ, at [fedich och rethuiff[32] er oc er all[33] myntftæ halftrediæfinztyuæ[34] ard gammeld och huerken hafuer huffruæ ‖

llas intrantes. [17] *C tilföj.:* der. [18] *A tilföj.:* tet. [19] *Mgl. i C.* [20] *A;* Cadibris, *C;* cadiberiȝ, *lat. msc.;* cadyberim, *lat. A;* cadibrum, *lat. B.* [21] *Herefter er 7 spalte-linjer i lat. forbig.* [22] *C tilföj.:* met hannom. [23] *Svarende til* fkal . . . faa, at *(l. 9) har lat.:* patebit vxoris plena electio fi cum corpore mariti . . . fe iactet cremandum. vt quia. [24] *Indsat efter C; mgl. i A;* in ifto feculo, *lat.* [25] *Efter C:* den; een, *A.* [26] *Mgl. i lat.* [27] *A;* Paradis, ennd denne Verdfens Paradis, *C. Lat. har:* nec tamen intelligunt alium feculum nifi quem fibi confingunt terreftrem paradifum. [28] *A;* met fig fitt yngfte barnn, *C og således måske oprind.* puerum autem minorennem, *lat.* [29] *Står i C efter* foorældræ. [30] *A;* andre, *C. Lat. har:* etatif puer perfecte. [31] *Mgl. i C.* [32] *A;* rett uiifz oc fandru, *C;* morigeratior et iuftior, *lat. Efter* fedich *tilföj. A:* er. [33] *Så A;* i det, *C. Oprind. sikkert:* ath. [34] *Efter C:* l; halffemtæfinztyuæ, *A*

58 *b* eller børn, ha*n*nu*m* kefæ tee til koni*n*g. Ha*n* fkal hollæ retthen ved full makt m*et* huer mand oc omod huer mand[35]. Brider oc koni*n*gen felfuer, ta fparæ te ha*n*s liff for ha*n*s verdiched fkil, me*n* engin ma effter te*n* dag talæ [m*eth* ha*nn*u*m*[36] eller om gaa m*et* ha*nn*u*m* j rigit. Te kefæ genefte*n* een anne*n* udi ha*n*s ftæd; ta[37] bør ha*nn*u*m* rafkæligæ at ry*m*mæ eller faa eet ftakcæt liff. Ter er een a*n*ne*n* *ø*ø, fom megit falk udi bord, oc rikt er. Tee ædæ ikcæ høns, ey ha*rœ*, ey geff; tok er ther fult aff fadant. Te nydææ[38] fkindhen oc fiædre*n*[æ] [tel clæder[39]. Te drikcæ melk aff allæ ho*n*næ
59 *a* dyur. ‖ The mwæ [hafuæ allæ ho*n*næ q*wi*nnæ til hufruæ[40] vnne*r* tagnæ moder m*et*[41] føn oc dott*er* met fadher[42]. Jte*m* æ*rœ* ther een honnæ nødher, fto*rœ* fom een ma*n*tz hofuit. Ther æ*rœ* oc dyur, fom kalliff oraflefff[43], fa[44] fto*rœ* fo*m* wo*rœ* hæftæ. Therræ halffæ æ*rœ* tyuæ alnæ la*n*gæ, fa at tee fee ou*er* huff oc ou*er* mwræ, oc[45] te æ*rœ* bagh till fkaptæ fo*m* een hiorth. Ther er oc eet ho*n*næ[44] kamelff flektæ, fto*rœ* fom hiortæ: te ædæ aldræ, tee lefuæ aff vædæ*r*eth; the om fkiftæ therris lidh, nar tee vellæ, udi ma[n]gæ [ho*n*næ f*er*wæ vnn*er*tagit[46] huit oc røth. Ter æræ oc ma*n*gæ honnæ[44] ‖
59 *b* hugormæ; fo*m*mæ hafuæ een fkæl oppa hofuidit, fo*m*mæ gaa reth opp[44] oppa tu been fom, andræ me*n*nifkæ; fo*m*mæ kalleff reguli; aff[47] the*r*ris mwn dryber altid eder. Ter æ*rœ* oc cocodrylly; aff thøm er før fc*r*efuit.

quinquagi*n*ta, *lat.* [35] *Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.* [36] *Mgl. i C.* [37] *Efter C:* . da; tok, *A.* [38] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4 not. 17).* [39] *Mgl. i lat.* [40] *co*niungi cuiq*ue* mulieri, *lat.* [41] *A har:* met ‖ met. [42] *Herefter er en hel spalte i lat. forbig.* [43] *A;* arafles, *C;* oraflos, *lat. A;* oraflens, *lat. B msc.* [44] *Mgl. i C.* [45] *Efter C;* at, *A.* [46] *A;* maade oc vnderlige farffue, *C. Lat. har:* videntur fibi variare colorem. exceptis vt dicit*ur* albo *et* rubeo. [47] der aff at, *C.* [48] *Indsat efter C:* vorre; *mgl. i A*

Ter æræ oc will fwiin, ftoræ fo*m* voræ øxn. Ter æræ oc pinfwiin, ftoræ fom woræ galthæ. Ther æræ oc huidæ løu*er*, ftoræ fo*m* voræ[48] hinkftæ[49]. Tær æræ oc møff, ftørræ end woræ thi eller tolff. Ter æræ oc afft*en* bakcær, ftørræ end voræ rafnæ. Ther æræ oc rødæ geff, oc æræ[50] huidhæ vnn*er* halffen. Met ftakcædæ ord, th*er* æræ || ma[n]gæ ho*n*næ dyur och fulæ, fom vnn*er*ligæ 17[illegible] fkaptæ æræ, fo*m* nw voræ la*n*kt at fc*ri*fuæ aff oc thøm vtrolict[51], fo*m* vforføktæ æræ[52].

Aff[1] te*n* øø, fo*m*[2] Bracmano*rum* het*er*[3], oc andræ øør.

Ca*pitulu*m xlvij^m.

Nota[4]. Te*n*næ forfc*re*fnæ[3] øø Bracmanorum[5] ligg*er* hoos mith udi P*re*fb*ite*ri Joh*ann*is rigæ, oc t*et* falk, th*er* boer, te æræ hetni*n*gæ. Te hafuæ een god, enfolligh nat*ur*ælic leffneth; te æræ ey girighæ, ey hofferdigæ, ey awenfyugæ, ey wredhæ oc ey ou*er* flødigæ[6]; tee fweriæ ey, te lyuæ ey, te fwigæ ey huer anne*n*, te giøræ[3] arbeydæ m*et* th*er*ræ lege*m*mæ, te hollæ n*atur*ælicth bud ij ty[7], at te giøræ huer || anne*n*, fo*m* te hafuæ 170 vellæ. Te bedæ til then gud, fo*m* alting[8] fkapt hafuer,

---

[49] *A;* hefte, *C;* dextrario*rum*, *lat. Herefter er 15 spalte-linjer i lat. forbig.* [50] *Mgl. i C. Svarende til* æræ . . . halffen *har lat.:* in pectore *et* collo apparet fubnigredo. [51] *C tilföj.:* erre. [52] *Herefter har A et forkortet* et cetera.

Kap. 47. [1] *Som overskrift har lat.:* De infulis bragmanno*rum et* pigmeo*rum.* [2] *A har:* fom || fo*m*; *mgl. i C.* [3] *Mgl. i C.* [4] *Rettet.* Nw, *A; mgl. i C.* [5] *Indsat efter C:* brachamarum; *mgl. i A. Lat. har:* Bragma*nn*o*rum* infula. [6] *C tilföj.:* eller wkyfke, *der måske bör indsættes. Lat. har:* luxuriofi. [7] *Efter C:* vdj det; t*et*, *A. Svarende til* j ty . . . vellæ *har lat.:* Hoc facias alijs q*u*od tibi vis fieri. [8] *A;* dennom, *C;* o*mnium*, *lat.*

oc hobeff at fa aff hannum thet Paradiis, [fom oppa
iordin ær[9]. Te ædæ oc drikcæ lidith; forty lefuæ te
lengæ. Nar nogher aff thøm giør omod therris fedher
eller low, hannum bort vifæ te geneften ud aff landit,
oc effter thy at te lefuæ udi een rethwiff, eenfollik lefnit,
ty fa tee aldræ[10] peftilencia, ey orloff, ey ftorm, ey
hungher. Ther løber eeth ftort vaten j giømmen landit[11],
fom kalleff Thene[12]; thet gifuer fefk til fødæ oc vaten
1 a til grødæ[13]. [Koning Alexander aff ‖ Greken villæ fordom
orlofuæ pa thøm[14] oc[15] trengæ thøm vnner fek ok
fcreff thøm for warings breff til. Te fcrefuæ[16] hannum
til j geen j bland andræ ord, at te hadæ engin koftælich
ting udy therræ land, fom flig een herræ vor hulpen
met[17]; entæ reddis tee oc at meftæ udhen then godæ
fredh, fom tee til then dagh wfkad hadæ[18]. Ther neft[19]
fek fornefnde koning[20] annit at fiflæ, oc[21] nagit rafkæ-
[ligæ] ter effter ta dødæ han, oc[22] gud vntæ thøm ten
fredh fremdeliff[17], fom the til foren hadæ[18], for therræ
enfollich godhed fkill. Te fongæ oc allæ rafkæligæ
1 b wfret, fom reth oc fkell oc freden krenkæ vellæ. Jtem ‖
er ther een annæn øø, fom hether Pithan[23]. Ther boer[24]

---

[9] *Mgl. i lat.* [10] raro, *lat.* [11] *Efter C;* ftadhen, *A;* infulam, *lat.* [12] *A;* Thenne, *C;* Chene, *lat.* [13] *Herefter har A:* therræ biering; *mgl. på dette sted i C men se note 14* (deris bierg). *Hvad skal der læsės? Lat. har kun:* miniftrans pifcium aquarum copiam. [14] *Så må der vel læses.* forty villæ ko ‖ alexander orlofuæ aff ‖ aff greken oc pa thøm, *A;* koning alexander vilde fordom feyde paa deris bierg aff Grecken. *C;* Iftos olim alexander rex grecorum debellare cupiens, *lat.* [15] *C tilföj.:* hand vilde. [16] *A;* bøde, *C;* remandauerunt, *lat.* [17] *Mgl. i C.* [18] *C tilföj.:* hafft. [19] *Efter C;* meth, *A.* [20] *C tilföj.:* nogit. [21] *Indsat efter C; mgl. i A;* atque, *lat.* [22] *Svarende til* oc . . . . vellæ *(l. 20) har lat.:* quia diffipat eos deus qui bella volunt. et iftis maneret pax multa diligentibus eam. [23] Pytan, *lat. A;* Pican, *lat. B.* [24] vorre, *C.* [25] *Indsat efter C:* de; *mgl. i A. Lat. har:*

ſtakcæt falk oc faa; te[25] ær*æ* lidit høyræ end Pigmei; te ær*æ* ſkønæ aff ænlidæ; te ædæ aldr*æ*; te hafuæ een hondhæ æblæ, ſo*m* te altid bær*æ* m*eth* thøm, oc lefuæ aff then luct, ſo*m* th*er* aff gaar. Hoo ſo*m* ·ikeæ hafu*er* æblit hoos ſek, ha*n* [viſn*er* ſtrax oc døt[26] inne*n* tredi*æ* dag. Jkcæ æræ te[27] ſtort vittigæ; te giør*æ* oc intæ ude*n* all eneſtæ te clæder, ſom te hehøfuæ; [tee lefuæ[27] ikcæ leng*er* end j tolff aar[28]. Ther er oc een anne*n* øø, ſo*m* falk er vylth udi ſo*m* andræ dyur oc ær*æ* megith ſterkcæ. Te[29] ær*æ* clæddæ m*et* th*er*ræ egnæ lokchæ; ‖ te ær*æ* oc alt[30] lodnæ udhen anlidit oc he*n*nærnæ[31]. 17 Te yeyæ oc feſkæ[32]; huat tee fa, th*et* ædæ tee rath. Fram at the*n* øø ter løber eet vatn, ſo*m* hether Bwemar[33]; th*et* er halff t*re*diæ mill bret. Wy tordæ jkcæ far*æ* ther ofu*er*, for*æ* thy at oppa te*n* anne*n* ſidæ er een ſtor øtken, ſemte*n* eller fler*æ* dags ferd lang, oc ter vor*æ* ma*n*gæ honnæ[34] vnn*er*ligæ oc farligæ dyur oc ormæ, dragæ, grybæ, hugormæ oc andr*æ* ſligæ, ſa at hu*n*drædæ tuſe*n*næ væpnær*æ* ſkullæ ikcæ ko*m*mæ ter j giø*m*me*n* intil ſole*n*s oc mane*n*s træ, [ſo*m* iek hadæ ‖ tenkt mek[35]. 17 Tok ſigs ther, at Alexand*er* magn*us* vor ter te*n* tid, ter ha*n* regner*æ*dæ, oc talædæ m*et* tee[36] for*nefn*de ſole*n*s oc maane*n*s trææ, oc ha*n* fek ſwar aff thøm j geen. Hoff tee trææ vox*er* oc balſam*us* ſaa godh, at ter find*is* engin ſtæd bætr*æ* j v*er*de*n*. Ther ſigs oc, at t*et* fo[l]k, ſo*m* ther neſt boer, ſo*n*ger ſtu*n*dom fruct aff tee træ[37]

Pytan infula breuis *con*tinet paucoſ habitatoreſ pigmeis modico longiores. [26] deer ſtrax, *C.* [27] *C tilföj.:* oc. [28] *pro.* xij. annis vite, *lat.* [29] *Svarende til* Te . . . lodnæ *har lat.:* veſtiti per totum corpus *pro*prijs· capillis *et* pilis. [30] *Efter C;* allæ, *A.* [31] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [32] *C tilföj.:* altiid. [33] *A;* quemer, *C;* buemar, *lat. msc.;* Briemar, *lat. A;* briemer, *lat. B.* [34] *Mgl. i C.* [35] *Så AC; lat. har:* que ibi eſſe dicunt*ur*. [36] *Mgl. i C.* [37] *Indsat efter C;*

oc aff then balſſamo, ok ther *forœ* lefuæ tee *tærœ*[38] [*firœ* hu*n*drit[39] aar oc meer. H*er*tugh Otger*us* aff Da*n*mark[40] vor ther [oc talædæ m*eth* for*nefn*de træ æ[41] oc od aff then fructh oc aff te*n* balſſæmo. Forty menæ ‖
a ſo*m*mæ vfornymſtighæ me*n*niſkæ, at ha*n* en lefuer nogher ſtæd oppa iorden. Jek tror bætær, at ha*n* lefu*er* m*et* gudh udi he*m*mæ*r*igæ, efft*er* thy at ha*n* [arbeydede ſa megit[42] for then helly troo oc *cri*ſte*n*doms merelſſæ ſkill.

Jte*m* he*n*nær te øſtrœ land udi India er eet ſtort rigæ, ſom het*er* Cap*r*obane, rigt[43] aff megit v*er*dens gotz. Tid ſeyldæ wy udi ottæ[44] daghæ. [Ter ſkullæ te all tid keſæ thøm koni*n*g; te ſkødæ entær koni*n*gins ſlekt eller byrdh, naar te keſæ ſkullæ[45]. Thet er eet aff te fe*m*ten[46] for*nefn*de koni*n*gæ rigæ, ſo*m* Otger*us*[47] va*n*dn[48]. Ther ær*œ* too ſo*m*mæ*rœ* oc to vintræ[49]; ma*n*
b finder ter all tid grøn ‖ fruct [och blomſter[50]. Te ær*œ* megit beſketnæ oc høfuiſkæ, ſo*m* ther boo. Kiøpme*n* ko*m*mæ offtæ tid oc kiøpſla m*et* thøm. Ter boor ma*n*ghæ ſtædæ *cri*ſtnit falk, ſom megit rikt er. Ther liggæ too øør, een het*er* Trillæ[51], te*n* anne*n* hether Orgita[52]. Udi te*n* enæ er hytther, ſo*m* guld grafuiſ ud aff oc renſſeſſ, oc udi te*n* anne*n* ſølff[53]. Jte*m* løber ter fram eet røth haff, ſo*m* ſkilt er fran [t*et* veſtr*œ* haff[54], oc udi te*n*

---

mgl. i A; arbor*um*, *lat.* [38] *Så A;* der, *C.* [39] *A;* 300, *C;* quadringentis, *lat.* [40] *Se indledn.* [41] *Mgl. i lat.* [42] *A har:* ſa megit arbeydede ſa megit. [43] rige, *C.* [44] *Efter C:* 8; ſyw, *A;* octo, *lat.* [45] Ibi ſicut in multis alijs inſulis rex non naſcit*ur*. ſed eligit*ur* p*er* terre parteſ, *lat.* [46] *Mgl. i C.* [47] *A;* hertug Otgerus aff Danmarck, *C;* Ogeri, *lat.* [48] *Så A. Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [49] *Svarende til* vintræ . . . blomſter *har lat.:* hyemes. ſi tame*n* hyems aliqua dici debeat *et* non iugis eſtas. *quia* nulla illic dies anni priuat*ur* fructu flore fronde germine. [50] *Indsat efter C; mgl. i A.* [51] *A;* Trilla, *C;* orilla. *lat. AB;* Orgilla, *lat. msc.* [52] *A;* Orgitta, *C;* argita, *lat.* [53] *Herefter er 10 spalte-linjer i lat. forbig.* [54] mari occeano, *lat.*

ee Tryllæ[55] [opp grafuiff[56] oc find*iff* megit koftælict
guld aff me*n*d, q*wi*nn*er* oc børn, fo*m* ter til lærdæ ær*æ*.
Ter boo oc finn*er*ligæ dyur udi biergen, fkafthæ || fom 17
myrer oc ftor*æ* fom voræ[57] kattæ, huilkæ dyur al tid
grafuæ guld oc[58] renfeth oc bær*et* ud [oc ind[59] m*eth*
ftort ærwædæ, aff huilkit engin fra*n* thøm fongæ ka*n*
[uden meth ftoer behe*n*niched[60] for ftor far*æ* fkil. Tok
plæyæ tee fa vnn*er*ftu*n*dom ath fongit: Nar ftor hedæ
er oc dyure*n* ligghæ ok huilæ thøm, [ta ftiæ[l] alt
falk fek til m*et* dromedariis eller heftæ oc tagæ m*eth*
haft, huot te fongæ ku*n*dæ, oc før*æ* bort[61]. Te plæyæ
ok faa at fongæ gullit: Tee tagæ eet hors, naar th*et*
hafu*er* ny fød fith føll, oc hengæ oppaa horfith too ftor*æ*
kuruæ [aff nith trææ[62], fa ath te hengæ nagit faa ||
nether til iordin, och[63] ladæ horfit vel hu*n*gr*æ*. Sa 17
likcæ te føllit indæ oc drifuæ horfit oppa biergit[64], th*er*
fo*m* dyure*n* ær*æ*, oc ladit ter gaa oc ædæ greff. Nar
fo*m* dyure*n* vor*æ* teff var, ta løbæ te ud oc leghæ m*et*
horfit oc m*eth* tee korwæ, t*et* hafuer oppa fek[59]. Tee
hafuæ oc fada*n* natu*r*æ, at te vellæ al tid fyllæ th*et*,
fo*m* te fee[65], tomt er; thy løbæ tee aff legh oc hentæ
guld oc kaftæ udi korfuænæ. [Nar falkit prøfuær, at
korfuænæ æræ fullæ[66], ta ladæ te føllit ud och[67] gnæggæ
eff*t*er modær*e*n. Nar hu*n* t*et* hør*er*, ta ko*m*mer hu*n*
trafuændiff m*et* korfuænæ [fullæ aff[68] || guld. J fa da*n*næ 17
[madæ oc[69] andræ madæ ta fa te gullit fra*n* te dyur[70].

[55] *A;* Trylla, *C;* Orilla, *lat. AB msc.* [56] *A;* begraffuis, *C:* effodit*ur*, *lat.* [57] *Indsat efter C:* vorre; *mgl. i A;* noftror*um*, *lat.* [58] fom, *C.* [59] *Mgl. i C.* [60] de facili, *lat.* [61] in dromedarijf *et* equis rapiu*n*t *et* furant*ur*, *lat.* [62] nouos, *lat. B.* [63] *Svarende til* och . . . greff (*l. 17) har lat.:* ha*n*c famelica*m* dimittu*n*t vt fe pafcat ad herbas in monte. [64] *Efter C:* biergitt; biergen, *A.* [65] *C tilföj.:* der. [66] Cu*m*q*ue* ho*m*ines a remotis tempus obf*er*uauerint, *lat. B.* [67] *Så A;* at, *C.* [68] *Gentaget i A på den nye side.* [69] *Mgl. i C.* [70] *Herefter har A et forkortet* et cetera

Noogit aff tet P*ar*adiis, fo*m*[1] oppa iordin er[1].

Ca*pitulu*m xlviij.

Fran keyſær*æ* rigit aff India reth *ø*ſt*er* ud boer enghææ[2] falk, ikcæ ka*n* ter oc engæ[3] boo for bierghæ, clepper oc huoffæ ſtenæ oc for [ma*n*gæ ho*n*næ vfu*n*t væder, ſo*m* j bland biergen er[4]. T*et* er ſtu*n*do*m* tyukt oc ſtu[n]do*m* fulth aff røgh oc ſtu[n]dom mørkt[5] oc ſtu*n*do*m* forgiftikt, ſa at ter vorder j verræ [oc ver*ræ*[6] fræ*m* at ko*m*mæ til P*ar*adiis [for*æ* clepper, ſtenæ, bierghæ oc v̄ædær[7], huilkit P*ar*adis vor*æ* forældr*æ* fortabædæ for 5 *b* th*er*ræ[8] vlidelſſææ[2], ‖ huikkit ma*n*gæ dags fø̄rdh wor*æ* fra*m* at ko*m*mæ, [tok ka*n* thøm engin r*e*gnæ eller veſt fran ſek ſiæ[9]. Jkcæ[10] ko*m* iek ter oc nerm*er*, en ſom iek ta vor; tok well iec ſiæ faa ord aff [te*n* ſtæd[11] P*ar*adiis, ſo*m* vel ma troos at var*æ* ſa*n*ne*n*, ſo*m* jek ther ſpurdæ oc hør*æ*. P*ar*adiſſ er eet ſtort rwm, vel ſa ſtort ſo*m* woræ fæm land, ſo*m* er Engla*n*d, Norma*n*nia[12], Yb*er*nia, Scotia[13] oc Noruegia, oc end megit ſtør*ræ*. Tet[14] ligg*er* høyt opp udi væterſſe*n*s[15] bo1igh[16]. Ter er een kellæ, ſo*m* oc aff ſc*re*fuith ſtor; hu*n* gifu*er*

Kap. 48. [1] *Mgl. i C.* [2] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [3] *Så A;* nogen, *C.* [4] aeris inter alpes diuerſitate*m*, *lat. Efter* væder *tilföj. C:* oc luct. [5] *Se indledn.* [6] *Mgl. i C.* [7] *Mgl. i lat.* [8] *C tilföj.:* fynders ſkyld oc. [9] ſi metiri poſſet, *lat.* [10] *Svarende til* Jkcæ . . . horæ *(l. 16) har lat.:* q*uia* ideo vlteri*us* no*n* p*ro*ceſſi nec p*ro*cedere quiui. pauca du*m*taxat de illo loco refero p*er* auditu*m*. [11] dette, *C.* [12] *Rettet. A har* normanna *med forkortelsesstreg over første* a *og over sidste* n, *over hvilket også findes en prik.* [13] *A;* Dacia, *C;* Scothye, *lat.* [14] *Efter C:* Det; ter, *A.* [15] *A;* verdſens, *C. Lat. har:* ad aeris ſuprema*m* ſuperficiem. [16] *Her-*

vathn all verden ofuer. Vantzens[17] *naturæ* ær ſa, ath *tet* ſkal al tid ſlidhæ ‖ fran[18] øfuerſt oc *neter* ath. 176 Ther ſlider oc ud aff *ten* kelldæ veſ*ter* ud til vor*æ* land fir*æ*[19] floder: Phiſon, Gion, Tigris oc Eufrates, [huilkæ floder ſom gifuæ allæ land vat*en* til øfrens[20]. Tet[14] er oc vel troendæ, ath then ſa*m*mæ keldæ gifuer andræ fir*æ* floder aff ſek [eller oc fler*æ*[21] [øſter oc nør oc ſinn*er* ud oppa te*n* ſidhæ oppa iordin[22], [thy huer ma*n* at vy vidæ[23] jkcæ nafen til te floter, ſtæder[24] oc dygder. Tok vell jek ſiæ for*æ* ſant, ath oppa[25] te*n* anne*n* ſidæ oppa[26] P*ara*diis boer megit falk oc ær*æ* ma[n]gæ koni*n*gæ rigæ, land oc ſtædher, oc [hafuæ th*err*æ kiøpmend ſøkt[27] tædæn oc intil Indiam, oc hauæ ‖ h*err*æ oc førſtæ oc 176 andr*æ* [ſent bud[28] oc b*r*eff til Indiam oc te [tædæ*n* oc[29] til thøm i geen. Jte*m* løber Phiſon j giø*m*men Jndia*m*, ſtu*n*dom vnn*er* iorden och ſtu[n]do*m* ofu*er*, huilke*n* flod ter kalles Gangeſſ af een hetenſk koni*n*gh, ſo*m* ſaa hedh, huilkin Otger*us*[30] ſenkthæ[31] udi ten flod, ſorty at han jkcæ villæ tagæ ved troen oc ladæ ſek døbæ, ok ud m*et* th*et* ſa*m*mæ[32] vat*en* find*iſſ* ma*n*gæ dyræ ſtenæ oc ma*n*gæ korn aff koſtælig*er* malm oc guld hytt*er*. Ter løber oc nether aff[33] t*et* vaten øet trææ,

---

efter er 4 spalte-linjer i lat. forbig. [17] verdſens, *C.* [18] *Rettet.* fræ*m* *(eller* fræ*n), A;* fra, *C.* [19] met, *C.* [20] Ab iſta dimidia p*ar*te terre circa equatorem circulu*m* terram influentes, *lat.* [21] *Mgl. i lat.* [22] irriga*n*tia terra*m* oppoſitam que eſt circa altera*m* dimidia*m* p*ar*te*m* circuli equatoris, *lat.* [23] Dog ved huer mand, *C.* [24] *Efter C:* ſteder; ſtæd. *A. Lat. har:* eo*rum* fluminu*m* loca virtutes *et* no*mi*n*a*. [25] *Svarende til* oppa . . . P*ar*adiis *har lat. B msc* : illic. *Noget mgl. her i lat. A.* [26] *A (jfr. ovenfor l. 8);* ved, *C.* [27] haffue *(subst.)*, deris kiøbmend ſøge, *C.* [28] ſenndc bud. *C.* [29] aff India, *C.* [30] hertug Otgerus aff Dannmarck, *C.* [31] lod ſenncke, *C.* [32] *Mgl. i C.* [33] *Så AC (for* at). *Lat. har:* in eo natans. [34] *A* =

ſom hether aloes[34]. Jtem ten annen flod Gion løber
7 a fram at Etiopiam; ‖ taa hun kommer til Egipten, ta
hether hun Nilus. Ten trediæ flod, ſom hether Tigris,
løber fræm ath[35] Aſiriam oc giømmen thet ſtoræ Arme-
niam. Teen fiærdæ, ſom hether Eufrates, løber frem
ath tet rigæ Mediam oc tet medelſtæ[36] Armeniam oc
Perſiam, ſa[37] lengæ ath te[38] løbæ ind udi hafuith[39] oppa
ten ſidæ, ſom huer[40] til kommer[41]. Thy ma mand
merkæ, at al thet vaten, ſom ſøth eller færſt er j verden,
thet hafuer ſin[42] opp rinnelſſæ aff ten fornefnde keldæ
udi Paradiiſſ, tok at alth vaten hafuer ikcæ lighæ godh
tæff; tet voller jordmoonen[43], ſom tet igemmen[44] løber,
7 b oc lengen fran ſin beginnelſææ[45]. ‖ Oc mwæ j vidæ, at
oppa[46] tre ſidher kan engin kommæ til Paradiis [eller
ter nogæt nær[47], huerken menniſkæ eller dyur, ſa ſom
er øſter, ſinder oc nør, ty at ther er eet biergæ ſa
wbegribæligæ høyt, ſa[48] at tet ſineff[49] henghæ ouen
nether aff ſkien ſom een vegh, oc oppa then veſtræ
ſidæ, [ſom er oppa vor ſidæ[50], er eet brennendæ boel,
ſom udi ſcriften kalliſſ Rumphea[51] flamea, ſa at engæ
werdens creaturæ kommer ther ouer, uden thet kundhæ
væræ nogræ fulæ. Te ſom villæ gaa tid naagit ner,
thøm møttæ høyæ bergæ oc clepper, forgiftikth væder,

---

lat.; oloes, *C. Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [35] *C tilföj.*: det Rige. [36] *Så AC*; minorem, *lat.* [37] *Svarende til* ſa . . . kommer *(l. 8) har lat.*: Tandemque fluuij ſinguli per loca ſingula ſe iactant in mare. [38] dett, *C.* [39] *C tilföj.*: huert. [40] det, *C.* [41] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [42] *Indsat efter C; mgl. i A.* [43] *A*; Iordenn, *C*; naturas rerum, *lat.* [44] *C tilföj.*: gaar och. [45] *I slutn. af linje (jfr. kap. 4, not. 17).* [46] *C tilföj.*: de. [47] *Mgl. i lat.* [48] *Svarende til* ſa . . . vegh *har lat.*: perpendiculariter abſciſa. [49] *Herefter tilföj. C*: att. [50] *Flyttet af udgiv. efter C; det står i A efter* boel. [51] *Efter C*; romſea, *A*; rumphea, *lat. AB*; Romphea,

grum*m*mæ dyur oc onnæ ormæ, kullæ och hedbæ. Engin ku*n*dæ ok ‖ ko*m*mæ tid[52] nær til fkibff [fre*m* at noger flod[53], førft forty at flode*n* løber vnnerftu[n]dom vnn*er* iordin, oc for*æ* t*et* buller fkild, fo*m* hu*n* aff fek .gifuer, ta hu*n* nether fall*er* aff hewæ biergæ oc ftenæ. Jek hafu*er* uel hørt, ath noogræ h*er*ræ oc dar*æ* forføktit til fkibs, huilkæ fom vor*æ* fommæ[54] døfuæ oc fo*m*mæ blindæ, fo*m*mæ fingæ genefte*n* bradødh, ta tee tet begy*n*nædæ, huilkit ma*n* ma troo, at ikcæ gudh er tækcælict, at nogher ma*n* t*et* forføgæ fkullææ[45]. Thy[55] villæ iek ikcæ nermeer, end mek mwælict vor at va*n*dræ. Ta vor iek fa til radæ, at iek j gen vendæ oppa my*n* hie*m*wey at far*æ* til England i gen; ‖ ther fom iek førft kom til verden, ter villæ iek oc fkillieff ued he*n*næ[56] oc faa iordin fith j geen oc befalæ my*n* fiæl j gudz nadæ oc mefcu*n*dæ[57].

178

178

Aff væye*n* til riggæ j geen, fram at eet rigæ Caffa*n*[1] [oc Ribok[2], oc aff te*n* rigæ epulone[3].

Ca*pitulu*m xlix.

Aff te ftikcæ, fo*m* iek faa oppa my*n* hie*m* wey, ta iek tæde*n* ford, vel iek fc*ri*fuæ nogr*æ*[4] ord. My*n* vey

lat. msc. [52] *Indsat efter C:* diid; *mgl. i A.* [53] *Lat. har:* *contra* ictum nitentes. [54] *Efter C:* fomme; fom, *A;* alijs, *lat.* [55] *Kapitlets slutning lyder i lat.:* Quapropter *et* ego ex eo loco ftatui animu*m* ad repatriandum. quatenus d*eo* propicio Anglia que me p*ro*duxit feculo viuentem fufciperet morientem. [56] *A tilföj.:* j geen, *der vist er uopr.* [57] *Herefter har A et to gange gentaget forkortet* et cetera.

Kap. 49. [1] *A = lat.;* Cafsam, *C.* [2] *Indsat efter C:* oc piboc; *mgl. i A (der nedenfor s. 197[17] har navnet skrevet* Ribok); *et* Riboth, *lat.* [3] *Efter C = lat.;* epolone, *A.* [4] *C tilföj:* faa.

fall fre*m* at te*n* nørr*æ* ſidæ j giømmæ*n* P*re*ſbitt*eri* Joha*nn*is keyſær*æ*[5] rigæ, førſt til land oc ſaa til ſkibs. Wy ſeyldæ m*et* gutz hielp fre*m* at ma*n*gæ øør[6] ma*n*gæ
9 *a* dags ferd oc ko*m*mæ til eet rigæ, heth*er* Kaſſa*n*[7]. Th*et* ‖ er oc ee[t] aff tee ſemte*n* [rigæ, ſom for*æ* ær ſc*re*fuit aff[8]. Th*et* er tryſinztyuæ[9] dags ferd lankt oc hoos trætyuæ dags ferdh breth, oc[10] er t*et* nafnku*n*deſtæ oc bæſtæ aff allæ te[11] rigæ; tok ko*m*mæ enghæ kiøpme*n* tid aff *cri*ſtindo*m*mend. Ma*n* ſkal nøuæ te*n*kæ nag*er* ting, ſo*m* me*n*niſkæ behøfu*er*, at ma*n* [finn*er* ther ey[12] nagit aff. Th*et* rigæ er fulth aff godæ[13] kiøpſtæder oc aff folk, ſa at ma*n* finder j een godh[13] kiøpſtæd oppa huer halfuæ dags ferdh. Ther[14] er oc een mektik koni*n*g; han hafu*er* een deel [aff rigit[13] aff P*re*ſb*ite*ro Ioh*anne* oc een deel aff Gra*n*tka*n*.

Ther neſt for*æ* vy ud aff for*ne*f*n*de rigæ oc ko*m*mæ
9 *b* til t*et* rigæ Ribok[15], ſom oc ‖ er eet aff te fe*m*ten rigæ. T*et* er eet got rigæ, ſtor oc bret oc fult aff allæ ho*n*næ rigdom. Thet holler keyſær*en* aff Tarta*re*n vnn*er* ſek. Ther[16] eer een mektik ſtad ou*er* allæ te andr*æ*; ther hafu*er* koni*n*gin eet ſkønt palatz, oc te*n* øpperſtæ [affgudæ beſcoph, ſo*m* ther[17] hether labaſſy[18], ha*n* hafu*er* ter eet het*er*lict ſædhæ. Alt folkit, ſo*m*[19] j righit er,

---

[5] *Mgl. i C.* [6] *C tilföj.:* met. [7] *A;* Caſzam, *C;* caſſan, *lat.* [8] *Mgl. i lat.* [9] *Efter C:* 60 = ſexaginta, *lat.;* førrætyuæ, *A.* [10] *Svarende til* oc . . . *cri*ſtindo*m*mend *(l. 9) har lat.:* p*o*ſſ*e*t eſſe no*m*i*na*cior *omnibus* ibi circa *(B msc.;* terra, *A)* p*ro*uincijs ſi a n*o*ſ*t*ris negociatoribus freque*nt*aret*ur*. nam . . . [11] *A tilföj.:* andr*æ*. [12] *A;* io der, *C.* [13] *Mgl. i C.* [14] *Rettet af udg.* thet, *A;* Det, *C.* [15] *A;* Piboch, *C;* Riboch, *lat. A msc.;* riboth, *lat. B.* [16] *Efter C:* der; tet, *A;* ibi, *lat.* [17] *A;* augud er enn biſcop ſom der er, *C. Lat. har:* ſu*m*m*us* idol*orum* pontifex que*m* Lobaſſi appella*nt*. [18] *A;* labaſchi, *C;* labaſſi, *lat. B msc.;* Lobaſſi, *lat. A.* [19] *C tilföj.:* der. [20] *A;*

gier hannum lidelffæ oc er vnner hannum liger viiff fom Criftnæ vnner paffuen. Han byuder och velfiner oc gifuer prefter therris afgudis[20] læn oc beneficia. [Oc allæ ftader eræ ther mwritæ[21] met fortæ oc huidæ ftenæ [firæ kaant[22]. The hollæ fa megin høytid ‖ aff 180 therræ offer, huilkit tee offre therris affgud[23], at[24] fpiltæ nagher mand een taar mennifkeff blod eller aff fææ[25], tet tee offræ, ta gullæ tet hans liff. Tee hafuæ ter[26] oc faa dan fedh, ath nar een man ther døør, ten fom nafnkundic eer, ta fkal hans føn eller næftæ arwing til fammæn byudæ allæ[27] venner oc frendher oc hetenfkæ prefter. Tee følghæ allæ then dødæ kropp oppa eet høyth bierg. Ther gaar then verdicftæ[28] prelatæ frem oc fker hofuidit fran[29] then dhødæ oc faar thet [hans føn eller[30] hans arwing udi een defk aff guld, och ther neft fyungæ te een finnerlich[31] fangh oppa ‖ therris maal. *180* Ther fankcæff ta mangæ[32] honnæ fulæ, ørnæ, rafnæ, kragher oc andræ fulæ, oc prelathen hugger chroppæn j fma ftikcæ oc kafter thet foræ thøm. Tee[33] menæ vefth, at thet er alth[34] gudz englæ, oc fkullæ føræ hans kropp[35] udhy Paradiis. Men tettæ [fkeer eller[36] gørs, ta fyunghæ tee gantzæ gudælighæ, fom wy gieræ pro defunctis: Sub uenite fancti angeli *et cetera*, oc tet, fom te fiæ, tet er fa megit [at fiæ[37]: Seer allæ, huor hellikt ok rethuifth tettæ mennifkæ wor, huilken gutz ænghlæ[37]

---

auguds, *C;* idolorum, *lat.* [21] Jftius ciuitatis vndique muri funt compacti, *lat.* [22] *A;* firekanthe, *C;* quadratis, *lat.* *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [23] Tanta eft illic reuerencia facrificiorum, *lat.* [24] *Efter C:* att; oc, *A.* [25] *Efter C:* fææ ; faa, *A;* pecudis, *lat.* [26] *Mgl. i C.* [27] *C tilföj.:* hans. [28] *A;* ypperfte, *C;* dignior, *lat.* [29] aff, *C.* [30] *Mgl. i lat.* [31] *Mgl. i C.* [32] alle, *C.* [33] Tee . . . Paradiis, *mgl. i lat.* [34] alt *står i C foran* vefth *og således måske oprind.* [35] *A;* fiell, *C.* [36] *Mgl. i C og er vel uoprind.* [37] *Mgl. i C.*

nw *føræ* in.udi P*ar*adiis[38]. Ter neſt tha gaa thee allæ
1 a heem [m*eth* ſangh[37], oc arwy*n*ghænæ[39] ‖ giør*æ* thøm[40]
eet goth geſtæbud, oc foræ te*n* ſiſtæ reth faa te huer
th*er*ræ eet ſtikcæ aff te*n* dødiſſ hofuith, vel ſadit [och
til reet[41], oc drikcæ allæ ud aff hofuit ſkallen, huilke*n*
arwingæ*n*næ[39] ladæ uell poller*æ* oc re*n*ſæ, oc drikcæ ther
ſide*n* all tid aff, te*n* dødæ til a*m*my*n*nelſæ.

Jte*m* fra*n* t*et*tæ for*nefn*de righæ oppa my*n* hie*m*ferd
ty dags ferdh er een ſtor[42] *øø* oc rig[43] oc een koni*ng*
megit mektik oc righ, oc aff alt t*et*, ſo*m* iek ther ſaa,
vel iek ſiæ eet oc ther m*et* endæ[44]. Ter bodæ[45] een
ma*n*, then rigeſthæ, ſo*m* j alt th*et* righæ vor. Ha*n* bar
oc all tiid koſtæligæ clædher; ha*n* ood ou*er* madæ ſkin-
1 b ligæ[46] ‖ [oc cr*e*ſligæ[47]. Ha*n* villæ ey hedæ h*er*ræ, ey
førſtæ, ey h*er*tug, ey gr*e*uæ, ey banær*æ* h*er*ræ, ey r*i*d-
dær*æ*, tok wor ha*n* een h*er*ræ ou*er* nager marg*r*euer oc
banær*æ* h*er*ræ. Ha*n*s gotz oc re*n*tæ løbh huer aar ou*er*
tr*æ*tyuæ cuma*n* gilde*n*næ, [oc huert cuma*n* giør ty tuſ-
ø*n*næ gilde*n*næ[48]. Ha*n* ſkøttæ engh*i*n ting udhen all
enæſtæ at lefuæ creſligæ effte*r* ſith lege*m*mes løſth udi
t*et*tæ v*er*dhen, oc ther for*æ* burdhæ ha*n*nu*m* at jordis
udhy he[l]uit*is* affgru*n*d m*eth* te*n* righæ epulone. Te*n*næ
forſcr*e*fnæ lefnit hafu*er* ha*n* eruith effte*r* ſinæ forældr*æ*,
2 a oc ha*n*nu*m* ſkall ha*n* oc ladæ ſinæ effte*r* ‖ komær*æ*[49]
arwinghæ. Ha*n* boor[50] udi eet palatz, koſtælict ſom
th*et* vor*æ* een keyſær*e*ſſ palatz. T*et* eer een mill om
kr*i*ngh oc mwrith m*et* koſtælich g*er*ni*n*gh. Ther udi

38 *Herefter er 7 spalte-linjer i lat. forbig.* 39 *AC;* filius, *lat.* 40 *C tilföj.:* der. 41 *Mgl. i C og lat.* 42 *C tilföj.:* koſtelige. 43 *Efter C:* Riig; rigæ, *A.* 44 *C tilföj.:* det 45 eſt, *lat.* 46 *A;* Skiønnlige *C;* ſplendide, *lat.* 47 *Mgl. i C og lat.* 48 *Mgl. i lat.;* gilde*n*næ *mgl. også i C.* 49 *A har:* effte*r* ‖ effte*r* komær*æ*. 50 *A;* vor, *C;* reſidet, *lat.* 51 *AC;*

hafuær han trææ gardhæ oc win gardhæ, keldher, rynnendæ vaten oc ſøæ oc yrtæ garæ ok ſkiønæ ſalæ oc herbæræ, giordæ indæn til met guldh oc koſtælighæ malæthæ. Han hafuer och eet ſkønt ſinnerlicht mak mit udi ſalen[51], ſom [koſtæligæræ eer aff gerning end[52] allæ tee andræ, bigd[53] oppa tree pellæræ, lighæ ſom thet worræ een aff woræ kyrker, [all ſammæn[54] forgilt met || ſubtiil[55] gerning. Han gaar ſielden eller aldræ 182 [udh aff thet[56] palatz; han gar ter innæ oc ſpacerer, naar hannum løſter, met eeth tall ſkønæ[54] iomffruær[57], oc[58] te ledæ hannum oc bæræ hannum melløm [thøm oppa therræ hendher[59], nar han nogher ſtædh aff[60] ſalen ud gar, ſa at han j teſſæ madæ oc j mangæ andræ madhæ hafuer[61] ſin løſth til allæ ſinæ ſeem[62] ſin: Til ſin døøn met[63] vell luctendæ yrtir oc [met all[64] annit thet[64], ſom vell[63] lucter; til ſin ſølelſæ met alt tet, ſom leen oc bløt er, oc met ſkønæ iomffruær, ſom altid hoos hannum æræ[65]; til ſin tæff met [wæl tæfuændæ[66] madh och dryk [til ſin welgæ; til || ſin ſeendæ met alt[67] tet 183

palacij, *lat.* [52] koſtelig oc lyſtelig er aff gierningh mere end *C.* [53] *Svarende til* bigd . . . gerning *(l. 8) har lat:* quaſi de ſcemate noſtrarum eccleſiarum cum turribus pilarijs et columnis in quibus nil prominet indigniuſ auro. [54] *Mgl. i C.* [55] koſtelig, *C.* [57] *Så må der vel læses.* udh thet, *A;* der aff ſamme, *C;* de ſuo, *lat.* [57] *Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.* [58] *Svarende til* oc . . . ud gar *har lat.:* Nonnunquam vult ferri geſtorijs vel certe puellaribus brachijs et viſitat ſepiſſime prefatum precioſius edificium. [59] *Så må der vel læses.* ther hendher, *A;* paa hennder imellom ſig, *C.* [60] i, *C.* [61] *Svarende til* hafuer . . . behauer *(s. 201*[1]*) har lat. kun:* excogitat delectare viſum pulchris auditum ſuauibus olfactum redolentibus. tactum lenibus *(B msc.).* et guſtum paſcere delicatis. [62] *Rettet.* ſeen, *A.* [63] *Indsat efter C; mgl. i lat.* [64] *Mgl. i C.* [65] *Indsat efter C:* erre; *mgl. i A.* [66] alt det ſom vell ſmager, aff, *C.* [67] Till ſin villie oc til ſin ſeng till

fom løftælicht oc [ha*n*s øue*n* behøfuælict[68] er; til fin hørennæ m*et* føder fang oc lyufligh[69] fnak[70] och [til talelffæ[71], fa at han entæ faar at hør*œ* ude*n* t*et*, ha*n*-*num* uel behau*er*. Ha*n* hau*er* och al tidh hoos fek halfftrediæfinztyuæ udualdæ fkønæ iomfru*œ*r, fo*m* ha*n*-*num* altid var*œ* tagher oc tiænæ efft*er* all[72] ha*n*s velliæ, til hans bord, [til ha*n*s[73] drik, [til ha*n*s feng oc til ha*n*s løfth[74]. Nar ha*n* fider ued fith boer, tha bær*œ* tee ha*n*nu*m* all tiid feem rettær til hobæ in m*et* fød fa*n*g oc løftælich, oc fo*m*mæ aff th*ø*m tee bytzæ for*œ* ha*n*nu*m* oc fkær*œ* hans mad[75] j fma ftikcæ, fo*m*mæ
b fti*n*gæ madin udi || ha*n*s mu*n*d, oc fo*m*mæ ftrigæ ha*n*s læbæ m*et* eet rent clædæ, ty at hans egnæ hender ligghæ kwær*œ* oppa bordit[76]. Saa dan lefnit hau*er* han huer dagh. Ha*n* beuær*er*[77] fek m*et* engæ te ftikcæ, fo*m* ha*n* ka*n* hauæ vmagæ ell*er* mødæ aff[78]. Sa lefu*er* ha*n* all fin tiidh frem[79] udi legem*m*e*n*s velløfth [oc creflichet oc fkødher ty uer entæ fiælen[80], oc forty ha*n* lefu*er* fom eet fwiin m*et* kropphen, tha fkal heluætæ tagæ ued fiæle*n*, nar ha*n* dør. Oc fo*m* iek fadæ, at ha*n* leger he*n*n*er*næ quær*œ* oppa bordit, [ta ka*n* ha*n*[81] entæ tagæ eller hollæ m*et* he*n*nernæ, forty at ha*n*s neylæ ær*œ* ga*n*tzæ langæ och chrogædæ voxnæ, thy at the fkær*es* aldr*œ*.
a Te hollæ t*et* || for*œ*[82] ftor ædlæhed ter udi rigit at ladæ

at, *C.* met *er indsat af udgiv.* [68] vel behageligt, *C.* [69] *A;* lyftig, *C, og således måske oprind.* [70] *Efter C:* fnach; fang, *A.* [71] *A;* tale, *C.* [72] *Mgl. i C.* [73] oc till hans bords mad oc, *C.* [74] ad omne libitum, *lat.* [75] *C tilföj.:* for hannom. [76] *Herefter er 5 spalte-linjer i lat. forbig.* [77] *Så A.* [78] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [79] vd, *C.* [80] *Indsat efter C:* oc kreffelighed, oc Skiøder difzuerre inthet om fiellenn; *mgl. i A. Lat. har:* Deliciofius igitur quo valet deducit carnem et non curat animam. *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [81] *Således vel oprind.* han kan, *AC.* [82] *C tilföj.:*

ſinæ næylæ voxæ, oc meſt m*et*[83] th*ø*m, ſo*m* tiæn*ær*æ hafuæ, ſo*m* th*ø*m tiænæ mwæ. So*m*mæ te hafuæ ſa langæ neylæ oc krogædæ, at th*er*ræ hender ſinæs, ſo*m* te wor*æ* vapntæ, oc allæ ædlæ q*wi*nnæ hafuæ ſma føder foræ[84] th*er*ræ ædlæhed. Te pleyæ at bindhæ th*er*ræ fødher hordæligæ, [nar te liggæ j voggæ[85], ſa at tee ey faa th*er*ris halfuæ vexiſt[86], ſom tee ellers fo*n*git hadhæ[87].

Aff te*n*næ bogs ſamſettelſæ udi th*en* ædlæ ſtad Leodienſi[1].

Ca*pitulu*m 1*mum*.

Udy my*n* hie*m* wey ud aff for*nefn*de rigæ kom jek fra*m* at ma*n*gæ ‖ ſtor*æ* *ø*ør[2], ſo*m* hør*æ* til Tarta*ren*, j 184
huilkæ ſo*m* jek ſa ma*n*gæ ſiælſinæ ti*n*g, vnn*er*ligæ oc utroligæ[3]. Iek hafu*er* ey ſc*re*fuit hu*n*drede delin aff t*et*[4], ſom jek ſaa oc hørdæ; ikcæ ku*n*dæ mek oc alt ko*m*mith j hw; jek hau*er* oc megit [ou*er* ſeet oc tauth[5] aff t*et*, ſo*m* mek j hw ko*m*, for*æ* høfuiſkhedh[6] ſkild; jek vel oc ladæ th*ø*m nogit ſc*ri*fuæ, ſo*m* for*æ* mek udi tee land hafuæ værit oc end effter mek ko*m*mæ ſkullæ; thy vel jek her m*et* endæ ok kortæ mi*n*æ ordh ath th*en*næ tid[7].

Jte*m* te*n* tiid iek ko*m* til te*n* godæ ſtad Leodij[8], ſo*m* vor eff*ter* vor ‖ h*er*ris byrdh[9] ar tuſe*n*næ try 185

---

enn. [83] *A* (= blandt); for, *C.* [84] *Efter C:* for; aff, *A.* [85] intus, *lat.* [86] *A har* voxt‖iſt *eller* vext‖iſt *med første* t *overstreget.* [87] *Herefter har A et to gange gentaget forkortet* et cetera.

Kap. 50 [1] *A;* leodicia, *C.* *Lat. B msc. har:* ci*ui*tate leodien*ſi;* ciuitate Leodij, *lat. A.* [2] prouincias, *lat.* [3] *Herefter er 4 spalte-linjer i lat. forbig.* [4] *A har:* tet tet. [5] offueſidt oc tager, *C.* [6] modeſtiam, *lat.* [7] *Herefter er et par spalte-linjer i lat. forbig.* [8] *A;* Leodicia, *C;* legie ſeu leodij, *lat.*

hu*n*drede halfft*re*diæſinztyuæ oc oppa t*et* feemtæ, ok dual*d*i*ff* th*er* aff ſyugd*om* udi[10] een gadæ, ſ*om* heter Baſeſa[11], ta hadæ iek [nagr*œ* lægæ ter aff ſtadin, oc[12] bland th*ø*m k*om* till mek een ga*m*mæl grahærit ma*n*, viiſſ oc forſøkt j ſin konſth. Ha*n* hed *magiſte*r Ioh*anne*s [de barba*m*[13]. Sa lengæ taled*is* vy vedh, at [vy ke*n*d*iff* af ga*m*mælt ve*n*ſkaph[14], ſ*om* vy fordom hadæ [til ſa*m*mæn[15] udi Kair[16] hoos ſoldane*n*, ſ*om* iek før [af rørth[17] hafuer. Th*e*n tiid han ſin konſt oppa*n*næ mek beuiſt[18] hadæ [och hulpit mek ud af my*n* ſyugæ[19], ta bad han ok *b* raddæ mek, at jek ſkul‖læ til ſa*m*me*n* ſc*ri*fuæ naagr*œ* aff tee ſtikcæ, ſom jek ſeet oc hørt hadæ udi my*n* langæ pellæg*ri*ms reyſæ, ſ*om* folk matthæ hafuæ oc læſæ efft*er* my*n* dødh. Ta til ſa*m*mæ*n* ſettæ iek te*n*næ forſc*re*ſnæ[20] bog, ſ*om* jek tok ikcæ hadæ tenkt at giør*œ*, før en jek hadæ hiem[21] ko*m*mit til England. Jek troer veſſæligæ, at t*et* vor [ſy*n*nerligæ gutz[22] ſkykcælſæ, [at' iek udh for th*e*nnæ langæ reyſæ[23], forthi at ſien jek aff[24] ſtæd ford, ta hadæ too aff vor*œ* koni[n]gæ aff Engla*n*d[25] orloff melløm thøm och forderuædæ land oc ryghæ m*eth* roff oc brand och dødhſlagh[26]. [Hadhæ jek blefuit *a* he*m*mæ, ta[27] ‖ vor*œ* iek langæ[28] død eller oc hadæ giort ma*n*gæ grofuæ ſinder, [huilkit jek m*et* gutz hielp vel

---

9 *Indsat af udg.; mgl. i AC.* 10 *Rettet* ude, *A.* 11 *A;* Baſzeſza, *C;* baſſeſauenyr, *lat. A;* baſſeſanemi, *lat. B;* ſanenyr, *lat. msc.* 12 *A;* der aff legernne hoſz mig ſom vorre der i Staden, *C.* 13 *A;* de Barban, *C;* de barba, *lat. msc.;* ad barbam, *lat. AB.* 14 no*ſ*tra inuice*m* renouabat*ur* a*n*tiq*ua* noticia, *lat.* ve*n*ſkaph *er vel fejl for* ke*n*ſkaph. 15 *Mgl. i C.* 16 *A;* kriig, *C;* Cayr, *lat.* 17 om ſkreffuit, *C.* 18 forſøgt, *C.* 19 *Mgl. i lat.* 20 *Mgl. i C og lat.* 21 *Indsat efter C; mgl. i A. Lat. har:* ad p*ar*tes p*ro*prias. 22 guds ſynderlige, *C.* 23 p*re*miſſa circa me, *lat.* reyſæ *er indsat efter C:* reyſze; *mgl. i A.* 24 *A har:* aff aff. 25 anglie *et* francie, *lat.* 26 dødelige Slag, *C.* 27 inter quas niſi a d*omi*no cuſtoditus, *lat.* 28 *Så A;* lenge

nw quith er[29]. Tet eer nw ppa[30] trediæ oc træthyuæ aar, ſide*n* jek ud ford, oc jek er nw udi thennæ for*nefn*de ſtad Leodij[31], huilkin ſom ligger fra*n* th*et* engelſkæ haff too dags ferdh, oc jek hau*er* nw veſth ſpurt, at te too for*nefn*de koni*n*gæ æ*rœ* nw vell forlictæ. Thy[32] faar jek nw heem[33] til Engla*n*d oc vil m*et* gutz hielph hauæ [roo och mak oppa mi*n*æ aller dawæ[34] oc tiænæ the*n* almektiſtæ gud til my*n* [ſiælſſ ſalichedh[35], ſo*m* mek oc allæ te, ſo*m* ha*n*nu*m* troligæ tiænæ, vell gifuæ ‖ euigh fred oc glædæ [m*et* ſek udi 186 he*m*mæ*ri*giſſ rigæ[36]. [Tet vndæ oc gifuæ oſſ gudh fader, ſøn oc then helli andh[37], amen[38].

F*in*is.

Explicit[39] libellus, sc*ri*ptus p*er* fra*tr*em Olauu*m* Iacobi ordinis ſancti Fra*n*ciſci, que*m* fecit ſc*ri*bi ffrat*er* Joh*ann*es Michaelis, gardian*us* Neſtued*en*ſ*is*. Anno d*omi*ni Mcdl nono in p*ro*feſto aſſu[m]pc*i*onis virginis glorioſe[38].

ſidenn, *C.* [29] *Mgl. i lat.* [30] *Så A, men* o *er vel glemt foran.* [31] *A;* Leodicia, *C;* leodij, *lat. B msc.;* leodien*ſi*, *lat. A.* [32] *Svarende til* Thy . . . amen *(l. 12) har lat.:* quapropter et ſpero ac propono de reliquo ſecu*n*dum maturiore*m* etatem me poſſe in p*ro*prijs intendere corporis quieti a*n*i*m*eq*ue* ſaluti. hic itaq*ue* finis ſit ſcripti in nomi*n*e patris *et* filij *et* ſpirituſſancti Amen. [33] *Efter C:* hiem; heen, *A (jfr. kap. 49 not. 62).* [34] *Så må der læses.* mak oppa minæ aller dawæ roo och mak, *A;* ro oc mag paa min alderdoms dage, *C.* [35] fiell ſaligheds forbedring, *C.* [36] i hi*m*merig, *C.* [37] *Indsat efter C:* det vnde oc giffue ofz gud fader Søn och den helligaannd; *mgl. i A.* [38] *Herefter har A et forkortet* et cetera. [39] Explicit . . . glorioſe, *mgl. i C.*

Regifter[1] paa denne bog oc fum*m*en aff huert capittell.

1. Om denne bogs authore, fødfel oc forfet, fom hannd fick i fin vngdom.
2. Om veyen aff Engeland oc til Conftantinopil till lannd oc vand.
3. Om den helligdom, fom er i Conftantinopel.
4. Kaafenn offuer land oc vand fra Conftantinopel och till Acharon oc om de øer, paa veyen erre.
5. Veyen aff Franckerige oc Flanderen til lerufalem.
6. Veyen aff Ciprien eller aff Ierufalem oc till Babyloniam i Ægypthj land.
7. Om foldanens naffn oc pallatz oc om denno*m*, for hannom haffue verrit.
8. Om den agger oc march, fom balfamus paa voxer, vdi Ægypthi land.
9. Om den floid Nilus oc Ægypthenn.
10. Aff foldanens leyde oc veyen til Sinai.
11. Om Sinai klofter oc s. Chatarine legome.
12. Veyenn igenno*m* Sinai oc til Iødeland.
13. Aff Betlehem oc Veyen til Ierufalem.
14. Om den hellige graff oc den kircke, hun vdi ftaar.
15. Om de andre 4. kircker oc fynderlig om templo d*omi*ni.
16. Om flere hellige fteder i Ierufalem.
17. Om de hellige fteder vden Ierufalems ftads mur.
18. Om de andre merckelig fteder oc om det røde haff.
19. Om Natzaret oc Samaria.
20. Om Galileya oc Samaria oc den olie Sardinai.
21. Om Saraceners leffnit.
22. Om Machometz leffnit.
23. Om hans famtale metfoldane*n*, fom den*n*e bogh giorde.
24. Om verdfens vnderlighed i atfkillige lande.

[1] *Registret, der mgl. i A, er her aftrykt som det findes i C.*

25. Om Armenia, Perfia oc Amazonia.
26. Om Ætiopia oc diama[n]ther oc den nedre oc midle India.
27. Om den fkoff, fom peber voxer, oc vngdoms kielde.
28. Om s. Thomæ apoftoli oc hans helligdom.
29. Om nogre øer fynder vd oc Otgeri mel oc honing.
30. Om it rige, heder Smaffalorum, oc andre øer.
31. Om mannge øer fynnder vd.
32. Om det gode rige Mantij.
33. Om de folch Pingmei oc veyen til Cathai.
34. Om keyfer Grandkams pallatz.
35. Aff de 4. høyttiider, fom k. Grandkam haffuer om aarit.
36. Om kogelfpill oc dieffuelfkab, fom fkieer i forneffnde keyfzer Grandkams høytiider.
37. Huor fore keyfzeren heder Grandkam oc aff den tittell, paa hans Indfeyell ftaar.
38. Om det rige Cathai oc aff de Tartaris feder.
39. Om keyfer Grandkams begraffuelfe, naar hand døer, oc huorlunde de keyfe en anden i hans fted.
40. Om mange konge riger, fom keyferen aff Tartarien vnderdanige erre.
41. Om keyferenns mectighed aff Indien oc hanns koftelige Pallatz.
42. Aff denn tilfølgning til keyferens pallatz aff India oc om de, hannom følge, naar hand ferdis.
43. Om nogre vnderlige ting, fom ere i det rige India.
44. Om den dall vallis infaufta oc hindis fkickelfze.
45. Om den pinactighed, fom er i for^ne^ dall.
46. Om nogre vnderlige ting, fom erre i nogre øer vdi Indienn.
47. Om den øe Bracamanorum oc andre øer.
48. Nogit om det Paradis, paa Iorden er.
49. Om veyenn tilbage igen frem ad it rige Cafsan oc Piboc, oc om den rige epulone.
50. Om denne bogis fammenfettelfe vdi den ædelle ftad Leodicia.

VEJLEDER FOR PILGRIMME.

a Thettæ æræ the ſtædhe, ſom peregrime ſkule ſøghe for af løſn af theræ ſynder j th*et* helliæ land.

Huaræ ſom kors[1] ſtaar ſcreuet, ther ær af løsn af alle ſynder; i thee andræ ſtædhe giues af vii aar ogh vii karener och xl daue.

For owæn Geruſalem ær eet hoſpital miget ſtoort; ther ſkulæ peregrime in gangæ ogh gialdæ theræ tol. Item ſidhen ſkulæ the in gangæ i Geruſalem til eet hoſpital; ther ſkulæ thee æde, drikke ogh ſowæ til een tidh. Gra brødher boo a Syons biergh, ogh engæ andræ clærke æller preſter æræ i alt th*et* helliæ land. Thee brødhræ ſkulæ op wekkæ peregrime*n*[2], før æn daue*n* op gaar, ogh før peregrime thæthen gangæ, ſkulæ thee giælde, ſom ſydh ær. The brødhræ ſkulæ ledhe peregrime til templæt.

b Førſt vdwortes i ſønnæn for || vden with kirkedørren ſkulæ peregrime gøræ een ſtakketh bøøn. Item hoos templæt geneſten ære iiii capellæ; af them ær een war fruæs, then anne*n* ſancte Ioh*ann*is bap*tiſ*te, then thredie alle enghls, then fiardh*er*[3] Marie Magdälene. I theſæ ſtædhe ogh alle andre, ſom p*er*egrime nw pleyæ

---

[1] *De kors, hvortil her sigtes, findes ikke i cod.* [2] *Vel fejl for* peregrime. [3] *Så cod.* = fiardhe ær (*jfr.* bodher = bodhe ær

at ledhes, ſkulæ the ſkøt gøræ theræ bønær, for thi at ma*n*ge wodhe æra a ferdhe, ſerleſtes at the ſkulæ ey lidhe noger ſkendſkap af hedni*n*ge. Myt j mellen templet ogh the firæ capelle, enſæ til lighe rum, enſæ xxx føder tyl ſinnæn, ær then ſtædh, ſom Iudei toghæ korſſæt aff Iheſu for innæn Caluarie biargh. Item ſidhen ſkulæ p*er*egrime ledhes af thee brødræ nedher ad ſtadhen til øſter, enſæ eet ſteenkaſt til ſiar; ther er then ſtædh, ſom Ihe*ſus* hwiltæ lidet, ther han bar korſet. Ite*m* naggæt ‖ ſa ther vt fraan ær then ſtedh, ſom the nødæ 188
Symonem at bæræ korſet eftær Iheſum. I then ſamme ſtedh ſtodhe the qui*n*ner, ſom grædhæ Ihe*ſ*u pine, tyl hwem Ihe*ſ*us ſaudhe: Græder ikke ower migh, græder ower edher ſelwe, *et cetera* Theſæ ſtædhe, ſom th*et* ſkedhe i, waræ tha for vden ſtaſſens portæ, tho hwer men at the ære nw for innen.

Somme wenthe ogh ſiæ, ad Geruſalems ſtadh war til foren bigd j een annen ſtedh, een han nw ſtaar bigd, ogh taghe the oord vd af leſten, ſom Ihe*ſ*us ſaudhe: Thynæ fiændæ ſkulæ ey ladhe een ſteen bliuæ ower een annen. Iegh ſiær, han ſtaar nw j then ſamme ſtedh, ſom han tha ſtoodh, ogh th*et* prøwer iach ſaa, forthi at Salomonis temple ſtaar en j daw i then ſamme ſtedh nw ſom tha, ogh then gyldenæ port, ſancte Staffens poort, probatica piſcina, Pyla‖tes hws ogh mange andre 188
thilige ting, ſom hwer man ſee ma. Men Syons biergh wor tha for ynnen muren ogh thet ær nw for vden, Anne hws, Cayphe hws, Marie Ihe*ſ*u modhers hws, j hwilket hwn[4] op gaff ſyyn benediete[5] ond, ogh ma*n*ge andree hws ogh ſtædhe, hwelke meſtæ deel nw ødhe ogh farderwethe æræ, fra[6] Syons biergh waræ ogh tha

s. 224¹). [4] *Cod. har* hvm. [5] *Kunde også læses* benedicte. [6] *Så cod. men sikkert fejl for* foræ *(eller* a?*). Om de*

ynnen muren ogh nw vden. Then deel eer fargangen, ſom pleyær ſo*mm*æ ſtedhe at bigges ogh ſomæ ſtædhe at fardriues[7], ſom aræn freem[8] gaa. Men ſom man ma ſee, ey kunnæ ſtadhen Geruſalem widhes ogh ey bigges annen ſtedh, een ſom han wor[9] ſkikket[10] af æræſtæ. Men til templet, ſom then helliæ graf ær, ær han wider ogh meræ giordh, ogh [engen ſtæd[11] a*n*nen ſtedh, forthi ad a then ſydhe, ſom Salomo*n*is temple ||
189 *a* ær ogh andree foræ ſaude[12] ſtædhe, ther kunnæ[13] han ikke[14] hauet wiidhs foræ dalaæ, ſo ſom æræ Ioſaphat ogh Syloe, ogh forthi beholder han æn ſyn førſtæ ſtædh.

Fremdeles j talen ær th*et*, hwar lund Maria Ihe*ſ*u modher bedrowet ſtood til heuræ we[y]n ouermer ſomighe[t] ſom xx føder, forthi hun kunnæ ey nærmer ko*mm*a for bong, ther fulde[15] Ihe*ſu*m. Then time hu*n* ſaa Ihe*ſu*m ſyn ſignethe ſøn bære korſet, ogh han ſaa he*nn*æ, tha gic drøwelſens ſwerdh gømmen he*nn*æ hiartæ, ſom gamle Symeon hafdhe he*nn*e ſaudh. For then ſkyld ſtaar ther een hederligh kyrke j then ſtædh, altidh luct af hedhninge. Item ſo ær thetbe*n* een ſtoor ſkedhning enſe eet arbørſte ſkud, ther ær then engæ[16] frateres hws til høwræ weyn. Item ſython
189 *b* ænſæ then ſa*mm*æ ſkeningh || er Pylates hws til then wenſtræ weyn, ogh th*et* hws ær mighet dyrligt giort ogh beſcreuet, ogh thet ær ænſæ een half fiærding fra Caluarie ſtedh, vd af hwilket[17] *Criſtus* bar ſyt korſ.

---

nævnte steders beliggenhed jfr. s. 215. [7] *Så cod. men vist fejl for* farderues. [8] *Cod. har* freē̄. [9] *I cod. ser* o *ud som* e. [10] *Cod. har* ſkiklet *d. v. s. krøllen af sidste* k *er glemt her som oftere i cod.* [11] *Som ét ord i cod. Samme udtryk nedenf. s. 217*[19]. [12] *Cod. har* ſāde. [13] *Rettet.* quinnæ, *cod.* [14] *Cod. har* ilke. [15] *Så må der vel læses.* fulge, *cod.* [16] *Så cod., for* ongæ? [17] *Cod. har* hwillet. [18] *Så må der læses (jfr. 210*[4]*).*

Ite*m* ydermæræ enſæ til halt ſo migh*et* rum[18] er Herodis hws, til hwilket *Criſt*us war ſend af Pylates, a then winſtre weyn. Ther hos a then høwra weyn ær templu*m* Salomonis ogh probatica piſcina. Ther ær Ioachims hws, j hwilket Maria Ih*eſ*us modh*er* war føød. Item ther ikke lant fran ær ſcolen, ſom man boogh . . .[19] Item hoos Salomonis templæ i ſtadhsſens mur ær then gyldenæ poort, gømen hvilken[20] Ih*eſ*us infoor a palmæ ſøndau, hwilket[21] luct bliuer til yderſtæ dau af hedhningæ. Item inwortes ær ſ*anc*te ‖ Staffens poort, hwilky*n* 189 c
ſa kallæs forthi, at Iudhæ mødæ[22] hanu*m* therræ, ogh wd wortes enſa til eet ſteens kaſt ther beydhæ han ſynæ knæ ogh baad for thee, hanu*m* ſteendæ, ogh anuordh*et*[23] gwd ſyn ſyæl. Item ſidhen i*n*nermeræ j ſtædh ær Ioſaphat dal; a hander øſter ſa ydermere ær Cedrons ſtrøøm. Item een ſtoor kyrke, hvylken Saracen*i* likkæ, tho huer men at hwn ær graa brødhre giuen af pauen, i hwilken ſøghes war fruæ graf. Item af then ſtædh, ſom ſ*anc*te Staffen war ſteender, gonger ma*n* op til Oliue biergh. I vp gongen til øſter ſa lankt, ſom eet armbørſt ſkiuder, ær yrtægardhen, i huilkin the ſtoghe hand a Jh*eſ*u, fongedhe ogh bunde[24]. Item noghet owermeræ ær then ſtædh, ſom hans diſcipuli ſoſnedhæ[25], mæ‖dhen han baadh ſynæ 189 d
bøner. Item fremdeles til ſynder enſæ een ſteens kaſt ær een hulæ i iordhen al ſteenegh, j hwilken Ih*eſ*us intræt thredhiæ ſynnæ ogh baadh til ſyn helliæ fadher ogh ſwetes bloodh. Item ogh thære noghit owermeræ a høuræ weyn ar[26] then ſtædh, ſom ſanctus Thomas ſyk war fruæ ſuoor, then tidh hun op tooghs til hymelæn,

I cod. er der her og i ruum *214*[20], ræt *218*[30] *skrevet* E *for* r. [19] *Noget må her være forbigået i cod.* [20] *Cod. har* hwillen. [21] *Så cod. (jfr.* then naun *s. 214*[1], then altaræ *s. 218*[28]*).* [22] *Rettet.* mødær, *cod.* [23] *Cod. har* anuordhetdhet. [24] *Her er vel en fejl i cod.* [25] *Cod.*

ogh noghit owermeræ i ſtædh ær then ſtædh, ſom Iheſus græt ower Geruſalem ogh ſaudhe: Om tu hafdhe kent, huad thigh ſkal ower gaa. Item at then ſame wey a heuræ weyn til øfter ær then ſtædh, ſom engelen førdhe war fruæ palm. Item [øwerſt a Oliueti biergh[27] enſæ eet ſteens kaſt til winſter vden veyn ær then
190 a ſtædh, || ſom kalles Galilea, ther ſom *Criſtus* obenbaredes ſinæ diſcipulis efter hans vp ſtandeleſæ. Item fra then ſtædh ræt vd a hander ſønder øwerſt a Oliueti biergh enſæ eet got armborſtæ ſkut ær een ſtoor kyrkæ och hans food ſpor, ſom han op foor til hemelen. Item a thet biergh ma man ſee Iordens floodh och thet døthæ haf, æn thoch the æræ fæm milæ thædhen. Item atter thædhen i ſynder bort eet armborſtæ ſkut ær een kyrki, ſom apoſtælæ dictædhæ credo. Frem at then ſamme gang er een kyrki, ſom *Criſtus* kændhæ apoſtolæ at bedhe och læſa *pater* noſter. Item fremdeles ſom man faær[28] nedhær at bierghet, enſæ een ſteens kaſt, ær then ſtæd, ſom war fruæ hwiltæ ſik,
190 b then tiidh hun || thrætes, ſom hun daulighe daus ſøktæ theſſæ foræ ſaudæ ſtædhe. Item fremdeles neydher at bierghet, enſæ til twiggæ ſtenæ kaſt i nøør, ær een kyrke, ther ſom ſanctus Iacobus, ther heder mindræ, han fiældhæ ſigh then timæ, ſom Iheſus leedh ſyn død, ogh Iheſus obenbareth ſigh[29] hannum then daw, han op ſtoodh, ogh ther ær han och iordheth. Ther hoos ær Sacharie graff, ogh ſo ær enden a Ioſaphat dal. Nota. Hoos ſancte Iacobs kyrke nedhre a Oliueti biergh ær enſæ een capellæ vt huggen i een ſteen, och wen[30] ær han ſkipdher[31] ænſæ een hat af andre ſteenæ, och ther ſiær man, at Joſaphat koning war iordhet[32], och

---

har ſoſnedhæ. [26] *Så cod. jfr. 225*[5]. [27] *Så må der vist læses, jfr. l. 9. Cod. har* owert a biergh. [28] *Cod. har* faær. [29] *Indsat af udg.* [30] *Så cod.* (= wden). [31] *I cod. er et først*

ther af hauer dalen then[33] naun, ogh ſo*mm*æ ſiæ, Pharaos dater, koning Salomonis ‖ drodning, ligger ther. 190
Item fremdeles ſa ær Syloe dal thædhen ogh in i byæn til th*et* biergh, ſom byen ſtaar bigd a. Item til ſynder a then høuræ hand i ſtadh ær war fruæ keldæ, ſom[34] ſo heder for thi, at war fruæ thoo[35] ſin ſignede ſøns clude ther, then tith hun ſkulde offre hanu*m* i mønſtret. Fremdeles ſomiget ſom en ſteens kaſt a then ſame hand er natatoria Syloe[36]; th*et* heder ogh ſo for thi, at Iodhe thoe them ogh ſu*m*mæ ther i. Th*et* wædn ther er behendelige bigd; th*et* er ſkikket fyrekant med mange huelninger[37]. Owe*n* til ær th*et* wit ſomigeth ſom firæ ſynnæ tywæ føder[38] i længhen ogh bredhe*n*. Inwortes til øſtar ther er wandnnæt ſanket; thet er i brædhen enſæ ti føder æller tolof. Nydher til wadnnæt ær[39] otæ traper, ogh th*et* wadn løber af war ‖ fruæ 190 (
keelde. Ite*m* fremdeles fra then ſtædh ſomighet ſom een ſteens kaſt foræ ſtadhen Ieruſalem ær then ſtædh, ſom the ſauedhe Yſaya*m* p*r*ophete m*eth* een træ ſau. Item fremdeles til ſa miget ruum[40] ær Alcheldemach, then ager, th*e*r køptes m*eth* thee peni*n*gæ, Ihe*ſ*us war ſold foræ. Ther hos eer een ſtædh i ſtenæ miget diwb, i hwilken ſ*anc*tus Petrus ogh nonghene[41] andræ gudhs diſcipuli ſkiuldæ them, mædhen Ihe*ſ*us leedh ſin døøth. Item fremdeles til weſter ſomighet enſe tw armborſtæ ſcud foræ ſtadhen ær then ſtædh, ſom Iødher[42] wilde haue taghet war fruæs ligheme, then

skrevet l *senere rettet til* p. *Opr. måske* ſkapter. [32] *Cod. har* iordhedh*et*. [33] *Så cod. (jfr. note 21).* [34] *Indsat af udg.* [35] *Cod. har* theo. [36] *Cod. havde først* Sywe, *men den første del af* w *er ændret til* l. [37] *Eller* hueluinger. [38] *Herefter findes i cod. et overstreget:* æller tolf nydher *(jfr. l. 15).* [39] *Cod. har* æt. [40] *Jfr. not. 18.* [41] *Så cod.* [42] *I cod. ser* e *ud som* o.

thidh han bars til grauæ. Item ſo fremdeles attær tw
armbørſte ſcud ær A*n*ne hws, ogh ther ær een kyrkæ,
191 *a* i hwilken | then ſteen ær høwe altar, ſom ower war
hærras graf laa; han ær otte fødher longer, fem fødher
breedh ogh half anne*n*[43] ſod thiøk. Item fremdeles at[44]
then ſame wey ær Cayphas hws eet buæ ſcud lanct, i
hwilket Iodhæ ſæthæ Ihesu*m* til om morwenen, then
thidh the waræ mødhe. Item nw i gen til øſter enſe
een ſteens kaſt ær then ſtedh, ſom ſ*anc*tus Ioha*nn*es
ewangeliſta, war fruæ gømeræ, idhelege ſaudhæ meſſæ
for war fruæ. Item ther vd fraan enſe til xx fødheres
længæ ær then ſtedh, ſom war fruæ gaf op ſin ſingnedhe
and. Item fremdeles i then ſame wey til øſter enſe til
xl fiæd ær then ſtedh, ſom ſ*anc*tus Mathias war vd
wold apoſtele i then ſtedh, ſom Iudas faredheræ før
war, ogh vij meſſe diegne, af hwilkæ ſyw ſ*anc*te Staffn
191 *b* war ſteend i hæl, ogh Iaco‖bus then mindræ war ſkikketh
biſcop ower Ieruſalem[45]. Item ſo fremdeles ær a[46]
Syons biergh ogh een kyrkæ, ogh then kyrkæ ær then
ſtædh, ſom war fruæ giordhe ſin[æ] bøner, ſom hwn
hwer dau ſøktæ the føræ ſcrifnæ ſtedhe a Syons biergh.
Item ther vd fran xx[47] føders lengæ a wenſtræ weyn
er then ſtædh, ſ*om* *Criſtus* *pre*dikedhe for ſin ſinghnedhe
modher, ogh x fiæd[48] vd fran ær then ſtædh, ſom hwn
ſad ogh høørdhe hans benedidhe oordh. Item a then
ſame ſtedh forwittæ Ih*eſ*us ſine diſcipuli theræ vtroheed
a hans op farelſes dau. Item a then anne*n* weyn kirken
nordhen er then ſteedh, ſom the ſtektæ theræs paſcale
lamb.

Hær eer nw at talæ om Syons biergh. Thet ær

[43] *Cod. har* annnen. [44] *Rettet.* ær, *cod.* [45] *Cod. har* ieraſalem.
[46] *Indsat af Brandt.* [47] *Foran* xx *har cod. et udløbet, mislykket*
x, *der vist ikke skal medtages.* [48] *Herefter er i cod. vel glemt*

alt hellit; hoo kan thenke een hellieræ ſtedh? Ihe*ſ*us
war ſignedhe herra e[n]dedhe ther th*et* gamle teſtame*n*t ||
ogh begynnedhe th*et* ny. Han endedhe th*et* gamle, 191 c
then thiidh han aad paſcale lamet m*et* ſine diſcipulis,
ogh ther efter til th*et* ny teſtame*n*tes bygynnelſe gaf
han them[49] ſyt ſignedhe legæmæ at æde ogh ſyt bloodh
at drikkæ til eet ewi*n*nelit amynnæ. Then ſtedh, ſom
thænnæ dyræ gærni*n*gh ſkedhe, ær th*er* j een kyrkæ,
ther ſom høwe alteræ ær, ogh ther vd fran x fedæs[50]
lengæ ær eet anne[t] alteræ til lighe heligh heet, ſom
Ihe*ſ*us war ſegnedhe meſteræ thoo ſine diſcipele føder,
ogh thee altæræ æræ bodhe widhe til een ewinnelygh
amynna. Owermeræ ær then ſtedh, ſo*m* apoſtele
v[n]dfinghe the*n* helliæ and pa pienſæ dau. Nedher j
omgonge*n* ær een capelle i the*n* ſtedh, ſom Iheſus
kom || in til diſcipele, ogh dørrene bleue luctæ, ther the 191 d
ſade ſamen for lødhe reſle, ogh ther ær ogh ſa ſtoor
helligheet ſom j thee ſtedhe, ſom forſcrifne[51] æræ,
ogh i then ſamæ ſtedh thedhe han ſigh attær ottende
dawen ogh beuiſte them ſine ſaar ogh lood ſa*n*cte
Thomes tæghe them ogh ſtadh feſtæ them fulleleghe i
troæn. I then ſame capelle myt i alteret ær eet ſtykke
af then ſtolpe, ſom Ieſus war til bunden then time, the
hannu*m* hwdſtrughe. Item in i cloſſteræt ær konig
Dauids graf ogh koni*n*gh Salema*n*ds graf ogh andræ
koning graue. Item then foræ ſaudhe ſtadh Syons
biergh ær alt hellyt for ret werſkyld. Ther boo thee
graa || brødheræ ikke færræ i tal æn firæ ogh tiwæ, 192 a
ſiælden færræ, godhe gamle brødhræ, gudheleghe ogh
erlege, ey bøørn aller[52] folæ. Item førſte pe*r*egrimæ
haue theſſæ ſtædhe beſeet, tha ſkal meſſæ heittidhelege[53]

---

ther *(jfr. l. 22).* [49] *I cod. skrevet* theꝫ. [50] *Så cod.* [51] *Rettet.* foren, *cod., vist fejllæsning for* for^ne^. [52] *Så cod. jfr. s. 223*[24], [25]. [53] *Så cod.* (eit *fejl for* eu? *jfr. 218*[15], [16]). [54] *Så cod. jfr.*

fiæs i then ftædh, fom Ih*e*fus od nædwordh m*et* fine difcipulis, ogh i andræ ftedhe, fa wel a[54] p*er*egrims pr*e*fter fom af theras eynæ brødhre[55]. Førfte thet ær fyft, tha fkullæ p*er*eg*ri*me fankes in i thera clofter. Item ther efter fkule p*er*egrime i gen kome til eet hofpitale i nøør, i hwilken wey a wynftre weyn tuigge fteenæ kafths lant ær een mettych[56] ftoor kyrkæ f*anc*te
192 *b* Iacobs then meræ[57] i then ftedh, fom han war hals‖huggen ogh iordhet, ogh i ftedh i weyen er then ftedh, fom Criftus møttæ thee three Mariær ogh faudhe: Heel edher! ogh ther vdfran enfæ tuiggæ armbørfte fkud ær hofpitalet. — Thetæ ær thet ærftæ p*er*egrimes trech[58]; om the wille, tha muæ the th*et* fulko*m*me j too dawæ.

Item then tiidh thet komer tha til aften, ogh templet, fom then helliæ graf ær i, lades vp a Saracenis, tha fkal hwer p*er*egrim giuæ fem ducata til ingang, vde*n* vm ther ær nogher gra brodh*er* ny kome*n*, han fkal giuæ iij ducatæ, vm han fkal [engen fteedh annen ftedh[59] giuæ pe*n*ninghe een ther; allæ andræ fkullæ
192 *c* fult vt lægæ. Item womman[60] gar in i ‖ templet[61] fra føndher ret vd ogh fa til dørren, enfæ xvi føder til fiær, ligger een malmer fteen, forter, viij føder long ogh tuiggæ fiæde breedh. Pa ha*n*nu*m* fmo[r]de thee Jefu leghyme, Iofep ogh Nicodemus, och weuedhe thet i linet. Item lidet yndermeræ a winftre weyn[62] i te*m*plet, enfe xxx fiæd til fiæ, ftaar then helliæ graf. Th*et* temple, fom ower then helliæ graf ær, th*et* ær circhils trijnt, ogh owerft a ær th*et* obet, men om ogh om ær

217[16], *219*[28], *224*[27]. [55] *Cod. har* brodhre. [56] *Eller* mectych. [57] *I cod. ser* r *ud som* t. [58] *Kunde også læses* treth *(Brandt), men* trech *er sikkert det rigtige,* = *mnt.* treck *(tog, optog, procession).* [59] *Jfr. s. 211*[7]. [60] *Så cod.* (= hwor man). [61] *Cod. har* tem ‖ templet. [62] *Herefter har cod.* eet. [63] *Så cod., jfr.*

thet lukt ogh hauer eykntæ[63] winduæ, men af then bigning ær bigd een a*n*nen bigning ſom een annæn kyrkæ, lengræ men ikke widhere, me*n* huor fauert ogh huor koſtælict[64] thet bigd war af op hooff, thet kan ey fulſyas, num thi wær thet er alt ødhelaut af hedhningæ; huat ‖ merkilich feyrende ther war ogh them behauædhe, 192 *d* hennæ hauæ the bort tæghet. Item hoos grauen ſkulæ p*er*egrime nouet ſa bidhæ. Then capellæ ſkulæ thi graa brødhre vp lade og lykkæ; ther ma enggen hedning in[65]. Theſſe lundæ ſkullæ p*er*egrime in gaa ogh ſee: Først ſkulæ thi ingangæ een wel ſkikketh[66] døør til een mighet liden capellæ; myt i then capelle ſtaar een trinder ſteen, høwer[67] enſa half femtæ foodh, fore grauens døør firæ fiæde lanct. Døørren in til then helliæ graf er til heuhedh iii fiæd ogh ii fiæd w[i]dh. Inuortes ær han[68] long otæ fiæd, widh vj fejæd, heu ti feiæd. A then heuræ weyn i then helliæ grafs capelle ær een ſteen tuiggæ feiæd long[69] ogh tuiggæ fiæd breedh. I wdgangan af then hel‖liæ graf enſæ til tiuæ fiæd ær 193 *a* then ſtedh, ſom Ihe*ſ*us vppenbaredhes Marie Magdalene enſe een yrte meiſter, ogh ther vdfran ottæ fiæd, firæ trappæ høøt, ær een fauer capelle war fruæs i then ſtedh, ſom war herræ vppenbaredhes ſyn ſignethe modher efter ſiin vpſta*n*delſæ, ogh hoos alteret geneſten i muren ſtaar eet ſtikkæ[70] af then ſtolpæ, ſom ha*n* war hudhſtrugen til. For vden then capellæ fremdeles i omgongen til øſter, ey aldeles bagh høue altere, ær eet altæræ i then ſtedh, ſom the bytæ Ihe*ſ*u clædher. I then altaræ eer een deel af then ſamæ ſtolpe, til hwilken han war hudhſtrugen, hauendes thorn crunæ a ſit houedh. Ræt[71] bagh høwæ altera eer een capelle i ſa*nc*te Elene æræ,

heyghndæ *s. 219*[9]. [64] *I cod. synes der at stå* koſtulut. [65] *Herefter er vel glemt* komæ. [66] *Cod. har* ſkikleth, [67] *Cod. har* hower. [68] *Så cod.* [69] *Indsat af udg.* [70] *Cod. har* ſtiklæ.

193 *b* ther ſom hun ſtoodh, then ‖ tiidh thet helliæ korſ, the tre naulæ, ſpiudet ogh crunen ware vp hewedhe[72]. Thædhen geneſten a wenſtra weyn inwortes enſe føræ tiwæ ogh ſex trapper nedher at gaa eer then ſtedh, ſom alle theſſæ foræ ſaude ſtikke waræ gømdæ. Fremdeles af then ſame ſtedh om[73] omgongen i then venſtre ſidhe enſe tre ogh tiua trapper høøt ſtiær ma*n* vp til Caluarie biergh. Ther ſkal man ſcudhe ogh actæ thet hul, j hwilket korſeth ſtoodh, ogh *Criſt*us heyghndæ[74] ther a. Thet hul ær trint ogh een ſpan wit owen[75], men ſa wiit ær thet ikkæ nædhen; thet ær tuiggæ føder diupt. Ther hos ma man wel ſe, hworæ ſteenen refnede, ther gud leed ſin døødh, ogh a huer weyn ær eet alteræ,
193 *c* ogh thet ‖ thredhie ær a hørræ veyn, ther ſom var fruæ ſtoodh bedrøweth met andræ qui*n*næ. Ite*m* enſæ man gaar nidher til koret, ther ær then hulæ[76], war herræ teghnedhe met ſiin finger ogh ſaudhe: Her ær myt i wæreldhe. Siæn ſiær han, at ther war wel mange handæ ting mer at tale om, ther han wilde ey at the*n*næ ſynnæ beſcriue.

Then time p*er*egrime hauæ alle theſſæ tingh beſeet ogh ſkwd meth gudheleghe bøner ogh ſang ogh læſen, tha ſkule p*er*egrime al natæn ſøghe theſſe ſtædhe i templet, ſa oftæ ſom theræ gudh ſritelſæ ſiær til. P*er*egrime, the p*r*eſter æræ, the ſkule ſa ſkikke them, at ſa braat ſom mi*n*nat ær gongen, tha ſkule the wæræ redhe at ſiæ meſſæ ſom the brødhre, ther bo, haue
193 *d* makt a pauen ther a. ‖ So*m*me preſter holde meſſæ a grauen, ſo*m*me a Caluarie biergh m*et* ſtoor gudh frytelſæ, ſom wel ſømer; the [en dau[77] holdæ een weyn, the holdæ annen dauen a*n*ne*n* weyn. The p*er*egrime, ikke

[71] *Jfr. not. 18.* [72] *Cod. har* vp howedhe. [73] *Så cod.* [74] *Så cod., jfr.* eykntæ *s. 218*[1]. [75] *Cod. har* woon. [76] *Herefter måske glemt* ſom. [77] *Således bör der vel rettes.* andæn, *cod.*

æræ pr*e*ſter, the ſkulæ ſa ſkikke them, at thaghæ gudhs lighemæ førſtæ dau æller anne*n* til førſte mæſſæ ællær anne*n*. Item om prim time daus tha kome Saraceni ogh lade te*m*plet vp, ogh pe*r*egrime telliæs vd, ogh the gonge heem til hoſpitalet ogh æde ogh drikkæ atter. At aften ſkule the i geen kome til templet ogh bliuæ ther attær til morghen ogh gøræ theræ gudhfritelſæ, huat the meſt kunæ.

Ther efter ſkule pe*r*egrime færdhes til Bethleem, hwilkin ſtad ther leger fra Ieruſalem ‖ enſæ ij milæ 194 *a* a hander ſynnen[78]. Ther i weyn ær th*et* hws, ſom the helliæ konighe gæſte til, ogh ther thedhes them ſtiærnen i geen, efter ad hun borthe war. Enſe til lige a wenſtre weyn ær the*n* ſtedh, ſom engelen kungiordhe hyrdhenæ, at *Criſtus* war fødher, ogh ængele ſungæ: Gl*or*ia in excelſ*is* deo; ther ær enſæ j milæ fra Bethleem.

Item fore-ingongen til kyrken th*er*[79] ær i Bethleem en hul, i hwilken ſtierne*n* nedh*er* gik ogh wordh til the*n* materia*m*, ſom[80] føræ war. Th*et* burdhe[81] pe*r*egrime, then tidh the in gangæ i then ſame kyrkæ, at the ſkule læte vp theræ hwuedh og ſe, huaræ[82] dyrlikæ hun ær ſkykket j alle modhe. Myt i then dyre ogh hedherleghe kyrkæ ær then ſtedh, ſom *Criſtus* war boren. Til then ſtedh ‖ gonges nedh*er* . enſæ at ſex 194 *b* trapper ællær otæ j nør, ogh geneſten a then winſtre weyn ær ſtade*n*, ſom han føder war, ower hwilkeen ſtedh ær eet huult altaræ, ſa at ma*n* ma tæghe ogh ſee ogh kyſſæ ſtædhen. Item ræt vd fran enſæ ti ſiæd

[78] *Cod. mangler en m-streg i* nn. [79] *Cod. har først haft* thz (= th*et*); *senere er forkortelsestegnet for* e *tilföjet, uden at* z *er rettet til* r. [80] *Herefter er vel glemt* hun. [81] *Således må der vel læses, skönt tredje bogstav ikke ser ud som* r. [82] *Ret-*

fra alteret enſæ ower firæ trapper nedher at gangæ ær then hedherlighe iedæ[83], ſom Maria laudhæ barnet i foræ oxen ogh aſnen, then tidh hun hafdhe hanu*m*[84]. Diuerſorium, then ſtedh ſa hedher, ſom migh thikker og andræ ogh ſiæ, at thet war een ſtedh, ſkikket for thet enæ, at Iodhe ginge ther in for modher ogh kunſth, for thi at han ær huggen j een ſteen; j lengæ ær han
194 *c* ſo mighet enſæ xl fødher, til widheet ‖ xx fødher, nom[85] ther[86] ſom war fruæ fødhe, th*e*r ær hans widhe xxx føder, ogh ther ær iædhen, ogh ower then hulæ [h]auer weret thact, men nw ær ther migel beldæ ogh pryde. Vder mæræ fra then fore ſaudhe helliæ ſtedh ſo mighet ſom xx fiæd til ſynder ær then ſtedh, ſom *Criſtus* Marie ſøn war om ſkaren a otte*n*de dagh. Ite*m* i*n*wortes i cloſteret ær een capelle, ſom ſanct*us* Ieronim*us* ligher i, ogh j om gongen liggæ wiſte bøørn[87], ogh[88] theſſæ ærige ſtedhe tæghe graa brødhree til waræ ſo wel ſom Syons biergh.

Enſæ man gaar vd af thetæ cloſter i weſter, ær then ſtedh, ſom Elyas p*r*oph*e*ta war fød, og th*e*r hos war Paula ogh Euſtochim[89] iordhedhe, ogh ther ær ogh
194 *d* Rachel graf. Ther hoos ær then ſtedh, ſom enge‖len bøø[d] Ioſep at føræ Mariam in i[90] Egypteland m*et* barn[e]t *Criſt*us, ogh th*e*r ær ſepulturæ xii p*r*opheta*rum*.

Fremdeles til weſter montana Iudee fra Bethleem too milæ long wey ogh ſtenegh og mighet ſwaar, ogh ther ær een kirkæ pa ſtædhen, ſom guus koorſ voxtæ, ogh ther ikke lanct fra ær then gamle ræt wiſæ Simeons

---

tet. hauræ, *cod.* [83] *Cod. har* iodæ [84] *Herefter er vel glemt* fødh. [85] *Således må der vist læses (jfr. s. 21*[5]*, 223*[25]*). Cod. har nærmest* nem *(ikke* men, *som Brandt læser).* [86] *Rettet.* them, *cod.* [87] *Cod. har* boorn. [88] *I cod. ser* o *ud som* e. [89] *Så cod. (for* Euſtochium, *som navnet ofte findes).* [90] *Ind-*

hws, then ther toogh barnet Ihe*ſu*m i ſinæ arme i mønſteret ogh ſaudhe: Lat nw thin ſwen faræ i frede. Ite*m* fremdeles enſæ til [eet fiarrendes[91] wey ær . . . .[92], ſom war fruæ com til Elizabeth ogh helſedhe hennæ m*et* kerlich faunteit[93] ogh gleddes inbirdheghe af theræ fruct. Ther hoos ær eet annet huus, ſom ſanctus Iohannes baptiſta war ‖ føød, ogh ther hoos ær eet annet 195 *a*
hws, i hwilke*n* Zachias[91] ſancte Iohannis father, bedes ſcrif reethæ ogh ſcreef[94]: Ioha*n*nes ær hans nawn. Item fra thet hws ogh ſa in til Ieruſalem i nør ær een milæ wey, men hwor oond ogh twngh han ær, th*et* lader iegh them ſiæ, hanu*m* gonget hawer, ogh th*et* ſiær iagh for thi, aad wi ſculæ actæ, hwat erwedhe ogh hwat for actet heed war ſingnedhe fruæ hwn tholde i then wey, then thiid hun ſøcte Elizabeth, for thi aad hwerken biæriænes harkicheet æller wey[en]s lonheet duolde henne, then timæ hun hafde fonget thet benedidhe budh af engelen.

Ther neſt gaar man til Nazaret. Then ſtadh ligger i Galilea hæret ogh ær xij milæ fra Ihe*ruſ*alem, ogh ær vmadens hard wey, ‖ ogh meſt ower thre milæ i bland 195 *b*
biæriæn ther ær weyn al ſtenigh ogh hwas. Then wey for war fruæ m*et* migel ſkind heed, then tiith hun hafde fonget bud af engelen. I Nazaret ær een heutithelich[95] kirkæ, j hwilke*n* ær eet altare j then ſame ſtædh, ſom Maria ſaad ogh baadh a then timæ, ſom Gabriel com ogh helſede henne ogh ſaude: Aue, gr*aci*a plena, d*omin*us tecu*m*, *et cetera.* Et annet altaræ ær ther[96], ſom engelen ſtoodh then timæ, han bebudhedhe Marie then

sat af udg. [91] *Så cod.* [92] *Noget må her være glemt, jfr. Mand. foran s. 53* [11-13]. *På stedet findes endnu som tidligere et lille kapel.* [93] *Mulig* fauntect. [94] *Efter* f *har cod. endnu* t. [95] *For* -tit- *har cod.* -cti- *eller* -tti-. [96] *Rettet.* thet. *cod.* [97] *Ind-*

ærege thidhende. Ikke lanct ther fran ær then keldæ[97],
af hwilke[n] Ihe*ſ*us thet edhelbarn oftæ hentæ ſin modher
Marie wædn[98]. Ther i weyn ær eet caſtellæ[99] .....[100],
ſom Maria com i hw, [at hun[101] hafdhe tabet ſin ſøøn
Ihe*ſu*m. Item fremdeles i Galilea ær then ſtedh, i
195 *c* hwilken ſanctæ Staffn ‖ war førſt iordh*et*. I Galilea er
then brøøn, ſom hedh*er* brøøn to Samaritanæ. Item
then ſtadh Neapoleos eller Sycar, i hwilken Ioſephs
been war iordhedhe. Item Sebaſten, i hwilken ſa*n*cte
Ioha*n*nes bap*ti*ſta war i mørke hws ſet og hals hugen.
Item thet caſtelle, i hwilket Iheſus reenſedhe x ſpytalſkæ
men. It*em* ſa then ſtadh Nayn, i hwilken Criſt
vp reeſde af døthe widuæns ſøøn, ogh th*er* ſom Iodhe
wilde haue caſt Ihe*ſu*m nedh*er* af biæriæt, ſom theres
ſtadh ſtoodh bigdar a, ogh ther ſom *Criſt*us gik mellen
them bort. It*em* Cana Galilee ther ſom Iheſus wende
wadn om til wiin. Item ſa Tabor thet biergh, pa
hwilket Ihe*ſ*us lood ſin gudh dom til ſinæ. It*em* ſa
195 *d* then ſtadh Capharnau*m*, i ‖ hwilken gudh giordhe mange
wnder. Item ſa Galilee haf, ther ſom gudh giordhe
og ma*n*ge vnder, ogh heder[102] th*et* Galilee haf for thi,
at thet[103] liger i Galilea; th*et* heder Tiberiadis haf
for thi, at a ſtrand brinken[104] liger then ſtadh Tiberiadis.
Ikke hedh*er* thet[105] haf for thi, at thet[105] ær [aller
ſalt aller[106] beeſt, num thet hedher rætere een ſiøø

---

sat af udg. [98] *Herefter har cod.* af *og derpå* Ther *med stort begyndelsesbogstav. Mulig er der her fejl i cod. De følgende steder, der nævnes, ligger mellem Jerusalem og Nazareth. Måske er* af *rigtigt og* Th'r *fejl for* jhrlm *med forkortelsesstreg over* (= Jher*uſ*alem). [99] *Så må der vel læses. Cod. har* cateſtellæ, *hvor det første* te *vel skulde have været overstreget.* [100] *Cod. har* abiaræ, *måske forvanskning af stedets navn* Elbir. [101] *Indsat af udg.* [102] *Cod. har* herde. [103] *Rettet.* ther. *cod.* [104] *Rettet.* brinker, *cod.* [105] *Rettet.* ther, *cod.*

[illegible]

[illegible] a hwelken har [illegible]

[illegible] eller, cod. (eller . . . eller, = enten . . . eller. [illegible] Fejl for ther? [illegible] Skrevet to gange [illegible] hadhe ær (jfr. fiardher = fiardhe ær [illegible] ythkæn? eller fejl for ethkæn. [illegible] Indsat af udg., jfr. n. 215[30], 225[9]. [113] Cod. [illegible] med forkortelsestreg over. [114] Rettet.

til Iheru*ſ*alem. I Betania ær Symonis hws then ſpidalſkæ man, war herræ ood meth, then time ſ*an*cta Maria Magdalena græd a war herræs foder ogh ſmordhe hans howeth meth then diræ ſmøriælſæ[116]. Wden widh ſtadhen ar Marthe hws. Item wden ſtadhen wel ſo lanct ſom eet armbørſt ſcud ær then ſtedh, ſom Maria
196 *c* Magdalena com ‖ ſom mood[117] war herræ ogh ſaudhe: Hafdhe tu waret her, tha waræ ey min brodher døød.

Nw ær at tale om Iordan. Iordan ær fra Iheru*ſ*alem enſæ fæm godhe milæ. Thid ſøghe ogh *pere*grime for afløns[118] af therra ſynder. Ther ær thet bierg, pa hwilket war herræ faſtedhe i firæ tiuæ dawæ ogh fyra tiua natter, ogh ther effter hungredhæ hanum ogh lood ſikh freſtes af diauillen. Owerſt a bierghet ær then ſtædh, ſom han lood ſikh thredye ſynne freeſtes[119] . . . . . .

hwalſ, *cod.* [115] *Indsat af udg.* [116] *Cod. har* ſmoriælſæ. [117] *Cod.* = omod, *s.* 111^{12}. [118] *Jfr. s.* 4^{7}. [119] *Herefter har cod. endnu et ord, som jeg ikke med sikkerhed har kunnet læse.*

——x——

G
370
M45

G 370 .M45
Mandevilles rejse i gammeldans
Stanford University Libraries
3 6105 041 706 412

Stanford University Libraries
Stanford, California

Return this book on or before date due.